

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE’ DE KADIN VOLEYBOLCULAR: MODERN SPORDA KADIN DENEYİMLERİ, STATÜ VE KİMLİK

AYÇA NAZ ALTIOK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

SPOR YÖNETİM BİLİMLERİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. MERT KEREM ZELYURT

2021-İSTANBUL

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışması ile elde edilmemiş bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

Ayça Naz ALTIOK

İmza

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmamda beni bilimsel olarak yönlendiren, akademik bilgisi ve paylaştığı kaynaklar sayesinde çalışmama dair bana geniş ve yeni bir bakış açısı kazandıran değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Mert Kerem Zelyurt'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamın fikir aşamasında ilham aldığım sevgili Gülnur Görgün'e, çalışmam boyunca desteğini eksik etmeyen ve yüksek lisans eğitimim boyunca önemli yardımlarını gördüğüm Doç. Dr. Muazzez Şaşmaz Ataöocuğu'na ayrıca araştırmam boyunca desteğini eksik etmeyen değerli dostum ve spor insanı Esra Gümüş Kırıcı'ya teşekkürlerimi sunarım.

Sporculuk kariyerim sonrasında akademik eğitimime devam etmem konusunda beni teşvik edip cesaretlendiren değerli hocam Prof. Dr. Selda Bereket Yücel'e teşekkürü borç bilip saygılarımı sunarım.

Bugüne gelmemde en büyük paya sahip olan ve beni bu şekilde yetiştirdikleri için minnettar olduğum anne ve babama ve her zaman varlığını güç bildiğim kardeşime ve eşime teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca en büyük destekçilerim olan, dünyaya dair sevdiğim birçok anlamı kendilerinde bulduğum ve yakın zamanda sonsuzluğa uğurladığım dört yapraklı yoncamın üç parçası dedem Selçuk Atamer, anneannem Nejla Atamer, teyzem Belma Atamer'e ve varlığı kalbime su serpen dedem Haluk Atamer'e sonsuz sevgilerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	i
TEŞEKKÜR.....	i
KISALTMALAR.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTELER.....	viii
RESİMLER LİSTESİ.....	ix
ÖZET.....	1
SUMMARY.....	3
GİRİŞ VE AMAÇ.....	4
1. GENEL BİLGİLER.....	8
1.1. Kadın ve Spor.....	8
1.1.1. Genel Kavramlar.....	8
1.1.1.1. Toplumsallaşma.....	8
1.1.1.1. Kimlik.....	9
1.1.1.3. Statü ve Toplumsal Statü.....	11
1.1.1.4. Deneyim.....	12
1.1.2. Spor Tarihinde Kadın Olmak.....	13
1.1.3. Toplumsal Cinsiyeti Kadın Açısından Okumak.....	16
1.1.3.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramı.....	16

1.1.3.2. Kamusal Alan ve Özel Alan Ayrımı.....	19
1.1.3.3. Kadın ve Temsil	21
1.1.4. Sporda Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları.....	22
1.2. Feminist İdeoloji ve Spora İçkin Yaklaşımları.....	29
1.2.1. Feminizm Kavramı ve Feminist Teori.....	29
1.2.2. Feminist İdeolojinin Tarihsel Gelişimi	31
1.2.2.1. Birinci Dalga Feminizm.....	33
1.2.2.2. İkinci Dalga Feminizm.....	35
1.2.2.3. Üçüncü Dalga Feminizm.....	36
1.2.2.4. Dördüncü Dalga Feminizm.....	37
1.2.3. Feminist Yaklaşımlar ve Spora Yansımaları.....	38
1.2.3.1. Liberal Feminizm.....	38
1.2.3.2. Radikal Feminizm.....	39
1.2.3.3. Marksist Feminizm.....	42
1.2.3.4. Sosyalist Feminizm.....	44
1.2.3.5. Diğer Feminist Yaklaşımlar.....	46
1.3. Voleybola Kısa Bir Bakış.....	47
1.3.1. Voleybolun tarihsel gelişimi.....	47
1.3.3.1. Takım sporu olarak voleybolun özellikleri.....	50
1.3.2. Türkiye’de Voleybol.....	51

1.3.2.1. Voleybolun gelişimi ve kurumsallaşması.....	51
1.3.2.2. Türk voleybolunda kadınlar.....	53
1.3.2.3. Kadınlar kategorisinde kazanılan önemli başarılar.....	55
2. GEREÇ ve YÖNTEM.....	58
2.1. Araştırmacının Alanla İlişkisi.....	58
2.2. Araştırmanın Örneklem / Araştırma Grubu.....	59
2.3. Araştırmanın Veri Toplama Araçları.....	59
2.4. Araştırmanın Görüşmeleri.....	60
2.5. Araştırma Verilerinin Analizi.....	61
2.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	61
2.7. Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliliği.....	62
3. BULGULAR.....	64
3.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri.....	64
3.2. Voleybolda Toplumsallaşma Süreçleri.....	68
3.2.1. Toplumsallaşmaya etki eden sosyal kurumların tarihsel değişimi.....	68
3.2.2. Süreçleri olumsuzlayan çağrışım: medyada cinsel obje olarak metalaştırılmak.....	74
3.3. Voleybolcu Kadınların Perspektifinden Toplumsal Cinsiyet.....	79
3.3.1. Kadınların bedenlerine yönelik algıları.....	80
3.3.2. Kadınsı bir spor dalı olarak voleybol	83
3.3.3. Toplumsal cinsiyet rolleri ve ev içi deneyimler.....	88

3.3.4. Sponsorluk biçimlerinin kadın voleyboluna etkisi: orkid sponsorluğu	92
3.4. Voleybolun Kimlik ve Statü Kazanımına Etkileri.....	96
3.4.1. Voleybolcu kadınların kamusal görünürlükleri.....	97
3.4.2. Bir temsil biçimi olarak “filenin Sultanları”	101
3.4.3. Direnme ve güçlenme stratejileri.....	108
3.5. Voleybol branşına dair sorunlar ve beklentiler.....	114
4. TARTIŞMA ve SONUÇ.....	124
4.1. Tartışma ve Sonuç.....	124
4.2. Öneriler.....	166
5. KAYNAKÇA.....	169
6. EKLER.....	187
Ek.1. Görüşme Soruları.....	187
Ek.2. İzin Yazısı.....	189

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
FIVB	Uluslararası Voleybol Federasyonu
Örn.	Örneğin
s.	Sayfa
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TVF	Türkiye Voleybol Federasyonu
YMCA	Genç Erkekler Hristiyan Birliği

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1:** Katılımcıların Yaşları
- Şekil 2:** Katılımcıların Eğitim Durumları
- Şekil 3:** Katılımcıların Medeni Durumları
- Şekil:4** Katılımcıların Gelir Düzeyleri
- Şekil 5:** Katılımcıların Güncel Meslekleri
- Şekil 6.** Gırgır Dergisi, 1975
- Şekil 7.** Gırgır Dergisi, 1978

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1. Orkid Markasının Türkiye’deki İlk Reklam Çalışması

Resim 2. Orkid sponsorluğunda bir tanıtım çalışması

Resim 3. Filenin Sultanları tanıtım çekimi

ÖZET

Türkiye’de Kadın Voleybolcular : Modern Sporda Kadın Deneyimleri, Statü ve Kimlik **Öğrenci:** Ayça Naz Altıok; **Danışman:** Doç. Dr. Mert Kerem Zelyurt ; **Anabilim Dalı:** Beden Eğitimi ve Spor

Amaç: Bu çalışmada voleybolcu kadınların sportif ve toplumsal deneyimleri, toplumsal cinsiyet perspektifi yönünden incelenmiştir. Kadın sporcuların yaşam deneyimleri üzerinden Türkiye’de voleybolun kadın sporu olarak kurumsallaşmasına etki eden sosyal faktörlerin ve voleybolun kadınların kimlik ve statüsünde yarattığı etki ve dönüşümlerin açığa çıkarılması amaçlanmıştır. **Gereç ve Yöntem:** Çalışmada amaçlı örneklem uygulanmıştır. Örneklem grubu 1980-2019 yılları arasında, 30-67 yaş aralığında en az 10 sene voleybol deneyimi olan 15 kadın sporcudur. Çalışma nitel araştırma yöntemine -fenomenolojik desen- göre tasarlanmıştır. Veri toplama aracı olarak “yarı yapılandırılmış görüşme formu” kullanılarak derinlemesine görüşmelerle sahadan araştırma sorusuna uygun veriler elde edilmiştir. Ses kayıtlarıyla elde edilen görüşmeler içerik çözümlemesiyle sınıflandırılarak temalara ayrılmıştır. **Bulgular:** Dört başlık altında temalara ayrılmıştır. Çözümlenen temalar sırasıyla şu şekildedir: “voleybolda toplumsallaşma süreçleri”, “voleybolcu kadınların perspektifinden toplumsal cinsiyet”, “voleybolun kimlik ve statü kazanımına etkileri”, “voleybol branşına dair sorunlar ve beklentiler”. Kadın voleybolcuların toplumsallaşma süreçlerinde toplumsal cinsiyet ilişkilerine bağlı kuşaklararası farklılıklar ve süreklilikler yaşandığı, Türkiye’de voleybolun cinsiyete ilişkin yaygın kültürel anlamların yeniden üretildiği bir sosyal alan olduğu ve kadınsı bir spor pratiği olarak anlamlandırıldığı görülmektedir. Kamusal alanda temsil/kimlik/görünürlük, gelir kazanımlarıyla birlikte evde ve voleybolda toplumsal cinsiyet rollerinin tekrarlandığı ve sporcuların yıldırma ve tacize maruz kalmaları elde edilen bulgulardır. **Sonuç:** Voleybol;sosyal kimlik ve statü, toplumsal/dikey hareketlilik, temsil/özdeşleşme (filenin sultanları) ve kamusallaşma ekseninde kadın ve spor ilişkisinde pozitif işlevlere sahip bir sosyal kurum biçiminde ortaya çıkmaktadır. Son tahlilde; kadın sporcuyu görünür kılan ve toplumdaki temsil düzeyini arttıran voleybolun diğer yandan yaygın toplumsal cinsiyet algısını toplumda ve kendi bünyesindeki söylemlerle yeniden ürettiğini ileri sürmek mümkündür. Türkiye’de voleybol ve kadın ilişkisi toplumsal algıda, spora özgü

kültürel dinamiklerde, medyada ve spor endüstrisinde cinsiyetçi bir eksen­de yeniden inşa edilmektedir.

Anahtar kelimeler: Spor, voleybol, kadın sorunu, toplumsal cinsiyet, feminizm

SUMMARY

Women's volleyball in Turkey: Women's Experiences in Modern Sports, Status and Identity **Student:** Ayça Naz Altıok **Advisor:** Doç. Dr. Mert Kerem Zelyurt

Aim: In this study, the sports and social experiences of volleyball women were examined from a gender perspective. It is aimed to reveal the social factors affecting the institutionalization of volleyball as a women's sport in Turkey through the life experiences of women athletes and the effects and transformations of volleyball on women's identity and status. **Materials and Methods:** Purposeful sample was applied in this study. The sample group consists of 15 female athletes between the ages of 30-67 who have at least 10 years of volleyball experience between 1980-2019. The study is designed according to the qualitative research method—phenomenological pattern. A “semi-structured interview form” was used as data collection and data suitable for the research question was obtained from the through in-depth interviews. Interviews obtained by audio recordings are classified by content analysis and divided into themes. **Results:** The findings are divided into themes under four headings. The resolved themes are as: “socialization processes in volleyball”, “gender from the perspective of volleyball women”, “effects of volleyball on identity and status acquisition”, “problems and expectations of volleyball industry”. In socialization processes of women volleyball players, there are intergenerational differences and continuity related to gender relations, in Turkey volleyball is a social field in which widespread cultural meanings related to gender are reproduced and it is understood as a feminine sports practice. Representation/identity/visibility and income gains in public sphere, gender roles at home and volleyball are repeated and athletes are exposed to mobbing and harassment. **Conclusions:** Volleyball emerges in the form of a social institution with positive functions in relationship between women and sports on axis of social identity, status, social/vertical mobility, representation/identification (Sultans of the net) and forms of publicization. In the final analysis it is possible to argue that volleyball makes female athletes visible and increases the level of representation in the society on the other hand reproduces the widespread gender perception in society and within its own body.

Key Words: Sports, volleyball, women's issue, gender, feminism

GİRİŞ ve AMAÇ

Türk kadınının voleybol sporu ile tanışması, 1900’lü yılların muhafazakar kültür yapısının baskın, kadının spora katılımının ise görece az olduğu bir toplumsal zemine rastlamaktadır. 1900’lü yılların tarih sahnesinden günümüze kadar geçen yaklaşık bir asırlık sürede voleybolcu kadınların kamusal alanda giderek güçlendirdikleri ve sportif kimliklerinin görünmezlik zırhını kaldırıp toplumsal alanda statü sahibi bireyler olarak kimliklerini yeniden inşa ettikleri görülmektedir.

Günümüz yerel söyleminde “filenin sultanları” olarak adlandırılan bu kadınlar, modern sporun uluslararası arenasında Türk kadınını en başarılı şekilde temsil etmektedirler. Öyle ki Türkiye’de farklı spor kulüplerinde oynayan birçok voleybolcu, Avrupa Şampiyonalarında, Dünya Şampiyonalarında ve uluslararası birçok turnuvada sayısız şampiyonluklar elde etmişlerdir. Milli takımlar seviyesindeyse Türkiye Kadın Voleybol Milli Takımı tarihinde ilk defa 2012 Londra Olimpiyat Oyunları’na katılmış (<https://www.trtworld.com>, Erişim tarihi: 31 Aralık 2019) ardından 2020 Tokyo Olimpiyatları’na da katılım hakkı elde ederek Türk milletine voleybol branşında o güne kadar görmedikleri bir gurur yaşatmışlardır. Kadın voleybolunda uluslararası alanda kazanılan başarıların artması nihayetinde 2020 yılı itibariyle Türkiye’yi, FIVB’nin düzenlediği dünya kadınlar voleybol sıralanmasında 5. sıraya yükseltmiştir. (<https://www.fivb.com>, Erişim tarihi: 30 Nisan 2020).

Son yıllarda Türk voleybolunda yaşanan gelişmeler voleybolun sadece büyükler kategorisinde gerçekleşmemiştir. Çeşitli kurumların yaptıkları araştırmalar göstermektedir ki Türkiye’de kız çocuklarının 2000’li yıllar itibariyle voleybol branşına katılımları gözle görülür bir biçimde artmıştır. Örneğin Türkiye İstatistik Kurumu tarafından Türkiye genelinde yapılmış olan bir araştırmada, kız çocuklarının resmi bir federasyona bağlı olarak yaptıkları spor dalları arasındaki ilk sıranın %14,3 oranıyla voleybol sporuna ait olduğunun saptanmıştır (<https://www.tuik.gov.tr> Erişim Tarihi 11 Şubat 2021). Spor Genel Müdürlüğü verilerine göre yapılmış olan başka bir araştırmada ise Türkiye’deki lisanslı kadın sporcu sayısının son 10 yılda

yüzde 255 artarak 3,5 katına çıktığı ve kadın sporcu sayısında en çok artış gösteren branşın voleybol olduğuna bilgisine ulaşılmaktadır (<http://www.tvf.org.tr/> , Erişim Tarihi: 13 Ocak 2020). Literatüre baktığımızda yapılmış olan farklı araştırmalar da benzer biçimde toplumumuzda modern spor dalları içinde, kız çocuklarının en fazla ilgilendiği ve aileleri tarafından da en fazla yönlendirildiği spor dalının voleybol olduğunu göstermektedir (Amman, 2005; Koca ve Bulgu, 2005; Yetim, 2019).

Kuşkusuz ki seneler itibariyle voleybola yapılan yatırımların artması ve bu yatırımların meyvesini vermesi Türkiye’de voleybolu kadınlar kategorisinde ayrı bir yere taşımıştır. Kadınlar kategorisinin altyapı faaliyetlerine baktığımızda da bu etkileri görmekteyiz. Son 10 yıllık dönem içerisinde U17, U19 ve U23 olarak tabir edilen yıldız ve genç kız voleybol milli takımları oyuncularını da aynı şekilde büyük ablalarının izinden gitmekte ve uluslararası arenada başarıdan başarıya koşmaktalar (<https://www.tvf.org.tr/haberler/u23-milli-takimimiz-dunya-sampiyonu/>, Erişim Tarihi 1 Şubat 2021). Nitekim voleybolun kadınlar branşında yakalanan başarı çizgisini erkekler branşında yakalamaktan çok uzaktayız. Türk voleybolu erkekler kategorisinde dünya sıralamasında henüz 24. sırada yer almakta ve altyapı sıralamalarında da henüz istenilen noktada yer bulamamaktadır (<https://www.fivb.com/en/volleyball/rankings/seniorworldrankingmen> Erişim Tarihi: 1 Şubat 2021).

Bu araştırmanın çıkış noktasını, Türkiye’de kadın voleybolunun uluslararası arenada en başarılı takım sporu olmasına rağmen bu alanda mücadele eden kadınların üzerine sosyolojik bir çalışma yapılmamış ve dolayısıyla bu kadınların öz yaşam deneyimlerinin irdelenmemiş olmasıdır. Günümüzün yazılı ve görsel basınında sıklıkla gördüğümüz üzere Türk toplumu, kadın voleybolcuları sportif başarıları üzerinden tanımakta ve voleybolcu kadınların dünyasını bu başarılar üzerinden tanımlamaktadır.

Sporun bir toplumun yapısı hakkında bize önemli ipuçları veren toplumsal bir kurum olduğu bilinmektedir (Elias and Dunning, 1986). Her toplumun tarihsel ve kültürel yapısı da o toplumdaki kadınları ve erkekleri belirli davranış kalıplarına ve bedensel özelliklerine göre tanımlayan normları toplumsallaşma süreçleri içerisinde

içselleştirir. Bu bağlamda spor/toplum ilişkisinin irdelendiği çalışmalarda toplumsal cinsiyet kavramı, kadınların ve erkeklerin spor kaynaklı deneyimlerinin anlaşılmasında merkezi bir öneme sahiptir. Toplumsal cinsiyet kavramı kişinin biyolojik cinsiyetinin dışında, toplum tarafından inşa edilmek suretiyle, kadınlar ve erkekler için meşrulaştırılan değerleri ve davranış kalıplarını içerir. Kadınlar ve erkekler için meşrulaştırılan bu değerler ve kalıplar toplumdan topluma ve kültürden kültüre farklılık gösterebilmektedir.

Voleybol branşı özelinde bu spor dalının toplumumuzda kadınsı bir branş olarak tanımlandığı görülmektedir. Voleybola katılım gösteren bireylerin büyük çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu ve kadın voleybolcuların medyada yer alma sıklıklarının erkeklerden fazla olduğu düşünüldüğünde böyle bir kategorileştirmenin varlığı açıkça görülmektedir.

Nitekim modern spor pratikleri, eril kültürün bir ürünü olarak erkek iktidar alanı ile özdeşleştirilme eğilimindedir. Spor pratiklerinin erkeklerle özdeşleştirildiği ve ataerkil toplum yapısının baskın olduğu ülkemizde (Koca, 2006), voleybolun toplumsal zeminde kadınlar için nasıl ideal bir spor dalı konumuna geldiğinin anlaşılıp çözümlenmesi, toplumsal yapıyı kadın ve spor ilişkisi yoluyla okuyabilmek adına önemli görülmektedir. Sosyal pratikler toplumsal cinsiyet kalıplarının üretilmesinde önemli bir role sahiptir. Voleybol branşı içinde yarışma, mücadele ve performans gibi eril özelliklere atfedilen unsurlar barındırmasına rağmen, Türk toplumunda kadınsı bir spor dalı olarak konumlandırılması onu basketbol, futbol ve hentbol gibi diğer takım sporlarından farklılaştırmaktadır. Voleybolu dışıl kültüre ait özellikler çerçevesinde yapılandıran toplumsal zihniyet, onun beden üzerindeki estetik yapılanmasına vurgu yaparak voleybolu kadınsı bir spor dalı olarak yaygın toplumsal cinsiyet algısı üzerinden meşrulaştırmaktadır. Böyle bir kavrayış kadın voleybolcuların başarılarının ardında yatan sosyal gerçekliğin ve alan içindeki kadın deneyimlerinin kavranmasına ilişkin genelleyici ve kısıtlayıcı bir yaklaşıma sebebiyet vermektedir.

Araştırmamızın amacı Türkiye’de kadınların bu denli başarılı oldukları bir spor branşındaki kadınlık deneyimlerine ışık tutmak ve voleybol branşının Türk

toplumunda kadının kimlik ve statüsüne yaptığı etkileri belirlemektir. Bu bağlamda alanın eyleyicileri olan kadın voleybolcuların öz yaşam deneyimleri üzerinden yürütülmüş olan bu çalışmada, kadınların alan içinde karşılaştıkları sorunlar ve sorunlara yönelik ürettikleri direnme ve güçlenme stratejilerinin kavranması amaçlanmıştır. Bu sebeple araştırmamızda toplumsal cinsiyet ilişkilerini merkeze alan ve feminist yöntemin kullanıldığı bir yaklaşım benimsenmiştir. Çünkü feminist yöntembilim, kadınların günlük hayat pratiklerini ve bu pratikleri meydana getiren bilgi, davranış, inanç ve algının derinlemesine kavranmasını sağlayan bir yöntemdir (Kümbetoğlu, 2019). Araştırmada farklı kuşaklara mensup kadın voleybolcuların toplumda ve bir toplumsal kurum olan sporda modernleşme/değişme süreçlerinden kadının spordaki yeri, kimliği ve statüsü ekseninde nasıl ve ne yönde etkilendikleri temel kurumlarla girdikleri (aile, okul, medya) ilişkiler bağlamında sorunsallaştırılmıştır. Çalışmanın kuramsal perspektifinin, kadın ve voleybol ilişkisinde ortaya çıkan iki farklı boyutu yansıtmaları söz konusudur. Voleybol deneyiminin kadınlar –toplumsallaşma, kimlik, statü- açısından olumlu bir toplumsal işleve işaret etmesi; diğer yandan bu spor dalına yönelik yaygın algının toplumsal cinsiyet ilişkilerini kendi bünyesinde yeniden üretmesidir. Kadın ve voleybol ilişkisine yönelik toplumsal cinsiyet perspektifi, bu çalışmanın eleştirel yönünü oluşturmaktadır.

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Kadın ve Spor

1.1.1. Genel kavramlar

1.1.1.1. Toplumsallaşma

Toplumsallaşma bireyin sosyo-kültürel anlamda toplumla bütünleşme sürecidir. Bu doğrultuda toplumsallaşma bir etkileşim ve çevreye uyum sürecidir. İnsanın yaşamını sürdürebilmek için toplumla etkileşim halinde olması zaruridir. Çünkü insan toplumsal bir varlıktır. Dolayısıyla insan, toplumun bir parçası ve bir üyesidir. Toplumsal yaşama katılan birey, başka bireylerle etkileşim kurarak üyesi olduğu grubun değerlerini, normlarını ve davranış kalıplarını edinmektedir. Başka bir deyişle insan içinde yaşadığı toplumsal çevreyle uyumlu hale gelmektedir (Sezal, 2003).

Toplumsallaşmanın evrenselliği mümkün değildir. Çünkü birey toplumsallaşma deneyimini her zaman belirli bir toplum içinde gerçekleştirmektedir. Bu sebeple toplumsallaşma için belirli bir mekâna ve zamana ihtiyaç vardır. Nitekim toplumsallaşma tek bir alanda da gerçekleşmemektedir. Toplumsallaşma bireylerin aile, iş ve eğitim yaşantılarına göre farklı mekânlarda tezahür edebilir (Çoştı, 2009). Dolayısıyla toplumsallaşma, yaşamın bütününe kapsayacak şekilde bireyin içine doğduğu ailede başlayıp hayat boyu devam eden bir deneyimdir. Nitekim toplumsallaşma süreçleri kendiliğinden gelişmemektedir. Toplumsallaşmanın gerçekleşebilmesi için arkadaş, okul, akraba, komşu ve kitle iletişim araçları gibi toplumsallaşma araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüzde toplumsallaşmanın gerçekleştiği yeni alanlardan biri de dijital platformlardır. Bu mecralardaki facebook, twitter ve instagram gibi sosyal medya uygulamaları, bireylerin toplumsallaşma sürecini soyut bir platforma taşımaktadır.

Sosyoloji, psikoloji ve antropoloji alanında kullanılan farklı yaklaşımlar, toplumsallaşmayı genel anlamda iki kategori içerisinde incelemektedir; insanın gelişimi ve kültürel devamlılık. Bir anlamda birey içinde bulunduğu toplumla etkileşimi sayesinde o toplumun, alışkanlıklarını, normlarını ve değer yargılarını öğrenip kişiliğini şekillendirmekte, diğer taraftan da ait olduğu toplumun kültürünü, yine toplumsallaşma yoluyla sonraki kuşaklara aktarmaktadır (Çoştu, 2009)

Kültür aktarımı toplumsallaşma sürecinin en önemli unsurudur. Çünkü her toplumun gelenek, görenek, norm ve değerleri biricik olduğundan aktarılan değerler o toplumdaki bireylerin kişilik ve şahsiyet oluşumuna etki etmektedir. Başka bir deyişle bireyin toplumsallaşma deneyimi, içinde bulunduğu toplumun kültürüne göre farklılaşmaktadır. Bireyler bu sistem içinde öğrenen durumundayken, bireyin etkileşimde bulunduğu çevre öğreten konumundadır (Çoştu, 2009).

Toplumsallaşma eylemini farklı boyutlarıyla ele alan yaklaşımlar mevcuttur. Mesela yapısal fonksiyonel yaklaşımlar toplumsallaşmayı sosyal rollerin öğrenilmesini bağlamında ele alırken, sembolik etkileşimci yaklaşımlar toplumsallaşmayı şahsiyet/öz benlik ve bireyin kimlik gelişimi bağlamında ele almaktadır (Koştac, 1987). Bazı kuramcılar ise toplumsallaşmayı geniş ve dar toplumsallaşma olarak ele almaktadır. Dar toplumsallaşmada bireyler, aile ve topluma duydukları koşulsuz güven çerçevesinde toplumsallaşma deneyimlerini yaşarlarken, geniş toplumsallaşma deneyiminde bireysellik ve bağımsızlık ön planda olmaktadır (Arnett & Taber, 1994).

1.1.1.2. Kimlik

Kimlik, insanın doğuştan gelen genetik unsurlarıyla sonradan edindiği kültürel bilincin buluşması sonucu ortaya çıkan bir olgudur (Gündoğan, 2009). Kimlik; bireyin kim olduğunun, toplum tarafından nasıl algılandığının ve sosyal etkileşim sürecindeki davranış, tutum ve rollerinin yansımasıdır (Bilgin, 2001).

Sosyolojik perspektiften baktığımızda kimlik, kültür içinde gelişir, sosyalleşme süreci sonunda inşa edilir. İnşa edilen bir olgu olarak kimlik gelişimi, hayat boyu

devam eden bir süreçtir (Erikson, 1975). Bu doğrultuda kimlik; canlı, kendini yenileyebilen ve dinamik bir olgudur (Şimşek, 2002).

Week'e (1998) göre kimlik; başka bireylerle aramızda aynı ya da farklı olan bir aidiyet sorunudur. Benzer biçimde Connolly'e (1995) göre de kimlik, kişinin başkalarından ayırt edici karakteri ve başkalarından ayrı olan kişiliğidir. Bu doğrultuda kimlik, var olmak için kendinden başka "ötekine" ihtiyaç duymakta ve kendisini başkasından farklılığı üzerine kurmaktadır. Kimliğin tek bir boyutu olmadığını, onun çift boyutlu olduğunu söyleyen yaklaşımlar da mevcuttur. Sarup'a göre kimlik; cinsiyet, sınıf ve ırk bağlamında değerlendirildiğinde verili bir kimliktir. Verili kimlikler bireylerin doğuştan sahip oldukları kimlikleridir. Nitekim onu inşa edilen bir olgu olarak ele aldığımızda ise kimlik; dinamik ve değişkendir. Geleneksel toplumlarda kimlikler daha çok doğuştan gelen verili özelliklere göre tayin edilirken; modern toplumlarda kimlikler, söylem tarafından oluşturulmakta ve güç ilişkileri içinde tayin edilmektedir (Sarup, 1996).

Modernleşme döneminde ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte, bireyler arasındaki benzerlikleri vurgulayan ve doğuştan bireye hazır bir biçimde verilmiş olan bireysel kimlikler önemini yitirmiştir. Çünkü bu dönemde bireysel kimlikler, bireyin toplumla bütünleşmesini noktasında yetersiz kalmışlardır. Başka bir deyişle mekanik bir toplum modeline dönüşen dünyada, insanların giderek özne olma özelliklerini yitirdikleri görülmektedir. Toplumsal hayatta sosyal harcı bozulan birey, giderek artan bir biçimde kendine yönelik değerlerini kaybetmektedir (Aydoğdu, 2004). Bu doğrultuda modern dönem insanın varoluş krizi yaşadığı bir kimlik edinimi sorununa işaret etmektedir. Bu sorun nihayetinde ulusa bağlılık temelinde filizlenen ortak kolektif kimlikler inşa etme ihtiyacını doğurmaktadır. Başka bir deyişle bireylerin ortaya çıkan aidiyet boşluğunu, kolektif kimlikler inşa ederek doldurma çabaları mevcuttur. Farklılıklar üzerinden inşa edilen ve ancak bilinçli bir tutum sergileyerek kazanılan bir çaba olan kolektif kimlikler, bireylerin sürekli olarak yeniden yaratmak ve korumak zorunda oldukları kimliklere dönüşmektedir. Ortak kültürel unsurlara bağlı olma duygusunun baskın olduğu kolektif kimlikler, farklı toplum tiplerinde; dini kimlik ve milli kimlik biçimlerinde ortaya çıkmaktadır. Bu kimliklerin tümünün, ortak bir dile, ortak bir zamana ve ortak bir zemine

ihtiyaçları vardır. Milli kimlik, ortak bir dile, ortak bir tarihe ve ortak kültürel değerlere sahip olan bireylerin millet şuuru üzerinden inşa edilirken; dini kimlik, insanın dünyaya anlamlandırma çabası içinde inşa edilir. Bu doğrultuda birey kendisiyle aynı dini inana sahip bir topluluğa katılmakta ve hayatına bu inanç doğrultusunda yön vermektedir (zdil, 2017).

1.1.1.3. Statü ve toplumsal statü

Statü; onu çevreleyen kişiden bağımsız, dinamik bir yapıya sahip olan hak ve ödevlerin toplamıdır (Linton, 1936) Statü kavram olarak bir toplumdaki bireylerin veya grupların, o toplum içindeki konumunu belirtmek için kullanılır. Toplumsal statü kavramı ise bireyin veya grupların toplumla ilişkisi içindeki değerini ifade etmesi bakımından bireyin veya grupların toplum tarafından nasıl algılandıklarını ifade etmektedir (Kasapoğlu, 1994) Staty ve statüyü işgal eden bireyi birbirinden ayrı düşünmek gerekir. Staty işgal eden birey, performansına göre statüye katkı sağlarken, statü de bireye değer yükleyebilmektedir.

Dolayısıyla statü bireyin toplumsal alanda kurduğu ilişkilerde ortaya çıkmaktadır. Statlerden beklenen bir de roller vardır. Örneğin bir insan evde baba statüsünde iş yerinde müdür statüsünde, akraba ilişkilerinde amca, dayı statüsünde bulunabilmektedir. Statülerin anlam ve değerini toplum belirlediği gibi statülerden beklenen rolü de toplumsal ilişkiler belirlemektedir. Bu bağlamda hem statülerin değeri hem de statülerden beklenen roller toplumdan topluma değişiklik gösterebilir (Ceylan, 2012).

Parsons'ın (1967) yapısal fonksiyonel yaklaşımına göre, toplumsal sistem statülerden oluşmaktadır. Parsons'a göre statünün aktif yn rollerdir. Statü kendini aktif rollerle açığa vurmaktadır. Bu doğrultuda bireylerin statüsü, toplumların devamlılığını sağlayacak rol ve davranışların organize edilmiş biçimleridir. Bunlar verilmiş statüler olabileceği gibi (soy, yaş, cinsiyet), doğuştan verilmeyen ve bireyin kendisinin elde ettiği kazanılmış statüler de olabilmektedir. Geleneksel toplumlarda verilmiş statüler toplumsal sistemde daha etkin konumdadır. Nitekim günümüz modern toplumlarında bireyselliğin ön plana çıkmasıyla birlikte bireyin performansı, statsn belirlenmesinde daha etkin rol oynamaktadır (Linton, 1936).

Bir toplumda kadının statüsü kadının ekonomik, sosyal ve politik kaynaklarına bağlı olarak konumlandırılabilirdiği gibi çoğu zamanda erkeğin karşısındaki durumuna göre de değerlendirilmektedir. Oppong ve Abu'ya (1988) göre bir toplumda kadının statüsü, kadının toplumsal yaşamı içinde oynadığı rollere göre değişmektedir. Bu roller; meslek, annelik, eşlik, ev kadınlığı, akrabalık, vatandaşlık ve kendini gerçekleştirme rolleri şeklinde sıralanabilir. Bir kadın kamusal alanda aynı toplumsal ve ekonomik koşullara sahip olduğu bir erkekle eşit statüde değerlendirilebilir. Nitekim bu kadın ve erkeğin eş oldukları düşünüldüğünde, kadın büyük ölçüde ev içindeki statü dağılımında dezavantajlı konuma düşecektir.

Banton'a (1969) göre toplumsal statü kavramı tek yönlü değildir. Barton toplumsal statüyü çift yönlü tanımlamaktadır. Çünkü toplumsal sistem içinde sosyal statüler mevcut olduğu gibi, yasal statüler de mevcuttur. Sosyal statüler, bireyin toplumsal hayattaki rolüne göre değişkenlik gösterirken (meslek, gelir, eğitim); yasal statüler kalıcı ve bireylerin sosyal statüsünden daha ilerde olabilmektedir. Sözelimi bir kadının ev içindeki statüsü eril hiyerarşik düzende kocasının altında bir pozisyondayken, evlilik kurumunun yasal düzenlemeleri onları kamusal alanda eşit statüde göstermektedir.

1.1.1.4. Deneyim

Deneyim kavramı herhangi bir sosyal alanın duysal, fiziksel veya bilişsel olarak tecrübe edilmesini ifade etmektedir. Bir yandan bizi şaşırtan bir duruma maruz kalmak olarak tanımlanabilirken diğer yandan maruz kalınan şeyi tanımak ve dönüştürmek noktasında birikim olarak tanımlanabilir (Casetti, 2009).

İnsanlar toplumsallaşma sürecinde birçok toplumsal olayı ya da durumu deneyimlemektedir. Her bireysel deneyim ise bireyin farklılaşmasını sağlamaktadır. Başka bir deyişle deneyim, insanların olayları birbirleriyle bağlantılı bir biçimde sembolize etme yetisini geliştirmektedir. Sembolize yetisi gelişen insanın, dünyayı algılama biçimi düzenli kalıplara girmektedir (Ekmekçi, 1990). Mesela toplumsal deneyim, ilgili toplumsal alanı öğretmekle birlikte, bireyin nasıl davranması gerektiği konusunda da bilgi verir. Dolayısıyla her toplumsal deneyim bireyin ilgili toplumsal kuruma ya da olguya yönelik kendini de revize etmesini gerektirebilir.

Örneğin kadınların ve erkeklerin iş hayatını deneyimlemesi farklı olabilmektedir. Nitekim kadınların iş hayatında ilerlemesi bazı durumlarda daha zor olabilmektedir.

Deneyimin bir diğer yüzünü de tecrübe oluşturmaktadır. İnsanlar toplum içinde yaşayarak toplumu da tecrübe ederler. Bu tecrübe etmeler kimi zaman olumlu kimi zaman olumsuz sonuçlanabilir. Ancak tecrübe nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın, birey tecrübesi sonucunda bir fikir sahibi olabilmektedir. Bu doğrultuda bireyde tecrübe ettiği olguya veya olaya karşı davranışlar gelişmektedir (Giddens, 2000). Bir diğer deyişle toplumu deneyimlemek demek, toplumun ve değer normlarının da öğrenilmesi demektir. Öğrenme sürecinin araçları ise dil ve sembollerdir. Çünkü deneyimlerimize dayalı olaylar, dil ve simgeler aracılığıyla organize edilmektedir. Esas işlevi iletişim olan dil, deneyimlerimiz sonucu ortaya çıkan algıların ve beklentilerin seslendirilmesidir (Sapir, 1961).

Bu deneyimler toplumun değişip dönüşmesi için de önemlidir. Nihayetinde değişimlerin planlanması da tecrübelerin üzerinden yapılmaktadır. Geline noktada deneyim hem toplumsallaşma süreçleri için hem de toplumun değişmesi ve dönüşmesi için zaruri bir eylemdir (Giddens, 2000).

1.1.2. Spor tarihinde kadın olmak

Spor insanın bedensel ve düşünsel yeteneklerini bir bütün olarak geliştirmek amacıyla yapılan, eğlenme veya yarışma tarzındaki eylemler bütünüdür (Şahin, 1998). Erdemli (1996) sporu; insanın kendisinden geliştirdiği, yapıcı-yaratıcı bir uğraş olması sebebiyle hümanizma olarak tanımlamaktadır.

Bir toplumdaki bireylerin sosyal pratiklerini yapılandırdıkları alanlardan biri olarak spor, katılımcılar tarafından eyleyip pratik edilirken aynı zamanda onu eyleyenlerin davranış biçimlerini de düzenleyerek toplumsal normların üretilmesine katkı sağlamaktadır (Bourdieu, 1988). Bu doğrultuda, bireyle toplum arasında kurulan karmaşık ilişkiler ağının bir tezahürü olarak spor (Akın, 2004), toplumdan ayrı düşünülemeyen bir pratiktir (Elias & Dunning, 1986). Amman'a (2000) göre de spor; toplumdaki makro süreçlerden etkilenen, çok yönlü karmaşık bir yapıdır

Sporu anlayabilmenin yolu, sporun içinde yapıldığı toplumun ideolojik ve kültürel yapısını anlamaktan geçmektedir. Aksi takdirde spora yönelen her türlü anlama edimi, sporun toplumsal yaşama etki eden işlevlerini değil, sadece onun görünen sportif etkinliklerini açıklayabilecektir İnsanlık tarihi kadar eski bir olgu olan spor, tarihteki kültürel değişimlere bağlı olarak gelişmiştir. Başka bir deyişle, toplumların kültür sistemleri değiştikçe spora yüklenen anlam ve sporun işlevi de değişmiştir (Fişek K. , 2015)

Spor tarihi çalışmaları, tarihin her döneminde kadınların spora katılımlarının sorunlu olduğunu ortaya koymaktadır. Toplumların çoğunlukla erkek egemen yapıda olması ve fiziksel aktivitenin eril üstünlükle özdeşleştirilmesi spora katılımın erkek hiyerarşisinde meşrulaşmasını sağlamaktadır. Bu doğrultuda tarihin farklı dönemlerinde kadınların spor yapma pratiklerinin, ahlak, iş bölümü, tıp, inanış, estetik gibi argümanlarla ilişkili olarak engellendiği ve kadınların spor kültürünün dışında tutulmaya çalışıldığı görülmektedir (Pfister, 2013). Nihayetinde kadın/spor ilişkisini anlayabilmenin yolu, sporu toplumsal ve kültürel bir olgu olarak ele almakla mümkündür (Elias 2002; Bourdieu 1998; Shilling, 1991).

Tarihin bilinen tüm dönemlerinde kadınların spora katılımları, toplumdaki egemen sınıf olan erkeklerin engellemesine tabi olmuştur. Mesela Antik Yunan’da kadınların Olimpiyat Oyunları’na katılımları din ve inanç temelinde yapılandırılan kanunlarla yasaklanırken, modern dönemde Modern Olimpiyatların kurucusu Baron de Coubertine, kadınların toplumun önünde kamuya açık alanlarda yarışmasını doğanın kanunlarına aykırı bulmaktadır (McPherson, 1989). Türlü engellemelerle spordan dışlanmış olan kadınların yine de çoğu zaman kendi hareket kültürlerini yarattıkları görülmüştür (Pfister, 2013).

Ortaçağ kilisesinin dogmatik düşünce yapısı bedenin hazzına karşıdır. Kadın bedeni üzerinde kurulan tahakküm bu dönemin belirleyici unsurlarındandır. Bu yüzden spor aktiviteleri ve oyunlar yasaklanır. Toplumlarının feodal düzende örgütlendiği bu dönemde, kadınlardan pasif bir yaşam sürmeleri (Alphan, 1972) ve kendilerini ev işlerine ve ibadete adanmaları beklenmektedir (Taşdelen & Koca, 2015). Ortaçağ’ın son dönemlerinde saray kültürü çevresinde, şövalyelik faaliyetlerinin önem

kazanmasıyla, kılıç kullanma, güreşme ve eskrim gibi bedensel faaliyetlerinin pratik edilmeye başlandığı görülür. Bunun yanında soylu sınıf olarak adlandırılan saray çevresi eşlerinin, beden eğitimleri için uygun görülen düzeyde dans, binicilik ve top oyunları faaliyetlerine katılımlarına izin verilir. İlerleyen dönemlerde kadınların okçuluk, at sürme, kürek ve avlanma gibi çeşitli spor aktiviteleriyle katılır duruma geldikleri bilinmektedir. Özellikle Kraliçe Elizabeth döneminde üst sınıfa mensup kadınların tenis, okçuluk, eskrim ve avcılıkla ilgilendikleri görülmektedir (Bandy, 2000'den akt. Aybek ve Yıldırım, s: 64).

Kadınların engelleyici yaptırımları geride bıraktıkları ve sporda tarih sahnesine çıkmaya başladıkları Viktorya Dönemi (1837-1901), kadın sporunun gelişme yılları olarak kabul edilmektedir (Hargreaves, 2002). Fakat yine de bu dönemde kadınların spor aktivitelerine katılımlarının belirli ideolojilere göre sınırlandırıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda kadınların toplumsal işlevinin annelik olduğu ve üremesini engelleyecek spor aktivitelerinden uzak durmaları gerekmektedir. Sosyal Darwinci tıbbın öngörüsüne göre kadınların ağır spor egzersizlerden kaçınması ahlaksal bir sorumluluktur. Çünkü ağır spor egzersizleri kadınlara fiziksel ve zihinsel problemler yaşatmakta ve toplumdaki öncü rollerini yerine getirmelerine engel olmaktadır (Tolvhed, 2013).

Sanayi Devrimi ve sonrasında üretim biçimlerindeki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan siyasi, toplumsal ve ekonomik gelişmelerin, sporun yapısı ve işleyişini farklılaştırdığı görülmektedir (Şahin & Tunçkol, 2010). Birçok modern spor, 19. yüzyılda, Sanayi Devrimi sonrasında modernlikle ilişkili değişimlerin başlangıcı olan İngiltere'de ortaya çıkmıştır (Giddens & Pierson, 2001). Modern sporun gelişmesinin ekonomik, bilişsel ve sosyal dayanaklarının kapitalizme dayandığını, bu doğrultuda ikisinin de aynı coğrafyada ortaya çıkıp gelişmesinin tesadüf olmadığını görülmektedir (Kurt, Atayman, & Kurultay, 1997).

Modernleşme döneminde kadınların konumu büyük ölçüde değişmiştir. Endüstrileşme ve kentleşmenin etkisiyle kadınların özel alandan çıkıp kamusal alana girme istekleri hız kazanmıştır. Bu dönemde kadınların eşit eğitim hakkı ve bağımsızlık isteklerinin görünürlük kazandığı ve hukuki haklarını elde etmeleri

doğrultusunda ilerlemeler kaydettikleri görülmektedir. Mesleki faaliyetlerde bulunmalarının yolunun açılmasıyla birlikte sosyal ortamları çeşitlenen kadınların, yönlendikleri farklı ilgi alanlarından birinin de spor olduğu görülmektedir. Modern dönemde kadınların spora katılımlarının ve spor yoluyla özgürleşmelerinin, erkek iktidar ve otoritesini yıpratacağı düşünülmüştür. Bu doğrultuda kadınların erkeklerle eşit bir şekilde spora katılımlarının, toplumsal düzeni bozmaya yönelik bir tehdit oluşturacağı görüşünün hâkim olduğu görülmektedir (Holt R. , 1991). Modern Olimpiyat Oyunları'na katılımdan kadını dışlayan anlayışın felsefesini de bu görüş oluşturmaktadır. Bu dışlanma kadınların örgütlenmesine ve spor merkezli bir kadın hareketinin doğmasına yol açmıştır (Şenel & Yıldırım, 2014). 20. Yüzyılın ilk evrelerinde özellikle atletizm üzerinden yürütülen bu çabanın, sporun çeşitli dallarında kadın katılımının sağlanmasına ve kadınların spordaki konumunun düzenlenip iyileştirilmesine yol açtığı görülmektedir (Aybek & Yıldırım, 2016).

Nitekim toplum düzeninin bozulmamasını öngören toplumsal cinsiyet ideolojisi, kadın bedeninin biyolojik olarak erkeklerden zayıf ve güçsüz olmasına vurgu yaparak, spor pratiklerini erkek egemen hiyerarşinin denetimi doğrultusunda düzenlemeye devam etmektedir. Başka bir deyişle günümüzde hala birçok toplumda, kadınların spora katılımları eril ideolojinin yürüttüğü beden politikaları üzerinden denetlenmeye tabi tutulmaktadır. Bu doğrultuda kadınların hangi sporlara ne düzeyde katılacakları, ahlaki normlar ve beden politikaları nezdinde düzenlenmeye ve toplumsal cinsiyet normlarına göre belirlenmeye devam etmektedir (Aybek & Yıldırım, 2016)

Ulusal ve evrensel düzeyde meydana gelen sosyokültürel değişimler, kuşkusuz ki kadınların toplumsal koşullarını değiştirmiştir fakat cinsiyet eşitsizliğini ideolojik kökenleri çok daha derinlerde görülmektedir.

1.1.3. Toplumsal cinsiyeti kadın açısından okumak

1.1.3.1. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramı

Cinsiyet (sex), iki ayrı cins olan kadın ve erkek arasındaki doğal, biyolojik farklılıklardır. Kadın ve erkek kategorilerinin dışı veya er biyolojik boyutudur. Bir

başka deyişle kadın veya erkeğin doğduğu anda sahip oldukları biyolojik kimlikleridir. Cinsiyet, bireyin doğduğu andan itibaren toplumsal bir kategori olarak anlam kazanır. Toplum içinde yaşayan bireyin cinsiyeti, salt cinsiyet olmanın ötesinde zamanla davranış, rol ve beklentilerinin düzenlendiği toplumsal cinsiyete (gender) evrilir.

İlk kez 1968 yılında Stoller tarafından kullanılan toplumsal cinsiyet kavramı, biyolojik cinsiyetin dışında toplumsal ve kültürel olarak yapılandırılmış cinsiyeti tanımlamak için kullanılmıştır. Giddens (2008) biyolojik farklılıkları ifade etmek için “cinsiyet” sözcüğünü kullanırken, sosyo-kültürel farklılıklar ifade etmek için “toplumsal cinsiyet” ifadesini kullanmaktadır. Giddens (2008) bu ayrımı şu şekilde ifade etmektedir: “Toplumsal cinsiyet, toplumsal olarak kurulmuş erillik ve dişilik kavramlarıyla bağlantılıdır ve bireyin biyolojik cinsiyetinin doğrudan bir sonucu olmak zorunda değildir.”

Toplumsal cinsiyet kavramını sosyolojiye dâhil eden Ann Oakley ise cinsiyeti, biyolojik açıdan kadın erkek ayrımını açıklamak için kullanırken, toplumsal cinsiyet kavramını erkeklik ve kadınlık arasındaki eşitsizliği vurgulamak için kullanmaktadır (Oakley, 2015).

Hall’ın (1988) kültürel bir kategori olarak ele aldığı toplumsal cinsiyet; biyolojik olanın dışında, kadına ve erkeğe toplumsal rol ve sorumluluklar aracılığıyla yüklenmiş olan kültürel ve psikolojik farklılıkları ifade etmektedir. Bu kavramla ilişkili olarak tanımlanan “kadınlık” ve “erkeklik” ise erkeğin kadına üstün geldiği bir hiyerarşik ve etkileşimli karşıtlığı temsil etmektedirler (Koca, 2006).

Butler’e (2005) göre toplumsal cinsiyet, egemen iktidar normları tarafından eril ve dişil kavramlarının kurulmasıyla üretilir. Bu doğrultuda Butler toplumsal cinsiyeti egemen normların doğallaştırdığı bir mekanizma olarak ele almaktadır. Toplumsal cinsiyet hiyerarşisi eril/dişil bağlamında heteroseksüellik ikililiği içermektedir ve normatif bir cinselliği konu almaktadır.

MacKinnon (1987) toplumsal cinsiyeti; erkekler ile kadınlar arasındaki eşitsizliğin cinselleştirilmiş ve katılaşmış hali olarak tanımlamaktadır. MacKinnon’a (1987: 6)

göre “Cinsiyetler arası eşitliksiz kişinin niteliği olarak durağanlaştırıldığında toplumsal cinsiyet biçimini alır; kişiler arasında bir ilişki olarak hareket ederken ise cinsellik biçimini alır.” MacKinnon’un teorisinde heteroseksüelliğin hiyerarşik yapısı toplumsal cinsiyeti üretirken, erkekleri ve kadınları bu yapıya tabi kılmaktadır.

Simone de Beauvoir’un “beden doğal bir olgu değil, tarihsel bir fikirdir” görüşüne göre toplumsal cinsiyet tarihsel, toplumsal ve kültürel koşulların ürünüdür. Beauvoir’ın 1940’lı yıllarda yazdığı “İkinci Cinsiyet” adlı eserinde söylediği; “Kadın doğulmaz kadın olunur” ifadesi ise kadının ikinci cinsiyet olma durumunun uygarlık tarafından yaratıldığını göstermektedir. Bu doğrultuda kadın ve erkek cinsi arasındaki tahakküm ilişkisi, kadının ikincil olma durumunu belirlemektedir. Bu ilişki, erkeğin kadını ezmesi ve üzerinde tahakküm kurması sonucunda ortaya çıkmaktadır. “Kadın olmak bir dizi kültürel olasılığı gerçekleştirmektir ve bu sürekli yenilenen bir etkinliktir. (...) bu anlamda, toplumsal cinsiyet ‘bedeni oynamak’, yani kişinin kendi bedenini bir kültürel gösteren olarak giymesi demektir” (Butler, 1989).

Egemen toplumsal cinsiyet ilişkileri bir kural ya da yasa olmanın ötesinde, bedenle ilişkili olarak üretilen toplumsal ve kültürel normlardır. Bu yönüyle beden, toplumlar için kültürel simge üretiminde kullanılan birincil kaynak olmaktadır. Başka bir deyişle beden, denetimin sağlanacağı bir kontrol ve baskı aracına dönüştürülmektedir (Özbudun, 2006). Böyle bir ilişkide normlar, iktidarın kısıtlamalarının örgütlü hale getirilip düzenleyici bir mekanizmaya dönüştürülmesini, beden üzerinden meşrulaştırılan toplumsal cinsiyet rolleri sayesinde gerçekleştirmektedir (Ewald, 1990)

Bedene ilişkin Foucaultçu görüş bedenin kültürel olarak inşa edildiğini ve söylemden sonra cinsiyetlendirildiğini savunur. Bu tür bir ilişkide iktidar, bedene söylem içinde anlam kazandırmaktadır. (Butler, 2005). Butler’e (2005) göre: “Cinsellik iktidarın, söylemin, bedenlerin ve duygulanımsallığın tarihsel olarak özgül bir örgütlenmesidir”. Foucault’un cinsellik örgütlenmesine ilişkin “annelik” örneğinde annelik; iktidarının nüfus ettiği bir kurumdur. Bu kurum kadınlar için cinsellik söylemi tarafından zorunlu kılınp yaygınlaştırılmaktadır. “Dişi bedenin her şeyden önce üreme işlevi açısından nitelendirilmesini onaylayan hem de gerektiren,

babaerkil olduğu bariz yasa, dişi bedene doğal zorunluluğu yasaı olarak işlenmiştir” (Butler, 2005). Foucault değerlendirmesinde dişi bedenın nesnel olarak babaerki yasa tarafından cisimleştirildiğini ve bu yasanın baskıcı fail olarak hem yasaklayıcı hem üretici olduğunu vurgulamaktadır. Bu tür bir ilişki baskıcı fail ile bastırılan özneyi ontolojik olarak birleştirmekte ve bedenın kültürel olarak inşa edilmesine olanak tanımaktadır. Bu düşünceден yola çıkıldığında bedenın özgürleşmesi ancak ataerkil yasanın kendisine karşı gelerek mümkün olabilmektedir (Foucault, 2018).

Witting’e göre ise cinsiyet dilsel bir kurgudur. Dil böyle bir kurgunun uygulama alanı içinde kadınları ikincil kılıp dışlayan bir araç görevi görmektedir. Cinsiyet kurumsallaştırılmış heteroseksüellik sisteminin kategorisi ve zorunlu bir üründür ve bu doğrultuda toplumsal cinsiyet maddi kültür pratikleri içinde inşa edilmiştir (Witting, 1979)

Bordo’ ya (1993) göre toplumsal cinsiyet, bir toplumdaki bireylerin kültürel pratikleriyle inşa edilirken aynı zamanda toplumsal kurumlar tarafından da yeniden üretilip pekiştirilmektedir. Bu doğrultuda toplumsal cinsiyet kendi kendini yeniden üreten bir mekanizma olarak kişinin olmayıp da dönüştüğu bir etkinliği ifade etmektedir.

1.1.3.2. Kamusal alan ve özel alan ayrımı

Toplumsal Cinsiyetin tezahür ettiği en yaygın alanlardan biri, özel/kamusal alan ayrımlarıdır. Bu ayrım özel alanın siyasetten ayrılması doğrultusunda özel alana ilişkin politik düzenlenmelerin yapılmasına engel teşkil etmekte ve kadınları cinsiyetler arası hiyerarşi bağlamında dezavantajlı duruma sürüklemektedir (Ecevit & Karkiner, 2011). Diğer bir deyişle cinsiyet temelinde ortaya çıkan biyolojik farklılıklar, erkeklerin kadınlardan üstün olma varsayımını pekiştirmektedir.

Kadınların toplumsal hayata katılımları hâlihazırda düzenlenmiş olan güç ilişkilerine göre sürdürölmektedir. Bu ilişkiler kadınların toplumsal hayata ne ölçüde katılıp, nasıl temsil edileceklerini belirlemektedir (Ökten, 2009)

Kadın/Erkek toplumsal hayatı düzenleyen unsurları açıklamak için biyolojik temelli kuramlar yetersiz kalmaktadır. Başka bir deyişle, toplumsal hayatı düzenleyen güç ilişkileri, beşeri unsurlar taşımaktadır. Bu doğrultuda da insanlar tarafından düzenlenmiş ve inşa edilmiştir. Ne kadar biyolojik temelli olsalar da kadınların ve erkeklerin özel/kamusal alana ilişkin düzenlemeleri, inşa edilen sosyal rollerine göre şekillenmektedir.

Özel alan, ev ve aile içi ihtiyaçların karşılanıp düzenlendiği alandır. Bu alanda günlük ihtiyaçların karşılanması, toplumsal cinsiyet rolleri gereğince kadının sorumluluğundadır. Hane içi alana ilişkin olarak tabir edebileceğimiz ev işleri; çocuk bakımı, temizlik ve beslenme gibi gündelik pratikleri kapsamaktadır. Özellikle kapitalist düzen sonrası ortaya çıkan toplumsal işbölümü, kamusal alanı erkek ile özdeşleştirirken; kadınları doğaları gereği özel alanla özdeşleştirmektedir. Bu hususta evin yeniden üretimi faaliyetleri kadınların, ekonomik işler ise erkeklerin sorumluluğunda olan doğal bir süreç olarak meşrulaştırılmaktadır (Ecevit & Karkıner, 2011)

Kadınların siyasi alanda kazandıkları bir takım haklar (oy verme hakkı, eşit eğitim hakkı vb.) kadınların kamusal alandaki durumlarını iyileştirecek politikaların üretilmesi konusunda faydalı olsalar da, erkek egemen kültür toplumsal sosyalizasyon süreçlerini eril hiyerarşik düzende sürdürmeye devam etmektedir. Başka bir deyişle kamusal alana dair politikalar, kadınların bu alanın dışında tutulması şeklinde toplumsallaştırılmaktadır.

Eşitsizlikler özellikle ataerkil toplumsal yapının baskın olduğu toplumlarda, ailenin örgütlenişinde ortaya çıkmaktadır. Mackinnon'a (2003) göre "özel mülkiyetin ortaya çıkması, sınıf bölünmeleri, kadınların ezilmesi ve devlet birbiriyle çalışır, birbirini gerektirir hale gelir" (Ecevit ve Karkıner, 2011). Başka bir deyişle kamusal hayatı düzenleyen ideolojik şekillenmeler, toplumsal cinsiyet kimlikleri üzerinden inşa edilmekte ve kadınlar kamusal yaşamın dışına itilmektedir. Kamusal alanın içinde olan kadınlar ise ya biyolojik cinsiyetleri kullanılarak araçsallaştırılmakta ya da tamamıyla cinsiyet kimliklerinden arınmış nötr bir halde kabul görmektedir.

Feministler tarafından yürütülen politikalar, yıllar itibariyle toplumsal cinsiyet yaklaşımlarının kırılmasında aktif rol oynamışlardır. Bu durumun bir sonucu olarak kamusal alanda kadınların statülerinin giderek yükseldiği görülmektedir. Günümüzde kadınlar doktor, siyasetçi, avukat ya da öğretmen olabilmektedir. Nitekim kamusal alanda görünürlük kazanan kadınların sorunları bitmiş değildir. Hala birçok meslek grubunda yönetim kadrolarının erkeklerden oluştuğu ve üst pozisyon tercihlerine yine erkeklerin tercih edildiği bilinmektedir. Bu davranışların arkasında kadınların biyolojik cinsiyetlerine vurgu yapan ama aslında onları doğaları gereği hassas, kırılgan ve güçsüz olarak meşrulaştıran toplumsal cinsiyet ideolojileri bulunmaktadır (Dökmen, 2015)

1.1.3.3. Kadın ve temsil

Çok eski çağlardan günümüze kadınların temsilsizlik durumu, doğal bir durum olarak kabul edilmiştir. Antik Yunan'da dahi kadınlar siyasal ve hukuksal açıdan, babaları, eşleri veya erkek kardeşleri tarafından temsil edilmektedir. Schopenhauer, Locke, Rousseau ve Harrington gibi düşünürlerin, kadınları vatandaş tanımından soyutladıkları bilinmektedir. Lock'a göre özgür ve eşit birey sadece erkektir. Harrington'a göreyse yoksullar ve kadınlar yurttaş değildir. Schopenhauer'a göre kadın erkeğe göre noksan ve denetlenmesi gereken bir varlıktır (Schopenhauer, 2014). Kant'a göre kadınlar, ahlaki ilkelerden uzak kimselerdir. Rousseau'ya göre kadınlar doğaları gereği ehlileştirilmesi gereken, toplumun iyiliği ve düzeni için kontrol altında tutulması gereken varlıklardır (Genç, 2015). En son tahlilde toplumdaki kadın temsilleri, eksiklikleri veya farklılıkları üzerinden tahlil edilmekte ve bu doğrultuda toplum yaşamı, erkeği üstün ve güçlü kılacak şekilde inşa edilmektedir.

Günümüzde ise kamusal alanda kadın yaşantılarının az görünür olması, kadın temsilini zorlaştırmaktadır. Yine de kadınların farklı alanlarda farklı biçimlerde temsilleri mevcuttur. Temsil biçimlerinin çeşitlenmesinde, toplumsal cinsiyet ideolojileri ve sınıfsal farklılıklar etkili olmaktadır. Eril siyasi egemenlik, kadın temsillerini toplumsal cinsiyet ideolojilerine göre biçimlendirirken; kadınların birbiri arasındaki farklılıklar ise sınıfsal bağlamda şekillenmekte ve temsil edilmektedir.

Kadınların en az temsil edildiği alanların başında siyasi temsil gelmektedir. Siyasi temsil hakkı, kadınların toplumsal hayatta yaşamış oldukları bir takım sorunların üzerine politikalar üretebilmeleri için zaruridir. Örneğin; annelik hakkı, hamile kadınların ücretli izinleri, kürtaj hakkı gibi sorunlar, kadınların geçmiş dönemlerde olduğu gibi günümüzde de kimi toplumlarda yaşamaya devam ettikleri sorunlarıdır. Bu sorunların çözümü için siyasi bir karar alma süreci gerekmektedir. Karar alma süreçlerinin ise kapsayıcı ve demokratik bir yapılanma içinde, kadınların da dâhil edildiği süreçler içinde gerçekleşmesi önemlidir. Çünkü kadınlar toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişkilerinden kaynaklanan farklı sosyal, ekonomik ve siyasal sorunlar yaşamakta ve toplumsallaşmaları bu sorunlar çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bu sorunlara dair en doğru çözümlemelere yine kadınların ulaşabilecekleri savunulmaktadır. Ancak kadınların demokratik yönetimlerde dahi siyasal karar alma mekanizmalarından dışlandıkları görülmektedir (Sumbas, 2015).

Günümüzde kadınların yoğun bir biçimde temsil edildiği alanlardan biri medyadır. Medya, toplumsal süreçlerle sürekli etkileşim halinde bir kurum olduğundan kadın temsillerinin hem üretimi hem de topluma yansıtılması bağlamında önemli görülmektedir. Medya kuruluşlarında kadın istihdamının az olması, bu kurumların başında ve önemli üst pozisyonlarda erkeklerin olmasından kaynaklı olarak medyadaki kadın temsillerinin ne derece doğru yansıtıldığı şüpheyile karşılanmaktadır (Rhode, 1995). Medyadaki kadın temsillerine ilişkin sorunlardan bir diğeri ise medyanın kadın bedenini nesneleştiren bir yaklaşıma sahip olmasıdır. Bu durum cinsiyet eşitsizliklerinin sürdürülüp yeniden inşa edilmesine yol açmaktadır.

1.1.4. Sporda kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmaları

Literatürde dünyadaki kadın ve spor araştırmalarının 1980'li yıllarda çalışılmaya başlandığı görülmektedir. Bu çalışmaların ilk olarak kategorik yaklaşımla yapılmaya başlandığı sonrasında ise ilişkisel (eleştirel veya yapısal ilişkisel) yaklaşımdan post yapısalcı yaklaşıma uzanan bir çizgide seyrettiği görülmektedir.

1980 öncesinde spor bilimleri alanında yapılan araştırmaların çoğunlukla pozitivist bilim anlayışıyla yapılan çalışmalar olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda kadınların

yer aldığı spor araştırmalarının büyük çoğunluğunun Hareket ve Antrenman Bilimleri üzerine yapılmış çalışmalar olduğu görülmektedir. Bu çalışmaların genel anlamda kadınların spordaki sorunsalını ele almayan ve kadınları ön planda tutmayan betimleyici araştırmalardan oluşmaktadır (Durur, 2017)

Nihayetinde cinsiyetin kategorik bir yaklaşım olarak ele alınmasıyla birlikte spor alanında kadınları ayrı bir kategori olarak ele alan çalışmalar başlanmıştır. Kadınların spora katılımları ve toplumsallaşma süreçleri ilk olarak kategorik yaklaşımla yapılan çalışmalarda ele alınmıştır. Kategorik yaklaşımla yapılan çalışmalar, kadının erkek karşısındaki eşitsizliğini görünür kılmalarına rağmen, bu eşitsizliği cinsel kimlik (biyolojik kimlik) boyutunda ele aldıklarından dolayı eşitsizliğin nedenlerini sorgulamakta yetersiz kalmışlardır. Bu sebeple kategorik indirgemeci yaklaşımla yapılan çalışmaların, spor alanındaki kadın sorunlarını açıklamak doğrultusunda yetersiz kaldıkları görülmektedir. Nitekim kategorik yaklaşımla yapılan çalışmalar, kadınların spor alanındaki sorunlarının görünür hale gelmesine fayda sağlamışlardır. Aynı zamanda kadın ve erkeğin spora katılımlarının toplumsallaşma süreçleri ve cinslere özgü performans farklılıkları ile açıklamaları bakımından spordaki kadın araştırmalarına katkı sağlayıp öncü olmuşlardır (Koca, 2006).

Kategorik yaklaşımla ele alınan kadın ve spor araştırmalarının akabinde kadın/spor ilişkisinin, iktidar ilişkileri ve sınıfsal farklılıklarla ilişkili olarak incelendiği çalışmalar yapılmaya başlandığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyeti merkeze alarak yürütülen ve ilişkisel, yapısal ilişkisel veya eleştirel yaklaşımlar olarak adlandırılan bu çalışmalarda, spor alanındaki kadınların öz yaşam deneyimleri ele alınarak kadınların güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Kadının sporla ilişkisini; toplumsal cinsiyet, yaş, sınıf, ırk ve din gibi unsurların keşişimiyle birlikte ilişkisel olarak ele alan bu çalışmaların, çoğunlukla feminizm etkisiyle yürütülen çalışmalar oldukları görülmektedir (ztrk, 2016). Kadının spordaki konumunu inceleyen ve ilişkisel yaklaşımla yapılan öncü çalışmalardan biri Connell'ın çalışmasıdır. Connell, "Gender and power" adlı (1987) alışmasında, kadın ve erkek arasındaki eşitsizlikleri, ataerkil ve kapitalist ilişkiler merkezinden incelemiş ve sporun doğası gereği cinslerarası eşitsizlikleri yeniden ürettiği sonucuna varmıştır. Çünkü spor,

içinde bulundurduğu güç ilişkileri bakımından eril iktidarın ihtiyaçlarını karşılamakta ve böylece eril iktidarın kendisini yeniden üretmesini sağlamaktadır. Sportif etkinliklerde kadın bedeninin biyolojik olarak güçsüzlüğüne yapılan vurgunun normalleştirilmesini ve bu alanın erkek cinsiyile özdeşleştirilmiş olduğunu vurgulamaları bakımından Mckinnon (1987) ve Young'ın (1979) çalışmaları da alanda yapılan öncü çalışmalar olarak kabul edilmektedir. Bir diğer önemli çalışmalara Foucault'da rastlanmaktadır. Foucault çalışmalarında toplumsal cinsiyeti, biyolojinin merkezinden uzaklaştırılıp iktidarın merkezinden inceleyerek spor alanında yürütülen ilişkisel çalışmalara yön vermiştir (Foucault, 1974).

Kadın/spor konulu araştırmalarda bir diğer yaklaşım biçimi, bilimsel bilginin ürettiği tüm kavramların yapı sökümüne uğratılmasını öngören postyapısalcı yaklaşımdır. Özellikle 2000'li yıllar itibariyle başlayan postyapısal çalışmalar; egemen normların kadın ve erkek bedenleri üzerinden kurdukları eşitsizlikleri, kadın ve erkek kategorilerinin yıkımını gerçekleştirilerek ortadan kaldırılmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşımın tezahürlerinden biri olarak ortaya çıkan querr kuramı, spor alanındaki gay ve lezbiyenlerin sorunlarını kavramsallaştırarak, spordaki heteronormatif yapıların yıkılmasını ve toplumsal cinsiyet reformu gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Postyapısalcı yaklaşımla yapılan çalışmalar toplumsal cinsiyetin, beden eğitimi ve spor alanında tarihsel olarak olarak kurulduğuna vurgu yaparak, ilk olarak bu alanda karma bir eğitimin yapılması gerektiğini söylemektedir (Wright, 1999). Bu doğrultuda kız ve erkek çocuklarına fiziksel yaşam alışkanlığı kazandıran ve farklılıklar üzerinden kurulan kategorilerin yapısı bozulmalı ve beden eğitimi ve spor alanındaki pratikler yeniden kavramsallaştırılmalıdır (Koca, 2006).

Türkiye örneğine geldiğimizde kadınların, sporun gündemine oldukça geç alındıkları görülmektedir. Yine de Türkiye'de spor ve kadın konulu çalışmaların sayısında son yıllarda artış görülmektedir. Dünyada 1980'li yıllar sonu ve 1990'lı yılların başından itibaren çalışılmaya başlanan kategorik yaklaşımla yapılan spor çalışmaları, Türkiye'de ancak 2000'li yıllardan itibaren çalışılmaya başlanmıştır. Bu araştırmaların büyük çoğunluğu ise beden eğitimi ve spor yüksekokullarında görevli akademisyenler tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaların kaynaklık eden öncü çalışmalar mevcuttur. Koca ve Bulgu'nun (2005) çalışması Türkiye'de sporun

toplumsal cinsiyetin analizini sunması bakımından öncü kaynaklardan biri olarak kabul edilmektedir. Önem arz eden benzer çalışmalar, sporda kadın deneyimlerinin incelendiği çalışmalardır. Bu çalışmalarda kadınların spor alanında güçlendirilmesini amaçlanır. Kadının spor alanında güçlendirilmesinin amaçlandığı çalışmalar, aynı araştırmamızda olduğu gibi feminist kuramlar çerçevesinde yürütülen çalışmalardır. Kadın deneyimlerini merkeze alarak çalışılan bu çalışmalardan örneklere aşağıda yer vermiştir.

Akcan (2016) dağ sporu ile uğraşan kadınlara yönelik yapmış olduğu çalışmasında, dağcı kadınların erkek sporu olarak bilinen dağ sporundaki deneyimlerine odaklanarak az sayıda kadın dağcının sesini duyurmayı amaçlamıştır. Kara (2016) kentlerdeki rekreasyonel alanlarını kullanan kadınlar üzerine yapmış olduğu araştırmasında, kamusal bir mekan olan bu alanların kadınlar için kullanımının toplumsal cinsiyet ideolojileri tarafından sınırlandırılmış olduğunu aktarmaktadır. Öztürk ve Koca (2015) çalışmalarında futbol branşında istihdam eden kadınların bu alandaki deneyimlerini açığa çıkartırken, Emir vd. (2015) boks alanında mücadele eden kadınların alan içinde nasıl ötekileştirildiklerini, bu alandaki kadınlarla yaptıkları görüşmeler üzerinden analiz etmişlerdir. Spor alanında kadın deneyimlerinin incelendiği ve kadınların bu alanda beden politikaları, ataerkil ideolojiler ve toplumsal cinsiyet söylemleri aracılığıyla nasıl ötekileştirildiklerini ortaya koyan birçok çalışmaların yanında (örn: Bulgu vd., 2007; Hacısöftaoğlu ve Bulgu, 2012; Koca ve vd., 2009) spor alanındaki erkek deneyimlerini inceleyen çalışmalar da mevcuttur. Başka bir deyişle son dönemlerde sporda erkekler üzerine yapılan toplumsal cinsiyet çalışmalarının sıklığında da artış görülmektedir. Hacısöftaoğlu'nun (2012) güreşçi erkeklerde kimliklerin inşasını incelediği çalışması ve Karaçam'ın (2015) vücut geliştirme alanında erkeklik kimliğinin inşasını irdelediği çalışmaları bu çalışmalara örnek teşkil etmektedir.

Özellikle son 10-15 yıllık dönemde dünyada olduğu gibi Türkiye'de de postyapısalcı yaklaşımla sürdürülen queer çalışmaların sıklığında artış görülmektedir. Örneğin Saraç ve McCullick'in (2015) çalışmalarında Türkiye'de beden eğitimi alanında eğitim gören bir gay öğrencinin deneyimleri irdelenerek, Türk toplumunun spor alanındaki homofobi karşısındaki tutum ve davranışları açığa çıkartılmıştır.

Çırakoğlu (2006) tarafından yürütülen başka bir araştırmada, erkek ve kadın üniversite öğrencilerinin eşcinsel sporculara karşı tutumları karşılaştırılmış ve kadınların erkeklerden daha düşük homofobi düzeyine sahip olduğu ortaya çıkarılmıştır. Sakallı (2002) tarafından yürütülen bir diğer çalışmada, eşcinsellere yönelik olumsuz tutumların toplumsal cinsiyet rolleri ve cinsiyetçi tutumlarla ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Gelineen noktada Türkiye’de son dönemde yürütülen postyapısalcılığı merkeze alan çalışmaların ortak amacının sporun ikili cinsiyet kategorilerini ortadan kaldırmak ve iktidar ilişkileri tarafından söylemsel olarak üretilen cinsiyete yönelik hakim kodlara meydan okumak olduğunu söyleyebiliriz.

Sporda toplumsal cinsiyet ilişkilerinin irdelendiği çalışmaların odaklarından biri de kadın sporcuların medyadaki temsil biçimleridir. Medyanın haber içeriklerinde kullandıkları görseller ve yazılı haberlerde kullandıkları söylem biçimleri üzerine yürütülen araştırmalarda, Türkiye’de sporun toplumsal cinsiyet analizi yapan bir çok çalışma bulmak mümkündür. Bu çalışmaların analizlere genel olarak şu noktaları vurgulamaktadır: medya erkek sporculara kadın sporculardan daha fazla yer vermektedir, spor haberlerinde erkeklerin toplumsal statüsü daha kuvvetli yansıtılmaktadır, spor medyasında istihdam sahipleri çoğunlukla erkeklerdir ve kadının sportif başarısı cinsiyetçi söylem ve haber içerikleri tarafından bastırılmaktadır (Örn: Akkaya ve Kaplan 2014; Arslan ve Koca, 2006; Bulgu, 1997, Kaplan, 2018; Özsoy, 2008; Hacısöftaoğlu ve Koca, 2011, Cantek ve Yazar, 2009).

Araştırma alanı ile ilgili literatür incelendiğinde, Türkiye’de voleybol ve voleybol sporcuları üzerine yapılan araştırmaların sayısı sınırlı görülmektedir. Bu çalışmalar voleybol branşı özelinde; sporcuların hareket ve antrenman becerilerinin (sıçrama, atlama, düşme, smaç yüksekliği, blok yüksekliği) irdelendiği (örn: Akarçeşme ve Aktuğ, 2018; Ersiz ve ark., 1996; Elçi, 2014) sporcuların duygu ve davranış durumlarının (motivasyon, algılama, doyum) karşılaştırıldığı (örn: Efe ve ark., 2008, Özdemir ve Abakay, 2017; Günay ve ark., 2011) veya voleybola katılım gösteren bireylerle sedanter bireylerin veya başka spor branşına mensup sporcuların çeşitli farklılıkların araştırıldığı (Örn: Koç ve Aslan, 2010; Erkut, 1996) çalışmalardır.

Literatürdeki spor sosyolojisi konulu araştırmalar irdelendiğinde voleybol branşını ve

bu branştaki sporcuları farklı yönleriyle araştıran yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları yapılmış olduğu görülmektedir. Nitekim bu çalışmaların hiçbirinde voleybol branşı çalışmanın merkezine konulmamıştır. Bahsi geçen çalışmalarda branşlar arası karşılaştırmalı analizler yapılmış ya da kadın sporcuları bütüncül bir kadın kategorisi altında ele alan çalışmalar yürütülmüştür¹. Aynı zamanda literatürde voleybol branşı sporcularının da araştırmaya dahil olduğu, farklı spor branşlarına

¹ 27.01.2019 tarihinde Yüksek Öğretim Kurumu sitesinde bulunan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri yıl sıralamasına göre aşağıda yer almaktadır.

Noyan İ. Elit Kadın Sporcular ve Kadın Akademisyenler ile Spor Yapmayan Kadımların Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Karşılaştırılması. Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006, Ankara (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Perican Bayar)

Dever, A. Sosyolojik Boyutlarıyla Spor, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008, Sivas (Danışman: Doç. Dr. C. Yalçın).

Baştuğ G. Bayan Sporcuların Bedenlerini Algılama Düzeyleri ve Cinsiyet Rollerini Üzerine Bir Araştırma. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008, Ankara (Danışman: Doç. Dr. E. Kuru).

Şallı, A. O. Sosyal Belirleyiciler Ekseninde Sporun Değişen İmgeleri. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009, İstanbul. (Danışman: Prof. Dr. M. T. Amman)

Bilgili G. Elit Bayan Sporcular ile Spor Yapmayan Bayan Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Karşılaştırılması (Türkiye’deki Üniversiteler Üzerine Bir Araştırma). Atatürk Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Z. Gerek).

Kılınç Z. Kadın Spor Yöneticilerinin Labirentteki Yolculuğu: Liderlik Becerileri, Algılanan Engeller ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini. Abant İzzet Baysal Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013, Bolu (Yrd. Doç. Dr. Müberra Çelebi).

Süeroğlu, Ü. İstanbul’daki Kadın Futbol Liglerinde Oynayan Futbolcuların Toplumsal Cinsiyet Algılarına İlişkin Niteliksel Bir Analiz, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017, Ankara (Danışman: Prof. Dr. A. Baran Görgün).

Öztürk, P. Kadın Futbolcuların Futbol Alanındaki Deneyimleri, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017, Ankara (Danışman: Prof. Dr. C. Koca Arıtan).

Küçükdere, N. A. Toplumsal Cinsiyet Ekseninde Sporda Kadın ve Sorunları “Menteşe Örneği”. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019, Muğla (Danışman: Doç. Dr. Hasan Şen).

Üstündağ H. Elit Kadın Takım ve Bireysel Sporcuların Toplumsal Cinsiyet ile Sosyalleşme Düzeylerinin İncelenmesi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019, Samsun (Danışman: Doç. Dr. K. Menderes).

mensup kadın sporcuların spora katılım düzeylerinin araştırıldığı karşılaştırmalı çalışmalar bulmak mümkündür. Bu çalışmalarda modern spor dalları içinde kadınların en fazla ilgilendiği ve aileleri tarafından en fazla yönlendirildikleri spor branşının voleybol olduğu bilgisine ulaşılmaktadır (Amman, 2005; Koca ve Bulgu, 2005).

Türkiye örneğinde voleybolun sosyolojik boyutunu irdeleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Nitekim farklı spor branşlarının sosyolojik boyutlarının incelendiği veya bu branşlara katılım gösteren bireylerin toplumsal cinsiyet ilişkilerinin irdelendiği çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmaların yoğun olarak irdeledikleri branş futbolun kadınlar kategorisidir (Örn: Ak; 2019; Arslan, 2012; Öztürk ve Koca, 2018; Ünal, 2017). Voleybolun Türkiye’de kadınlar branşında sahip olduğu popülerliğe karşı, alan içindeki kadınların sosyolojik konumlarını irdeleyen nitel bir çalışma yapılmamış olması düşündürücüdür.

Kümbetoğlu’na (2019) göre geleneksel bilim dünyası, erkeklerin çoğunluğu oluşturduğu bir dünyadır. Bu sebeple geleneksel bilim dünyasında otorite, mesefeli duruş, genelleştirme ve kontrol kavramları egemendir. Niteliksel çalışmalarla yapılan kadın araştırmaları bu yüzden son derece önemlidir. Çünkü etkileşimci yöntem tekniklerinin kullanıldığı ve kadınların öz yaşam deneyimlerinden ve yaşanmışlıklarından elde edilen bilgiler, gerçekliğin derinlemesine anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. Nitel araştırmalar aynı zamanda sayısal verinin suni ve kuru yapısına bir alternatif de sağlamakta ve verilerin eksik ve yetersiz yorumlanıp genelleştirilmesine engel olmaktadır. Çünkü nitel araştırmalarda “sayılardan çok sözlerin, deney ve ölçümden çok gözlem ve yorumun, davranış ve tutumların kendilerinden çok anlamların önemli oluşu, bu yöntemin kadın araştırmalarında daha çok kullanılan, tercih edilen bir yöntem oluşunu getirmiştir” (Kümbetoğlu, 2019: 6).

Feminist yaklaşımla yapılan niteliksel araştırmalar, geleneksel yöntemlerden farklı olarak empatiye, karşılıklı anlayışa, eleştiriye ve yorumsamacılığa yakındır. Sadece var olanı objektif olarak ortaya koymayı amaçlamaz. Onu güçlendirip, dönüştürüp geliştirmeyi de amaçlar. Kümbetoğlu feminist yaklaşım ve yöntemle yapılan kadın araştırmaların önemini şu şekilde aktarmaktadır:

- Feminist yöntemle yapılan nitel araştırmalarda, kadınların deneyimleri, günlük yaşamları ve kadınlık bilgileri kadınların kendi gerçekliklerinden derinlemesine kavranabilir.
- Kadınlı ilgili kavramların ve teorik çerçevenin geleneksel yöntemlerde olduğu gibi verili olarak kabul etmez. Kavramları kadın bakış açısıyla yeniden değerlendirir (ev içi, kamusal, özel, doğa, kültür vb.).
- Sadece bilginin üretimine değer, bu bilginin aksiyona dönük bir çaba olmasına da önem verilir.
- Kadın deneyimlerini tam olarak ve kendi ifadeleriyle aktarılması, bilgilerin keşfi yoluyla sosyal gerçekliğin kavranmasını sağlar (K mbetoğu, 2019).

1.2. Feminist İdeoloji ve Spora İçkin Yaklaşımları

1.2.1. Feminizm kavramı ve feminist teori

18. yüzyıl İngiltere’inde ortaya çıkan feminizm kavramı, köken olarak Latince’ de kadın anlamını taşıyan “femine” kelimesinden türemiştir (Sevim, 2005). Feminizm, toplumdaki kadın/erkek ilişkilerini, bu ilişkilerin kökenleri ve kadınların bu ilişkiler karşısında ötekileştirilen durumunu inceleyen bir doktrindir.

Feminizm kadının toplumdaki konumunun değerımesi için, erkeğin iktidarında olan toplumsal, ekonomik ve siyasal hakların tümünün kadınlar için de eşit olmasını savunan yaklaşımdır. Bu doğrultuda feminizm; kadınların binlerce yıllık ezilmişlik ve ikincillik deneyiminden kaynaklanan durumunu değerıtmeyi amaçlayan bir ideolojidir (Berkday, 1997). Arat (2010:29) feminizmi: “Cinslerin eşitliği kuramına dayanan, kadınlara eşit haklar isteyen, temelde kadın-erkek arasındaki iktidar ilişkisini değerıtmeyi amaçlayan bir siyasal akım” şeklinde yorumlamaktadır. Bir diğer değerıle feminizm bir kadın kurtuluş veya özgürlük hareketi olan toplumsal bir teori ve pratiktir.

Kadınların  zerindeki eril tahakkümü kırmak isteyen feminist teori; ileri safhada eşit bir toplumsal yapıyı benimsemektedir. Bu bağlamda feminist teori kadınlara biçilen geleneksel rolleri de aşmayı hedeflemektedir. Çünkü mevcut sisteme göre feminizm,

kadın ve erkeğin tek ayrımının biyolojik ayrım olmadığını tespit etmiştir. Dolayısıyla kadına olan toplumsal bakışın da dönüşmesi gerekmektedir. Bu noktada feministler aynı erkekler gibi toplumun her alanında görünür olarak bu geleneksel tutumun kırılması gerektiğini savunmaktadır. Bu doğrultuda özgürleşme, mücadele etmekten geçmektedir. Örneğin kadınların Olimpiyat Oyunları'na eklenmesi, feminist hareketin katkısı ve özgürleşme yolunda verdikleri çaba sayesinde mümkün olmuştur.

Tarih boyunca kadınlar mücadele alanını farklı yöntemlerle eylemişlerdir. Bu doğrultuda kadınların düşünsel ve politik açıdan farklı yöntemlere başvurdukları görülmektedir. Bu durum feminizm için genel bir tanımlama yapılabilmesini güçleştirmektedir. Feminizmde tanımlama yapmanın politik bir tavır almayı gerektirdiğini vurgulayan Ramazanoğlu (1998) feminizmin kesin bir tanımlamasını yapmanın mümkün olmadığını savunmaktadır. Ancak Ramazanoğlu'na göre feminizm kadın hareketi bağlamında değerlendirildiğinde, onun birçok türünün sahip olduğu ortak özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- Feminizmin tüm türleri kadınları erkeklere bağımlı kılan mevcut cinsler arası ilişkilerin tatmin edici olmadığını ve değiştirilmesi gerektiğini savunmaktadır.
- Feminizm, çeşitli toplumlarda doğal, normal ve arzu edilir sayılan birçok durumu sorgulamaktadır.
- Feminizm, temel tanımlama sorunları yaratan düşüncelerden oluşmuştur. İnsanlığın tüm tarihini ve geleceğini sorgulamaktadır.
- Feminizm yalnızca düşüncelerden ibaret değildir. Erkekler ve kadınlar arasındaki ilişkilerin dönüştürülmesini bu doğrultuda dünyanın değiştirilmesini amaçlamaktadır.
- Feminizm kadınların kendi yaşamlarının denetimine sahip olmaları gerektiğini savunmaktadır. Bu doğrultuda cinsler arası ilişkileri değiştirmeyi amaçlar; bu pratikler bilinç yükseltme gruplarından ve bulaşığı kimin yıkayacağı tartışmasından, erkeklerden ayrı yaşama savaşına; yurttaşlık hakları, ekonomik ve politik güç uğruna örgütlü mücadeleye kadar uzanır.

- Feminizmin değişim yönündeki çağrıları her zaman direnişle karşılanırsa da direnişin gücü ve niteliği zamanla değiştirilebilir.
- Feminizm, kadın-erkek ilişkilerinin niteliği hakkında tarafsız ve nesnel bir bilgi anlayışına sahip değildir. Kadın haklarının en ılımlı taraftarları bile, erkeklerin, kadınların haksız biçimde yoksun bırakıldıkları haklardan yararlandıklarını kabul etmek durumundadırlar (Ramazanoğlu, 1998, s. 26-27).

Feminizm, kadınların sınıf, ırk ve din gibi meselelerde yaşadıkları sorunları ele alan bir yaklaşımdır. Bu doğrultuda toplumda egemen olan eril düzeninin kadınları özel ve kamusal alanda değersizleştiren iktidarını değiştirmeyi hedeflemektedir. Mitchel (1995: 6-7) feminizmi “kadınların kendi aralarında bir dayanışma yaratarak, erkek egemen dünyanın norm ve değerlerine, cinsiyetçi politikalarına karşı başlatmış olduğu mücadele” olarak tanımlamaktadır.

Feminizm cinselliği doğallaştıran egemen tanıma karşı bir meydan okumadır. Gayle Rubin’in deyimiyle “özellik cinsiyet kimliği doğal farklılıkların ifadesi değil, doğal benzerliklerin bastırılması anlamına gelmektedir. Toplumda var olan egemen iktidar ilişkilerinin cinselliği bedenin olanaklarına dayandırması, cinselliği toplumsal anlamda biçimlendirmektedir. İnançlar, davranışlar, ilişkiler ve kimlikler böylece toplumsal olarak kurgulanan bu yaklaşıma göre biçimlenmektedir (Cogito, 2009).

1.2.2. Feminist ideolojinin tarihsel gelişimi

Feminist tarihin nitelendirilmesini ifade etmek için “dalgalar” kavramı kullanılmaktadır. Laughlin’e (Laughlin, 2010) göre dalga kavramı, kadın hakları hareketinin oluşumunu analiz etmek doğrultusunda kavramsal bir çerçeve görevi görmektedir. Bu doğrultuda dalga kavramını, tüm feminist tarihin temsilini betimlemek için kullanmamak gerekmektedir, Dalgalar belirli aktivizm dönemlerini içerir ve bu dönemleri toplumsal gelişmelerin akışına göre biçimlendirir (Hewitt, 2012). Dalgaları; hareket halinde, eyleme odaklanan, enerjinin başka bir ana taşınmasını ifade eden, başlangıcı ve sonu olmayan bir kavram olarak ele almak gerekmektedir (Chamberlain, 2017).

Feminist tarih yazımında ilk dalganın 18. yüzyılın sonlarına doğru başladığı kabul edilmektedir. Kabul edilen ilk feminist dalgadan önce 15. ve 17. yüzyıllar arasında kadınların adil eğitim ve rasyonel öznelere olmak adına mücadele etmiş oldukları fakat bu yüzyıllardaki kadın mücadelesinin ciddiye alınmayıp bastırıldığı bilinmektedir. Bu yüzden ilk feminist dalganın tarihte kadınların bazı önemli taleplerini elde ettikleri 18. yüzyıl ile nitelendirildiğini görülür (Donovan, 2014). Bu doğrultuda feminizmin kökenleri 15. yüzyıla uzansa da onun bir teori ve temel hak olarak kurumsallaşması ancak 18. yüzyılın sonlarında, örgütlü kadın hareketinin ortaya çıkmasıyla gerçekleşmiştir (Letherby, 2003).

19. yüzyıl öncesindeki kadınların konumu incelediği çalışmasında Sevim (2005) Hristiyan topluluklarının 7. Yüzyıla kadar yerleşik bir toplumsal düzene geçmediklerini, bu yüzden bu yüzyıldan önce kadınları sınırlandıran yasalara rastlanmadığını belirtmektedir. Feodal dönem kadınlarının 13. yüzyıla kadar çalışmakta özgür oldukları bilinmektedir. Orta Çağ'da ise kadının konumlandırılmasında kilisenin söz sahibi olması, kadınların toplumsal hayatlarını kilise öğretilerine göre sınırlandırmıştır. Ahlaki olarak uyması gereken normların kilise tarafından belirlenmesi, kadınların özgürlüklerini ellerinden almıştır. Ortaçağ'da kadınların doğaya ilişkin duyumsal yeteneklerinin kilise tarafından onaylanmadığı, kilise öğretilerine tehdit içeren davranışları sergileyen kadınların yakılarak veya asılarak cezalandırıldığı bilinmektedir (Ecevit ve Karkıner, 2011).

18. yüzyıl, Avrupa'nın yeni bir toplumsal düzene geçtiği dönemdir. Bu dönemde cinsler arası ayrım giderek artmış ve yeni kadınlık klişeleri yaratılmıştır. İdeolojik anlamda ev kadınlığının yüceltilip idealleştirildiği bu dönemde, kadınları kamusal alandan uzak tutulma çabası hayata geçirilmiştir. Ayrıca üretim araçlarına kontrolünü ellerinde bulunduran egemen eril düzen, alt tabakaya mensup kadınlara ağır işlerde az ücretle çalışmak zorunda bırakırken, soylu kesime mensup kadınlardan yapay bir kadınlık durumu yaratmıştır (Walters, 2005). Geçimini sağlayamayan kadın sayısının oldukça fazla olduğu bu dönemde, fuhuş oranlarında artışlar yaşandığı bilinmektedir. Çareyi ABD'ye göç etmekte bulan birçok kadının, bu topraklarda esnafılık gibi işlerde çalışarak yaşam kalitelerini arttırdıkları gözlemlenmiştir. Bu yüzyılda kadınların eşitlik ideali, Avrupa'ya kıyasla ABD'de daha iyi durumda olsa da böyle

bir konumlandırmanın yalnız beyaz kadınlar lehine olduğu görülmektedir (Sevim, 2005).

Donavan (2001) Aydınlanma döneminde toplumun her alanında eril hiyerarşinin hüküm sürdüğünü söylemektedir. Modern bilim de buna dâhildir. Dönemin bilimsel bilgisini oluşturan pozitivist bilim anlayışı, temellerini eril hiyerarşiyi üstün tutacak ve sürdürecektir şekilde yapılandırılmıştır Modern bilimin eril yapılanması erkeği kamusal alan ve akılla, kadınıysa özel alan ve ahlakla özdeşleştirir. Bu bağlamda kadınlar; zayıf, güçsüz, duygusal ve korunması gereken edilgen varlıklar olarak ötekileştirilir (Oakley, 1981). Böyle bir ideolojiden beslenen bilimsel bilgi, kadın sorunlarını ele almadığı gibi kadınların erkeklere tabi konumunun sürdürülmesine de kaynaklık etmektedir.

19. yüzyıl insanlık tarihinin bir dizi toplumsal gelişmelere tanık olduğu dönemdir. Bu dönemde bilimin, mutlak, nesnel ve eril pozitivist yapısının evrildiği, bu doğrultuda etkileşimci, dinamik ve çok yönlü yeni bir bilim anlayışına geçildiği görülmektedir. Bu dönem Aydınlanma dönemi sonrası akılcılık çağı olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde Amerikan Bağımsızlık Bildirisi (1776) ve Fransız İnsan Hakları Bildirisi (1789) yayınlanmış ve düşünsel akımların ortaya çıktığı Akılcılık Çağı'na geçilmiştir. Akılcılık Çağı'nın en belirgin özelliği, insanların doğal hakları olduğu ve bu hakların onlardan esirgenemez olduğu fikrinin kabul edilmesidir. Bu dönem içinde geliştirilen birçok kuram gibi feminizm de; erkeklerin sahip olduğu doğal haklara sahip olmak için kadınların giriştikleri kadın hakları mücadelesi sonucunda gelişen bir teoridir (Donovan, 2014). Bu doğrultuda feminizmin, bütün toplumların genel koşullarının bir ürünü olarak değil, özel tarihsel koşulların bir ürünü olarak doğmuştur (Mitchel, 1995)

1.2.2.1. Birinci dalga feminizm

Feminizmin doğuşuna, 17. yüzyıl İngiltere'sindeki egemen tarihsel koşullar ile kapitalizm ideolojisi arasındaki ilişki yol açmıştır. Feodalizmin sona ermesi ve kapitalizmin başlamasıyla birlikte eşitlik ve toplumsal değişme mücadelesi kadınların kendi bastırılmışlıklarını değiştirmelerine yönelik taleplerini mümkün kılmıştır. Bu taleplerin başında eğitim ve iş bölümü konularında erkeklerle eşit

haklara sahip olmak gelmektedir. Bu doğrultuda İngiliz yazar Mary Wollstonecraft'ın 1792 yılında yayınladığı “Kadın Haklarının Savunusu” adlı eseri, tarihte yazılmış ilk feminist bildiri olarak kabul edilmektedir. Eser, kadınların erkeklerle eşit eğitim, hukuk ve siyaset hakkına sahip olması gerektiğini dile getirip, kadınsılık kavramını eleştirmektedir. Wollstonecraft, özellikle eğitim hakkının kadınlar için zaruri bir ihtiyaç olduğunu düşünmektedir. Çünkü ancak doğru bir eğitim sayesinde kadınlar akılcı ve eleştirel düşünme yetisi kazanabileceklerdir. Wollstonecraft bu durumu şu sözlerle yorumlamaktadır: “Kadının zihnini genişleterek güçlendirmek, kör itaate bir son verecektir. Kör itaat, kadınları karanlıkta tutmaya gayret eden iktidar. Tiranlar ve şehvet düşkünlerince daima aranmaktadır, çünkü birinciler (iktidar ve tiranlar) sadece köleler isterler, ikinciler (şehvet düşkünleri) ise bir oyuncak” (Wollstonecraft, 2012).

Bu dönemde serbest pazarın kurumsallaşması ve bireycilik anlayışının gelişmesi orta sınıf üzerinde fazlaca etkili olmuştur. Ayrıca cinsler arası iş bölümünün, tüm sınıfları kapsayan bir biçimde değişmeye başladığı da görülmektedir (Davidoff, 2016). Nihayetinde akılcılık, ilerleme ve bireyselleşmeye yönelik yeni düzende, kadınların eşitlik istemleri de fikir olarak gelişmeye başlamıştır. Bu doğrultuda kadınların; özel mülkiyet edinme hakkı, eşit eğitim hakkı, ticaretle ilgili işlerde çalışma hakkı, seçme-seçilme hakkı ve ekonomik fırsat eşitliğine sahip olma hakkı gibi hukuki taleplerinin öne çıktığı gözlemlenmektedir (Thompson, 1998). Kadınların eşitlik talepleri, zamanla Avrupa, ABD ve Avustralya kıtasında da varlığını göstermeye başlamış ve kadın hareketi kitleleri etkileyen toplumsal ve politik bir mücadeleye dönüşmüştür.

Birinci dalga feministlerinin giriştikleri mücadeleler sonunda kadınların, bir takım hak ve özgürlüklerine kavuştukları bilinmektedir. Bu doğrultuda ilk olarak sivil hakların gelişmiş olduğu ülkelerde 1920'lerin sonlarına doğru kadınlara oy hakkı tanınmıştır. Bunun yanında çalışan kadınların çalışma saatlerini düzenlendiği ve sigorta taleplerinin karşılandığı da görülmektedir. Türkiye’de ise kadınların sivil haklarını diğer birçok ülkeye kıyasla erken bir tarihte elde ettikleri bilinmektedir. Türkiye’de kadınlar seçme seçilme hakkını 1934 yılında elde etmiş olsalar da bu

tarihten çok daha öncesinde 1930 yılında belediye seçimlerinde oy kullanmaya başladıkları bilinmektedir (Özer, 2013).

1.2.2.2. İkinci dalga feminizm

Feminist tarihte ikinci dalganın 1960'lı yıllarda başlayıp 1980'lere kadar devam ettiği görülmektedir. Feminist tarih yazımında ikinci dalga, Simone de Beauvoir'ın İkinci Cins eserinde yazdığı “kadın olunmaz, kadın doğulur” sözü ile özdeşleştirilmiştir. Kadınların erkekler için nesnelendirilmiş “ötekilik” durumu ele alan Beauvoir, kadınlık durumunu belirli bir çerçevede sergilemesi bakımından feminist tarih yazımında kendine öncül bir yer edinmiştir.

İkinci dalga feministlerin birinci dalga feministlerinden farklı olarak cinsler arası uzlaşım ve eşitlik idealinde buluşacak bir yol izlemek yerine, cinsler arası kutuplaşmayı arttırmayı savunmaktadır. Bu doğrultuda politik mücadele, kadın ve erkek farklılıklarının vurgulanması doğrultusunda sürdürülmüştür. Bu dönem feministlerinin, cinsiyetçilik, ataerki ve cinsel politika konularını sorunlaştırdıkları ve bu bağlamda kadının bedenini mücadelenin merkezine koyan bir yaklaşıma sahip oldukları görülmektedir (Berktaş, 2011).

Başka bir deyişle, büyük bir sosyal değişim yaratmak isteyen dönem feministlerinin, kadın bedenini ataerki baskıdan özgürleştirmeye çalıştıkları görülmektedir (Pilcher & Whelehan, 2004). Erkeğin kadın karşısındaki üstünlüğünün toplumsal cinsiyet rollerinin yıkılmasıyla sona ereceğini savunan dönem feministlerinin, üreme, cinsellik, kürtaj, cinsel şiddet gibi gündelik hayattaki kadın meselelerini politik bir mesele haline getirme çabası içinde oldukları görülmektedir.

“Kişisel olan politiktir” sözü ikinci dalga feministlerinin önemli bir sloganı olmuştur. İlk defa 1970 yılında Kate Millet'in “Cinsel Politika” adlı eserinde yayınlanan bu slogan, cinsiyetler arasında süregelen tüm eşitsizliklerin, erkeklerin kadınlar üzerinde kullandıkları güçten kaynaklandığını vurgulamaktadır. Başka bir deyişle kadınların baskı altında olması durumunun, toplumsal cinsiyet rolleri ve ataerki yapı kaynaklı olduğunu söylenmektedir. Millet'e (1970) göre erkeklerin hiyerarşik üstünlüklerini doğal olarak meşrulaştırmadaki başarıları, onların cins üstünlüklerini istikrarlı bir

şekilde kurmalarına ve sürdürmelerine olanak sağlamıştır. Özel alan da erkeklerin kadınlar üzerinde kurdukları tahakkümün en yoğun yaşandığı yerdir ve kadınların özgürleşmesi için ataerkil yapılar tamamen ortadan kaldırılmalıdır.

Kişisel olan politiktir sloganıyla kadınla özdeşleştirilen özel alanın, politik yani kamusal olandan bir farkı olmadığı savunulur. Bu doğrultuda, toplumsal cinsiyet rolleri ve ataerkil hiyerarşik yapı, evin özel alanından kamusal alana değin kadınların uğradıkları eşitsizliklerin esas sebebidir. Ekonomik ve politik pozisyonlardaki erkek egemenliği özel ve kamusal yaşam alanlarında kadınların itaatini meşrulaştırıp onları edilgen konuma düşürmektedir (Bryson, 1999) Bu doğrultuda kadının, ataerkil toplum baskısından kurtarılması ancak özel olana ilişkin politikalar üretilmesiyle mümkün olabilecektir. Bu slogan, çocuk bakımı, ev işleri veya kadının eşiyle yaşadığı her türlü sorunun evrensel kadın sorunu olduğunu ve bu sorunların çözülmesi için politikleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Bu doğrultuda bu dönem feministlerinin sorunları belirli bir grup kadın için ortaya koymak yerine, mücadelelerini evrensel bir boyuta taşıma çabası içerisinde oldukları görülmektedir. Bu doğrultuda “bilinç yükseltme” yöntemini benimsemişler ve kadın hareketini örgütlü hale getirmek istemişlerdir. Bu dönemde bilinç yükseltme pratiklerinde kullanılan “kız kardeşlik” kavramı, tüm kadın sorunlarının ortak olduğunu ve kadınlarının bu sorunlar karşısında örgütlü hale gelmesinin kadınları güçlendireceğini vurgulaması bakımından kadın hareketi içinde önem kazanmıştır.

Radikal feminist kanadın içinde gelişen bilinç yükseltme; daha fazla kadının hayatlarına dair algılarını yükseltme amacı güden reformist bir çaba olmanın ötesine geçememiş ve zamanla siyasi içeriğini kaybederek grup terapisi yörüngesine girmiştir. Bilinç yükseltme pratikleri ve kız kardeşlik politikaları, her kesimden kadını kadın hareketine dâhil etme iddiası yönünde başarılı olamamaları da eşcinsel grupların ve farklı alt grupların oluşmasına olanak sağlaması bakımından feminist harekete katlı sağlamışlardır (Rosenthal, 1984).

1.2.2.3. Üçüncü dalga feminizm

Üçüncü dalga feministleri, kadınların bireysel tercihleri üzerine yoğunlaşmışlardır. Bu doğrultuda 1990'lı yıllarda ortaya çıktığı bilenen üçüncü dalga feminizmin, farklı kadınların sınıfsal, kültürel dini ve etnik kökenli farklı sorunlarını ele aldıkları görülmektedir.

İkinci dalga feministlerinin idealleştirdikleri, tüm kadınların eşit olduğu fikrinden öte bu dönem feministlerinin toplumsal eşitlik ilkesini savundukları görülmektedir. Bu doğrultuda feminist mücadelenin sadece üst ya da orta sınıf beyaz kadınların sorunu olmaması gerektiğini vurgulayan üçüncü dalga feministlerinin, kadın sorunlarına dair daha geniş bir tabana yayılan mikro politikalarla ilgilendikleri görülmektedir (Özveri, 2009)

Bu dalgadaki hareketlerde postmodernist akımların etkisine rastlanmaktadır. Bu doğrultuda kadın yaşamlarının birbirinden sınıfsal, kültürel ve ırksal bağlamda farklı olduğu savunulmaktadır. Dolayısıyla üçüncü dalgada, kadına yönelik ideolojilerin farklılaştığı ve ortak, bütüncül bir feminist yaklaşımdan uzaklaşıldığı görülmektedir. Bu dönem feministleri sınıf, ırk, kimlik, etnisite, din, milliyetçilik, siyaset vb. konularını ele almışlardır. Bu doğrultuda bu konulara içkin kadın sorunlarını feminist bir bakışla teorikleştirmeye çalışmışlardır (Taş, 2016)

Toplumsal cinsiyet ve dil ilişkisi de üçüncü dalga feministlerinin ele aldığı konulardır. Toplumsal cinsiyet ve dil ilişkisini üçüncü dalga feministlerinin çalıştıkları mikro konularda, kadınlar arasındaki farklılıkları ortaya çıkartacak bir değişken olarak kullanılmıştır (Taş, 2016:172). Üçüncü dalgaya dair ortaya çıkan özelliklerden biri de kitle iletişim araçlarının kitleler üzerinde artan etkisi sayesinde, kadınların yaşam tarzı politikalarını bu araçlar üzerinden etkili bir biçimde yaygınlaştırma olanağına sahip olmalarıdır. Kitle iletişim araçlarının kadınlar tarafından etkili bir biçimde kullanılmasıyla başlamasıyla birlikte, üçüncü dalga feministlerinin kadın sorunlarına görünürlük kazandırdıkları ve bu sorunlarına dair popüler kültürde kolektif bir bilinç yaratıkları görülmektedir (Hileman, 2014)

1.2.2.4. Dördüncü dalga feminizm

Dördüncü dalga feminizm 2000'li yıllar itibariyle ortaya çıkmıştır. İnternet tabanlı sosyal medya platformları (twitter, facebook, instagram) dördüncü dalga feminizmini gelişmesini sağlamıştır. Sosyal medya argümanlarının gelişmesi sayesinde, feministlerin teorik fikirlerini sergileyebilecekleri ve kadınları örgütleyebilecekleri yeni bir alan oluşmuştur. Sosyal medya platformlarında binlerce kadın yaşadıkları sorunları farklı hashtag kodlamalarıyla paylaşp, maruz kaldıkları cinsel saldırı, taciz şiddet ve eşitsizlikleri dile getirmektedir. Bu harekete ayrıca hastag aktivizmi de denilmektedir. Bu doğrultuda kadın sorunlarına farkındalık yaratılması ve bu sorunlar bağlamında düşünce kültürü oluşması amaçlanmaktadır (Mudee, 2016). Ayrıca kadınlar arasında destek ağları oluşturularak yasal hakların farkındalığı güçlendirilmektedir. Dördüncü dalga feminizmi, hem yerel düzeydeki kadın sorunlarını hem de küresel düzeydeki kadınların sorunlarını tek bir platformda görünür kılması yönünden kadınların küresel kardeşlik duygusu ile birbirine bağlamaktadır. Küresel feminist hareketin dördüncü dalgayla birlikte yükselişe geçtiği ve kadın hareketinin gücünü ve kamusal görünürliğini arttırdığı görülmektedir. Ayrıca yeni popülist söylemlere karşı da toplumsal protestolara zemin hazırlamaktadır (Grady, 2018)

1.2.3. Feminist yaklaşımlar ve spora yansımaları

1.2.3.1. Liberal feminizm

Klasik feminizm olarak da adlandırılan liberal feminizm, temelde aydınlanmacı felsefenin ilkelerini benimseyen ve kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmasını savunan yaklaşımdır. Bu bağlamda kadınlar da erkekler gibi bir insandır ve insan olmak aynı haklara sahip olmayı gerektirmektedir. Dolayısıyla liberal feminizm, genel haklar bağlamında hukuki bir eşitliği benimsemekte ve fiili ayrımcılığı reddetmektedir (Ramazanoğlu, 1998).

Bu akım feministleri, sosyal ve ekonomik alanlarda kadın erkek eşitliğini savunmakta ve baskıcı cinsiyet rollerinden kadını özgürleştirmeyi arzulamaktadır. Nitekim bu özgürleştirmeyi devrim biçiminde değil reform biçiminde yapmayı arzuladıkları görülmektedir. Bu doğrultuda liberal feministlerin ilgi alanları, erkeklerle eşit olmadıkları haklarla ilgili yasalar ve pratikler olmuştur (Taş, 2016).

Liberal feministlerin en önemli amaçlarından biri kamusal yaşama eşit katılım hakkı elde etmek ve eğitimde erkeklerle eşit fırsatlara sahip olmaktır. Liberal feministler temel vatandaşlık haklarının erkeklerle eşit biçimde düzenlenmesi halinde hem özel alanda gördükleri baskılardan hem de kamusal alanın dışlayıcı unsurlardan özgürleşecekleri düşünmektedirler (Ecevit & Karkıner, 2011).

Liberal feminizmin eşitlik anlayışı, kadınların spora katılımları noktasında ortaya çıkmaktadır. Spor doğası gereği toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yeniden üretildiği bir kurumdur (Connell, 1987). Liberal akımın savunucularına göre spora erişim olanakları, ancak toplumsallaşma süreçlerinde eşit yaklaşımın benimsenmesiyle mümkün olabilmektedir. Toplumsallaşma sürecinde aile, okul, çevre ve medya gibi kurumlar toplumsallaşmanın baş araçları olduklarından, bu kurumlarda spora eşit katılım fırsatlarının desteklenmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde spor kurumlarındaki kadın sayısı artırılabilir. Spordaki kadın sayısının artırılması daha fazla kadının sporda eğitim fırsatlarından yararlanabilmesini sağlayacak ve kadının spor yoluyla toplumsallaşabilmesi mümkün hale gelecektir. Bu doğrultuda kadınların erkeklerle eşit toplumsallaşma koşullarına sahip olabilmeleri için, rasyonel eylem kapasitelerini arttırmaları ve sporu kadınlar için daha güçlendirici hale getirmeleri gerekmektedir.

1.2.3.2. Radikal feminizm

Radikal feminizm akım, kadınların hayatlarındaki patriyarkal baskılar üzerine odaklanmaktadır. Radikal feminizmin ilk tohumları, 1960'ların sonunda ABD'de, medeni haklarını savunan kadınlar tarafından atılmıştır (Ecevit & Karkıner, 2011).

Radikal feminizme göre kadınlar, toplumun her alanında erkekler tarafından ezilmektedir. Bu ezilmenin asıl sorumlusu ise ataerkil kültür ve zihniyettir. Erkeğin kadın üzerindeki baskın konumu, kadınları toplumsal düzende öteki yapmakta ve ikinci konuma düşürmektedir. Kadını baskılayan erkek egemen hiyerarşinin kaynağı ise toplumsal cinsel yapılar ve kadınların yeniden üretici konumlarıdır. Bu yüzden kadınların erkeklerin cinsel hâkimiyetinden kurtarılması gerekmektedir. Bu doğrultuda radikal feminist yaklaşım; toplumda hüküm süren erkek egemenliğine

başkaldırılmasını ve kadın cinselliğinin yeniden üretilmesini önermektedir (Ecevit & Karkıner, 2011).

Çünkü toplumun her alanında hüküm süren erkek iktidarı, kadınların cinselliklerini de kontrol etmektedir. Başka bir deyişle ataerkillik, cinsiyet anlayışını kurmaktadır. Kadınların cinsellikleri kendi iradeleriyle kontrol edilmesi gerektiğini savunan radikal feministlerin, üreme, annelik ve kürtaj hakkı gibi kadın cinselliğini ilgilendiren konuları gündeme getirdikleri görülmektedir. Radikal feministlerin gündeminde olan bir diğer konu da pornografidir. Radikal akım içindeki feministler, kadın cinselliğinin kadınlara karşı kullanılmasına olanak veren pornografiyi, toplumdaki eril hiyerarşinin meşrulaştırılmasına, kadının küçük düşürülüp ve nihayetinde bedene indirgenmesine hizmet eden kötü bir faktör olarak yorumlamaktadırlar. Radikal feministlerin karşı çıktığı bir diğer konu ise fuhuş olmuştur. Kadın bedeninin aşağılanması bağlamında fuhuşa karşı çıkan feministler fuhuşu tecavüzü destekleyen bir olgu olarak görmektedirler. Bu sebeple pornografi ve fuhuş ortadan kaldırılmalı ve kadının cinselliği erkeğin düşünsel uzamından ayrıştırılmalıdır (MacKinnon, 1987).

Radikal feministler sloganları “özel olan politiktir” sözüdür. Bu sözlerinden hareketle radikal feministlerin, özel alanda erkekler yüzünden maruz kaldıkları davranışları sorguladıkları görülür. Bu doğrultuda kadın ve erkek doğasına ilişkin kadınlık ve erkeklik varsayımlarının, kadınların ezilmesine yol açan ayrımcı bir toplumsal yapı inşa ettiğini vurgulayan bu akımın savunucuları, kadının doğasına atfedilen tüm kimlikleri yıkma eğilimi içindelerdir. Bu noktadan hareketle radikal feministlerin, kadınların kurtuluşu için heteroseksüellik kurumunun değişmesinden, hiç evlenmemeye hatta biyolojik anneliği reddetme noktasına kadar uzanan çözümler ürettikleri görülür (Firestone, 1970). Başka bir deyişle radikal feministler, kadınların özgürlüklerine kavuşabilmeleri için biyolojik bir devrimi şart görürler. Çünkü kadınlara yönelik baskının en temel nedeni, kadınların toplumsal rollerinden kaynaklanan annelikleri ve üretimsel rolleridir. Bu roller, kadını doğayla erkeği toplumla özdeşleştirip cinsiyet eşitsizliğine yol açmaktadır. Nihayetinde, toplumdaki kadınlık ve erkeklik hakkında geleneksel varsayımları sorgulayan radikaller

feministlerin, liberal akım içinde yer alan feministlerin aksine reform yanlısı politikalar izledikleri görülmektedir.

Radikal feministlerin yaklaşımına göre, erkeğin kadın üzerindeki hâkimiyetini devam ettirdiği alanlardan biri de spor kurumudur. Bu bağlamda sosyo-kültürel bir kurum olan spor alanında, kadın cinselliğinin nasıl işlendiği önemli görülmektedir. Sporun yapısının erkeksi özelliklerle özdeşleştirilmesi kadınların bu alandan dışlanmasına veya ikinci statüde kodlanmalarına yol açmaktadır. Bu doğrultuda çok eski dönemlerden günümüze spor branşlarına katılım, kadınsı veya erkeksi özelliklere göre ayrıştırılmakta; güç ve mücadele gerektiren spor dalları erkeksi olarak kodlanırken, estetik özelliklerin baskın olduğu spor dalları kadınsı olarak meşrulaştırılmaktadır.

Erken Cumhuriyet dönemine baktığımızda kadınların spora katılımlarının, Kemalist reform hareketleri doğrultusunda uygulamaya konular politikalarla desteklendiği görülmektedir. Kadınların spora katılımlarının teşvik edilmesindeki amaç ise sağlıklı ve zinde bir nesil yetiştirilmesidir. Başka bir deyişle Erken Cumhuriyet Döneminde kadınların spora teşvik edilmelerinin, eril merkezli bir amaç doğrultusunda temellendirilmiş olduğunu görmekteyiz. Bu doğrultuda kadınlardan, toplumsal cinsiyet rollerine ve geleneksel rollerine uygun sporları icra etmeleri beklenmiştir. Örneğin, 1943 yılında yayınlanan Lokman Hekim Dergisindeki bir makale, kadınların yaradılışları gereği zayıf olduklarını bu sebeple futbol, voleybol, boks ve benzeri performans sporlarını yapmalarının bedenlerine zarar vereceğini söylemektedir (Kavasoğlu & Yıldırım, 2016). Makale örneğinden de anlaşılacağı gibi, kadınların spora katılımları ataeril zihniyete göre şekillendirilip ve denetlenmektedir.

Son tahlilde radikal feministlerin, spor alanındaki erkek egemen sistemi ve bu sistemin kadını ötekileştiren pozisyonlarını tartıştıkları görülmektedir. Radikal feminist yaklaşıma göre, sporda kadınların ezilmesinin, denetlenmesinin ve ötekileştirilmesinin esas sebebi egemen iktidarın patriyarkal baskısıdır. Bu sebeple sporun ataeril yapısına baş kaldırılması ve bu yapının yıkılıp tekrar kurulması gerekmektedir. Ancak böyle bir başkaldırı kadınların özgürleşmesini sağlayacaktır.

1.2.3.3. Marksist feminizm

Marksist feminist yaklaşım kısaca Karl Marx'ın ideolojisinin feminizme uyarlanmış halidir. Marksist feministlere göre kadınların ezilmesinin asıl sebebi, kapitalist üretim biçimleri ve cinsiyete dayalı işbölümüdür. Bu bağlamda Marksist feminist yaklaşım, Engels'in öğretisine de sadıktır. Engels'e göre kadınların üzerindeki baskının kaynağı, üretim ilişkileri ve özel mülkiyettir. Üretim ilişkileri sosyal ve toplumsal ilişkilerde belirleyici yol oynamakta ve böylece toplumda yaşayan bireylerin konumlarını iktidar güçlerinin devamlılığını sağlayacak biçimde düzenlemektedir. Başka bir açıdan ailenin ve devletin gelişimi de üretim ilişkilerine sıkı sıkıya bağlıdır. Bu noktadan hareketle Marksist analiz, kamusal (işyeri) ve özel alanda (ev) görülen cinsler arasındaki hiyerarşiyi yok etmek için öncelikle kapitalist üretim biçimlerinin sorgulanması gerektiğini söylemektedir. Çünkü kapitalist emek piyasasının cinsiyetçi yapısı, iş yerinde cinsel işbölümünün kadınların aleyhine düzenlenmesini desteklemektedir. Haliyle bu hiyerarşi, aile içi ilişkilerde de sürdürülmektedir (Ramazanoğlu, 1998).

Marksist feministlerin sorunlaştırdıkları öncelikli konular; kadınların kamusal yaşamdan dışlanmaları ve ev içi emeklerinin sömürülmesidir. Her iki konu da gerek ataerkil sistemin çıkarları gerek kapitalist sistemin çıkarlarını korumaktadır. Bu bağlamda ev içi emeğinin, kadınların sistematik olarak ezilmesindeki payı büyüktür. Örneğin aile kurumu ekonomik bir birim olma özelliğiyle, kapitalist sistemi destekleyen kurumların başında gelmektedir. Aile kurumu içinde kadınların kamusal alandaki işlerinden ayrı olarak icra ettikleri yeniden üretim ilişkileri (doğurganlık, temizlik, duygusal destek, beslenme) toplumsal yapının devamlılığının sağlanıp sürdürülmesine yardım etmektedir. Bu sebeple kadınların ezilmişliklerinden kurtulabilmeleri için ailenin ekonomik bir birim olma özelliğinin ortadan kaldırılması gerekmektedir (Tong, 2006). Kamusal alan ise kadınları dışlaması yönünden, sınıflı bir toplum inşa etmektedir. Bu bağlamda sınıfsız bir toplum inşa edilmesi gerektiğini savunan Marksist feministlerin, kapitalist düzen içinde sadece kadın haklarını değil aynı zamanda sömürülen işçilerin haklarını da savunacak etkinlikler düzenledikleri görülmüştür (Demir, 1997). Nihayetinde Marksist akımın savunucuları, kadınların kamu endüstrisine girmeleri gerektiğini ve özel alana ilişkin

işlerin (çocuk bakımı, beslenme, temizlik, bulaşık, ütü) toplumsallaştırılması gerektiğini söylemektedirler. Böylece kadınların ekonomik olarak iyileştirilmesi sağlanacak ve toplumdaki erkek otoritesi ve statüsü değiştirilebilecektir.

Marksist analize göre, kadınların salt kamusal yaşama girmeleri her ne kadar onları ekonomik bağlamda güçlendirse de, üzerlerindeki eril baskının tamamen ortadan kalkması yönünde yeterli değildir. Çünkü kamusal yaşamda kadınların başarılı olmasını engelleyen bir takım unsurlar mevcuttur. Haliyle bu unsurlara ilişkin düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Doğum izni, eşit ve kıyaslanabilir ücret ve işyerinde cinsel tacize uğramak gibi konular (Tong, 2006), kadınları kamusal yaşamlarında dezavantajlı konuma düşüren unsurların başında gelmektedir. Kadınların kamusal alanda statüleri ancak bu konular üzerinde iyileştirmeler sağlanması yoluyla değişebilecektir. Böylesi bir değişim kadının özel alandaki statüsüne de etki edecektir.

Marksist analize göre spor, kapitalizmin örgütlü bir ticari faaliyetidir. Spor, işçi sınıfına sömürüyü unutturmak ve toplumda egemen olan değer yargılarını benimsemelerini sağlamak doğrultusunda araç olarak kullanılmaktadır. Böyle bir tahlilde spor, hem işçilerin daha verimli ve disiplinli bir biçimde çalışmalarını hem de kapitalist sistemin devamlılığını sağlamaktadır. Sporun içinde yer alan; performans, ödül ve rekabet unsurları kapitalist yapının içinde var olan işbölümü, rekabet, terfi ve hiyerarşik unsurları yansıtmaktadır (Boniface, 2007). Bu bağlamda spor ideolojisi aynı kapitalist sistemdeki olduğu gibi tüketime odaklanarak üretim ilişkilerinde etki gücünü arttırmaktadır.

Kapitalizm ve sanayi devrimi sonrasında toplumsal yapıda meydana gelen gelişmelerin, kitlelerin denetim altında tutulma olgusunu beslediği görülmektedir. Spor da (özellikle futbol) işçi sınıfı arasında kapitalizmin müdahalesiyle yayılmış ve yönetici sınıfın kitleler üzerinde kontrol sağlaması için ideolojik bir araca dönüştürülmüştür. Bu bağlamda futbola dair ilk örgütlenme biçimleri fabrikalarda ortaya çıkmış ve futbol ilk tahlilde işçi sınıfının sınıfsal mücadelesinin etkinliği olmuştur (Gür, 1979). Sonrasında zamanla ticari ve endüstriyel bir boyut kazanmış ve erkek egemenliğinin hüküm sürdüğü bir alan olarak meşrulaştırılarak kadınlar bu

alandan dışlanmıştı. Nihayetinde sporu, cinsiyet ve sınıf odaklı düşündüğümüzde her zaman belirli bir sınıfın çıkarlarını korumak yönünde yapılandığını görmekteyiz. Bu durumun sonuçları şu şekilde sıralanabilir; kadınların spor etkinliklerinden ayrıştırılması, cinsiyet ayrımcılığının hüküm sürdüğü kimi spor dallarında kadınların dışlanması ve kimi spor dallarında kadınların ikincil statüde düşük ücretle çalıştırılmaları.

1.2.3.4. Sosyalist feminizm

Sosyalist feminizm, radikal ve Marksist feminizmin harmanlanmış hali diğer bir deyişle bir sentezidir. Sosyalist yaklaşım kadınların ezilmesinin tek bir nedene bağlanmadığı bu sebeple ikili sistem yaklaşımının geliştirildiği yaklaşım türüdür. İkili sistem yaklaşımı toplumsal cinsiyete ilişkin çözümlemesini, hem kapitalizm hem de ataerkil güç ilişkilerini değerlendirerek yapmaktadır (Ecevit & Karkıner, 2011).

Sosyalist feministlere göre Marksist feministler, kapitalizmin özel/kamusal alan ayırımını yarattığını ve kadınların da bu yüzden ezildiklerini söylemektedirler. Nitekim bu söylem, kadınların ev işleriyle özdeşleştirilmesinin veya kadınların aile içinde ve dışında ikinci planda kalmalarının nedenlerini açıklamada yetersiz kalmaktadır (Hartmann, 1981). Bu doğrultuda Marksist feministlerin kadınların kurtuluşu için sundukları; sınıfsız bir toplum yaratma ve ekonomik eşitlik tabanlı analizleri, sosyalist feministlere göre kavramsal anlamda eksik kalmaktadır. Bu yetersizliğin giderilmesi doğrultusunda sosyalist feministlerin analizlerine “patriyarkal ilişkileri” dâhil ettikleri görülmektedir. Çünkü patriyarki; “maddi bir temeli olan, erkekler arasında karşılıklı bağımlılık ve dayanışmayı oluşturarak onların kadınlar üzerinde egemen olmasını sağlayan sosyal ilişkiler dizisidir” (Hartmann, 2012). Bu bağlamda patriyarki; ev içindeki yeniden üretim ilişkilerini de düzenleyen bir unsurdur. Kadınlar iş yerinde çalışıyor olsalar ve ekonomik koşullarını iyileştirmiş olsalar bile, eve geldiklerinde cinsiyete dayalı iş bölümü onlara çocuk bakımı ve evin düzeni ile ilgili işlerini yüklemektedir. Başka bir deyişle patriyarki, yalnızca aile içinde ya da kamusal alanda hüküm süren bir ideoloji değildir. Patriyarki, yaşamın tüm alanlarını kapsayan bir ataerkil ideoloji, bir eril

tahakküm biçimi ve aynı zamanda devletin de ideolojik aygıtlarından biridir. Walby'nin (1990) ataerki çözümlemesinde devlet, kamusal alanın temel istihdam alanlarında kadınları ayrıştırarak veya onları ikincil konuma düşürerek ataerki sistemin sürdürülmesine destek vermektedir. Bu sebeple sosyalist feminist yaklaşım, marksist analizin sunduğu feminist politikanın ancak ataerkilliğin sorunlaştırılıp analize dâhil edilmesi yoluyla tamamlanabileceğini söylemektedir.

Sosyalist feministlere göre kadınların toplumda ikincil statüde kodlanmalarının sebepleri, hem kapitalist sistem tarafından sömürülmeleri hem de toplumsal yapının her kanadında erkek egemenliğinin hüküm sürmesidir. Bu bağlamda sınıf ve cinsiyet meselelerini analizlerinin merkezine yerleştiren sosyalist feministlerin ele aldıkları en önemli konu, yeniden üretim ilişkileridir. Kapitalist toplum düzeninde iş gücünün bir parçası olan kadınlar, yeniden üretim ilişkileri bağlamında gerek kamusal düzende gerekse özel alana ait ev işlerinde (annelik, çocuk bakımı, temizlik ve bz.) her zaman sömürülen taraf olmuşlardır. Kadınların kamusal alandaki ezilmişlikleri değerlendirildiğinde, sadece kadın olarak ezilmedikleri aynı zamanda sömürülüp ezilen işçi sınıfının da birer üyeleri oldukları görülmektedir (Şahin, 2013). Bu sebeple, sosyalist feminist yaklaşımla yapılan analizler sadece kadınların haklarının iyileştirilmesi unsurunu kapsamamaktadır. Özel mülkiyetin kaldırılmasını, kadınların özgürleşmeleri için zorunlu bir unsur olarak gören bu akımın temsilcileri, aynı zamanda kapitalist sistem içinde ezilen erkek işçilerin de haklarını savunmaktadırlar.

Sosyalist feministlere göre kapitalizm özel-kamusal ayrımı yaratarak, kadınların spordan dışlanmasına neden olmaktadır. Çünkü kadınlar hem işgücü alanında hem de aile içi iş yüklerinden kaynaklı olarak spora ve serbest zaman etkinliklerine dâhil olamamaktadırlar. Kadınların spor alanına katılım gösterdikleri durumlarda ise işgüçlerinin, ataerki zihniyet tarafından kontrol ve denetim altında tutulduğu görülmektedir. Spordaki üretim süreçlerine dair bir diğer unsur ise sporcu ve antrenörlerin emeklerinin de aynı işçi sınıfının emekleri gibi sömürülmesi konusudur. Sporun sosyalist feminist analizi, sporcu ve antrenörlerin ezilmişliklerinin ortadan kaldırılması için spordaki üretim ilişkilerinin değiştirilmesi gerektiğini söylemektedir (Öztürk, 2016).

1.2.3.5. Diğer feminist yaklaşımlar

Ana akım yaklaşımların dışında farklı feminist yaklaşımlar da mevcuttur. Bu yaklaşımları; kültürel feminist kuram, psikanalitik kuram ve post-modern feminist kuram ve ekofeminist kuram olarak sıralayabilmekteyiz. Bu yaklaşımların bir bölümünü geliştirdikleri farklı ideolojilerle, spordaki kadınların ezilmişliklerini ve baskılanmışlıklarını incelememize yardımcı olabilmektedir.

Kültürel feminizm yaklaşımında spor, ideolojik mücadeleler için kamusal bir direnme alanı olarak görülmektedir. Bu yaklaşıma göre toplumsal yapı içinde güç eşit bir şekilde dağıtılmamıştır. Bu sebeple toplumda cinsiyet, sınıf ve ırk bağlamında ayrımlar ortaya çıkarılmıştır (Birrell, 2008).

Bu doğrultuda; cinsiyet, sınıf veya ırk gibi ortaya çıkan ayrımlar, sporun kültürel olarak yapılandırıldığını vurgulanmaktadır. Sporun eril kültür öğeleriyle bütünleşik olarak inşa edilmiş olması, kadınların egemen normlar karşısındaki pozisyonunu da belirlemektedir. Kültürel feminist yaklaşım, spor pratiklerini kendi öz denetimleri üzerinden yapılandıran kadınların bilinçli bir farkındalık yaşayacaklarını söylemektedir. Bu farkındalık kadınları eyleme geçirecek ve yerleşik normları dönüştürmelerine olanak sağlayacaktır (Öztürk, 2016). Bu sebeple kadının spora katılması ve görünürlük kazanması önemli görülmektedir. Çünkü eril bir alan olarak kurgulanan spor alanındaki kadınların, ancak görünürlük kazanarak yerleşmiş kültürel normlara meydan okuyabilecekleri düşünülmektedir. Kültürel feministlere göre, kültürel olarak inşa edilmiş olan spor pratikleri, ancak kültürel olarak mücadele ederek dönüştürülebilmektedir. Bu noktadan hareketle kadınların, sporda süregelen tahakküm ilişkilerine direnmeleri gerekmektedir.

Postmodern feminizme göre dil, insanın maddi dünya ile kurduğu ilişkilere aracılık etmektedir. Bu bağlamda bireyin, kurumların veya nesnelerin anlamı, doğalarında olan bir şey olmaktan öte, bizzat toplum tarafından kelimelerle inşa edilip anlam üzerinden yapılandırılır. Bu doğrultuda postmodern düşünce; doğru-yanlış, kadın-erkek, kamusal-özel ayrımlarını reddetmektedir. Çünkü bilinen anlamların hepsi dilin sınırlandırmalarına tabidir (Ecevit & Karkıner, 2011). Oysa dünya üstünde değişmeyen bir nesne ve anlam yoktur. Bu yüzden diğer feminist yaklaşımlarda

kavramsallaştırılan; sınıf, cinsiyet, eril, dişil, kadın, erkek vb. kategorilerin toplum tarafından söylem aracılığıyla yaratıldığını savunan postmodern düşünce, bu kategorilerin sabitliğini reddederler. Bu doğrultuda postmodernizm, karşıtlıklar üzerinden inşa edilmeyen açık bir toplum kimliği yaratılması gerektiğini savunur. Açık bir toplum kimliği yaratmak ise toplumdaki bütün kimliklerin muğlaklaştırılmasını ve yapı bozumuna uğratılmasını gerektirmektedir.

Bu noktadan hareketle Butler (2008), toplumdaki heteronormatif kimliklerin yerini akışkan kimliklerin almasını önermektedir. Querr kuramının da kurucusu olan Butler, *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi* adlı eserinde, toplumsal olarak belirlenmiş ve dil aracılığıyla kurulmuş tüm sabit kimliklerin yapıbozumuna uğratılması gerektiğini söylemektedir. Benzer bir yaklaşımla Witting de dilin, cinsiyet yaratmada en etkili kurum olduğunu söylemektedir. Witting'e (1980) göre dil, cinsiyeti kurmaktadır ve kadınları toplumda ikincil duruma düşürmektedir. Bu doğrultuda cinsiyet, zorunlu heteroseksüellik sistemin söylem tarafından dolaşıma soktuğı bir kategori olarak değerlendirilmektedir (Butler, 2008). Foucault dili, iktidarın ürettiğini bir söylem olarak ele almaktadır. Spor pratikleri ile dil ilişkisini düşündüğümüzde, kadın bedeninin kontrol ve disipline edilme durumunun söylem tarafından inşa edildiğini görmekteyiz.

Son on senedir sporu postyapısal bir yaklaşımla irdeleyen feministlerin sayısında artış görölmektedir. Bu feministler spor kültürünün ürettiğı heteronormatif yapılara meydan okuma eğilimindedirler. Bu sebeple bu yaklaşımı savunan feministler; gay, lezbiyen veya transgender grupların, sporun heteroseksüel dünyasında görünmesini desteklemektedirler. Sonuç olarak bu grupların spor alanında görölmeye başlaması, mevcut iktidar sisteminin ürettiğı hâkim kültüre meydan okunması demektir. Bu doğrultuda son yıllarda ortaya çıkan postmodern feminizmin, sporun ikili cinsiyet kategorilerini sarsmaya başladığı görölmektedir.

1.3. Voleybola Kısa Bir Bakış

1.3.1. Voleybolun tarihsel gelişimi

Günümüz voleybol sporu ilk olarak 1895 yılında Amerikalı bir beden eğitimi öğretmeni olan William G. Morgan tarafından “Mintonette” adı ile tasarlanmıştır. Asıl amaçları Hristiyanlığı yaymak olan YMCA (Young Men’s Christian Association / Genç Erkekler Hristiyan Birliği) adlı dernekte genç iş adamlarına sportif faaliyetler yaptırmakla görevli olan Morgan, spor aktivitelerini sıkıcılıktan kurtarıp çeşitlendirmek böylece derneğin iş adamlarının hareket eğitimlerini eğlenceli hale getirmek istemiştir. Bu amaç için tasarladığı Mintonette oyununu, tenis ve basketbol karışımı toplu halde oynanabilecek bir spordur. Mintonette oyununda daha fazla insanın rekreatif bir faaliyete aynı anda dâhil edilmesi amaçlanmıştır. Bunun için ortadan bir file yardımıyla saha iki ayrı alana ve iki ayrı takıma ayrılmıştır. Rekreatif amaçla tasarlanmış bu oyunda, takımlar topu yere düşürmeden topa eller, kollar ve dirsek içleriyle müdahale ederek karşı sahaya atarlar (Bengü, 1983; Somalı, 1997).

1896 yılında voleybol oyununun geliştirilip yaygınlaştırılması için bir komite kurulmuş ve oyununun kurallarını belirlemiştir. YMCA dernekleri ABD’de başlayan oyunu, diğer ülkelere tanıtır yayma faaliyetlerini üstlenmişlerdir. 1928 yılında YMCA dernekleri, Amerika Birleşik Devletleri Voleybol Birliği’nin kurulmasına öncülük etmişlerdir. 1952 yılında Mintonette oyununun ismi, Amerika Birleşik Devletleri Voleybol Birliği tarafından bugün bilindiği şekliyle “Volleyball” (Voleybol) olarak değiştirilmiştir. YMCA’ nin voleybol sporuna yaptığı katkının yanı sıra, Birinci Dünya Savaşı’nda Amerikan askerlerinin gittikleri ülkelere file ve top götürmek suretiyle askerler arasında eğlence amaçlı voleybolu oynattıkları ve böylece voleybolun tanıtılıp ve yaygınlaştırılmasına katkı sağladıkları bilinmektedir (Vurat, 2000; Harmandar, 1996).

Amerikalılar tarafından tasarlanıp tüm dünyaya tanıtılan voleybol oyununun, bugün bildiğimiz şekliyle bir yarışma sporu haline gelmesinde oyun formunda geliştirilen bir takım yenilikler etkili olmuştur. 1913 yılında Filipinliler tarafından bulunan “smaç” hareketi (Bengü, 1983) voleybolun salt eğlence oyunu olarak tanınmasını sağlayan yapısal özelliklerinin evrilmesine sebep olmuştur. Yükseklik kazandırılan topa bir kaç adım geriden gelip karşı sahaya sert bir şekilde tokatlama hareketi olarak uygulanan “smaç” hareketinin keşfedilmesiyle, topun sadece karşı alana atılması

suretiyle oynanan oyunun biçimi form değiştirmiştir. Böylece smaç hareketi, voleybolun temel teknik hareketlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Smaç hareketinin keşfedilmesiyle birlikte smaç vuruşlarının etkisini azaltmak ve oyuna süreklilik kazandırmak için “blok” hareketi geliştirilmiş ve voleybolun dengeli bir temelde yapılanmasını sağlanmıştır. Uygulanması kabul edilen yeni temel teknik hareketler oyunun sertleşmesi ile birlikte voleybolu eğlence sporu olmaktan çıkartıp bugün bildiğimiz haliyle güç öğeleri içeren yarışma sporu kategorisine sokmuştur (Somalı, 1997).

Sovyetler Birliği ve Avrupa Devletleri tarafından Amerika’daki Washington Elçisi yetkililerine yapılan başvurular sonucunda, voleybolun teknik özellikleri ve resmi oyun kuralları alınıp bu ülkelerde oynatılmak üzere uygulanmaya başlatılmıştır. Voleybol böylece dünyanın birçok ülkesinde tanınmaya başlamıştır. Uluslararası bir organizasyona dönüşen voleybolda, farklı kültürlerin oyun tarzlarını kendilerine göre çeşitlendirmeleri, voleybolda rekabet duygusunu arttıran ve voleybolun tüm dünyada gelişip yaygınlaşmasına hız kazandıran bir unsur olmuştur. Bu doğrultuda voleybolda tarihin farklı dönemlerinde farklı ülke ekolleri ön plana çıkmıştır. Bu ekoller; Avrupa Ekolü, Sovyet Ekolü ve Asya Ekolü isimleri altında kategorikleşmiştir. Bu ekollerden her biri voleybolun temel becerilerinin; yüksek, hızlı, çabuk, defansif ve kurgusal değişkenler çerçevesinde uygulamalarına göre voleybol sporunun dünyadaki gelişimini farklı dönemlerde domine etmişlerdir.

1947 yılında Paris’te Uluslararası Voleybol Federasyonu’nun (FIVB) kurulmasıyla birlikte voleybolun evrensel görünürlüğü artmıştır. Ülkeler arasında yapılan uluslararası müsabakaların da artmasıyla voleybol tüm dünyada tanınıp yaygınlaşması hız kazanmıştır. Voleybolda ilk dünya şampiyonası 1949 yılında Çekoslovakya’nın Prag şehrinde yapılmıştır. 1957 yılında olimpik branş olarak kabul edilen voleybol, tarihinde ilk kez 1964 yılında olimpiyatlarda yer almıştır. Bu olimpiyatlarda voleybolun hem kadınlar hem de erkekler müsabakaları yapılmıştır (Bengü, 1983).

Voleybol sporunda tarihin farklı dönemlerde FIVB tarafından puanlama sistemi başta olmak üzere topa vuruş esasları, resmi maç kıyafetleri, file yükseklikleri ve

teknik yönetmelikler gibi birçok konuda resmi kural değişiklikleri yapılmıştır. Yapılan kural değişiklikleriyle, oyunun hızlandırılması ve seyir zevkinin artırılması amaçlanmıştır (http://www.fivb.org/en/refereeing-rules/rulesofthegame_vb.asp Erişim Tarihi: 20 Haziran 2020).

FIVB günümüzde faaliyetlerini; Afrika, Asya, Avrupa, Kuzey Amerika ve Güney Amerika kıtasında olmak üzere çok geniş bir coğrafyada sürdürmektedir. Bu sebeple de kıtalararası en fazla ulusal ülke federasyonuna sahip olan kuruluştur. 2020 yılı itibariyle FIVB'ye üyeliği olan ulusal ülke federasyonların sayısı 222'ye ulaşmıştır. İlk defa 1915 yılında Hawaii sahillerinde oynanmaya başlayıp 1996 yılında Olimpik spor kabul edilen plaj voleybolu ile birlikte voleybol; FIVB çatısı altındaki organizatörleriyle, medya yayın organlarıyla, sponsorlarıyla ve 500 milyondan fazla katılımcı sporcusuyla günümüzdeki en büyük spor endüstrilerinden biridir (Hoye ve ark., 2006)

1.3.3.1. Takım sporu olarak voleybolun özellikleri

Bugün tanıdığımız şekliyle voleybol; içinde pas, manşet, servis, blok, defans, plonjon, dublaj gibi temel hareket becerileri barındıran ve bu temel becerilerin oyununun içindeki sporcular tarafından birbirleriyle koordineli bir şekilde uygulanmasını gerektiren bir yarışma sporudur. Voleybolda yapılacak her temel vuruş hareketinin başarısı, kendinden önceki başka sporcunun yaptığı harekete bağlıdır (Bengü, 1983). Bu doğrultuda voleybolda her bir oyuncunun performansı yanında bulunan takım arkadaşının sergilediği oyun becerisine göre değişkenlik gösterir.

Örnek vermek gerekirse; bir oyuncunun topa etkili bir atak geliştirebilmesi için ondan önce topa müdahalede bulunup pası atan diğer takım oyuncusunun pas hareketini en doğru şekilde uygulaması gerekmektedir. Pası atan oyuncunun pas hareketini en üst düzeyde uygulayabilmesi için ise topa ondan önce manşet olarak müdahalede bulunmuş defans oyuncusunun, fileye doğru yükseklikte ve yakınlıkta manşet kalitesi sergilemesi gerekmektedir (Orkunoğlu, 1988). Birbirini takip eden hareketlerin en yüksek beceride uygulanması için oyuncuların teknik kapasitelerinin ve fizik performans durumlarının yüksek olması beklenmektedir.

Uygulanması gerekli bu becerilerin yanında topa müdahalede bulunurken algıda seçici davranmak, çabuk karar verebilmek, topun hangi bölgeye gönderileceğinin çıkarımını yapmak da önemlidir (Holt, Streat, & Bengoechea, 2002). Bu doğrultuda voleybol oyuncularının hızlı bir uygulama yetisine sahip olmaları beklenir.

1.3.2. Türkiye’de voleybol

1.3.2.1. Voleybolun gelişimi ve kurumsallaşması

Günümüzde Türkiye’nin, uluslararası düzeyde takım sporları kategorisinde en başarılı şekilde temsil edildiği spor branşlarından biri de voleyboldur. Voleybol ülkemizde yaklaşık bir asırlık bir tarihi geçmişe sahiptir. Voleybol oyunu ülkemize ilk kez 1919 yılında Osmanlı Devleti zamanında YMCA tarafından getirilmiştir. Bu sporun ülkemizde yaygınlaştırılmasında dönemin spor insanı Selim Sırrı Tarcan’ın beden terbiyesi alanında yaptığı çalışmalar etkili olmuştur (Bengü, 1983).

1. Dünya Savaşından çıkmış Osmanlı Devleti’nin savaşta verdiği kayıplar, dönemin politikalarını askeri eğitime ve askeri eğitimde beden terbiyesi çalışmalarına önem verilmesi doğrultusunda etkilemiştir. Bu amaç doğrultusunda toplumda sağlıklı ve sıhhatli bireyler yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda Almanya’da kurulan Genç dernekleri örnek alınmış ve bu derneklerde uzun yıllar çalışmış bir isim olan Von Hoff İstanbul’a davet edilmiştir. Von Hoffla birlikte dönemin beden eğitimi öğretmeni ve spor insanı olan Selim Sırrı Tarcan ülkemizdeki spor faaliyetleri düzenlemek üzere görevlendirilmişlerdir. Amaçları toplumumuzda sağlıklı, sıhhatli ve dinç bir genç nesil yetiştirmek olmuştur. Selim Sırrı Tarcan, beden terbiyesi derslerini modernleşme süreçlerinin de bir parçası olarak görmüş ve beden terbiyesi faaliyetlerinin toplumda yaygınlaştırılmasını öncülük etmiştir. Meşrutiyetin ve beden ve fikri terbiyenin geliştirilmesi bakımından, beden terbiyesi derslerini okul müfredatlarına sokma yönünde sarf ettiği çabası olumlu sonuç vermiştir (Yamak, 2009). Selim Sırrı Tarcan, Avrupa’dan aldığı İdman Bayramları faaliyetlerini de toplumumuzda uygulamaya koyarak, beden dersleri sayesinde kazanılan kuvvet, sıhhat ve zarafetin okullar arasında rekabet ortamında sergilenmesini ve topluma tanıtılmasını sağlamıştır (Mutlu, 2019)

1919 yılında YMCA'nın İstanbul'da faaliyetlerini yaymak ve sürdürmek amacıyla açtığı şube, toplumun modern spor branşlarından biri olan voleybol sporuyla tanışmasını sağlamıştır. Ülkemizde ilk voleybol çalışmalarını yapan YMCA'nın İstanbul temsilcisi Helmut Braun, görevi sona erince çalışmalarını YMCA'nın İstanbul müdürlüğünü yapan Dr. Deaver devretmiştir. Dr. Deaver Çarşıkapı'da bulunan spor salonunda YMCA çalışanlarına voleybol uygulamaya başlamış ve İstanbul'da ilk kez bir voleybol takımı kurarak voleybolun toplumumuzda tanınmasına büyük katkıda bulunmuştur (Harmander, 1996; Orkunoğlu, 1986). Selim Sırrı Tarcan Çarşıkapı'da oynanan voleybol oyununu görüp, beden eğitimi öğretmenliğini yaptığı Erkek Muallim Mektebi'ndeki öğrencilerine bu oyunu öğretip oynatmaya başlamıştır. Selim Sırrı Tarcan ve Erkek Muallim Mektebi'nden mezun olan öğrencileri sayesinde voleybol sporu üniversitelerde ve kulüp takımlarında oynanmaya başlamıştır. Böylece voleybolun ülkemizde yayılması hız kazanmıştır (Somalı, 1986).

Voleybolun Türkiye'de yayılmaya başladığı ilk gelişim yıllarında, çeşitli kulüplerin bünyelerinde voleybol takımları kurulmuş olsa da kurulan takım sayısının az olduğu bilinmektedir. Voleybolun gelişmesi adına 1924 yılında Voleybol İstanbul Ligi düzenlenmiştir. Kurulan kulüp takımları arasında lig müsabakaları düzenleniyor olmasına rağmen Türkiye'de ilk voleybol şampiyonası'nın 1949 yılında yapılmış olması, Türk voleybolunun erken dönemlerdeki yönetsel zafiyetlerle açıklanmaktadır (Fişek, 1983). Bengü (1983:24), Türk voleybolundaki bu dönemleri "Otuz iki yıl süren bu başlangıç döneminde Türk voleybolu bütünüyle dışa kapalı kaldığından çok ilkel bir görünümdeydi. Spor Oyunları Federasyonu adı altında kurulmuş bir federasyon basketbol, eltopu, voleybolu birlikte yönetmeye çalışıyor, yeterince etkin olamıyordu" şeklinde yorumlar.

1980'ler Türkiye'de sporla ilgili vakıfların kurulmaya başladığı dönemlerdir. 1989 yılında İstanbul Voleybol Vakfı kurulmuştur. Türk Voleybolunda 1990'lar döneminde önemli şirketlerin ve kurumların kulüpleşmeye başladıkları görülmektedir. Voleybolun da Türkiye'de profesyonelleşmeye başlaması bu yıllara tekabül etmektedir. 2000'li yıllara gelindiğinde Türkiye'de hem erkekler hem de

kadınlar branşlarında farklı spor kulüplerinin Avrupa kupalarında mücadele ettikleri görülmektedir (Güngör, 2017).

28 Ekim 2004 tarihinde, Türkiye Voleybol Federasyonu (TVF) özerk yapıya kavuşmuş ve Türkiye’deki tüm voleybol faaliyetlerini resmi olarak yürüten tek kurum olmuştur. Federasyonun özerk yapıya kavuşmasıyla birlikte voleybolda altyapı faaliyetlerinin ve tesisleşme yatırımlarının gün geçtikçe arttığı ve Türk Voleybolunun güçlenmesinin ve ilerlemesinin önünün açıldığı görülmektedir (<https://www.tvf.org.tr/tarihce/> Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2020).

1.3.2.2. Türk voleybolunda kadınlar

Türkiye’de kadınların voleybol sporuna kurumsal düzeyde katılımları erkeklerle kıyaslandığında oldukça geç gerçekleşmiştir. Türkiye’de kadınlar voleybol sporuna katılmaya, aynı erkekler gibi okul takımlarında başlamışlardır. Okul takımı ligleri ilk kez 1921 yılında düzenlenmiştir. Kız liseleri arasındaki ilk maçlar ise ilk kez 1924 yılında yapılmıştır. Nitekim ilk kadın voleybol kulüp takımı resmi olarak ancak otuz yıl sonra 1954 yılında kurulmuştur. Türkiye’nin ilk kadın kulüp takımı Fenerbahçe Spor Kulübü bünyesinde kurulmuştur (https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0stanbul_Kad%C4%B1nlar_Voleybol_Ligi#Ba%C5%9Flang%C4%B1c%C4%B1,_geli%C5%9Fimi_ve_sonu Erişim Tarihi: 20 Şubat 2021).

1929 yılında ise Türk voleybolda kadınlar için bir ilk yaşanmıştır. Sabiha Rıfat isminde bir kadın sporcu, Türkiye’de ilk defa bir voleybol takımı içinde maçta görev almıştır. Fakat yer aldığı takım bir kadın voleybol takımı olmamıştır (<https://www.voleybolx.com/yazarlar/eski-voleybolcu/> Erişim Tarihi 9 Temmuz 2020). 1922 yılında Galatasaray Kulübü ve 1927 yılında Fenerbahçe Kulübü bünyesinde kadın takımı kurma girişimleri oluşmuş olsa da bu dönemde Türkiye’de henüz bir Voleybol Kadınlar Ligi kurulmadığı ve voleybol yönetmeliklerinde erkek voleybol takımlarında kadın oyuncu oynatılamayacağı yönünde bir ibare bulunmadığı için, Sabiha Rıfat adlı kadın sporcu Fenerbahçe Erkek Voleybol Takımı ile resmi maçlara katılabilmektedir. Böylece Türkiye tarihinde ilk defa resmi bir maçta karma takım ile mücadele edilmiştir

(<https://www.fenerbahce.org/haberler/kulup/2019/3/fenerbahceli-sabiha-rifat-gurayman-turkiye-nin-oncu-kadinlari-listesinde> Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2020).

1958 yılında kurulan Voleybol Eltopu Federasyonu sayesinde voleybolda yeni gelişmelerin yaşandığı bir döneme geçilmiştir. 1950’ler kadın voleybol kulüplerinin sayısında artış yaşandığı yıllardır. 1957 yılında ilk defa Kız Ulusal Takımı kurulmuş ve kadın voleybolunun temelleri devlet desteğiyle atılmıştır. Kız Ulusal Takımımız 1957 yılında İstanbul Karması adı altında İstanbul Milletlerarası Turnuvası’nda, Türkiye Erkek Milli Takımı’nın resmi müsabakasından önce resmi olmayan bir uluslararası gösteri maçına katılmıştır (Bengü, 1983). Her ne kadar kadınların oynadıkları maç resmi olmasa da kadın voleybolcuların ulusa tanıtılması açısından böyle bir organizasyon düzenlenmesi faydalı görülmüştür. Ulusal Kadın Voleybol Takımı tarihinde ilk kez 1963 yılında Avrupa Şampiyonası’na katılmıştır. 1967 yılında Türkiye’nin ev sahipliği yaptığı ve 12. Sırada tamamladığı Avrupa Şampiyonası’ndan sonra uzun yıllar boyunca Avrupa Şampiyonasına katılım hakkı elde edilememiştir (TVF, 2016).

Türkiye’deki kadın voleybolunun gelişiminde 1970’li yıllar, bazı şirket ve müessese takımlarının kadın voleyboluna yaptıkları katkıları yönünden önemli görülmektedir. Bu yıllarda Eczacıbaşı Spor Kulübü başta olmak çeşitli kulüp takımları Türk voleybolunun uluslararası arenadaki görünürlüğüne katkı sağlamışlardır. Ayrıca Eczacıbaşı’nın kurumsal bir şirket olarak 1950’li yıllardan itibaren çalışanları için çeşitli spor karşılaşmaları düzenlediği ve bu karşılaşmalarda voleybola ayrı bir önem verdiği görülmektedir. Kulübün başkanı Şakir Bey, Eczacıbaşı’nın amatör spor liglerine katılma kararının altında yatan düşüncüyü şu sözlerle ifade etmiştir:

“Gelişip büyüyen tüm topluluklarda görüldüğü gibi kuruluşlarımız ya da kuruluşların şubeleri çeşitli yörelerde yerleşiyorlar. Birbirinden uzak fabrikalarda, satış örgütlerinde çalışanları Eczacıbaşı bayrağı altında birleştiren, bütünleştiren, bağlayan etkinliklerde bulunmak kaçınılmaz oluyor. Bu etkinliklerin başında da spor geliyor. Türkiye’de profesyonel futbol dışında amatör sporlar çok geride kalmış durumda. Bu sporlar çağdaş bir yönetimle ele alınırsa çok büyük gelişmeler gerçekleşebilir. Bugün

uluslararası karşılaşmalarda alınan yüz kızartıcı sonuçlar, ileride göğüs kabartıcı olabilir.” (Yazıcıoğlu, 2016).

Eczacıbaşı Spor Kulübü’nün, kuruluşunda hedeflediği Avrupa’da başarılı olma amacını 1980 yılında gerçekleştirdiği görülmektedir. Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası’nda ikincilik derecesi elde eden Eczacıbaşı kadınların bu başarısı, Türk voleybolunda o döneme kadar Avrupa kupalarında gerçekleştirilen ilk önemli başarı olmuştur (<http://www.hayallerdenefsaneye.com/> Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2020)

1990’lar devletin diğer branşlardan elini çektiği ve aktif olarak futbola destek verdiği bir dönem olmuştur. Bu yıllar voleybolda duraklama döneminin yaşandığı yıllar olarak görülmektedir. 2000’li yıllarda ise Avrupa’da önemli voleybol kulüplerinin bulunduğu ülkelerde ekonomik kriz yaşanmaktadır. Bu durumun Türk voleybolunu olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Avrupa’da yaşanan kriz sonrasında Türkiye’de, Eczacıbaşı, Vakıfbank ve Fenerbahçe gibi spor kulüplerinin yatırımlarını arttırmaları sayesinde dünyanın önde gelen voleybol oyuncularını ülkemizde mücadele etmeye başlamışlardır. Bu gelişmelerin sonucunda Türkiye, Avrupa’nın önde gelen voleybol merkezlerinden biri haline gelmiştir (TVF, 2016).

Günümüzde Türkiye Voleybol Federasyonu 307.222 lisanslı sporcusuyla Uluslararası Voleybol Federasyonu’na (FIVB) bağlı üye ülkelerden biridir. Bu sayının 192.858 ini kadın sporcular oluşturmaktadır. (<http://www.tvf.org.tr/> , Erişim tarihi: 24 Aralık 2019).

1.3.2.3. Kadınlar kategorisinde kazanılan önemli başarılar

Türk Voleybolunda 1980 yılında Eczacıbaşı Spor Kulübü oyuncularının Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası’nda 2. olmasıyla başlayan başarı grafiği; 1999 yılında Eczacıbaşı’nın Kupa Galipleri Kupası’nda şampiyon olması ve 2003 yılında Vakıfbank’ın Top Teams Kupası’nı kazanması ile devam etmiştir. 2000’li yıllara gelindiğinde Türk Voleybolunun kadınlar kategorisinde, başarı yönünde bir istikrar sağlandığı görülmektedir (TVF, 2015). 2003 yılında Kadın Voleybol Milli Takımı’nın kazandığı Avrupa Şampiyonası’ndaki ikincilik derecesi ise Türkiye’nin milli takımlar tarihi boyunca elde ettiği en büyük başarısı olmuştur.

Voleybolun kadınlar kategorilerinde, kulüp takımlarıyla elde edilen uluslararası başarıların bir bölümü şu şekildedir:

1986 yılında kurulan Güneş Sigorta Kulübü ile 1989 yılında kurulan Vakıfbank Spor Kulübü, 2000 yılında birleşmiş ve aynı yıl Avrupa Cev Cup Kupasını kazanmışlardır. Bunun dışında Vakıfbank Spor Kulübü oyuncularının Avrupa’da elde ettikleri bazı şampiyonluk dereceleri şöyledir: 3 defa FIVB Kulüpler Dünya Şampiyonası, 4 defa Cev Şampiyonlar Ligi Şampiyonası, 1 Avrupa Challenge Kupası, 1 Top Teams Kupası Şampiyonluğu. (<https://www.vakifbanksporkulubu.com/tr/tarihce> Erişim Tarihi:6 Mayıs 2020).

Fenerbahçe Spor Kulübü, 1 defa FIVB Kadınlar Dünya Şampiyonluğu, Cev Şampiyonlar Ligi Şampiyonluğu, 1 Cev Kupası Şampiyonluğu kazanmıştır (<https://www.fenerbahce.org/kulup/basarilar/voleybol-kadin> Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2020).

Bursa Büyükşehir Belediyespor’un 2015 ve 2017 yıllarında CEV Kupası Şampiyonluğu’nu kazanmıştır. (<https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/kadin-voleyboluna-turk-damgasi> Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2020).

2014 yılında Beşiktaş Spor Kulübü oyuncuları, Challenge Kupası Finali oynayıp ikinci olmuşlardır (https://bjk.com.tr/tr/haber/58612/voleybolda_cev_challenge_kupasi_icin_haydi_burhan_felek_e.html Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2020).

Kadın voleybol takımlarının yukarıda sıralanan başarılarının dışında; Galatasaray ve Fenerbahçe Spor Kulüplerinin, Cev Kupasında oynadıkları finaller ve üçüncülük dereceleri ve FIVB Kadınlar Dünya Kupası’nda, Fenerbahçe, Vakıfbank ve Eczacıbaşı takımlarının oynadıkları finaller ve üçüncülük dereceleri mevcuttur. (<https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/kadin-voleyboluna-turk-damgasi> Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2020).

Türkiye Kadın Voleybol Milli Takımı oyuncularının elde ettikleri bazı uluslararası başarılar ise şu şekildedir:

Türkiye Kadın Voleybol Milli Takımı tarihinde ilk defa 2012 Londra Olimpiyatları'na katılma hakkı elde etmiştir.

Türkiye Kadın Voleybol Milli Takımı oyuncularını, 2020 CEV Tokyo Olimpiyatları Kıta Elemelerinde birinci olarak, 2020 Tokyo Olimpiyatları'na da katılmaya hak kazanmıştır.

Türkiye Kadın Voleybol Milli Takımı oyuncularını; 2006, 2010, 2014 yıllarındaki Dünya Şampiyonalarına katılmış, 1963 yılından beri 12 defa katıldığı Avrupa Şampiyonası'nda 2003 ve 2019 yıllarında gümüş madalya kazanmışlardır.

Türkiye Kadın Voleybol Milli Takımı oyuncularının; 2003 Dünya Kupası'nda yedincilik, 2012 World Grand Prix'nin de ise ikincilik dereceleri mevcuttur (<https://www.tvf.org.tr/> Erişim Tarihi: 10 Ocak 2020).

Türkiye Kadın Voleybol Tarihinde elde edilen başarılar sayesinde, 2020 Ocak ayı itibarıyla Türk Voleybolunun kadınlar kategorisinde kadınlarımız, dünya sıralamasında 5. sıraya yükselmişlerdir (<https://www.fivb.com/en/volleyball/rankings> Erişim Tarihi: 2 Şubat 2020).

Türkiye'de voleybola yapılan yatırımlar, Türkiye Voleybol Federasyonu'nun katkılarıyla her sene artarak devam etmektedir. Türkiye Voleybol Federasyonu'nun sadece A Milli Kadın Voleybol Takımı'nı değil, çeşitli yaş gruplarındaki kategorilerin altyapı ve eğitim faaliyetlerine de büyük önem verdiği görülmektedir. Çeşitli kategorilerin yaş gruplarında milli takımlar düzeyinde elde edilen başarılar Türk Voleybolunun gelişimine katkıda bulunmaya devam etmektedir.

2. GEREÇ ve YÖNTEM

2.1. Araştırmacının Alanla İlişkisi

Nitel araştırmalarda en önemli hususlarından biri araştırma katılımcılarının görüşlerinin doğru bir biçimde algılanmasıdır (Miles ve Huberman, 1994). Araştırmacının katılımcılarla doğru iletişimi kurup katılımcıların perspektifini olduğu gibi sunması, araştırmanın güvenilirliğini doğrudan etkilemektedir. Bu sebeple nitel araştırmalarda her zaman araştırmacının önemine vurgu yapılmaktadır. Bu tez çalışmasının araştırmacısı, 2000-2019 seneleri arasında Türkiye Voleybol Liglerinde 19 sene lisanslı olarak voleybol oynamış ve Türkiye Kadın Voleybol Milli Takımlarında farklı kategorilerde Türkiye'yi temsil etmiş eski bir sporcudur. Bu sebeple araştırılan konuyu yakından tanıma ve araştırma katılımcılarının perspektiflerini doğrudan anlama olanağına sahiptir.

Kümbetoğlu (2019) nitel araştırmalarda araştırmacının araştırma için önemini şu sözlerle tanımlamaktadır:

“Özellikle niteliksel araştırmalarda derinlemesine bir kavrayışa ve ayrıntılı veriye ihtiyacı olan araştırmacı için birey, grup veya topluluğa yakın olmak, onlarla belirli bir zaman dilimini paylaşmak, belirli aktiviteleri birlikte yaşamak adeta zorunlu bir süreçtir. Bu nedenle istendik yakınlığı kuramamış olan araştırmacı, kendini kabul ettirebilme sürecinde zorluklar veya yanlış anlaşılımlar yaşamışsa çeşitli sorunlarla yüzyüze gelebilecektir. Öncelikle araştırmacının hangi kimlikle kendini tanıttığı, grubun kendisini nasıl anladığı konusunda sorunlar yaşanabilmektedir. İncelenen birey, grup ya da topluluğun dünyasına girerken araştırmacının da aynı grup üyesi, aynı gruptan bir kişi olması beklentisi yaygındır.”

Nitel araştırmalarda araştırmacının bilgi kaynaklarına yakın olması durumu, görüşmelerin doğal akışının etkilemediği takdirde (Patton, 1990), araştırma konusu ile ilgili doğru soruların sorulması ve doğru bilginin elde edilmesini sağlayarak araştırmaya olumlu katkı sağlamaktadır.

Bu çalışma feminist yöntem ışığında yapılan ve kadının güçlenmesine katkı sağlamayı amaçlayan bir araştırmadır. Feminist araştırmalarda gerçekliğin bilgisinin içeriden kavranması önemlidir (Reinharz, 1992). Bu doğrultuda araştırmacının voleybolcu kadın deneyimlerini görünür kılıp aktarma konusunda, sporcu – katılımcı- kimliğinin önemi olduğu düşünülmektedir. Alanda sportif deneyime sahip araştırmacı, voleybol ve kadın ilişkisine yönelik sosyal gerçeklere nüfuz ederek, kadının spordaki konumunu iyileştirecek politikaların üretimine katkı sunmayı amaçlamaktadır.

2.2. Araştırmanın Örneklem / Araştırma grubu

Çalışmadaki örneklem belirleme biçimi, nitel yönetime uygun şekilde amaçlı örneklemdir. Nitel araştırmalarda, nicel araştırma biçimlerindeki gibi evrene genelleme yapma ve evrenin sayısal özelliği zorunlu değildir. Araştırmanın problemine ve amaçlarına hizmet edecek en uygun örneklemin seçilmesi söz konusudur (Bal, 2016:94). Örneklemi oluşturan katılımcılar, çalışmanın sorunsalına cevap verecek kadın voleybolculardan oluşturulmuştur. Çalışmanın amacı doğrultusunda bilgi ve deneyim açısından birikim sahibi, görüşme talebini kabul eden kadın voleybolcular belirlenmiştir. Seçilen katılımcılar 1980-2019 yılları arasında en az 10 sene voleybolla uğraşmış 15 kadın sporcudur. Katılımcıların en küçüğü 30 en büyüğü 67 yaşındadır.

2.3. Araştırmanın Veri Toplama Araçları

Araştırmamız nitel bir araştırmadır. Feminist bir yaklaşımla yapılan toplumsal cinsiyet ve kadın konulu araştırmalarda nitel araştırma tekniklerinin kullanılması, kadın deneyimlerinin altında yatan düşünce, inanç ve değerler sisteminin zengin ve kapsayıcı bir şekilde ortaya çıkmasını sağlamaktadır (Kümbetoğlu, 2019). Çalışma, nitel araştırmanın temel yaklaşım ve desenlerinden olan fenomenolojik desene göre yürütülmüştür. Bu yaklaşımda sosyal gerçekliğin bireylerce nasıl algılandığı ve deneyimlendiği önem arz etmektedir. Bireylerin deneyimleri ve olgulara yükledikleri anlamlar esastır. Niteliksel araştırmada yaygın bir model olan fenomenolojik yaklaşımda, insan deneyimleri ve bu deneyimlere verilen anlam gerçekliğin özünü teşkil eder. İnsan deneyimleri, bizzat ilgili olguyu deneyimleyenlerin perspektifinden

incelenir (Kümbetoğlu, 2020:36,40). Bu sebeple araştırmamızda nitel araştırmalarda veri toplama aracı olarak yaygın bir biçimde kullanılan, yarı yapılandırılmış görüşme formu ve derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme formunda yer alan sorular, araştırmacı tarafından danışmanın bilgisi ve kontrolü dâhilinde hazırlanmıştır. Derinlemesine görüşme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen görüşmeler, katılımcıların izni dâhilinde kayıt altına alınmıştır. Kaydedilen ses kayıtları tüm görüşmeler tamamlandıktan sonra düz yazı metinlerine çevrilmiştir. Araştırmada yardımcı veri toplama yöntemi olarak doküman analizi tekniği kullanılmış ve özgeçmiş incelemeleri, bireysel yaşam hikâyeleri, gazete ve dergilerde yer alan haber sunumları gibi yazılı ve görsel kaynaklardan faydalanılmıştır.

2.4. Araştırmanın Görüşmeleri

Araştırmanın katılımcıları ile yapılan görüşmeler katılımcıların belirledikleri gün ve saat aralığında gerçekleştirilmiştir. Yapılan tüm görüşmelerde veri kaybının yaşanmaması adına katılımcıların bilgisi dâhilinde ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşmelerin en kısıası 11 dakika en uzun 32 dakika sürmüştür. Ses kayıtları alınmadan önce katılımcılara, paylaştıkları bilgilerin kullanılmasını istemedikleri bölümlerinin araştırma verisi kapsamında kullanılmayacağı bilgisi verilmiştir. Aynı zamanda kayıtlar yapılırken katılımcıların isteği doğrultusunda, duraksamak istedikleri bölümlerde ses kaydı durdurulmuştur. Araştırmanın katılımcılarının kısa cevap verdikleri sorular, araştırmacı tarafından farklı bir biçimde tekrar sorulmuş ve ilgili konu hakkında derinlemesine bilgi alınmaya çalışılmıştır.

Katılımcılara yöneltilen soruların içerisinde katılımcıların cinsel taciz, istismar ve yıldırma davranışlarına ilişkin deneyimlerini irdeleyen bir soru mevcuttur. Bu soruda kimi katılımcıların soruya cevap verme yönünde çekimser kaldıkları veya soruya cevap vermek istemedikleri gözlemlenmiştir. Bunun üzerine araştırmacı katılımcıların gizliliğinin korunacağına dair hatırlatmayı katılımcılara yapmıştır. Katılımcıların çekimser davranan bölümü bu hatırlatmadan sonra araştırma sorusunu cevaplamışlardır. Araştırmada katılımcılarının gizliliğinin korunması için her bir katılımcıya K1 kodundan başlamak üzere K15 koduna kadar sıralanan kodlamalar

yapılmıştır. Kayıtlardan elde edilen tüm ses kayıtları, Word dosyasında düz yazı metinlerine çevrilmiştir. Düz yazıya çevrilen metinlerin tamamı 26.033 kelimedir.

2.5. Araştırma Verilerinin Analizi

Homan (1991) ses kayıt yönteminin kullanıldığı araştırmalarda, verilerin tamamının kelimeler üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmadan sunulmasının, araştırmanın subjektifliğinin korunması doğrultusunda önemli olduğunu belirtmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın ses kayıtları düz yazı metinlerine çevrilirken ses kayıtlarının yer aldığı verilerin üzerinde herhangi bir düzeltme ya da işlem yapılmamış, veriler birebir katılımcıların ifadeleri doğrultusunda kodlanmıştır.

Verilerin açık ve anlaşılır bir biçimde çözümlenmesi ve tanımlanması için, katılımcıların tekrarladıkları veriler, birbiriyle örtüşen kavramlar ve benzer sözcükler biraraya getirilmiştir. Bu kavramlar ve sözcükler arasındaki mantıksal ilişkiler ile neden-sonuç ilişkileri içerik analizi yöntemiyle irdelenmiştir. Başka bir deyişle verilerin çözümlenip yorumlanmasında içerik analizi yöntemi kullanılarak veriler içerisinde aynı mantıksal örüntüyü içeren ve iç tutarlılığa sahip kavramlar bulunup kodlanarak bir araya getirilmiştir. Araştırma verilerin çözümlenip yorumlanmasında farklı bakış açılarını, farklı gösterge ve anlamları ortaya çıkarabilmek için araştırmacı ayrıca danışmanının da görüşüne başvurmuştur.

Araştırmanın saha verilerini oluşturan görüşme kayıtlarından benzer kavram ve sorunların oluşturduğu dört farklı tema (ve alt temalar) elde edilmiştir. Bu ana temalar araştırmanın bulgular bölümünde katılımcıların demografik bilgilerinden sonra sırasıyla şu şekilde sıralanmıştır: voleybolda toplumsallaşma süreçleri, voleybolcu kadınların perspektifinden toplumsal cinsiyet, voleybolun kimlik ve statü kazanımına etkileri, voleybol branşına dair sorunlar ve beklentiler.

2.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın örneklemini 15 kadın voleybolcuyla sınırlandırılmıştır. Araştırmanın katılımcıları araştırmanın amacı doğrultusunda 1980-2019 yılları arasında sportif deneyimi olan kadın voleybolculardan oluşturulmuştur. Bu tarihler arasında en az 10 yıl sporcu geçmişine sahip olan katılımcılar arasında yaşı büyük olan bazı

katılımcıların voleybol deneyimi, 1980 öncesine kadar uzanmaktadır. Bazı örneklerdeki bu özelliklerin kadın voleybolunda geçmişten bugüne uzanan sürekliliklerin, değişme biçimlerinin, toplumsal algının ve farklılaşmaların saptanması doğrultusunda araştırmaya tarihsel bir perspektif kazandırdığı düşünülmektedir.

Katılımcıların tümü voleybol deneyimlerini lisanslı sporcu olarak geçirmişlerdir. Bu doğrultuda araştırmamızda voleybola rekreatif amaçlarla yönelen bir katılımcı bulunmamaktadır. Katılımcıların büyük bölümü voleybol deneyimlerini büyük şehir takımlarında ve üst düzey takımlarda geçirmiş olsalar da bir kısım katılımcının çocukluk deneyimlerini daha küçük yerleşim yerlerinde yer alan takımlarda geçirdikleri bilinmektedir. Araştırmada katılımcıların deneyimlerinden bahsedilirken kariyerini sonlandıran sporcular için “eski”, kariyerine devam eden sporcular içinse “yeni” gibi tanımlamalar kullanılmamış, dönemsel farklılıkları betimlemek için kimi zaman araştırmanın yaşı büyük olan katılımcılarının deneyimleri “voleybolun erken dönemleri” tanımlaması kullanılarak aktarılmıştır.

2.7. Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliliği

Nitel metodolojide geçerlik ve güvenilirlik kaygısı olmadığı ileri sürülmektedir. Nitel yaklaşım, nicel yöntemdeki gibi istatistik analizlerle ortaya konulan ve mutlak anlamda objektif bilginin varolduğu iddialarını dile getirmez. Böyle bir yaklaşım nitel yöntemin ontolojisiyle örtüşmemektedir (Dikeçligil, 2017). Kökleri Weberci anlayışa uzanan nitel yöntemde istatistiksel analizler genellikle kullanılmamaktadır (Boudon, 1991).

Nitel araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini dile getiren belli görüşler de söz konusudur. Yıldırım ve Şimşek’e (2008) göre, nitel araştırmaların geçerliğinin ve güvenilirliğinin sağlanması için birden çok veri toplama yönteminin bir arada kullanılması gerekmektedir. Bu doğrultuda araştırmada örnekleme oluşturan katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşme verilerinin yanı sıra araştırmanın temel problemini destekleyecek yardımcı veri kaynaklarından da faydalanılmıştır. Kullanılan yardımcı kaynaklar; yazılı belgeler, videolar, fotoğraflar ve dokümanlardır. Araştırma bulgularının başka araştırmacılar tarafından teyit edilmesi

de üretilen bilgilerin geçerliliğini arttıran bir husus olarak görülmektedir (Yıldırım ve Şimşek 2008:256). Bu bağlamda araştırmacı çeşitli kaynaklara başvurmuştur. İlk olarak araştırmada elde edilen veriler araştırmacının danışmanı tarafından ayrıntılı bir biçimde incelenmiş ve danışmanının bilgisi dâhilinde farklı akademisyenlerin görüşlerinden faydalanılmıştır. Bunun yanı sıra voleybol camiasının içinde bulunan farklı sporcu, antrenörler ve çalışanların görüşleri alınmıştır. Ayrıca bulgular bölümünde yer alan veriler, araştırmanın katılımcılarından bir bölümüne tekrar teyit ettirilmiştir. Nitel araştırmalarda, pozitivist/nicel paradigmayla yürütülen çalışmalardaki gibi geçerlik ve güvenilirlik kaygısı olmasa da, bu çalışmada sahadan elde edilen bilgilerin temsil, güvenilirlik ve geçerliliği kaygısının dikkate alındığını kaydetmek gerekir.

3. BULGULAR

3.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

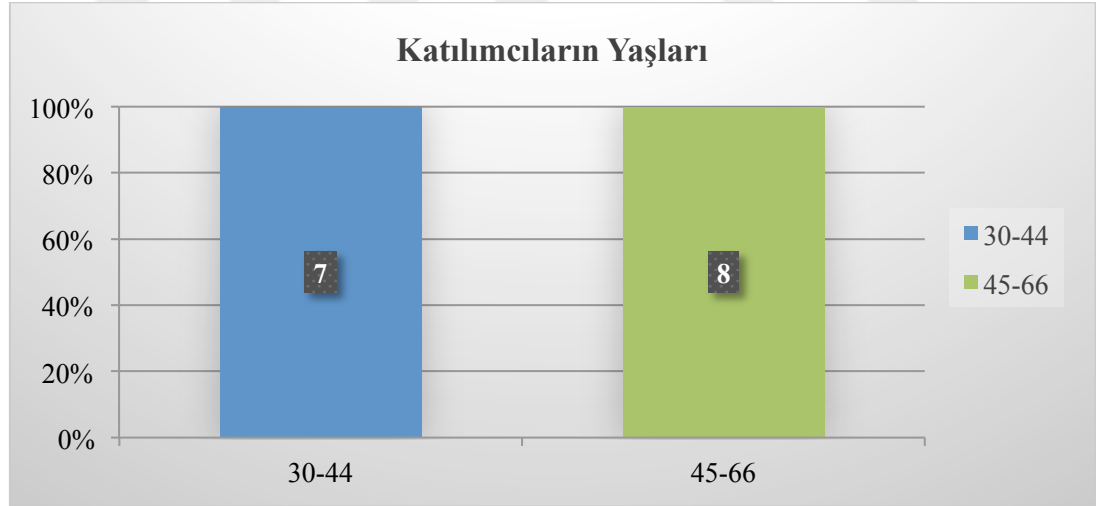
Tablo 1’de araştırmaya katılan katılımcıların sosyo-demografik bulguları yer almaktadır. Araştırmanın katılımcıları 1980-2019 yılları arasında voleybol alanında en az 10 sene sporculuk tecrübesi bulunan 15 kadın voleybol sporcusundan oluşmaktadır. Araştırmaya katılan 15 katılımcı sırasıyla K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15 şeklinde kodlanmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri

KATILIMCI	YAŞ	MEDENİ DURUM	ÖĞRENİM DÜZEYİ	GÜNCEL MESLEKLERİ	GELİR DURUMU
K1	35	Evli	Lisans	Öğretim Görevlisi	Orta
K2	35	Evli	Lisans	Ev Hanımı	Orta
K3	30	Bekâr	Lisans	Sporcu-İletişim Uzmanı	Orta
K4	30	Bekâr	Lisans	Sporcu	Orta Üstü
K5	58	Boşanmış	Lisans	Öğretmen	Orta
K6	55	Evli	Yüksek Lisans	Takım Menajeri	Orta Üsti
K7	66	Boşanmış	Doktora	Mimar-Spor Yöneticisi	Orta Üstü
K8	47	Boşanmış	Lise	Spor Eğitmeni	Orta
K9	56	Evli	Lisans	Öğretmen	Orta Üstü

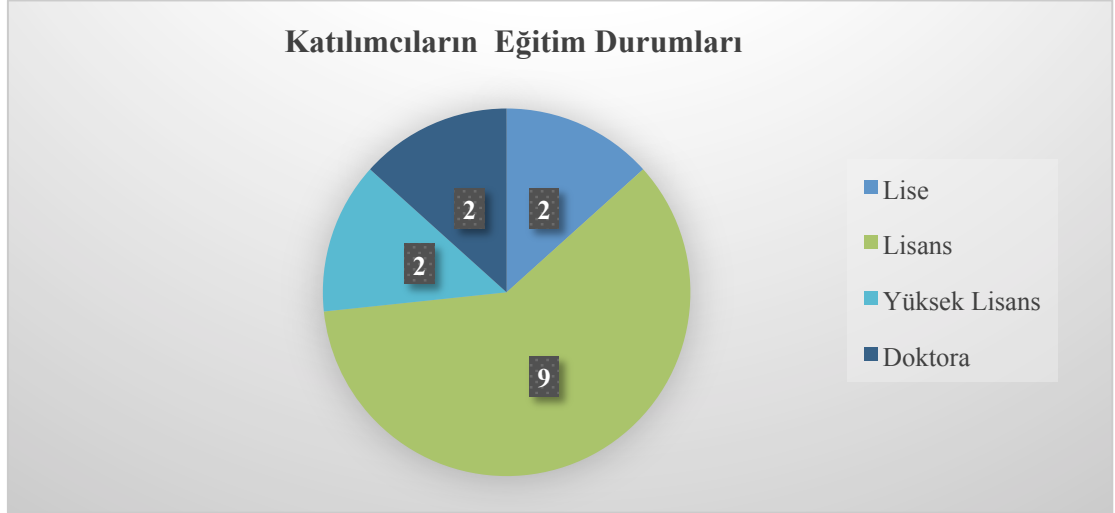
K10	37	Evli	Yüksek Lisans	Öğretim Görevlisi	Orta Üstü
K11	64	Evli	Lisans	Öğretmen Emeklisi	Orta
K12	60	Boşanmış	Doktora	Öğretim Görevlisi	Orta
K13	47	Evli	Lisans	Antrenör	Orta
K14	34	Boşanmış	Lise	Antrenör	Orta
K15	38	Evli	Lisans	Antrenör	Orta

Araştırma katılımcılarının en küçüğü 30 en büyüğü ise 66 yaşındadır. Örneklemenin ortalama yaşı 46 olarak hesaplanmıştır. Araştırmanın 30 yaşında olan en genç iki katılımcısı profesyonel sporculuk kariyerlerine devam etmektedirler. Araştırmanın diğer tüm katılımcıları profesyonel spor kariyerlerini tamamlamış sporculardır.

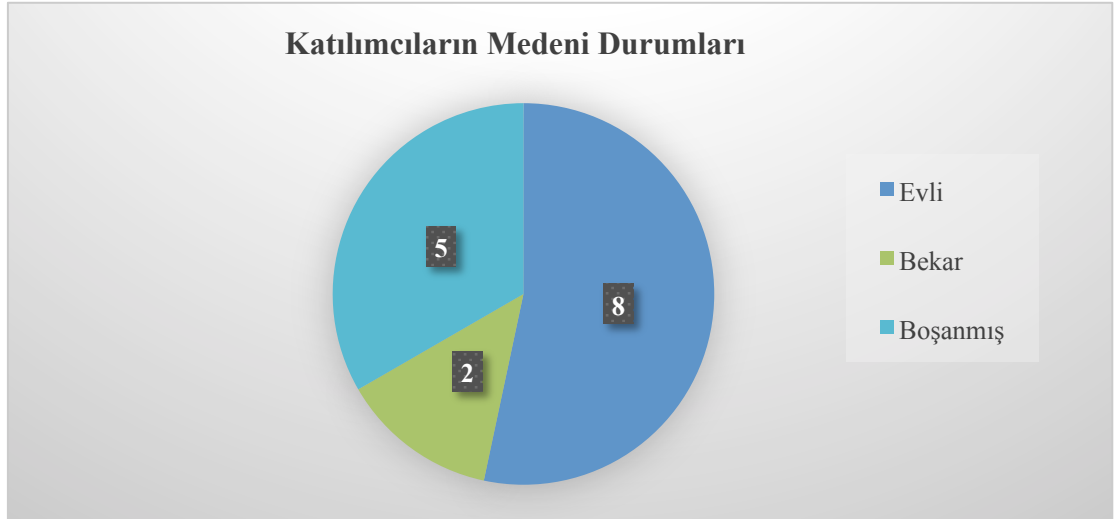
Şekil 1: Katılımcıların Yaşları

Katılımcılardan 2 kişi lise, 9 kişi lisans, 2 kişi yüksek lisans ve 2 kişi doktora mezunudur. Lisans mezunu olan 1 kişi yüksek lisans eğitimine ve yüksek lisans olan bir kişi ise doktora eğitimine devam etmektedir.

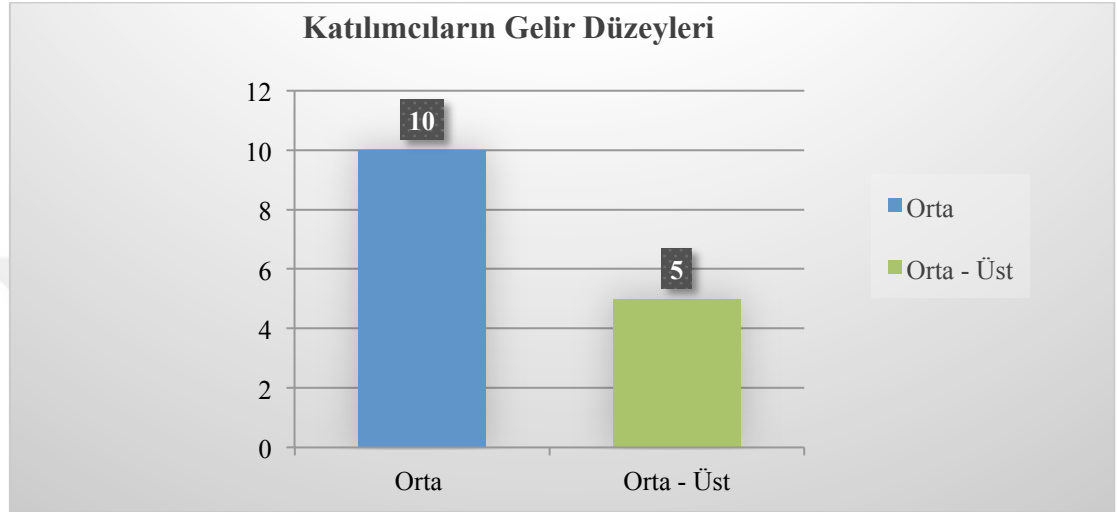
Şekil 2: Katılımcıların Eğitim Durumları

Katılımcılardan 8'i evli, 2'si bekâr ve 5 katılımcı ise boşanmış sporculardır. Araştırmanın bekâr olan katılımcıları ayrıca araştırmanın en genç katılımcılarıdır. Boşanmış olan 5 katılımcıdan 4'ü araştırmanın 47 yaş üstü katılımcılarıdır. Diğer boşanmış olan katılımcı ise 34 yaşındadır.

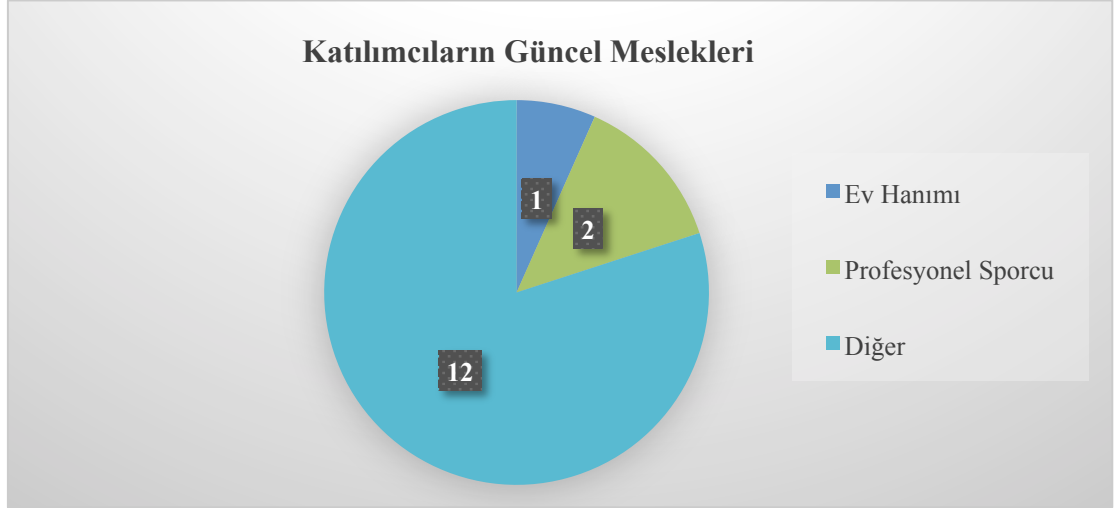
Şekil 3: Katılımcıların Medeni Durumları

Araştırmanın katılımcılarının gelir düzeyleri aktif sporcu olup olmadıklarına bakılmaksızın orta ve orta üstü dağılım göstermektedir.

Şekil:4 Katılımcıların Gelir Düzeyleri

Araştırmanın katılımcılarından sadece bir kişi kendini ev hanımı olarak tanımlamıştır. Diğer katılımcılardan ikisinin aktif sporculuk kariyerlerini sürdürdükleri, kalan 12 katılımcının ise çeşitli meslek gruplarında istihdam ettikleri görülmektedir. Çeşitli meslek gruplarında istihdam eden 12 katılımcının da kariyerlerini spor alanı ile ilişkili meslek gruplarında devam ettirdikleri görülmektedir. Bu katılımcıların mesleklerinin voleybol antrenörlüğü, beden eğitimi öğretmenliği, spor eğitmenliği ve spor bilimleri ile ilgili alanlarda öğretim görevliliği/üyeliği olduğu görülmektedir.

Şekil 5: Katılımcıların Güncel Meslekleri

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde, voleybolun maddi getirisinden memnun oldukları belirlenmiştir. Araştırmanın katılımcıları aktif sporculuk kariyerlerinin 30-40 yaş arası dönemde sonlandığını belirtmişlerdir. Bu doğrultuda katılımcılar, profesyonel sporculuk dönemlerinde kazandıkları gelirin sürdürülebilir olmadığı bilgisini paylaşmışlardır. Katılımcıların ifadelerinde, aktif sporculuk kariyerleri sonrasında gelir kaygısı taşımadıkları görülmüştür. Bu doğrultuda katılımcıların bir sonraki meslek seçimlerine etki eden en önemli etmenin spora olan sevgileri çerçevesinde şekillendiği görülmektedir.

3.2. Voleybolda Toplumsallaşma Süreçleri

Bu temada, voleybolda sporculuk deneyimi bulunan katılımcıların toplumsallaşma süreçlerine dair bulgular yer almaktadır. Bu tema başlığı altında yer alan alt temalarda ise toplumsallaşmaya etki eden sosyal kurumların tarihsel değişimine ve süreçleri olumsuzlayan bir çağrışım olarak voleybolcu kadınların medyada cinsel obje olarak metalaştırılmalarına dair bulgulara yer verilmiştir.

3.2.1. Toplumsallaşmaya etki eden sosyal kurumların tarihsel değişimi

Toplumsallaşma bireylerin toplumsal normlara uyması yoluyla gündelik hayatlarında söylem, pratik ve davranışları üzerinden deneyimledikleri ve benlik duygusu

edindikleri bir süreçtir. Bu süreçte bireysel deneyimler ait olunan toplumun coğrafyası ve kültürüne göre şekillenir. Diğer bir deyişle birey içine doğduğu toplumun kültürel özelliklerini öğrenerek toplumda kadına ve erkeğe uygun görülen rol ve davranış kalıplarını benimser. Bu kalıplar resmi ve hukuksal bir düzenlemeye tabi olmasalar da bireylerin toplumla uyum halinde yaşaması için içselleştirmek durumunda kaldıkları toplumsal değerlere dönüşür (Coakley, 2001; Parsons, 1967; Levine, 1969).

Toplumsallaşma sürecinde bireylerin kişilikleri içselleştirdikleri bu normlara göre şekillenir. Toplumsal bir varlık haline gelen birey, toplumsallaşma yoluyla elde ettiği değer ve inançları sonraki nesillere aktararak bağlı olduğu kültürün devamlılığını sağlar (Tan, 1981).

Toplumsallaşma sürecinde elde edilen kazanımlardan biri de spordur. Spor, toplumda yaşayan bireylerin kuşaktan kuşağa aktardıkları kültürel bir deneyim alanı ve toplumun en önemli kurumlarından biridir. Leonard II (1980), bireylerin spora katılım süreçlerinin; aile, arkadaşlar, okul, sosyal çevre ve medya gibi sosyal kurumlar aracılığıyla gerçekleştiğini aktarmaktadır (Akcan & Bulgu, 2012). Topluluk içinde öğrenilen sosyal kazanımlar, bireylerin toplumla uyum içinde yaşamasını sağlayacak istendik davranışlar geliştirmelerini sağlamaktadır. Bu noktadan hareketle takım sporları ile uğraşan bireylerin birbirleriyle sürekli etkileşim halinde oldukları düşünüldüğünde, takım sporları içinde öğrenilen sosyal kazanımların, bireylerin toplumsallaşma süreçlerinde oldukça faydalı olduğu düşünülebilir. Voleybol branşı da, bireylerin yardımlaşma, ekip ruhu, birlikte mücadele etmek gibi birçok eylemi toplumsal bir grup içinde öğrendikleri bir takım sporu olarak, bireylerin karakter oluşumlarını pozitif yönde şekillendirmektedir.

Spor, bir toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik süreçlerinden etkilenen dinamik yapıya sahip bir olgudur. Bu yüzden spora yönelik veya spor yoluyla kazanılan sporda toplumsallaşma süreçleri (Leonard, 1980), bir toplumda tarihin bütün dönemlerinde aynı çizgide seyretmeyebilir. Araştırmamızda katılımcılarının voleybola yönelmelerine etki eden toplumsallaşma süreçleri incelenmiş ve voleybola

yönelmelerine etki eden sosyal kurumların rolünün dönemsel olarak farklılaştığı belirlenmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgular göstermektedir ki Bu okullardaki modern ve yenilikçi beden eğitimi öğretmenleri, okul bünyelerinde voleybol takımları kurarak kadınların spor yoluyla sosyalleşme süreçlerine katkı sağlamışlardır.

“Voleybola ortaokulda beden eğitimi öğretmenim vardı İzmir’de. Onu çok beğenirdim o benim idolüm olmuştu okul takımına seçmişti beni ben de voleybolu çok beğendim çok sevdim takım sporunu öyle başladım işte.” (K11, 64)

“Benim için zaten mahallede top oynamayı çok severek yaptığım bir eylemdi. Top oyununu seviyordum. Okulda da voleybol takımı kurulmuştu. Ablamın peşinden ben de oraya girdim.” (K7, 66)

“Voleybola başlamamda okul etkili oldu diyebilirim. Çünkü gittiğim ortaokulda ve lisede de voleybol takımları hazırды antrenörlerimiz iyiydi öğretmenlerimizde.” (K9, 56)

Araştırmanın 55 yaş üstü katılımcıları, aktif sporcu oldukları dönemlerde eğitsel amaçla yapılan okul aktiviteleri dışında, toplumun seyirci önünde spor yapan kızlara ‘iyi aile kızları’ gözü ile bakmadığını belirtmişlerdir. Günümüzde spor bilimleri alanında görev yapmakta olan eski bir milli voleybolcu olan K12, 1970’li yılların Türkiye’inde kadınların spor yapmasına ilişkin sergilenen tavrı şu sözlerle ifade etmektedir:

“O zamanlar çok geriydi tabi insanların düşüncesi farklı bakıyorlardı yani spor yapan kızları iyi gözle görmüyorlardı. Ben tabi 73 yıllarımdan bahsediyorum ama daha sonra anladılar ki bu sporla gerçekten sporcuların ne kadar değerli olduğunu, dürüst olduğunu, kimlik kazandıklarını, bu sefer kız çocukları babalarının bile benden “benim kızımı da başlatır mısın voleybola ?” diye teklifleri oldu. Yani daha önce farklı bakanlar daha sonra çok farklı bakıp kendi çocuklarını da bu spora teşvik etmeyi istediler ve örnek göstermeye başladılar.” (K12, 60)

Araştırmanın katılımcılarından K7 ve K11'in aşağıda yer verilen ifadeleri, erken dönemlerde voleybolu meslek olarak icra etmiş kadınlara yönelik sergilenen toplumsal tavra ilişkin bilgi vermektedir:

“(...) fakat tabiki biz ilk başladığımızda voleybola iyi aile kızlarının voleybol oynaması pek olağan bişey değildi. Çünkü kızların spor yapması çok olağan bişey değildi. Tabi okulda beden eğitimi dersinde falan yapılırdı mecburen ama sonrasında dışarda böyle bir seyirci önünde voleybol oynamak pek iyi aile kızlarının yaptığı bir iş değildi. Ama sonra bir 10 yıl içerisinde yani ben başladıktan sonraki 10 yıl içerisinde tamamen toplumdaki algı değişti ve bizden sonra çok voleybola katılım oldu kadın sporcular açısından. Büyük bir öncü rolümüz vardır yani.” (K7, 66)

“Önceleri dediğim gibi babam biraz karşı çıkmıştı bu işe. Ama ondan sonra başarılarımı ve yaptığım şeyleri görünce, gelip gittikçe en büyük destekçim oldu.” (K11, 64)

Araştırmanın 55 yaş üstü üç katılımcısı da, voleybola başlamalarına aracılık eden kurumun okulları olduğu bilgisini paylaşmışlardır. Bu katılımcıların ailelerinin kızlarını spora yönlendirme konusunda günümüzün sporcu ailelerine kıyasla oldukça etkisiz kaldıkları görülmektedir. Başka bir deyişle spora yönelik toplumsallaşmaya etki eden sosyal kurumların etkisi, dönemsel olarak farklılaşmaktadır. Farklılaşmaya etki eden süreçlerin aydınlatılması Türk Voleybolunda kadın/spor ve voleybol ilişkisinde yaşanan sosyal değişimlerin kavranması yönünde faydalı görülmektedir.

Araştırma katılımcıların ifadeleri doğrultusunda voleybola yönelik toplumsallaşma sürecinde uzun yıllar etkililiğini koruyan okul kurumunun 1980’li yıllar itibariyle yerini aile kuruma bıraktığı görülmektedir. Aile kurumu tarihsel ve kültürel koşullara göre toplumsal yapı ile karşılıklı etkileşimde bulunan bir kurumdur. Davidoff’a (2016) göre, aile kurumunun tarihiyle toplumsal cinsiyet tarihi birdir. Bu doğrultuda aile kurumu içinde yaşanan sosyal değişimler toplumsal cinsiyet ilişkilerinden ayrı tutulmamalıdır.

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten ayrı olarak toplumsal olarak üretilen, toplumun kadına ve erkeğe yüklediği sorumluluklar, beklentiler ve roller olarak tanımlanabilir (Koca, 2006). Toplumsal cinsiyet ile bireyin ilk tanışması kişinin içine doğduğu aile kurumunda gerçekleşir. Birey ailesi aracılığıyla yaşadığı toplumun değerlerini küçük yaşlardan itibaren öğrenip içselleştirir. Aile kurumu bu yönüyle, bireyin toplumsal cinsiyet ile etkileşiminde toplumsal cinsiyet ideolojisini ilk defa öğrendiği kurumdur (Harris, 1981). Mill (2016) ailevi ve toplumsal dinamiklerin bireyin zihni üzerindeki etkisi olduğunu ve kadın erkek arasındaki farklılıkların bu dinamikler üzerinden kavranabileceğini söylemektedir.

Spor alanı içinde güç, üstün performans ve dayanıklılık gibi özellikler barındırması bağlamında erkeğin biyolojik ve yapısal özellikleriyle özdeşleştirilir. Kadın güçsüz, kırılgan ve korunması gereken bir varlık olarak spor alanında “ötekileştirilir” (Kidd, 1987; Kimmel, 1987). Başka bir deyişle, kadının spordaki konumu, toplumsal olarak inşa edilen toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından etkilenmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının kadınların spordaki konumunu cinsiyetine dayalı olarak değersizleştirdiği bilinmektedir.

K12’nin erken dönemlerde yaşadığı bir deneyimi, toplumun spor aktivitelerini nasıl nitelendirdiğinin anlaşılması yönünde önemlidir. K12’nin aşağıda yer verilen ifadeleri, spordaki toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının nasıl kurulduğu gözler önüne sermektedir.

“Yani bize derlerdi ki “sen git bulaşık yıka” yani voleybolda bazen maç kaybettığımız zaman bu lafları duyardık. Anlatabiliyor muyum “sen git bulaşık yıka” falan gibi toplumdaki böyle bi tepkiler ama onlar tabiki bizi yıldırmadı, hiç de onlar gibi düşünmedik. Yani bu bir kültür meselesi.” (K12, 60)

Araştırmanın bulguları göstermektedir ki, Türk voleybolunun erken dönemlerinde eril ideolojinin voleybolcu kadınlar üzerinde kurduğu baskı, kılık/kıyafet düzenlemeleri üzerinden devam etmektedir. Bu dönemde voleybolcu kadınların spor etkinliklerinde giydikleri spor kıyafetleri, Türk toplumun geleneksel değerlerine göre değerlendirildiğinde açık bulunmakta ve hoş karşılanmamaktadır. Araştırmanın

katılımcılarından K8, spor kıyafetlerine ilişkin sergilenen tavırdan duyduğu rahatsızlığı şu sözlerle aktarmaktadır:

“İnsanlar belkide hani voleybolun nasıl bir spor olduğunu bilemeden, çünkü biz daha o zaman bişeyler yapmamışız bişeyleri başarmamışız ya. ya da başarmışız ama çok fazla medyada basında kendimizi duyuramıyoruz. Duyuramadığımız için de etraftaki insanlar hani siz napıyosunuz, siz voleybolcu musunuz? Siz niye böyle dolaşıyosunuz? E antrenmana gidiyoruz hayır işte ne bilim... Kılık kıyafetle ilgili evet böyle çok rahatsız olduğumuz zaman oldu. İşte ne bilim ay şuraya gidiyoruz ay uzun eşofman altımı giyim, şunu yapım bunu yapım diye hep bi düşünce vardı hep kafamızda. (K8, 47)

Araştırmanın bulguları voleybolcu kadınların 1980’li yıllarda uluslararası başarılar kazanmaya başlamış olduklarını göstermektedir. Branşa özgü yapılan yatırımların bu başarılarla destek veren çeşitli kurumlar ve kulüpler sayesinde artmış olduğu görülmektedir. 1980 yılında Avrupa’da ikincilik derecesi kazanan Eczacıbaşı Kadın Voleybol Takımı oyuncularını, o sene kamuoyunda saygın bir yeri olan “Sedat Simavi Ödülü’ne layık görülüp “Yılın Sporcuları” seçilmişlerdir (<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1980/12/11> Erişim Tarihi 23 Ekim 2020). Yılın sporcuları kadrosundaki oyunculardan biri olan Çağlar, o yıllarda TRT’nin spor yayınlarında her zaman kendilerine yer verdiğini ve bu yüzden TRT’nin voleybolun gelişmesinde en önemli yayın kuruluşlarından biri olduğunu aktarmaktadır. Çağlar, 1980 yılında elde edilen başarı sonrasında, voleybolcu kadınların toplumsal statüsünde yaşanan değişimi “Baldırı çıplak statüsünden bacı statüsüne geçiş” olarak ifade etmektedir (Çağlar, 2018).

Araştırmanın bulguları 1980 yılı itibariyle kadın voleybolundaki uluslararası başarıların sürekli hale gelmeye başladığını göstermektedir. Araştırmanın katılımcıları bu durumun sonuçlarından biri olarak kendilerine medyada daha fazla yer verilmeye başlandığı belirtmişlerdir. Bu doğrultuda branşa yönelik yapılan yatırımların ve branştaki kadın istihdamının artmaya başladığı yılların 1980’li yıllar olduğu görülmektedir. Araştırmamızın bulgularına göre voleybolun kadınlar branşında yaşanan gelişmeler, toplumsal yaşama aktarılan değerlerde değişime yol

açmıştır. Bu değişimlerden biri de aile kurumunun tavrında meydana gelmiştir. Araştırmanın bulguları voleybolun kadınlar branşında elde edilen başarılar sayesinde kız çocuklarının artık aileleri tarafından bu spor dalına daha fazla ve daha bilinçli bir şekilde yönlendirilmeye başladıklarını göstermektedir.

Bu bağlamda araştırmanın bulguları 80'li yıllar itibariyle kız çocuklarının voleybola yönelmelerinde yukarı yönlü bir hareketlilik yaşandığına işaret etmektedir. Bu hareketlilikte günümüz ailelerinin, kız çocuklarının voleybola yönlendirilmesinde öncü bir rol üstleniyor olmalarının payı büyük görülmektedir. Araştırmanın en genç katılımcıları olan K3 ve K4, aileleri tarafından voleybol branşına yönlendirilme nedenlerini şu sözlerle ifade etmişlerdir:

“Benim çok fazla spora ilgim yoktu. Annem ve babam doğrudan hem benim karakter açımdan hem de fiziken gelişmem için spora yönlendirdiler. Onlar da Türkiye’de kadın voleybolunun daha başarılı olduğunu düşündükleri için voleybolu seçtiler.” (K3, 30)

“Voleybola ailemin yönlendirmesiyle başladım. Babam yönlendirdi o şekilde. O zaman 2003 Avrupa Şampiyonasında milli takımımızın ikinci olması voleybola başlamamda en büyük etken oldu açıkçası. Babam da beni o şekilde yönlendirdi zaten o anda popülaritesi arttı voleybolun ben de popülariteye dayanarak voleybola başladım.” (K4, 30)

3.2.2. Süreçleri olumsuzlayan çağrışım: medyada cinsel obje olarak metalaştırılmak

Kitle iletişim araçları ve onların bir ürünü olan medya, toplumda var olan iktidar ilişkilerinin yeniden üretilip sürdürülmesindeki en önemli araçlardır. Yapılan araştırmalarda spor medyasında istihdam eden muhabir, yazar, editör ve spiker gibi çalışanların büyük bölümünün erkek çalışanlar olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumun sonuçlarından biri de sporla ilgili yayınlanan haberlerin çoğunluğunun erkek sporcuların haberlerini yansıtan içeriklerden oluşmasıdır. Özsoy (2008:205) bu durumu “sporun genelindeki erkek egemen yapının spor medyasına yansması” şeklinde yorumlamaktadır. Başka bir deyişle spor medyasının eril hiyerarşik yapıyı

sürdürecek şekilde tasarlanıp işlevini sürdürdüğü görülmektedir. Bu işleyişin en temel unsurlardan biriyse kadınlara erkek bakış açısıyla tanımlanmış cinsellikleri dışında bir kimlik tanımlanmamasıdır (Saktanber, 2015). Saktanber'e göre (2015) Türk medyasında kadınlar, kimliklerinin cinsellikleri dışında tanımlanması için mücadele etmelidir.

Araştırmamızın bulguları 1980'li yıllardan önce medyadaki voleybolcu kadın temsillerinin, kadın bedeni ve kadın cinselliğini odak alan içeriklerle sunulduğunu göstermektedir.

“Bizim ilk çıktığımızda biz çünkü şortlarla sahaya çıkıyorduk bütün medya 1-2 istisna hariç mesela Cengiz Toksöz hariç diyebilirim Alev Anakök hariç diyebilirim, diğerleri biz kız olmamız nedeniyle bizim böyle daha seksi pozlarımızı çekmeye çalışıp onları yayınlamaya gayret ederlerdi. Bu bizi rahatsız ederdi. Ve bizim ilk çıkan karikatürlerimizde yüzümüz yansıtılmaz popo ve göğüs olarak çizilirdik. Sarışın voleybolcu kız! Hâlbuki ki sonradan yani 10 sene içerisinde bu değişim oldu, biz başarılar elde ettikten sonra bizi yüzümüzle çizmeye başladılar karikatürlerde yani bu çok çarpıcı bir örnektir. Ondan önce sarışın bir kız, göğüsler kocaman, popo kocaman voleybolcu kız diye çizdiği öyle bişeydi. Hiç seyretmemiş yüzümüzü tanımıyor ama voleybolcu kız dedin mi baldır bacak, popo ve göğüs! Algıladığı oydu...” (K7, 66)

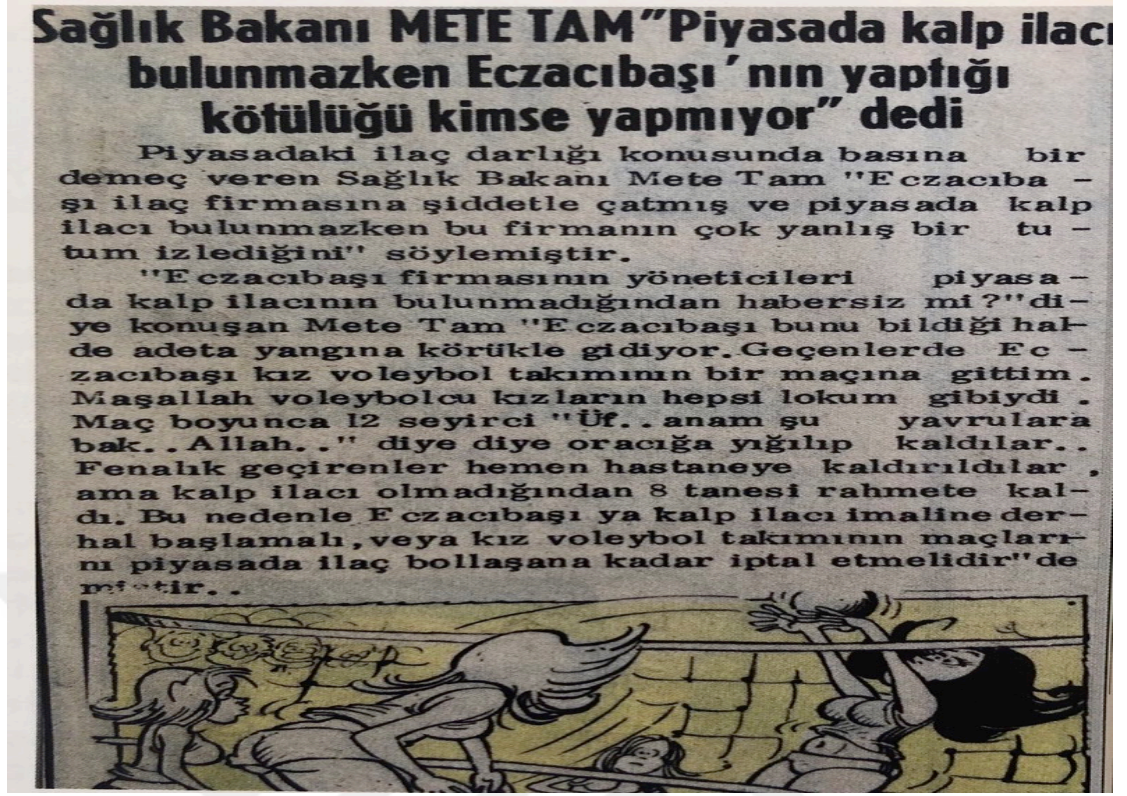
“Çok eskiden daha değişik bakış açıları vardır. Biraz daha sansasyonel ve magazinsel bakabiliyordu bazı muhabirler. Maçlara gelip enteresan figürler çekip onları enteresan pozisyonlarda basına servis ediyorlardı ve bunun ailede çok krizlere neden olmuş olduğu oldu.” (K11, 64)

Gırgır dergisinin 1975 ve 1978 yıllarında kadın voleybolcuların bedenlerini ve cinselliklerini kullanarak sunduğu karikatürler, kadınların sporcu kimliklerinin medyada nasıl değersizleştirildiğinin anlaşılması bakımından önemli görülmektedir. Gırgır Dergisi'nin karikatürlerinde, kadın voleybolcuların sportif başarılarının göz ardı edildiği ve voleybolcu kadın temsillerinin şehvet uyandıran bedenlere sahip kimseler olarak imgelendikleri görülmektedir. Bu karikatürlerde voleybolcu

kadınların bedenleri denetlenmesi gereken bedenler olarak yansıtılmaktadır. Bu bağlamda kitle iletişim araçlarının kontrolünü ellerinde bulunduran eril iktidarın, toplumsal cinsiyet hiyerarşisini spor üzerinden yeniden ürettiği görülmektedir.

Şekil 6. Gırgır Dergisi, 1975 (Çağlar, 2018, s. 79)

Şekil 7. Gırgır Dergisi, 1978 (Çağlar, 2018, s. 79)

Voleybolun erken dönemlerinde medyada kadın voleybolcuları cinsellikleri ile tasvir edilmeleri sık rastlanan bir durumdur. Gırgır Dergisi örneğinde görüldüğü gibi voleybolcu kadınlar topluma, erkekler tarafından arzulanan bedenlere sahip kimseler olarak sunulmaktadırlar. Medyanın bu karikatürlerde verdiği mesaj açıktır; kadın bedeni denetim altında tutulmalıdır.

Araştırmanın bulgularına göre medyanın kadın voleybolculara olan yaklaşımı Eczacıbaşı Spor Kulübü kadın voleybolcularının 1980 yılında Avrupa Şampiyonlar Ligi Kupasında ikinci olmalarıyla değişmeye başlamıştır. Kadın voleybolcuların elde ettikleri bu ilk Avrupa başarısı akabinde kamuoyunda saygınlık görmeye başlamışlardır.

"Sıfırdan başladık. Yola çıktığımızda yol yoktu yolu aştık bizden sonraki her nesilde üzerine biraz daha koyarak bu günlere geldi. Ben bugünkü kızların

başarılarını her gördüğümde kendimden de bir pay çıkarıyorum ve gurur duyuyorum” (K7, 66)

“aslında hep önceki yıllarda, aslında benim de tanımadığım o ablalara o abilere bağlıyorum voleyboldaki bu gelişmeyi. Çünkü onlar birer misyoner ve onlar bu işi o yıllarda başlattılar. Başlatmamış olsalardı voleybolun hani bu kadınlarda ve erkeklerde yükselişi aynı oranda olmazdı.” (K5, 58)

Araştırmanın katılımcılarına göre, medyanın voleybolcu kadınlara yönelik kullandığı cinsiyetçi dil, kazanılan uluslararası başarıların ardından değişmeye başlamıştır. Ancak araştırmanın bulguları medyanın kadın bedeninin estetik yönüne yaptığı vurguya hala devam ettiğini göstermektedir. Araştırmanın katılımcıları için maçta giydikleri taytlara yakın çekim yapılarak yayınlanan maç görüntüleri, kalça ve bacaklarını ön plana çıkartarak yayınlanan haber fotoğrafları bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Günümüzde voleybol üzerine yapılan yazılı ve görsel basın haberlerinin çoğunlukla performans içerikli haberler olduğu görülmektedir. Fakat teknolojik gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan instagram, twitter ve facebook gibi çeşitli sosyal medya platformlarında veya magazin değeri taşıyan spor haberlerinde cinsel içerikli paylaşımların hala devam ettiği görülmektedir. Bu paylaşımlarda voleybolcu kadınların spor aktivitesi sırasında çekilmiş fotoğraf ve videoları “frikik verdi” ve “en güzel voleybolcu” başlıkları altında yayınlanmakta ve sporcuların kadınsı özellikleri ön plana çıkarılmaktadır. Bu doğrultuda medyada yer alan bazı haber başlıkları şu şekildedir:

“Onlar parkeleri yakıyor! İşte en seksi voleybolcular”
(<https://www.posta.com.tr/onlar-parkeleri-yakiyor-iste-en-seksi-voleybolcular-haber-fotograf-1285299-1> Erişim Tarihi: 20 Ekim 2020)

“Kadın voleybolcular mini şortla nefes kesti”
(<https://www.milliyet.com.tr/skorer/kadin-voleybolcular-mini-sortla-nefes-kesti-1976859> Erişim Tarihi: 21 Ekim 2020)

“İşte Fenerbahçe’yi yakan güzel” (<https://www.finansgundem.com/haber/iste-fenerbahceyi-yakan-guzel/272697> Erişim Tarihi: 21 Ekim 2022)

Araştırmanın yaşı büyük olan katılımcıları lisanslı sporcu oldukları yıllarda sosyal medyanın olmaması durumunu kendileri için bir avantaj olarak gördüklerini ve bu durumdan hoşnut olduklarını belirtmişlerdir. Araştırmanın en genç katılımcılardan olan K4 ise günümüzde dijital ortamda yayınlanan kadın voleybolcu haberlerinin altına yazılan cinsel içerikli yorumların oldukça fazla olduğunu ve bu durumun performanslarını olumsuz yönde etkilediğini belirtmektedir. K4 benzer paylaşımları yapan insanları “uçkuruna hâkim olamayan insanlar” söylemiyle tanımlamaktadır.

“(…) dışarıdan gelen etkenlere kulağını tıkamak zorundasın ama tıkayamıyorsan bu tamamen negatif etki yapıyor sana. Yani motive edici olmaktan yana olmuyor bence.” (K4, 30)

“(…) bizim zamanımızda sosyal medya gibi bir şey hiç yoktu. Eminim ki çoğu sporcuyla aşağıya çeken bir şey olabiliyor bunlar. Ama bizim dönemimizde böyle bir şey söz konusu değildi.” (K5, 58)

“Medyadan her zaman destek gördük hiç bir zaman hani en azından bildiğim kötü bir şey yazılmadı. Hani kötü bir şey derken bizi böyle rencide edici ne bilim bizi aşağı çekici hani böyle bir şey hatırlamıyorum olmadı yani şimdiye kadar.” (K8, 47)

“Medyadan aslında daha çok olumlu haberlerle karşı karşıyaydık. Daha çok takım üzerinden haberler yapılıyordu ama tabi ara ara yapılan performansı eleştirilerde bizim için kendim için olumsuzluk yarattığını söyleyebilirim.” (K1, 35)

3.3. Voleybolcu Kadınların Perspektifinden Toplumsal Cinsiyet

Bu tema altında voleybolcu kadınların, toplumsal cinsiyet ilişkileriyle ilişkili bulgularına yer verilmiştir. Bu tema başlığı altındaki alt temalarda sırasıyla katılımcıların bedenlerine ilişkin algıları, voleybolun kadınsı bir spor dalı olarak

benimsenmesine etki eden faktörleri, katılımcıların ev içi toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin deneyimleri ve işbirliklerinin kadın voleyboluna etkileri yer almaktadır.

3.3.1. Kadınların bedenlerine yönelik algıları

Ataerkil toplumlarda spor alanı, toplumsal cinsiyet önyargılarının hüküm sürdüğü bir alandır. Bu alandaki mutlak otoritenin eril ideoloji ile kurulması, alana ilişkin erkek egemenliğini pekiştirmekte ve önyargılara dayanan cinsiyetçi davranışların kadın bedeni üzerinden yürütülmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda araştırmamızın öznesi konumundaki kadın voleybolcuların, kendi bedenlerini tanıma ve algılama biçimleri toplumsal cinsiyet önyargıları karşısındaki konumlarını belirlemeleri bakımından önemlidir.

Araştırmamızın bulgularında voleybolcu kadınların bir bölümünün bedenlerini, sportif performanslarının ve başarılarının araçları olarak tanımladıkları görülmüştür. Bu doğrultuda araştırmamızı katılımcıları için ideal bir sporcu bedenine sahip olmak, yüksek performans verimliliğini için en önemli unsurdur. Ayrıca sporcunun bedenine iyi bakması işine saygılı olması bağlamında etik bir değer de taşımaktadır. Araştırmamızın bulgularında katılımcıların profesyonel kariyerlerini sonlandırdıktan sonra bile bedenlerine özen gösterdikleri görülmüştür.

“Spor yaparken hepimiz zaten hani o zaman fit oluyoruz ama bıraktığımız zamanda o sporcu kimliğimizi yine sürdürüyoruz. Yani işte prensip dedim disiplin dedim. Mesela çıkıyorum işte her gün yürüyorum, her gün yürüyemezsem işte bir gün kendim evde de kalsam zumba yapıyorum biraz yoga yapıyorum. Yani aslında spor insanın hayatında o disiplin her yerine giriyor. Ve mesela sporu bıraktıktan sonra ben kilo almak gibi bir şey ben kabul etmiyorum ve çok da böyle, sporu bıraktıktan sonra çok fiziği bozulan da artık son zamanlarda görmüyorum” (K9, 56)

“Her şeyden önce profesyonel bir sporcunun beslenmesine çok dikkat etmesi gerekiyor çünkü bu onun performansını direkt etkileyen bir şey. Sporculukta sonra buna dikkat ettiğimiz zaman bu sizin hayatınızın bir yaşama biçimi oluyor yani sporu bıraktıktan sonra da belli dönemlerde inişler çıkışlar

yaşasanız da bu sizin kafanızda zaten kodlanmış oluyor. Yani “düzgün bir fiziğim olmalı”, “fazla yağlanmamalıyım”, “düzgün görünmeliyim” gibi her zaman için fiziğinizi kontrol etmeliyim gibi bir güdü oluşuyor. Bende voleybolu bırakalı nerdeyse 25 yıla yakın oldu halen aynı şekilde yaşıyorum. Bedenime dikkat ediyorum. Hayat biçimime, uykuma, beslenmeme hala dikkat ediyorum bu çünkü alışkanlık olmuş sporculuktan kalma. Fizik çok önemli bıraktıktan sonra bile bence sporcunun voleybolcunun hayatında.” (K6, 55)

“Bence sporcu bir kadından ziyade bir sporcunun fiziksel görünüşü önemlidir. Çünkü işine saygılı olması gerektiğini düşünüyorum. Belli bir oranı var bu yağ yüzdelerinin kas yüzdelerinin ona uygun olması gerektiğini düşünüyorum. Ama sporcu kadın özelinde cevap vermek bence uygun değil. Bence sporcu kadından ziyade sporcu olan bütün insanların fiziğine dikkat etmesi gerekiyor. Çünkü bu hem iyi bir performans koyabilmeleri için önemli hem de kendilerine güvenlerinin öz güvenlerinin yüksek olabilmesi için fiziğinin elverişli olması gerekiyor.” (K3, 30)

Araştırmanın katılımcıları için performans verimliliğinin dışında topluma örnek teşkil etmek yönünden de sağlıklı ve zinde bir bedene sahip olmak önemlidir. Giddens (2010) fiziksel görünüşün toplumda kabul görmenin belirleyicilerinden biri olduğunu belirtmektedir. Katılımcılara göre; başarılı bir voleybol sporcusu kadının fit ve sağlıklı görüntüsü toplumdaki küçük kız çocuklarının örnek alıp ulaşmak isteyecekleri bir kadın idealini yaratmaktadır. Başka bir deyişle, sporcu bir kadın bedeninin sağlıklı ve estetik görüntüsü, küçük kız çocuklarının bu kadınları rol model olarak görmesine etki eden unsurlardan biridir. Baylan'ın (2012:150) belirttiği gibi: “Gündelik hayatta popüler kültür, beden temsiliinde örnek rol modeller üretir ve sunar.” Bu bağlamda görünürlük sahibi olan sporcuların sağlıklı ve estetik bir görüntüsü olması, toplumdaki küçük kız çocuklarının spora katılım motivasyonlarını arttırmaktadır. Araştırmanın katılımcıları fiziksel görünüşlerinin önemini, toplumdaki küçük kız çocuklarına örnek teşkil etmesi bakımından şu şekilde değerlendirilmiştir:

“(...) bence kadın voleybolcular fiziklerine dikkat ettikleri için de beğenilen sporcular. O da belki etken olabilir. Yani dış görünüş ve başarı diyebilirim.”
(K3,30)

“Beden önemlidir çünkü sporcu insan zaten kendine bakmalı. Hem beslenmesine, hem uykusuna hem sosyal hayatına. Zaten bunları yaptığınız zaman ister istemez bedeniniz düzgün hale gelecek fiziksel görünümünüz düzgün hale gelecek, o ışıltı ekrandan herkese yansıyacak. Bakımlı olmalı tabi sporcu çünkü o büyük kitleler için önünde... artık müsabakalar gösteriliyor televizyon yoluyla o yüzden bence önemli zaten kendi sağlığı içinde önemli .” (K11, 64)

Araştırmanın katılımcılarından bazıları, voleybol sporunun antrenman pratiklerinin, kadınlarda ince ve uzun bir kas yapısı inşa etmeye olanak sağladığını belirtmişlerdir. Araştırmanın katılımcıları için voleybol sporu sayesinde kazanılan ince ve uzun kas yapısının güreş, halter ve benzeri spor dalları ile uğraşan kadınlara göre kendilerine daha estetik bir görüntü sağlamaktadır.

“Performans dışında şöyle aslında normalde normal insanlara göre aslında daha fazla kaslısınız bir voleybolcu olarak. Ama voleybolunda şöyle bir şans var uzun ve kas yapısı olarak daha ince uzun kas yapısı oluyor bizde. Örnek veriyorum bir güreşçiye bir halterciye nazaran voleybol sporu daha görsel ve göze hitap eden daha estetik bir spor. (K10, 37)

“(...) genel olarak aslında voleybolcular fiziki açıdan önemli olmamasına rağmen bence her zaman daha başarılı bir fizik görünümüne sahip oluyorlar”
(K15, 38)

Araştırmanın katılımcılarından bazıları ise toplumda idealize edilen boy ortalamasından daha uzun olduklarını ve bu özelliklerinden dolayı sosyal hayatlarında sıkıntı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmanın bulguları bu kadınların sosyal hayatlarında rahatsız edici bakışlara ve kimi zaman tacize varan sözlere maruz kaldıklarını göstermektedir.

“Aslında dışarda çok uzun boylu arkadaşlarımızın sıkıntı yaşadığını biliyorum. Dışarda çok tacize uğrayan arkadaşım da biliyorum. İşte “ne kadar uzunsun”, “aaa boya bak” diye seslenişlerden rahatsız olan arkadaşlarım da yok değil tabikide. Ama ben böyle bir şey yaşamadım çünkü Türk toplumunun ortalamasından çok çok üstlerde bir boy uzunluğum yoktu. Ama dediğim gibi sporcular normal insanlara göre hem daha heybetliler hem daha da kaslı oluyorlar. Ama biz voleybolcular için konuşursak voleybolcuların daha göze hitap eden estetik fizikleri var.” (K10, 37)

“Benim boyum çok uzun olduğu için ilk dönemlerde herkes boyum çok uzun olduğu için çok dikkat çekiyordum sokakta dolaşırken herkes dönüp dönüp bakıyordu.” (K8, 47)

3.3.2. Kadınsı bir spor dalı olarak voleybol

Voleybol sporu toplumumuzda yaklaşık olarak bir asırlık bir tarihi geçmişe sahiptir. Bu süreç içinde voleybolun hem kadınlar hem de erkekler branşlarına birçok yatırım yapılmış olduğu bilinmektedir. Bu yatırımların akabinde kadınlar branşında uluslararası başarıları yönünde bir istikrar yakalandığı görülmektedir. Aynı başarı durumu erkekler branşı için geçerli değildir. Erkekler branşında çeşitli kulüp takımlarının uluslararası alanda az sayıda başarı elde etmiş oldukları görülse de milli takımlar seviyesinde henüz kayda değer bir başarının gerçekleşmediği görülmektedir. Araştırmamızın bulguları bu durumun toplumsal bilinçte voleybolun kadınsı bir spor dalı olarak imgelenmesinde etkili olduğunu göstermektedir.

Araştırmamızda günümüz voleybolunda kadınların erkeklere oranla daha fazla olan seyirci sayısı, kadınların alandaki başarıyla ilişkilendirilmiştir.² Ancak araştırmamızın katılımcılarından elde edilen bilgiler, kadın voleybolunda henüz uluslararası başarıların elde edilmediği yıllarda bile kadın müsabakalarındaki seyirci

² 2005-2006 sezonunda Türkiye Voleybol Federasyonu Asbaşkanı olan Ersin Yılmaz, 2005-2006 sezonunda İstanbul ve Ankara'daki salonlardaki lig maçlarına gelen biletli seyirci sayısının 6 bin 590 olduğunu, 2010-2011 sezonunda ise bu sayının 80 bin 858'e çıktığını belirtmiştir. Yılmaz, voleybolda son 5 yılda artan seyirci sayısının kadın voleyboluna olan ilgiden kaynaklandığını ve kadın voleybolunun daha çok izlendiğini aktarmıştır (<https://www.hurriyet.com.tr/voleybol-seyircisi-salonlara-sigmiyor-18746730>, Erişim Tarihi: 31.07.2020).

sayılarının erkeklerden fazla olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda erken dönemlerdeki voleybol seyircisinin voleybola gösterdiği ilginin sportif bir amaç taşımaktan çok kadın bedeninin seyredilmesi yönünde gerçekleştirilen bir etkinlik olarak görüldüğü görülmektedir. Geçmiş dönemlerde voleybol maçlarında giyilen mayo şeklindeki maç kıyafetleri, voleybolun kadınlar branşının seyredilme oranlarını etkilemiştir.

Modern sporun en önemli paydaşlarından biri olan seyircilerin kadın voleybolculara karşı sergiledikleri davranış ve tutumlar, kadın/spor ilişkisinin toplumda nasıl tanımlandığının anlaşılması bakımından önemli görülmektedir. Araştırmanın katılımcılarından olan K7, geçmiş dönemlerdeki voleybol seyircilerinin kadın voleybolculara karşı sergiledikleri tutum ve davranışları şu şekilde açıklamaktadır:

“Bizim tabi abi Adapazarı’nda bacağımıza çivi atılmışlığımız var. 10000 tane erkek taa tavanlardan sarkarak bizi seyretmeye geldi ama voleybolun kaidelerinden hiç anlamazlardı laf atmalar yetmedi tabi bir şey de yapamıyorlar polis molis var uzaktan lastiğe çivi takıp bizim bacaklarımıza attılar. U çiviler böyle elektrik kablosunu duvara tutturmak için. Evet bacaklarımızdan kanlar aktıydı böyle bi güruh seyircilerimiz vardı bizim sonradan adam oldular! (K7, 66)

Araştırmamızın bulguları kadın sporcuların hareket özgürlüklerinin mayo şeklinde tasarlanan resmi maç kıyafetleri yüzünden sınırlandığını göstermektedir. Bu durum sporcuların performanslarına odaklanmaları yönünde de olumsuz bir etki yaratmıştır. K10, voleybol kariyerinin ilk yıllarında resmi maç kıyafetinin sportif performansını olumsuz yönde etkilemesine ilişkin yaşamış olduğu bir deneyimini şu şekilde aktarmıştır:

“Eski zamanlarda mayoyla oynuyorduk. Taytla değil şimdi tayt oldu ve belli bir uzunlukta oldu ama önceki dönemlerde mayoyla oynuyorduk. Bu dönemlerde işte birazcık daha rahatsızdık çünkü düşüp kalkarken plonjon atıyorsun, kalkıyorsun defans yapıyorsun sıçırıyorsun ediyosun sürekli çekiştiriyosun bişeyler yani onu düzeltme isteği var sende ee çünkü aman oran açıldı mı o baktı mı bu baktı mı derken zaten erkek seyircilerin sayısı

artmıştı o dönemde diyebilirim. Sen orda spor yapıyorsun evet ama rahatsız olduğun bir durumdasın sürekli düzeltme isteğinde bulunuyorsun. Yani oran açılıyo açılmıyo falan derken tabiki de istemediğimiz şeyleri duymuş olabiliriz zamanında özellikle erkek seyirci grubundan. ” (K10, 37)

Yukarıdaki örnekte K10’un aktarmış olduğu deneyimi, kadın voleybolcuların resmi maç kıyafetlerinin şeklinden dolayı erkek seyirciler tarafından bedenlerine yönelik rencide edici davranış ve söylemlere maruz kaldıklarını göstermektedir.

Dünya üzerinde var olan tüm toplumların dünyayı algılama biçimleri tarihsel ve kültürel olarak farklılıklar içermektedir (Burr, 2012). Araştırmanın katılımcılarının büyük bölümünün voleybolun her iki cins içinde uygun bir spor dalı olduğu görüşünü paylaştıkları görülmüştür. Nitekim katılımcılara göre toplumumuzdaki yaygın kanı voleybolun erkeksi bir spor dalı olmadığı yönündedir. Bu doğrultuda ülkemizde voleybolun kadınsı bir spor dalı olarak kabul gördüğünü vurgulayan katılımcılar, bu düşüncenin yaygın olmasının nedenlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Maalesef Türkiye’de özellikle kadın sporu olarak görülüyor. Ama bence hiçbir sporun kadın erkek sporu olarak adlandırılmaması gerekiyor. Çünkü bence futbol ve basketbol erkek sporu olarak görülüyor. Kadın voleybolunda çok fazla başarı elde edildiği için voleybol kadın sporudur, futbol ve basketbol erkek sporudur gibi olarak görülüyor. ” (K3, 30)

“Bizim erkek voleybol takımımızda çok fazla yurt dışında işte ne bilim yurt dışında Avrupa Şampiyonalarında işte Dünya Şampiyonalarında yer aldı. Ama biz kadın voleybolu olarak hakikaten farklı bir ivme kazandık ve üstüne koyarak devam ediyoruz. Bunu da daha fazla yükselteceğimize inanıyorum. Erkek voleybolunda birazcık daha daha yolumuz olduğunu düşünüyorum. Ama kadın voleybolu olarak bireyleri aştık artık. En üst seviyeye mücadeleye devam ediyoruz. ” (K8, 47)

“Türkiye olarak her spor dalında da aslında benzer şeyler var ama bir ekol olmak gerekiyor. Yani sanki ekol olmak derken bir devamlılığı olan... Türk Kız voleybolcuları şu şekilde hani özellikleri olan. mesela Çin, Japonya

derken mesela nedir bunlar daha hızlı voleybol oynarlar, ne bilim Rus voleybolu dediğin zaman yüksek paslarla oynarlar, tabiki dünyada bütün bu trendler değişti ama hani bi ekol bi hani oluşturabilmemiz açısından bence kızlarda sanki bunu bir tık daha başardık.” (K5, 58)

“Erkek ve kadın olarak ayırmıyorum aslında voleybolu sadece sosyal alanda çok fazla kadınla ön plana çıkartılan spor olduğunu düşünüyorum. Erkek voleybolunun reklamının az olduğunu düşünüyorum. Yoksa erkek ve kadın içinde voleybolun uygun olduğunu görüşündeyim.” (K1, 35)

“Aslında eşimde voleybolcu olduğu için şu an başka bir gözle bakıyorum ben. Daha öncesinde sorsaydınız evet kadın sporu derdim ama ben evde İtalyan Ligi erkek maçlarını izledikçe bir kadın sporu olmadığını düşünüyorum diyebilirim. Çünkü gerçekten İtalya’da erkek maçları da full doluyor seyirci tıklım tıklım dolduruyor ve çok iyi maçlar oynanıyor. Bizim ülkemize baktığınızda bizim ülkemizde bir kadın sporu evet diyebilirim dünya çapında diyemesem de bizim ülkemizde voleybol bir kadın sporu. “ (K10, 37)

“Dünyada voleybol kadın sporu değil tabiki. Özellikle erkeklerde dünya voleybolunda çok seyir zevki yüksek. Ama ben biraz yani Türkiye’deki durumun dediğim gibi yani erkekleri daha çok erkek çocuklarını daha çok basketbola, kızları da daha çok voleybola verdikleri için böyle olduğunu düşünüyorum.” (K5, 58)

Araştırmanın katılımcılarına göre, voleybolun ülkemizde kadınsı bir spor dalı olarak kabul görmesinin nedenlerinden biri de spor dallarının cinsiyetler arasındaki biyolojik farklılıklara göre değerlendirmesidir. Erkeklerin biyolojik özellikleri gereğince kadınlardan daha güçlü olmaları, erkek voleybolunda topun çabuk ölmesi ve rallilerin kısa sürmesi gibi seyir zevkini azaltan dezavantajlı bir durum yaratmaktadır. Bu bağlamda voleybol toplumumuzda erkekler tarafından icra edilmesi kolay bir spor dalı olarak imgenlenmektedir.

“(…) kadınlarda erkeklerdeki gibi çok güce dayalı olmuyor. Çünkü defansı daha çok olabiliyor, rallileri uzun oluyor, çok ralli olabiliyor. Erkeklerde top

daha çok kısa sürede ölüyor. O yüzden seyredilebilirlik açısından bayan voleybolu daha zevkli diyebilirim.” (K9, 56)

“Erkeklerde biraz güç ön plana çıktığı için seyretmesinin çok keyifli olmadığını düşünüyorum. Estetik açıdan değil de güç açısından yani kadınlarda oyunun devamlılığı oluyor erkeklerde devamlılık olmuyor. Bu da pek keyif vermiyor açıkçası.” (K2, 35)

Voleybol branşı müsabaka kuralları gereği rakip oyuncuyla fiziksel temasa izin vermeyen bir spor dalıdır. Rakip iki takım arasındaki mücadele, rakip oyuncuların aralarında bulunan file üzerinde gerçekleştirilmektedir. Voleybol branşı bu yönüyle futbol, basketbol veya hentbol gibi takım sporlarının aksine fiziksel temasın olmadığı daha güvenli bir spor alanında oynanmaktadır. Mücadelenin diğer spor branşlarına göre daha güvenli bir alanda yapılması toplumumuzda voleybolun kadınlara özgü bir spor dalı olarak benimsenmesinde etkili olmuştur. Çocuklarını voleybola yönlendiren ailelerin bu spor dalını tercih etme sebepleri, voleybolun şiddet içermemesi ve yaralanma riskinin en az olduğu spor dallarından biri olarak görülmesidir (Karahan & Güven, 2002) Voleybolun branşının yukarıda belirtilen tüm yapısal özellikleri, onun toplum tarafından kadınsı bir spor dalı olarak benimsenmesine katkı sağlamaktadır.

Araştırmanın katılımcılarına göre voleybol, toplumsal bilinçte algılandığı gibi icra edilmesi kolay ve risk içermeyen bir spor dalı değildir. Katılımcıların söylemlerine göre voleybol, teknik becerilerin doğru kullanılmasını gerektiren, takım içi uyumun sağlanması bağlamında yoğun antrenman süreçleri gerektiren ve sakatlanma riskini de içinde barındıran zor, çetin ve yoğun mücadele gerektiren bir spor branşıdır. Bu bağlamda katılımcılar kendilerini erkek gibi dayanıklı, güçlü, kolay kırılmayan, mücadeleci özelliklere sahip bireyler olarak tanımlamışlardır.

“(…) zaten hani zaten biz çok güçlü karakterleriz ve dolayısıyla hani erkek gibi kadınlar olduğumuz için.” (K5,58)

“Çünkü voleybol teknik özellikleri olan bir spor. Kadınlar zaten birlikte bir şey yapmakta çok başarılı. Çünkü bir işi sonuna kadar yapma, dirayetli olma,

vazgeçmeme gibi özellikler, dayanıklılık ve sabır çok daha yoğun özellikler ve göze de kadın tabi ne bilim işte güzel bir görüntü olduğu için teknik bir sporun görsel olarak da güzel görünen kişilerce icra edilmesi ve bunu en iyi şekilde takım oyunu haline getirebilmesi bence cazibesini artırıyor. Kadınlara çok yakıştığını düşünüyorum voleybolun.” (K6, 55)

“(…) voleybol sadece görüntü olarak yakışması olarak tabiki de değil. Kadın sporu bence çünkü voleybolda yaratıcılık var voleybolda paylaşım var. Kadınların içinde olan bütün duyguları bence voleybol barındırıyor. Anaç bir şey voleybol anaç bir şey bence.” (K11, 64)

Araştırmanın katılımcıları araştırma sorularına verdikleri cevaplarda her ne kadar kendilerini toplumsal cinsiyet normlarının dışında bireyler olarak tanımlayan ifadeler kullanmış olsalar da voleybolu imgeleme biçimlerinde yer yer cinsiyet içerikli vurgulara rastlanmıştır. Yukarıdaki örnekte K6 ve K11’in voleybol sporuna hem kadınsı hem de anaç özellikler atfettikleri görülmektedir. Araştırmanın bir diğer katılımcısı olan K5 de benzer bir vurguyla, voleybolcu kadınların güçlü karaktere sahip bireyler olduklarını ifade etmek için ‘erkek gibi’ ifadesini kullanmaktadır.

3.3.3. Toplumsal cinsiyet rolleri ve ev içi deneyimler

Türk toplumu, ataerkil kültürün değer ve normlarının meşrulaştırıldığı geleneksel değerlere sahip bir toplumdur. Ataerkil ideolojinin hâkim olduğu toplumlarda kadınlardan ve erkeklerden beklenen davranış ve roller, biyolojik cinsiyetin dışında kültürel ve toplumsal olarak kurulan toplumsal cinsiyete göre düzenlenmektedir. (Kandiyotti, 1987).

Ataerkil ideoloji, kadın bedeninin biyolojik olarak güçsüzlüğüne ve zayıflığına vurgu yaparak, kadını erkeğin himayesi ve denetimi altında korunmaya muhtaç bir varlık olarak konumlandırır. Bu doğrultuda toplumsal cinsiyet rollerini üreten hiyerarşik düzen erkeği işbölümü bağlamında kamusal alanla ilişkilendirirken kadını işbölümü bağlamında özel alanla ilişkilendirilir.

Toplumsal cinsiyet ilişkilerine göre kadının özel alandaki pratikleri kutsal annelik ve iyi bir eş olması ideali çerçevesinde kurgulanır. Toplumsal cinsiyet rollerine göre

evin çamaşır, bulaşık, t, temizlik ve ocuk bakımı gibi işlerinin düzenlenmesi kadınların sorumluluğunda olması gereken işlerdir. Böylece cinsiyetler arasındaki hiyerarşı eril ideolojinin çıkarlarının korunacağı bir düzene dayandırılmaktadır. İktidar merkezli kurulan toplumsal cinsiyet ideolojisi kadınların ve erkeklerin toplumsal pratiklerinde etkin rol oynamaktadır. Bu yüzden cins hiyerarşisinin işleyişini anlamanın en etkin yollarından biri onu sembolik olarak üreten kurumların irdelenmesidir.

Voleybolcu kadınların ev içi pratiklerini gözlemlediğimizde aile kurumunun toplumsal cinsiyet rollerinin sürdürülmesinde en etkin kurumlardan biri olduğu görülmektedir. Türk voleyboluna damga vurmuş isimlerden biri olan Neslihan Demir Güler, dünya şampiyonu olup eve döndüğünde yaşamış olduğu bir anısını şu şekilde aktarmaktadır:

“Dünya şampiyonu oldum eve geldim kızım dedi ki “Anne ben taze fasulye yemem.” “şimdi yavrum sen kiminle konuştuğnn farkında mısın?” dicem ocuğ. Paşa paşa gidip kıymalı makarna yapıp yediriyorsun ocuğ. Hani biz de biraz böyle psikolojik taraşı var manik depresif hani bi ayak uyduramıyorsun hayata. Dünya şampiyonu oluyorsun ertesı gün markete gitmen lazım. Çünkü 15 gün yoksun evde her yer tam takır. Hani bir de bu taraşı var olayın. O yüzden böyle çok fazla kafalar karışıyor bir anda.”
(<https://www.youtube.com/watch?v=qPRQB7fZloI> Erişim Tarihi: 27 Ekim 2020)

Araştırmamızın bulgularına göre sporcu kadınlar profesyonel spor yaşantılarını boyunca ev içi cinsiyet rollerine ilişkin sorumluluklarını da aynı şekilde sürdürmüşlerdir. Aşağıda yer verilen katılımcı ifadelerinde, sporcu kadınların evin özel alanına ilişkin sorumluluklarını her ne pahasına olsun terk etmedikleri görülmektedir.

“şimdi şöyle voleybolcu olduğmuz için biz evet voleybolcusun ve bir prenses gibi evde kenarda duruyorsun gibi bir şey yok. Eve geldiğimizde yemeğimizi de yapıyorduk yeri geldiğinde, eve geldiğimizde temizliğimizi de herşeyi yine kendimiz yapıyorduk. Ama bu bizim voleybol bizim işimiz olduğu için, sahaya

girdiğimizde işimizi en iyi şekilde yapıp evimize dönüp normal rutin hayatımıza devam ediyorduk.” (K15, 38)

“Yani tabi modern dünyaya daha adapte bir kadın söz konusu. Ee geleneklerden biraz uzaklaşılsa da yine de onu bizim Türk kadını için söylüyorum yine de içinde barındırıyor. Barındırmak zorunda bırakılıyor.” (K1, 35)

“Türkiye’de kadına yüklenen rol evde sanki işte evlendiği zaman yemeğini yapsın, çocuğuna baksın, evde temizliğini yapsın. Yani Evin bütün sorumlulukları kadının üzerine yıkılıyor. Eğer çalışmıyorsa kadının üzerine yıkılıyor diye düşünüyorum. Sporculuk döneminde yani eşiyle eğer birtakım şeyleri paylaşarak yapılmıyorsa evle alakalı işte çocuklarla alakalı eğer çocuk varsa paylaşarak yapılmıyorsa bence bu sorunlar yaratıyor.” (K2, 35)

“Türkiye’de Türklerde deyim kadının rolü işte anaçtır biliyorsunuz, herkes hepimiz annemizden de gördüğümüz gibi. İşte kadın evde yemeği yapar, işte kadın çamaşırları yıkar asar işte ne bilim bulaşıkları yıkar, evi toplar falan filan gibi klişe şeyler var. Evet doğru yani Türklerde de bu böyle işte değişik toplumlarda da eminim ki bu böyle ama bi sporcu olarak, kadın sporcu deyim kadın sporcu olarak bizim için bu daha çok değişiyor. Yani bazı şeylerde eşlerimizin bizi daha çok desteklemesi ya da daha çok yardımcı olması bişeyleri evdeki iş bölümümünü paylaşması gerekiyor. Yani iyi yapmamız gerekiyor çünkü sen sürekli antrenmana gidip ya da işte çalışıp antrenman yapıp, deplasmana gidip, seyahat edip gelip sürekli işte ne evde yemek yapabiliyorsun ne temizlik yapabiliyorsun. Bir yapıyorsan ikincide yoruluyorsun falan filan gibi. Dinlenmen gerekiyor, kendine vakit ayırman gerekiyor, spor çok ağır çünkü profesyonel spor. Bu yüzden aslında sporcularda aynı şeyi söyleyemiyorum. Kesinlikle hayatı paylaştığın kişiyle bunları, bu işleri de paylaşıyorsun diyebilirim.” (K10, 37)

“Geçmişte genellikle sporcular sporcularla evleniyordu. Ve ne bilim hafta sonları maçlar olurdu bütün gün, günümüz maçlarda geçerdi. Yani kendi

maçımız veya sonrasındaki maçları izleyerek geçerdi ve sonrasında da işte maç biter hep beraber bir yere gidilir, yani genellikle doğan çocuklarda aşağı yukarı böyle sporcu ortamlarında. İşte ne bilim yazın bile beraber seyahate giderdik falan. Şimdi son dönemlerde benim çok tuhafıma giden, yani şimdi niye sporcu sporcu diyorum çünkü birbirini daha iyi anlayabileceklerini düşünüyorum. Çünkü normal hani bir iş hayatı olan adam veya bir kadın, sporcu yaşamını çok anlayamayabilir. Yani şöyle ki o haftasonu maça gidiyor veya işte ne bilim birlikte güzel seyahate gidebilecekleri zaman kadının kampı olabiliyor veya işte geliyor çok yorgun oluyor falan. Yani ya çok anlayışlı bir eş olması lazım tümüyle onun bu şeyini kabul edebilecek çünkü maçı kaybediyorsun stresli oluyorsun veya o gün böyle hiç dokunulsun bile istemiyorsun bunu anlayabilmesi için ya karşıdaki insanın gerçekten seni çok seviyor yaptığın işi de çok anlıyor ve kabulleniyor olması lazım. Ama günümüzde gördüğüm sporcu evliliklerinde ben buna çok rastlamıyorum. Hep böyle dışardan birileri galiba kızları alıyor ya da adamları alıyor diye düşünüyorum. Dolayısıyla eğer bu işi kıvrabiliyorlarsa tebrik ediyorum ama biraz bana sanki zor gibi geliyor. Yani aynı camia değilse bile ne bilim hani sporun içinden veya bir tarafından dokunan ve onu anlayabilecek. Veya ne bilim bir maç bitti, maçtan sonra birlikte ne bilim bir filmi izlersin, filmde sonra birlikte konuşursun, onun için yorumlar yapabilirsin, o yanından bakan ve çok tarafsız gözle seni değerlendirebilecek bir kişinin olumlu olumsuz şeyleri sana şey gelebilir. Yani kafanda bir yerlere not edebilirsin, ama spordan hiç anlamayan veya voleybolu tamam voleybol yapıyorsun ama “hadi akşamda bilmem nereye gidelim” gibi bir anlayışta olan birisi seni aşağıya çekebilir. Hâlbuki birlikte yükselebileceğin bir insanla yoluna devam etmen sanki daha uygun gibi geliyor bana.” (K5, 58)

Katılımcıların ifadelerinden yola çıktığımızda araştırmanın bekâr olan katılımcılarının toplumsal cinsiyet rollerine karşı daha katı bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Bu katılımcılar voleybolcu kadınlar olarak toplumsal cinsiyet rollerinin örüntüleri karşısında kadının toplumdaki eşitlik idealini temsil ettiklerini düşünmektedirler. Türk toplumundaki geleneksel kadın temsiline pek uymadığını dile getiren K7 bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: “ben çocukken de evcilik hiç

oynamazdım, sokakta oynar, ağaçlara tırmanırdım, toplumunda hakkımda ne düşündüğü umurumda olmazdı.” Araştırmamanın katılımcılarından bazılarının toplumsal cinsiyet rolleri hakkında görüşleri şu şekildedir:

“Bir kadın sporcu olarak aslında hiçbir cinsiyetçi bir rol yüklenmemesi gerektiğini düşünüyorum. Yani ev hanımlığı diye bir şey olmaz bence. Ev erkeklığı de olması gerekir bu durumda. Veya hani ‘o annedir, o bunu yapamaz, o işte kız çocuğudur bunu yapamaz’ diye konularda kesinlikle karşıyım. Bence iki cinsiyette eşit olmalı. Bu bunun işidir bu bunun işidir diye değil. Bence herkes eşit olmalı. O yüzden çok da uygun bulmuyorum yani üstlenilen rolleri”. (K3, 30)

“Biz çocuk yaştan beri kendi paralarını kazanan kadınlar olarak maddi bağımsızlığını çok erken yaşta kazanıyoruz. Ve bu anlamda da bence çok fazla insana yol gösterici oluyoruz. Eğer kadınları temsil eden bir meşale varsa bence kadın sporcular ilk taşıyıcılarından biridir. Bu anlamda çok büyük yol gösterici olduğumuzu düşünüyorum. Çünkü diğer mesleklere göre çok fazla medyada ve televizyonda olma şansımız olduğu için bunu daha kolay dile getirebiliyoruz. Çünkü bir şekilde daha kamusal alanda daha fazla sözümüz geçebiliyor yani ismimiz duyulabiliyor bir şekilde o yüzden kadınların kadın sporcuların bu konuda çok çok büyük bir etkisi olduğunu düşünüyorum.” (K4, 30)

“Ya kendini geliştirmemiş insanların (gülüyor) bu tarzda konuşmaları yani beni açıkçası çok irdelemiyor nasıl söyleyeyim laflarına çok da itibar etmediğim için böyle insanların, çokta ikili diyaloga girmiyorum mümkünse. Yani ben 21 yıl aktif spor yapan bir insan olarak bu insanları çok da kale almıyorum açıkçası. Ne yaptığını biliyorsan, bunu sana sporun sana neler kazandırdığını biliyorsan, dışardaki insanların ne söylediğinin çok bir önemi yok bence” (K14, 34)

3.3.4. Sponsorluk biçimlerinin kadın voleyboluna etkisi: Orkid sponsorluğu

Procter & Gamble şirketler grubuna bağlı bir firma olan Orkid, 2003 yılından itibaren Türkiye A Milli Kadın Voleybol Takımı'nın resmi sponsorlarından biridir. Orkid firması yetkilileri markalarının hedefini “genç kızlara voleybol aracılığıyla ulaşarak, markamıza olan duygusal bağı güçlendirmek” olarak açıklamaktadır (www.voleybol.org.tr, 2008). Bu noktadan hareketle firma yetkilileri kadın voleybolcuların çağdaş Türk kadınına dünyaya tanıtımda öncü rol üstlendiklerini vurgulamaktadır. Voleybolcu kadınların temsil ettiği bu imaj, toplumsal cinsiyetin rol ve davranışlarına ilişkin beklentileri etkilemektedir. Bu durum hijyenik ped reklamlarındaki kadın temsillerinde ortaya çıkmaktadır. Orkid markasının Türkiye'deki ilk reklam çalışmasında çimlerde oturmuş bir kadın utangaç bir tavırla saçları ve eliyle yüzünü gizlerken ilerleyen dönemlerdeki çalışmalarda, Orkid kadınlarının kademeli olarak geleneksel tavırlardan uzaklaştıkları görülmektedir. Bu çalışmalarda kadınların çekimser kadınlık halleri yerini özgüven sahibi kadınlık hallerine bırakmaktadır (Güreşçi, 2019).

Resim 1. Orkid Markasının Türkiye'deki İlk Reklam Çalışması (Güreşçi, 2019, s.17)

Resim 2. Orkid sponsorluğunda bir tanıtım çalışması³

Araştırmamızın katılımcılarından K8 Orkid sponsorluğunda mücadele ettiği bir deneyimini şu şekilde aktarmaktadır:

“Orkid bizim sponsorumuzdu. İlk sponsorumuzdu hatta sponsorsuzduk. Orkid sponsorumuzdu işte böyle yapıyorduk ay ne biliyim işte formanın önünde Orkid yazıyordu ben nasıl çıkıcaz? Bişey derler mi acaba? Bazen böyle kapatıyorduk ya Orkid nasıl bizim sponsorumuz olur ayıp değil mi bu o şekilde bakıyorduk. Ama bu bize tam anlamıyla bir artı oldu. Tam tersi oldu yani. Orkidin bize verdiği destekle önümüzdeki ondan sonraki sponsorlukların yolunu açmış olduk. Bunun hakikatten birde bunun bir kadının her şekilde her ortamda ne olursa olsun spor yapabileceğini de göstermiş olduk. Bir korku olmayacağını hiçbir şekilde onu da göstermiş

³ <https://www.tvf.org.tr/guncel/orkid-ile-tvf-arasinda-dev-isbirligi/> Erişim Tarihi : 4 Ağustos 2020.

olduk ve diğer sponsorluklarla yolumuz açılmış oldu. Sponsorluklarda çok önemli tabi bu gelişim açısından. Bu gibi zorluklar oldu ama artık o zorlukları yendik yani şuanda çok fazla yok diye düşünüyorum ama arada tek tük çıkan da oluyor yani tam anlamıyla aslında a tamam artık biz her şeyin tamam artık çıktık biz bu şeyin içinden diyemiyorum. Hep böyle kafamda bi soru işareti kalıyor bazı durumlarda.” (K8, 47)

Yukarıdaki ifadeler K8 ve arkadaşlarının kadın cinselliğini çağrıştıran bir ped markası sponsorluğunda sahada mücadele edecek olmaktan dolayı utanıp çekindiklerini göstermektedir. Çünkü Türk toplumunun geleneksel değerleri gereğince kadınlardan toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranmaları beklenir (Şener, 2013). Bu doğrultuda toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranan ideal Türk kadınının toplum içinde cinselliğinden arınması gerekmektedir. K8 ve arkadaşlarının, Orkid logosunu taşımaktan dolayı hissettikleri endişe duygusu onların bu dönemde toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi ve baskısı altında olduklarını göstermektedir. Bu doğrultuda Orkid firmasının ileriki dönemlerde voleybolcu kadınlarla birlikte yaptıkları reklam çalışmaları kadınların toplumsal cinsiyet rollerinden özgürleşmeleri bağlamında önemlidir. Orkid’in reklam stratejisinde yapmış olduğu değişikliklerle kadınların ped kullanımının normalleştirilmesi ve pedin kadın cinselliği üzerine yarattığı çağrışımın ayrıştırılması amaçlanır (Dumanlı, 2011). 2003 yılından itibaren Orkid’in reklam filmlerinde güçlü, kendi ayakları üzerinden duran, bağımsız, modern ve özgür kadını temsil etmesi için voleybolcu kadınlara yer vermektedir.

Bu çalışmalardan birinde A Milli Kadın Voleybol Takımı oyuncularından Eda Erdem Dünder, sahada mücadele ederken “insanlar kadınların hep hassas olmasını bekler ama yeri geldiğinde gücümü gösterebilirim” şeklinde bir demeç vermektedir. Orkid’in diğer reklam çalışmaları olan; “Voleybol Kızı” ve “Kız gibi Yap” isimli çalışmalarında, kadın sporcular tamamen geleneksel cinsiyet rollerinin dışında yansıtılmaktadır. Tüm bu reklam filmlerinde kadınların menstruasyon⁴ döneminde

⁴ Normal olarak 11-13 yaşları arasında başlayan ve yaklaşık olarak 28 günde bir meydana gelen kadınları fizyolojik olarak yaşadıkları özel dönemine verilen isim. (Arısan 1991; William W. 1998 den aktaran Karacan ve Günay, 2003)

olmalarının utanılacak bir durum olmadığı ve bu dönemde kendilerini güçsüz hissetmemeleri gerektiği mesajı verilmektedir (Ülker, 2019).

Orkid'in çalışmalarını takiben 2000'li yıllarda voleybol branşı özelinde marka ve spor ilişkisinin giderek güçlendiği görülmektedir. Bu yıllar kadın voleybolcuların toplumumuzda güçlü, özgür ve başarılı kadın imajının temsilcileri konumuna geldikleri yıllardır. 2018 yılı itibariyle Axa Sigorta, Türkiye Voleybol Federasyonu'na 'Değerler Ortaklığı' projesi kapsamında sponsorluk desteği vermektedir. Axa Sigorta icra kurulu başkanı Yavuz Ölken, Brands&Sport Summit⁵ 2019 kapsamında gerçekleşen oturumda, voleybola sponsor olmalarının amacını 'sağlıklı bireylere yatırım yapmak' olarak açıklamaktadır. Voleybol camiasını değerlerine sahip çıkan, saygın, takım ruhuna ve dürüstlüğe önem veren bir camia olarak değerlendiren Ölken, Türk voleybol camiasını "sağlıklı bireyler, Türk gençleri ve değerlerinin bileşkesi" olarak tanımlamaktadır. Aynı oturum kapsamında söz alan A Milli Kadın Voleybol kaptanı Eda Dünder Erdem, 2003 yılındaki Kadınlar Avrupa Şampiyonasında elde edilen ikincilik derecesi sayesinde voleybol sporunun tüm yurttan tanınmaya başlayıp yaygınlaştığından bahseder. Bu tarihten önce tesisleşme, malzeme ve sponsorluk imkânlarının oldukça sınırlı olduğunu aktaran Erdem, kadın voleybolunda alınan başarılar sayesinde kulüplerin ve sponsorların bu alana yaptıkları yatırımlarını arttırdıklarını böylece Türkiye'de voleybolun başarıya doğru evrildiğini dile getirmiştir. Aynı oturumda söz alan A Milli Erkek Voleybol kaptanı Selçuk Keskin, voleybolda kadın-erkek branşları arasında başarı yönünden gözle görülür bir fark olduğunu ve kadınların başarılarının kendilerini de motive ettiğini aktarır. Ayrıca kadınların başarılarının kendilerini ayakta tuttuğunu ve onlar sayesinde daha iyisini yapabileceklerine dair inançlarını koruduklarını da sözlerine ekler. (<https://www.sportstv.com.tr/contentDetail/472/voleybol-oturumu>, Erişim Tarihi: 4 Ağustos 2020).

3.4. Voleybolun Kimlik Ve Statü Kazanımına Etkileri

⁵ Her yıl dünyanın çeşitli bölgelerinden önemli isimleri, marka ve spor ilişkisini güçlendirmek üzere bir araya getiren platform.

Bu tema altında voleybolcu kadınların kimlik ve statü kazanımlarına etki eden bulgular paylaşılmıştır. Araştırma bulgularının bu bölümünde benzer kavramların bir araya getirilmesi sonucunda üç alt tema başlığı elde edilmiştir. Alt temaların başlıkları şu şekilde sıralanmaktadır: “voleybolcu kadınların kamusal görünürlükleri, “bir temsil biçimi olarak ‘filenin sultanları’, “direnme ve güçlenme stratejileri”

3.4.1. Voleybolcu kadınların kamusal görünürlükleri

Araştırmamızın katılımcılarının tamamı, voleybolcu kadınların kamusal görünürlüklerine etki eden en önemli tarihin 2003 yılında Türkiye’de düzenlenen Kadınlar Avrupa Şampiyonası olduğu konusunda ortak görüş birliğine sahiptir. Voleybolun Avrupa düzeyinde en üst organizasyonu Avrupa Voleybol Şampiyonasıdır. 2003 yılındaki şampiyonaya Türkiye’nin ev sahipliği yapması, turnuvada mücadele edecek olan Avrupa’nın en iyi oyuncularını izlemek isteyen kitleleri maçların oynanacağı Ankara’daki voleybol salonuna çekmiştir.

Araştırmamızın bulgularına göre şampiyona öncesinde sporcularla kitleleri ulusal kolektif bir biz kimliği altında birleştirecek bir takım gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler Türk milletinin duyarlılığına hitap eden gelişmelerdir. Araştırmamızın bulgularında bu gelişmeler turnuva başlamadan bir kaç gün önce takımın baş antrenörünün geçirdiği kalp krizi sonucu hayatını kaybetmesi⁶ ve medyanın bütün bu süreçte milli takım oyuncularını “filenin sultanları” ismiyle topluma lanse etmesi olarak gözlemlenmiştir. Katılımcılara göre bu gelişmeler Türkiye’nin ev sahipliği yaptığı turnuvaya o güne kadar görülmeyen düzeyde ilgi oluşturmuştur. Turnuva boyunca başarılı sonuçlar alan ve final oynayarak şampiyona sonunda Avrupa ikincisi olan milli takımımızın, voleybolu seven sevmeyen, takip eden veya etmeyen herkesi milli duygular altında birleştirdiği görülmüştür. Voleybol Kadın Milli Takımına karşı oluşan ilgide en büyük pay sahiplerinden biri TRT olmuş, maçların naklen yayınlayarak voleybolun ülkemizde yaygınlaştırılmasında etkili olmuştur.

Araştırmamızın bulgularına göre voleybolun kadınlar kategorisinde elde edilen Avrupa ikinciliği, alana yapılan yatırımların artmasına, dünyanın en iyi

⁶ <https://www.milliyet.com.tr/skorer/filede-yas-318259>, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2020

oyuncularının ve antrenörlerinin Türkiye liglerinde yer alan kulüp takımlarını tercih etmelerine yol açmıştır. Bu başarıları takiben günümüzde adı Misli.com Sultanlar Ligi olan en üst ligde mücadele eden, Eczacıbaşı, Vakıfbank, Fenerbahçe ve Galatasaray Spor Kulübü takımları başta olmak üzere çeşitli kulüp takımlarının uluslararası turnuvalarda birçok başarı elde ettikleri görülmüştür. Yazılı ve görsel basının kadın voleybolcuların başarılarına gün geçtikçe daha çok yer vermesinin, kız çocuklarının voleybolcu ablalarını rol model olarak görüp örnek almalarına sebep olduğu görülmektedir. Bu şampiyonadan sonra kız çocuklarının voleybol sporuna katılım oranlarında büyük bir artış yaşandığı bilinmektedir.⁷

Voleybolda kadınlar kategorisinde uluslararası birçok başarı kazanılmasına rağmen erkekler kategorisinde aynı başarı grafiğinin yakalanamamış olması, kadınların sportif kimlikleriyle saygınlık kazanmalarında etkili olmuştur. Aşağıda araştırmanın katılımcılarının 2003 yılına ilişkin değerlendirmelerine yer verilmiştir. Bu değerlendirmelerde kadın voleybolunun ülkemizde 2003 yılından sonraki gelişimi aktarılmıştır.

“(...) bizim aldığımız o 2003 deki o şampiyonadaki başarının çok daha ileriye gideceğini zaten biliyorduk. Hedefimize ulaştık ve o hedefin ulaştığı yerleri de görüyoruz artık gerçekten çok iyi yerdeyiz hem kulüpler bazında hem milli takımlar bazında. Bunlar çok daha iyi yerlere gelecek çünkü takım sporlarında hakikatten voleybol kadın voleybolunda Türkiye’de en çok başarı kazanan dal: kadın voleybolu.” (K8, 47)

“(...) büyüklerimizin anlattıklarına göre televizyonlarda yer veriliyormuş önemli maçlara işte ligin önemli takımlarının oynadığı maçlara ama milli takımlar seviyesinde çok yükselemediğimiz için işte Avrupa Şampiyonalarında

⁷ Anadolu Ajansı, Spor Genel Müdürlüğü (SGM) verilerine göre yaptığı haberde; Türkiye’deki lisanslı kadın sporcu sayısının 2007 yılından itibaren son on yıl içinde yüzde 255 arttığını ve bu oran içinde kadın sporcu sayısının en çok artış görülen branşın ise voleybol olduğunu belirtmiştir (<https://www.tvf.org.tr/guncel/lisansli-kadin-sporcu-sayisinda-en-buyuk-artis-voleybolda/> Erişim Tarihi: 13 Ocak 2020).

bir derecemiz yokmuş ya da Avrupa Şampiyonlarında hep elemelere gidiyormuşuz, elemeleri geçtiğimiz Avrupa Şampiyonasına gittiğimiz sayı azmış genelde. Balkan şampiyonları ya da Bahar Kupaları gibi turnuvalara katılıyormuşuz sonrasında gelen Avrupa 2.ligi ile işte bir seviye atladi diye o yüzden söylüyoruz. Hani hem milli takım seviye atladi hem de bunun yansması kulüplere çok iyi oldu. Kulüpler yatırım yapmaya başlayınca da işte iyi oyuncular dünya çapında oyuncular bizim ligimize geldi ve Şampiyonlar Ligi şampiyonlukları, Dünya kulüpler şampiyonlukları geldi sırasıyla.” (K10, 37)

“2003 yılındaki Avrupa şampiyonasının Türkiye’de yapıp burada başarı kazanılmasıyla açılan dünya turnuvalarına katılmalar, üst düzey en önemli üst düzey turnuvalarda yer almalar gittikçe bu adımları çabuklaştırdı. Tabi bunun yanı sıra kulüplerin de en önemli kupalarda yer almak üzere bazı üst düzey sporcuları kazanmaları, dünyanın en önemli oyuncularını kazanmaları ve dünyanın önemli oyuncularının seviyesinin Türk oyuncuların seviyesini de yükseltmelerine yol açması kadın voleybolunda hep ileriye doğru bir gidiş yaptı. Başarı da zaten yatırımı getirdi. Yatırım geldiği zamanda insanların profesyonelliği, sporcuların ve teknik adamların profesyonelliği de gittikçe daha gelişti. Ve gibi başarı dediğim gibi geldiği sürece özellikle milli takım başarısı çok motive edici oluyor ve daha fazla sporcu voleybola yöneliyor.” (K6, 55)

“Gün geçtikçe medyanın, sponsorların desteklemesiyle, milli takımlarda ve kulüplerde gelen başarının kadın sporunu, voleybol kadın sporunu popüler yapması ve gerçekten zaman geçtikçe yapılan yatırımların artmasıyla sporcuların kazandığı paraların yükselmesi, ücretlerin yükselmesi, aileleri hem çocuklarının spor yapmasına özellikle voleybolu teşvik ediyorlar. Hem de başarı. Kadınlarda başarılı olmak ve kadının daha güçlü olduğunu... Beklenilenden diyim, daha güçlü derken hani cinsiyet ayrımı yaparak değil, aslında beklenilenden düşünülenenden daha güçlü bir varlık olduğunu anlamaları, işte bunu bundan zevk alarak kendi çocuklarını teşvik etmeleri

bence bunu tetikledi ve gerçekten büyük bir kitleye hitap ettiğimizi düşünüyorum.” (K10, 37)

Araştırmanın bulgularında voleybolcu kadınların kamusal görünürlüklerinin sportif başarıları sayesinde artmış olduğu görülmektedir. Nitekim araştırmanın katılımcıları voleybolcu kadınların kamusal görünürlüklerinin, erkeklerin baskın olduğu spor dallarına mensup sporcuların gerisinde kaldığını düşünmektedir. Araştırmanın katılımcılarından K10’un konu hakkında değerlendirmeleri şu şekildedir:

“(…) aslında kadın sporu çok daha başarılı ülkedeki erkek sporculardan ama... Bazı dallarında evet belki bazı spor dallarında ilgi görebiliyor ama gereken değeri görmediğini düşünüyorum. Mesela şöyle anlatayım: milli voleybolcu milli takımda oynamış bir kadın voleybolcuyla, futbol milli takımında oynayan başka bir sporcuyu karşılaştırdığımda, hangisinin bilinirliği daha çok bilindiğini daha çok tanındığını söylememe gerek yok tabiki de futbolcunun. Ya da şöyle söyleyeyim ben milli takımda oynadığım dönemlerde milli takım kaptanı olarak tanınabilirlikten, bir futbolda milli takım seviyesinde bile değil belki Süper Lig değil, belki 1. Ligde, 1. Ligin üst seviyelerindeki bir takımdaki bir futbolcudan daha az tanılıyordum. Yani bu tabiki de rahatsız ediyor. Çünkü milli takımda kazandığım başarılar var. Sadece o sporu seyreden, o spora özel alaka ilgi gösteren kitleler tarafından tanınıyorsunuz. Ama bir futbolcu tüm Türkiye tarafından, futbolla alakası olmayan birisi bile Arda Turan’ı tanıyordur mesela örnek olarak. Yani bunun değişmesini bunun gelişmesini isterdim bir kadın sporcu olarak.” (K10, 37)

Voleybolcu kadınların kamusal görünürlükleri her ne kadar futbol ve basketbol gibi erkek hiyerarşisinin hüküm sürdüğü spor dallarının gerisinde kalmış olsa da kadınların spor alanındaki görünürlüklerinin artması yine de sporda kadının güçlenmesine yönelik politikaların yürütülmesi yönünde fayda sağlamaktadır. Örnek verecek olursak günümüzde kamusal görünürlüğe sahip olan bazı kadın voleybolcuların çeşitli sosyal sorumluluk projelerinde yer aldıkları görülmektedir. Özellikle son zamanlarda kamusal görünürlüğü yüksek olan voleybolcuların kendi adlarını taşıyan spor okulları açtıkları ve bu spor okullarındaki küçük kız çocuklarına

deneyimlerini aktararak onları voleybola kazandırdıkları görülmektedir. Bu kadınlar kamusal görünürlüklerini kullanarak hem yüzlerce kız çocuğunun voleybol sporuyla buluşmasına katkı sağlamakta hem de sporculuktan ayrı ek bir ekonomik gelir elde etmektedirler.⁸

Toplumsal hayatta kız çocuklarının daha iyi bir statü elde etmesi için kurulan ‘Yarının Sultanları’ ve “Guidetti Academy” projelerinin kurucularından olan milli voleybolcu Bahar Toksoy Guidetti, Türkiye’nin dezavantajlı bölgelerinde kız çocuklarına voleybol eğitimi vermektedir. Guidetti kurduğu akademinin amacını şu şekilde aktarmaktadır: “Anne olunca, kız çocuklarının potansiyellerini gerçekleştirmelerinin önündeki en büyük engel olan toplumsal cinsiyet normları ile mücadele etmem gerektiğini fark ettim. Kurduğum akademide kendi ayakları üzerinde duran, araştırmaya, öğrenmeye, kendini geliştirmeye açık, güçlü, cesur, yardımsever kadınlar olmaları için çocuklara ilham vermeyi amaçlıyoruz. Spor dışında bilim, doğa, sanat atölyelerimiz de var.” (<https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/milli-voleybolcu-bahar-toksoy-guidetti-mutlu-cocuk-mutlu-anneyle-olur-41513845>, Erişim Tarihi: 2 Şubat 2021).

3.4.2. Bir temsil biçimi olarak “filenin sultanları”

Araştırmamızın bulgularına göre Türkiye’nin 2003 Kadınlar Avrupa Voleybol Şampiyonası’na ev sahipliği yapması, voleybolcu kadınların kamusal alanda görünürlük kazanmalarına yol açmıştır. Bu şampiyonada görünürlük kazanan voleybolcu kadınlar kitlelerin hafızalarına “filenin sultanları” söylemiyle kazınmışlardır. Bu durumun yaşanmasında maçların naklen yayınlandığı televizyon kanalındaki spikerlerin turnuva boyunca voleybolcu kadınlardan filenin sultanları ismiyle bahsetmesi etkili olmuştur.

Araştırmamızın katılımcılarından üçü, 2003 yılında düzenlenen Voleybol Kadınlar Avrupa Şampiyonası’nda görev yapmış sporculardır. Bu sporcular şampiyona öncesinde medya mensuplarının antrenmanlarına gelip kendileriyle röportaj ve çekim yaptıklarından bahsetmişlerdir. Bu çekimlerde sporculara geleneksel dönemi temsil

⁸ Bkz. (<http://meryemboz.com/sosyal-sorumluluk/>, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2020; <https://www.egevoleybol.com/hakkimizda/>, Erişim tarihi: 20 Eylül 2020).

eden farklı renk ve modellerde sultan kıyafetleri giydirilmiştir. Voleybol milli takım sporcularının 2003 yılındaki şampiyona öncesindeki medya tanıtımlarında, sultan kıyafetlerini taşıdıkları bu görselleri kullanılmıştır. Bu tanıtımlarda yer alan araştırmamızın katılımcılarından üçü de, ‘Filenin Sultanları’ ismiyle topluma lanse edilmelerinin asıl amacını kitlelerin ilgisini çekerek tribünleri doldurmak olarak açıklamışlardır.

Resim 3. Filenin Sultanları tanıtım çekimi⁹

⁹ 2003 yılında düzenlenen Voleybol Kadınlar Avrupa Şampiyonası’nda yer alan Türkiye A Kadın Voleybol Milli Takım sporcularının tanıtım çekiminden bir fotoğraf. (<http://volleyblok.blogspot.com/2012/07/filenin-sultanlar.html> Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2020)

Araştırmanın bulguları şampiyonada oynayan sporcuların şampiyona dönemi boyunca filenin sultanları olarak tanımlanmaktan memnun olduklarını göstermektedir. Katılımcılar ifadelerinde bu söylemin motivasyonlarını olumlu yönde etkilediğinden bahsetmişlerdir.

“Açıkçası bu kendi ülkemizde ve sahipliği yaptığımız kendi oynadığımız turnuvanın öncesinde bulunmuş bir isim işte medyanın bize takmış olduğu bir isim. Bizim o dönemlerde hoşumuza da gitmedi değil. Bize sultan kıyafetleri getirip bir gün antrenmana bu kıyafetlerle çekim yaptılar ve bunun üzerine de filenin sultanları adını koydular. Daha sonrasında bu medyada işte sürekli filenin sultanları diye diye turnuva döneminde de zaten hep hitaplar bu şekildeydi. Artık federasyon da bunu kabullenmiş oldu o dönemde ve başarı da sağladığımız için Avrupa ikincisi olduğumuz dönemde filenin sultanları çok popüler hale geldi. Yani bizi dışardaki halk da filenin sultanları olarak biliyordu, federasyonumuz da öyle gördü, annelerimiz babalarımız da öyle gördü “işte benim kızım filenin sultanlarında oynuyor” gibi konuşuyorlardı o zaman annemiz babamız da.” (K10, 37)

“İlk bizim dönemimizde konulan bir isimdi bu. Üzerimize misyondur Filenin Sultanları. O zaman kaldı ve hala o şekilde devam ediyor. İlk bizle başladı bu. Bu şekilde devam ediyor ve artık hani bize oturdu bütün Türkiye bizi bu şekilde tanıyor ondan dolayı ben seviyorum.” (K8, 47)

“Filenin Sultanlarının” doğuşunda ben de vardım. Bu şekilde anılmak aslında bizi çok motive ediyordu o zamana dönersek. İnanılmaz şekilde bizi mutlu eden, hoşumuza giden ve yıllarca da devam eden bu ne diyelim artık lakap değil ne. Yani şuana kadarda hala çok yakışıyor ve üzerine güzel duruyor.” (K15, 38)

2003 yılından beri “filenin sultanları” söylemi kadın voleybolcularımızın performanslarını tanımlamak için kullanılan ve medya tarafından kullanımı her geçen gün yaygınlaştırılan bir söyleme dönüştürülmüştür. Öyle ki bu başarının ardından ‘filenin sultanları’ söyleminin sporcu aileleri tarafından da benimsenmeye başladığı görülmüştür. Ayrıca Türkiye Voleybol Federasyonu başta olmak üzere

devletin çeşitli kurumlarında voleybolcu kadınların başarıları artık bu söylem adı altında tanımlanmaya başlamıştır.

“Filenin sultanları” isminin spor, medya ve aile kurumlarındaki yaygın kullanımı ‘sultanlığı’ toplumsal bilinçte voleybolcu kadınların temsil ettiği bir simgeye dönüşmüştür. Günümüz medyasında kadın ve voleybol içerikli haberlerin artık herhangi bir yaş grubu gözetmeksizin sıklıkla “Sultan” ismiyle sunulmakta olduğu görülür. Bu haberler başlıklarından bazıları şu şekildedir:

“Filenin genç sultanları destan yazmaya devam ediyor”¹⁰

“Filenin Sultanlarının Tokyo 2020’deki maç programı belli oldu”¹¹

“Erdoğan’dan filenin genç sultanlarına tebrik”¹²

“Filenin Genç Sultani ABD’den burs kazandı”¹³

“Filenin Sultani Ünye Gücü”¹⁴

Kadın voleybolculara sportif anlamda yüklenen başarı misyonunu voleybol milli takımlar resmi sponsoru AXA Sigorta tarafından bestelenen “filenin sultanları” marşının sözlerinde görmekteyiz. Televizyon ekranlarında sıkça yayınlanan bu marşı, 2019 Avrupa Şampiyonu U16 Kız Voleybol Milli Takımı’nın oyuncuları seslendirmektedir. Marşın sözleri şu şekildedir:

“Doğasında başarı tarihinde gurur var

¹⁰ <https://www.trtspor.com.tr/videolar/filenin-genc-sultanlari-destan-yazmaya-devam-ediyor-41804.html>, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2020).

¹¹ <https://www.ntvspor.net/voleybol/filenin-sultanlari-nin-tokyo-2020-deki-mac-programi-belli-oldu-5f11c7dcd66c59b6d8fdb4f>, Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2020

¹² <https://www.trtspor.com.tr/videolar/erdogandan-filenin-genc-sultanlarina-tebrik-41411.html>, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2020

¹³ <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/ankara/filenin-genc-sultani-abdden-burs-kazandi-41502997>, Erişim Tarihi: 24 Nisan 2020.

¹⁴ <http://www.orduolay.com/spor/filenin-sultani-unye-gucu/53381>, Erişim Tarihi: 21 Ocak 2020.

Dar gelir coşkumuza bütün salonlar

Önümüzde kupalar arkamızda milyonlar

İşte şampiyon işte taraftar

Oooo Filenin Sultanları vuruyor smaçları kazanıyor maçları

Oooo Filenin Sultanları doğasında başarı alıyor kupaları.

Her yere taşırız şanlı bayrağımızı

Siz vurunca ölçülmez topların hızı

Yaparsınız biliriz ne isterseniz

Ay yıldızlı gururla hep sizinleyiz.”¹⁵

Araştırmanın bulgularında, katılımcılardan ikisi hariç diğer tüm katılımcıların ‘sultan’ ifadesini güçlü bir ifade biçimi olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Sultan ifadesini olumsuzlayan ve bu ifadeye nötr yaklaşan katılımcıların konu hakkındaki değerlendirmeleri şu şekildedir:

“Çok sevimli bulmuyorum bu ismi açıkçası. İlk duyduğum anda biraz yadırgamıştım şimdi çok fazla bu isimle söylendiği için artık alıştım diyelim. Ee sultanlar lakabı pek hoşuma gitmedi ama artık çok fazla benimsendiği için normal karşılıyorum. Ama değiştirir misiniz diye bir soru alsam değiştirmek isterdim.” (K1, 35)

“Lakap gibi görüyorum ben bunu. Hani bunu bişeyler neden olmuştur, hani insan onu seçemiyor, onu birileri koymuş, sonuçta sen onu reddettiğin sürede o üstüne yapışır. Nötr kalırsan hani beğenmediysen ve nötr kalırsan bi zaman sonra unutulur hani. Beğendiler ve sevdilerse demek ki öyle devam ediyorlar hani.” (K5, 58)

¹⁵ “Filenin Sultanları” marşı eşliğinde yapılan reklam çekimi için Bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=akYrLwBv8gQ> , Erişim Tarihi: 26 Ekim 2020

Araştırmanın diğer katılımcıları için “sultan” ifadesi, voleybolcu kadınların başarısını ve gücünü vurgulamaktadır. Katılımcıların “filenin sultanları” ismini kadın voleybolculara yakıştırdıklarına dair bazı olumlu ifadeleri şu şekildedir:

“Bence güzel bir yakıştırma.” (K2, 35)

“Filenin sultanları ismi çünkü bize cuk oturdu.” (K10, 37)

“Benim hoşuma gidiyor. Bence bir sıkıntı yok.” (K3, 30)

“Güzel değerlendiriyorum güzel bir tabir. Bence çok yakıştı.” (K7, 66)

“Valla onu kim koyduysa bilmiyorum ama yakıştı gibi yani sultan. Aslında şöyle... Sultan aslında erkeklere de denir bizim hani ne bilim geleneksel Osmanlıda mosmanlıda sultan diye zaten erkeklere denirdi ama filenin sultanlarını da kim koyduysa bilmiyorum yani ama yakıştı gibi geliyor bana.” (K11, 64)

“Gerçekten hak edilmiş bir lakap deyim, daha doğrusu isim deyim kadın voleybolculara çünkü yapabilecekleri yani şu anda kadın voleybolunun Türkiye’deki en başarılı takım sporu olduğuna herhâlde kimse reddedemez çünkü hem milli takımlarda hem kulüp seviyelerinde dünyanın en yüksek seviyeleri için yarışıyoruz. Buralara sporcular yetiştiriyoruz. Buralarda takımlar, milli takımlar ve kulüpler bazında bulunuyoruz. Eee fileden sultan yani kraliçe olmak gerçekten de tam da yakışır bir isim.” (K6, 55)

Araştırmanın katılımcılarına göre “sultan” ismi, o güne kadar takım sporlarında bir takıma verilen ilk lakaptır. Verilen ilk lakap olması sebebiyle voleybolcu kadınlar, popüler kültürde öncü bir yer edindiklerini düşünmektedirler. Bu katılımcıların konu hakkındaki ifadeleri şu şekildedir:

“O güne kadar hiçbir basketbol, futbol ya da o tarz sporların hiçbirinde böyle bir lakap takılmamıştı. İlk olarak bizde kullanıldı ve bizden sonra da diğer işte atıyorum basketbol için “Potanın Perileri”, erkekler için Efeler

kullanıldı. Bu bizden sonra başlayan bir şey olduğu içinde daha da hoşumuza gidiyor.” (K15, 38)

“(…) bizden sonra işte ne bilim erkeklere de bir isim bulalım bunlar öksüz kalmasın bunlara da filenin efeleri diyelim falan diye işte türetmeye başladılar. Hatta basketbolcu kızlara filenin perileri dediler falan filan hani. Bir 12 dev adam furyası vardı biz filenin sultanları olunca onlara da filenin perileri adını takma herhâlde isteği duydular.” (K10, 37)

“Eğer çok derininden düşünürsen hani sultan padişahın karısı diye düşünecek olursan... Belki altından da pek bir şey aramamak gerekiyor işte bi simge oldu bu yani. Mesela erkeklere “Filenin Efeleri” dendi. Ha yakıştı mı yakışmadı mı dersen bence en çok filenin sultanları yakıştı. Basketbolculara ‘potanın perileri’ dendi. Ama en çok yakışan filenin sultanları bence. Hani bir simge olarak belirtiliyor. Belki de bir güç hani sultan güçlü falan ya eskiden. Hani çok şey aramamak gerekiyor altında. Bence güzel yakıştı. Öyle düşünüyorum ben.” (K9, 56)

Araştırmamızın bulguları “filenin sultanları” ifadesinin bazı katılımcılar tarafından Türk voleyboluna marka değeri kazandıran bir ifade olarak da yorumlandığını göstermektedir. Bu görüşe sahip katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Yani aslında biraz da şöyle bunu kullanarak voleybolu biraz daha ön plana çıkarmışlar, ya bir vurgu var orda” (K14, 34)

“Benim hoşuma gidiyor. Bence bir sıkıntı yok. Sonuçta biz oradaki sultanlarında Türkiye’nin geçmişindeki bir şeyi simgeliyor. O yüzden Filenin Sultanları güzel bir Filenin Efeleri de bence güzel bir benzetme. Pazarlama anlamında da güzel bence yani Türk sporunun pazarlanması anlamında.” (K3, 30)

“Şöyle bence bir marka oluşturma adına Filenin Sultanlarının güzel bir marka temsilcisi olduğunu düşünüyorum. Ee tabiki sultan vs. bunlar birazcık böyle Osmanlıvari terimler gibi görünüyor. Ama bu şekilde başladı bu şekilde markalaştı. O yüzden ben rahatsızlık duymuyorum. O anda o

durumlar öyle gerektirdi ve o şekilde ... Bence gayet güzel oldu yani ben iyi olduğunu düşünüyorum.” (K4, 30)

3.4.3. Direnme ve güçlenme stratejileri

Araştırmamızın bulgularına göre, voleybol oynamak kadınların hayatlarını maddi ve manevi yönden olumlu yönde etkilemektedir. Bu doğrultuda araştırmanın bulgularında ilk olarak voleybolu meslek olarak icra eden kadınların erken yaşlardan itibaren iyi bir gelir elde ettikleri, kamusal alanda meslek sahibi olabildikleri ve eğitim hayatlarında burs olanaklarından faydalanabildikleri görülmektedir.

“Maddi anlamdaki bütün her şeyimi kendim sağlıyorum. 18 yaşımdan beri hiç bir şekilde aileme bağımlı yaşamıyorum. Hep kendi evim oldu. Her şeyimi arabamı evimi her şeyimi kendim aldım. Maddi olarak hiç kimseye bağımlılığım yok şuanda. Öyle söyleyebilirim.” (K4, 30)

“Gün geçtikçe medyanın, sponsorların desteklemesiyle, milli takımlarda ve kulüplerde gelen başarının kadın sporunu, voleybol kadın sporunu popüler yapması ve gerçekten zaman geçtikçe yapılan yatırımların artmasıyla sporcuların kazandığı paraların yükselmesi, ücretlerin yükselmesi, aileleri hem çocuklarının spor yapmasına özellikle voleybolu teşvik ediyorlar. Hem de başarı. Kadınlarda başarılı olmak ve kadının daha güçlü olduğunu. beklenilenden deyim, daha güçlü derken hani cinsiyet ayrımı yaparak değil, aslında beklenilenden düşünülenenden daha güçlü bir varlık olduğunu anlamaları, işte bunu bundan zevk alarak kendi çocuklarını teşvik etmeleri bence bunu tetikledi ve gerçekten büyük bir kitleye hitap ettiğimizi düşünüyorum.” (K10, 37)

Yukarıda sıralanan kazanımların yanında voleybolu meslek olarak deneyimleyen sporcuların erken yaşlardan itibaren farklı şehirlerde yaşamak, farklı coğrafyalara seyahat etmek, farklı kültürleri tanımak gibi sosyal olanaklara da sahip olabildikleri görülmektedir. Sporun toplumsal değerlere özgü davranış kalıpları edindiren bir pratik olduğu düşünüldüğünde (Bulgu, 2015) voleybolun erken yaşlardan itibaren kadınları sosyal yönden geliştiren bir pratik olduğu görülmektedir.

“Yani voleybolcu olmasaydım bambaşka daha yavan ve böyle sıradan bir hayat yaşamış olurdum. Voleybol sayesinde çok renkli bir hayatım oldu.”
(K7, 66)

Araştırmanın katılımcıları voleybol sporcusu bir kadın olmanın, kadının kimliğine ve statüsüne yaptığı katkıları kendi deneyimlerinden şu şekilde aktarmışlardır:

“Voleybolun benim hayatımda çok güzel anılarla yeri var. Çünkü voleybol sayesinde ben hayatın keyifle yaşanabileceğini öğrendim. İnsanın severek ve her anından keyif alarak yaptığı bir işte geri dönüşü de yaşama zevinci oluyor. Her şeyimizi ortaya koyarak antrenman yapardık ve daha sonraki orda birlikte yaptığımız arkadaşlıklar, seyahatler, amatör ruhla sonuna kadar yaptığımız mücadeleler bana hayatta hep iyi motivasyon oldu. Daha sonra yaptığım işlerde de. Ama tabi şöyle bir şey var o top oynarkenki yaşadığım o çocuksu zevinci daha sonra pek bir yerde bulamadım.” (K7, 66)

“Yani benim sahip olduğum en önemli değer ailemden sonraki diyebilirim voleybolcu olmak. Çünkü iyi yaptığım bir işten aynı zamanda hayatımı idame ettirebildim. Yaptığım işte saygınlık kazanabildim. Sonuçta iyi bir... Beni kabullenen bir camianın içinde bulunabiliyorum. Voleybol benim için dediğim gibi hayat biçimi. Ailemden sonraki en kıymetli şey.” (K6, 55)

“(…) birlikte sevinmeyi, birlikte kazanmayı, birlikte üzülmeyi, hep birlikte bir başarı söz konusu voleybolda, yani biz olabilmek mümkün. Hani hep yine söylediğim hani en iyi smaçör olsanız bile yanında bir pasörün yâda sana işte müdafaadan çıkacak bir top ve sana atılacak bir pas olmadan o smaçla sevinemiyorsun. Yani diğer takım sporlarından çok farklı olduğu için ben voleybolu çok sevdim. Ve bütün bunlar hani normal yöneticiliğime, mesleki yaşamıma kesinlikle olumlu olarak yansımıştır diye düşünüyorum.” (K5, 58)

“Şimdi voleybolcu olmak... İlk başladığımda farkında değildim belki de spor olarak yapıyordum. Arkadaşlarım vardı. Ben arkadaşlarımlayken kendimi hani çok iyi hissedirim. Hep arkadaşlarımla birlikte takım halinde sohbet etmeyi birlikte hareket etmeyi birşeyler yapmayı çok severim. Arkadaşlarımla

iletişimim çok iyidir. Hem takım sporu ondan sonra hem takımın içinde kaç tane kişisiniz herkesin farklı sorumlulukları var onlarla birlikte geçirmek yani bu çok farklı bir şey.” (K8, 47)

“Bir kere paylaşmayı iyi dostlar edinmeyi paylaşmayı öğrendik en başta ve iyi dostlar edindik iyi arkadaşlıklar edindik. İyi bir çevre edindik. Hala en iyi arkadaşlarımız o çevreden. Birbirimizi kardeş gibi seviyoruz. Yani ben eşimi bile voleybol sayesinde buldum. Karşılıklı biz birbirimizi öyle bulduk.” (K9, 56)

“Her şeyden önce bir kolektif birliktelik yaşamayı, paylaşımı, birlikte hareket edebilmeyi, birlikte hedeflere ulaşabilmeyi öğrendim. Bence bu sadece sportif hayatımda değil spordan sonraki hayatımı da etkileyecek şeylerdi ve öyle de oldu diyebilirim. Onun dışında güçlüklerle savaşılabilmeyi, kendi kendime kendi ayaklarım üzerinde çok daha güçlü durabilmeyi öğrendim çünkü spor zaten kendi içinde hep güçlüklerle savaşılabilmek hep rekabet olduğu için özellikle profesyonel sporcular için bu alanda kendimi çok geliştirdiğimi düşünüyorum hayat adına. Onun dışında tabiki de networküm, sporla ulaşamayacağınız kitleler yok bence, her yere ulaşabiliyorsunuz, bu devlet büyükleri de dâhil olmak üzere aktif voleybol oynarken milli takım sporcusu olduğum için görüşmediğim kişi yok diye söyleyebilirim çünkü milli takım kaptanlığı da yaptım. Bu dönemde çok fazla kişiye hitap edip çok fazla kişiyle iletişim kurabiliyorsunuz.” (K10, 37)

“İnsanlara çok fazla hani olabildiğince mütevazı olmaya çalışıyorum ama insanlarda bir saygı uyandırdığımı düşünüyorum. Çünkü sonuçta yaptığım işte gelinebilecek en üst seviyelere gelmeyi başarmış durumdayım. Hala da bunu sürdürebilmek için çok ciddi çaba sarf ediyorum. Ve çevremdeki insanlarda da çalışan ve hala işini bu seviyede yürütmeye çalışan bir kişi olarak saygınlık uyandırdığımı düşünüyorum. Bu benim için yine tatmin edici oluyor. Bakışları o yönde. Bazen de hatta çalışan birisi olduğum için çevremdeki erkeklerle deyim ailece görüştüğümüz ailelerin erkekleri ile hani oturup iş konuşabilecek durumda olmak bana zevk veriyor.” (K6,55)

Araştırmanın katılımcıları için voleybol kadınların güçlenmelerine küçük yaşlardan itibaren etki eden bir spor dalıdır. Araştırmanın katılımcıları voleybolun kadının güçlenmesine yaptığı olumlu etkileri şu biçimde ifade etmektedirler:

“Sporcu bir kadının aşamayacağı hiçbir şey olmadığını düşünüyorum.”(K13, 47)

“Büyük bi toplumda çok büyük bir sorumluluk sahibi olduğumu anladım aileme karşı etraftaki arkadaşlarıma karşı çevreme karşı. Kendimi çok daha güvenli ve duruşumda bi sağlamlık oldu. Bana kazandırdığı inanılmaz şeyler var özellikle sosyal yaşantımda statüm gereği belirli bir yaşam tarzı kazandırdı bana. Belirli bir düşünce bilgi genişliği kazandırdı. Daha artıları da aldığım işte milli oyuncuyum bu arada milli sporcuyum milli yarışmalarda aldığımız dereceler ve millilik sayısı fazla olmam beni çok daha gurur verici ve kendimi çok daha fazla sorumluluk hissettiğim yerlere taşıdı. ” (K8, 47)

“Voleybolcu olmak güçlü kadın, başarılı kadın, kitlelere ulaşmak, dünyayı gezmek, daha aslında yaşayamayacağım normal bir meslek edinmiş olsam yaşayamayacağım tatları voleybolcu olarak tatmam.” (K10, 37)

“Oynadığım dönemlerde voleybol benim için bir yaşam biçimiydi. Spor bir yaşam biçimiydi. Ve voleyboldan kazandığım özgüven, arkadaşlık, toplumdaki saygınlık bir yaşam biçimi oluşturdu bizde. (K7, 66)

“Voleybolcu olmak benim için yaşam biçimi deyim. Çok seviyorum voleybolu. Voleybolcu olduğum içinde kendimle gurur duyuyorum. İyi ki bu sporu seçmişim, iyi ki içinde bulunmuşum iyi ki voleybol devamlılığımı sağlıyor. (K1, 35)

“Bir kere en başta bi kendine güven, matematiksel zekâ, sorunları çabuk halletme, çözüm bulma, programlama hayatı, işte gününü seneni yani her şeyini en basitten ev işinden tut bile günü programlama, insanlarla kolay iletişim, sosyallik, aslında çok fazla katkısı olduğunu düşünüyorum insanın sporcu kimliğinin. Ben bunları hep hissettim ve bunları da çok kolay voleyboldan sonraki yaşamıma da koydum. Bıkere disiplin en önemli şey

hayatta. Dakik olma, verilen sözlerin tutulması ya tabi bazıları karakterle de ilgili ama buna sporun çok faydası oluyor.” (K9, 56)

“Yani ben voleybolcu kimliğimle gerçekten hep her zaman gurur duyuyorum çünkü kendimi hep dedim en başında söylediğim gibi çok değersel bir takımın içinde kendimi çok daha iyi hissediyorum ve birlikte başarılan başarıların daha zevkli olduğunu düşünüyorum. Yani biz voleybol oynadığımız dönemde yani maçı kazansak ta kaybetsek de hep birlikte oluyorduk ve o anları da birlikte paylaşıyorduk. Yani maçta işte o pas oraya gitti, öbürü bilmem yaptı, şurda da şunu yaptım yani sevinci de üzüntüyü de birlikte paylaşıyorduk. Bilmiyorum yani şimdilerde biraz daha farklı olabilir. Yani bir takım şeylerin daha değiştiğini düşünüyorum ama ben şanslı dönemlerden geliyorum ve çevremde de arkadaşlarım arasında da, çok sağlam bağlar kurduklarımın da bu voleyboldan gelmesi ve yıllar geçse de o spor dönemindeki yani enerjimizin, yaşlarımız ilerlemiş olsa bile onların hep böyle o bağların birbiriyle sıkıcana sağlam bi şekilde kaldığını görüyorum. Ve kişiliğime de çok büyük yansıması var, çünkü bir özgüven, yani sahada hani onca seyirciyle beraber oynarken, yani sahaya çıktığın zamanki o seyirciyi görmüyorsun bile. Mesleğime de yani öğretmenliğime veya yöneticilik döneminde de bunların hep yansıdığını çünkü bi daha rahatlık, kendine özgüven ve bunu yapabilirim sanki daha güçlü bir karakter yaratıyor diye düşünüyorum bunları.” (K5, 58)

Araştırmanın katılımcılarından K10, voleybolcu olmasa ailesinin sosyal hayatında deneyimlemiş olduğu birçok etkinliğe izin vermeyeceğini, bu deneyimleri ancak evlenince yaşayabileceğini aktarmıştır. K10 için voleybolun hayatına kattığı kazanımlar şu şekildedir:

“Ben ailemden 18 yaşında ayrıldım, 18 yaşıma kadar ailemle birlikte yaşadım ama yine de işte dışarı çıkarken ya da geç vakitte dönebilmek için hep izin aldım ve izin verildiği sürece gittim hep bir yerlere. Ama 18 yaşından sonra işte ben Ankaralıyım ama İstanbul’a transfer oldum. Ondan sonrasında zaten kendi hayatımı yaşadım. İşte kendi evimde tek başıma ideme ettim

hayatımı. Bu yüzden de hem daha çok sorumluluk hem daha çok özgürlük vardı hayatımda diyebilirim. Bu çoğu arkadaşım için de aynı şekilde geçerli. Ve normalde normal bir meslek seçmiş olsam belki işte ne bilim evlenene kadar deyim, evlenene kadar yaşayacağım özgürlük, evlendikten sonra yaşayacağım özgürlükle farklı olacakken, aslında ben spor yaptıktan sonra bu fark değişti ailem açısından. Çünkü onlar zaten benim bir turnuvada, ya da bir maçta ya da bir deplasmanda olduğumu bildikleri için, tabikide her defasında endişe duymuşlardır diye düşünüyorum ama bana çok yansıtmadan, bana destek oldular. Zaman içerisinde zaten spor yaptığınız için her şeye kendiniz koştunuz için, işlerinize kendiniz koşuyorsunuz, ilişkilerinizi kendiniz ayarlıyorsunuz, bir derdinizi kendiniz çözmeye çalışıyorsunuz, bu yüklendiğiniz yükleri de kendiniz hani aşmaya çalışıyorsunuz ya da bir güçlkle karşılaştıysanız annenize söylemiyorsunuz bunu kendiniz geçmeye çalışıyorsunuz üstesinden gelmeye çalışıyorsunuz e bu da zaten gün geçtikçe sizi daha da özgür ve güçlü kılıyor. Yaptığınız işte turistik gezi deyim, spor dışındaki turistik geziler uzak diyarlara gidişler artık ailenize koymamaya başlıyor. O yüzden bir kısıtlama olmuyor hayatınızda. Ama eskilere sorsanız eski dönemde tabiki de çok farklı yaşananlar ama yine sporla bir nebze daha değişik. Yani sporcunun hayatı her zaman daha farklı olmuştur diyebilirim.” (K10, 37)

Voleybolun yukarıda sıralanan ve kadınların hayatlarına etki eden tüm bu kazanımlarının yanında onun ülkemizin popüler spor dallarından biri haline gelmesi toplumumuzdaki küçük kız çocuklarının bu spor dalına katılım motivasyonlarını arttırmıştır. Ayrıca voleybolun popülerlik kazanmasının büyük şehirlerin yanında daha küçük yerleşim yerlerinde de voleybol spor okulları açıldığı görülmüştür. Özellikle dezavantajlı bölgelerde açılan spor okulları sayesinde daha fazla kız çocuğunun voleybolu deneyimleyebilmesi sağlanmıştır. Böylece yalnız büyük kent takımlarından değil dezavantajlı bölgelerdeki spor okullarından da iyi sporcular

yetişmesi imkânı doğmuştur.¹⁶ Günümüzde sporculuk kariyerlerine devam etmekte olan K3 ve K4'ün konu hakkındaki görüşlerini şu şekildedir:

“(...) bence yani rol model olmamız ve başarılı bir branş olmasından dolayı voleybol kız çocuklarının çok istediği bir branş.” (K3, 30)

“Bizim maçlarımızı izliyorlar ve bize özendiklerini düşünüyorum. Çünkü ben de aynı şekilde başladım voleybola ben de ablalarımā özenerek başladım. Ve bunun artık bence veliler de bir meslek olabileceğini kavramış durumdalar. Çünkü şu andaki ligimizin kalitesi bağlamında sporcularımız iyi paralar kazanabiliyorlar. Bu yüzden meslek olarak da belirleme şansları artıyor çocukların. Bence bunu ama velilerin daha iyi anlaması çocuklarını yönlendirmelerine de neden oldu. Öyle olduğunu düşünüyorum.” (K4, 30)

3.5. Voleybol Branşına Dair Sorunlar ve Beklentiler

Araştırmanın bulgularına göre araştırma katılımcılarının büyük bölümü, sporculuk kariyerlerini İstanbul, İzmir ve Ankara gibi büyük şehir takımlarında geçirmişlerdir. Bu yüzden kendilerini şanslı kesime mensup kimseler olarak tanımlayan araştırmanın katılımcıları, Türkiye'nin özellikle doğu kesimlerinde yaşayan kadınların hem eğitim hem de spor yaşantılarında cinsiyet ayrımcılığına maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Türkiye'nin doğu kesimlerinde yaşayan kadınların Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki kadının konumundan çok da ileri gidemediği düşünöen K10, bu bölgedeki kadınların hayatlarına dair izlenimleri şu şekilde aktarmaktadır:

“Doğudaki illerde spor yapanlarla aramda çok fark vardır diye düşünüyorum. Çünkü oynadığım dönemde de kulağımıza gelen işte arkadaşlarımdan duyduğum daha zor şartlarda voleybol oynayanların, kadın

¹⁶ Voleybolun Demir Lady lakaplı sporcusu Neslihan Demir Güler, Eskişehir okul takımında başladığı spor kariyerine İstanbul takımlarına transfer olarak devam etmiştir. Kariyerini tamamladığında bireysel olarak iki kere Dünya Voleybol şampiyonasında en skorer oyuncu, şampiyonlar Liginde iki kere en iyi servis atan oyuncu, Avrupa Voleybol şampiyonasında iki defa en skorer oyuncu ödülleri gibi bir çok başarı elde etmiştir. 2012 Olimpiyatlarında bayrağımızı taşıyan Demir, milli takımlarda ve çeşitli kulüp takımlarında olmak üzere bir çok başarı elde ettikten sonra kariyerini noktalandırmıştır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Neslihan_Demir, Erişim Tarihi 23 Ekim 2020)

voleybolcuların, daha değişik şartlarda ve daha değişik nasıl söyleyeyim ortamlarda daha şanssız şekilde spor yaptıklarını da duydum. Ama ben açıkçası kadına daha saygının olduğu yerlerde oynadım diye düşünüyorum. Buradaki kadınlarımızın da çok arka geri planda olduğunu biliyoruz işte televizyonlardan izlediklerimiz ya da işte seyahat ettiklerimizde gördüklerimiz, şahit olduğumuz deyim ya da anlatılanlar ya da işte gazetelerde haberlerde okuduklarımız gördüklerimiz dersek. Aslında kadının Cumhuriyet döneminden çok da ileri gitmediğini düşünüyorum yani Cumhuriyet'in ilk yıllarından, Atatürk'ün kadını dönemlerinden ileriye gitmediğini düşünüyorum hatta gerilemiş de olabilir günümüzde. (K10, 37)

Araştırmamızın bulgularına göre voleybolcu kadınların, spor ve eğitim hayatlarını koordine bir biçimde yürütmekte zorlandıkları görülmektedir. Araştırmanın yaşı büyük olan katılımcılarının ebeveynleri, kızlarının eğitim hayatlarını spor kariyerlerinin üzerinde tutmuşlardır. Bu doğrultuda kızlarının spora ilk başladıkları yıllarda sporu, çocuklarının eğitim hayatını aksatan lüzumsuz bir faaliyet olarak gördükleri belirlenmiştir. Bu ebeveynlerin, kızlarının voleybol oynamalarına ancak akademik başarılarının aksamaması koşulu ile izin verdikleri görülmektedir.

“(…) özellikle bizim dönemimizde ben Galatasaray'da okuduğum dönemde hani aileden bununla ilgili ilk başlarda başlangıçta hani “derslerin iyi olsun ki bunu yap” hani gibi bir durum vardı. Sanki aileler tarafından o dönemde sporun eğitim yaşantısını etkileyecek, olumsuz yönde etkilemesi düşünülürdü. Ama şimdilerde tabikide hani bu anlayış biraz daha terkedildiğini düşünüyorum. Çünkü hani spor çok ciddi anlamda bir para getiren ve bir meslek haline dönüştüğü için özellikle kızlarda.” (K5, 58)

“Ben Anadolu'da yetişen bir çocuktum aslında annem bana şey derdi “kızım voleybolu bırak bundan sonra bundan sonra işte bak yanımızda lise var burada oku”. İşte ben dedim ki “hayır anne ben voleybola devam edicem.” “E ne kadar daha devam edebilirsin ki” falan dedi son artık lise dönemleri. Ve ben bunun üzerine 1 ay sonra İstanbul'a transfer oldum. İstanbul'da Vakıfbank Güneş Sigorta takımına gittim. Daha sonra milli takımlarda

oynadım, hedeflediğim her şeyi başardım. O yüzden benim için gurur verici bir olay. (K15, 37)

“Başka bir camiaya giriyorsunuz yani ailenizden aldığınız eğitim farklı oluyor ama girdiğiniz camiadan kültür çok farklıysa, sizde onu görüyorsunuz ve öyle büyüyorsunuz. Ve ben voleybol camiasına girdiğimde gerçekten şaşırmıştım. Mesela o dönemde herkes Robert Kolej, Alman Kolejinde okuyanlar, Avusturya Kolejinde okuyanlar, böyle güzel bir camiaya girdiğimi o yaşımda bile anlamıştım. Daha büyüklere baktığımda işte tıp fakültesinde okuyor, hukukta okuyor hep böyle iyi eğitim alan insanların olduğu bir camiydi. Şimdi tabiki çok profesyonelleşti ve çocuklar eğitime çok devam edemiyorlar genelde bizim okullarımızı tercih ediyorlar yani spor yüksekokullarını... Gerçekten o dönem o kültür beni çok etkilemişti. Yani ben spor yapabilirim, okuyabilirim, başka toplumdaki insanların bu düşüncelerine katılmıyorum fikri o yaşta bana yerleşmişti. Ve de gerçekten öyle oldu şimdi herkes takdir ediyor yani. Herkes çocuğunun elinden tutup onu spor yapsın diye götürmeye başladı.” (K12, 60)

“Türkiye’de maalesef spora giden, antrenmanlara giden çocuklar okullarına gidemediği için sporu mecburen bir meslek olarak görmek zorunda kalıyorlar çünkü yapabildikleri tek şey o oluyor. Okul okumadıkları için bir meslekleri olmuyor. Çok az sporcu üniversite mezunudur o yüzden.” (K11, 64)

Katılımcılar arasındaki kuşaklararası farklılıklar karşılaştırıldığında günümüzdeki kadın sporcuların eğitim/voleybol yaşantılarını koordine bir şekilde devam ettirmekte daha fazla güçlüklerle karşılaştıkları görülmektedir. Bu bağlamda geçmiş dönemlerle karşılaştırıldığında günümüzde voleybolu profesyonel olarak icra eden kadınların akademik başarılarının olumsuz yönde etkilendiğini söyleyebiliriz. Ayrıca voleybol branşında profesyonelleşme eğilimlerinin yıllar itibariyle artması, antrenman yoğunluklarının ve antrenman sayılarının da artmasına böylece spor kariyeri seçen kadınların ailelerinden sıkça ayrı kalmalarına sebep olmuştur. Araştırmamızın bulguları voleybolcu kadınların arkadaşlarına ve özel hayatlarına vakit ayırmakta zorlandıklarını göstermektedir.

“16 yaşımdan beri evden uzakta yaşıyorum nerdeyse.” (K4, 30)

“(…) çok fazla vaktimi alıyordu. Sporla derslerimin ayarlamasını yani programını ayarlamasında çok zorluk çekiyordum. Arkadaşlarımla vakit geçirmede çok zorluk geçiriyordum lise zamanlarında. Aynı zamanda birçok konudan çok fazla geri kalmam gerekiyordu yani hem sosyal hayat hem eğitim hayatımda çok fazla zorluk çektim.” (K3, 30)

“Zamanında belki hiç kendime ait bir zaman alanım yoktu. Sürekli kamp, antrenman bunlar yoğunlukta olduğu dönemden bahsediyorum. Kendime çok vakit ayıracak zamanım yoktu.” (K14, 34)

Araştırmamızın bulgularına göre voleybolun popüler bir spor dalı haline gelmesi, alan içindeki kadınların mücadelelerini farklılaştırmıştır. Bu spor dalına katılımın daha amatör düzeyde yapıldığı yıllarda kadınların mücadele alanına ilişkin olumsuz deneyimlerinin daha çok bilimsellikten uzak yapılan antrenmanlar etrafında şekillendiği görülmüştür. Araştırmanın katılımcılarından K5 ve K11’in konuya ilişkin ifadeleri şu şekildedir:

“Çok bilinçli zamanında yapılmayan, yapmadığımızı düşünüyorum. Bazı şeyler hani şimdilerde vücudumuzu nasıl koruyacağımız hani bunlar belki daha çok ortalıkta. Bizim dönemimizde hani işte 70lik 90lık kasalara sıçra, merdivenlere sıçra ve sert zeminler, ayakkabılar ve malzemeler tabiki ona göre dolayısıyla hani bunların belki kalıcı sakatlanmalar veya vücudumuza bir takım ileriki yaşlarda belki hani onarılması güç şeylere neden olduğunu düşünüyorum. Böyle bu olumsuzluk etkisi vardır yani.” (K5, 58)

“Aşırı antrenman yapmanın zaman içinde bazı organlarımıza hasar verdiğini çok ilerde gördük. Çünkü ciddi anlamda biliyorsunuz antrenmanlar günde iki kere, bide bizim iki kere olduğu zaman biraz da yaşıımız ilerlemişti. Yani günde iki idman yaptığımızda daha biraz yaşıımız ilerlediği için hani ufak tefek sağlık sorunları daha ilerde eklemlerle ilgili sıkıntılarımız oldu.” (K11, 64)

Nitekim yakın dönemlerde sporculuk deneyimini gerçekleştiren kadınların, mücadele alanının yapısını çok daha sert niteliklerle tanımladıkları görülmüştür. Konuyla ilişki olarak katılımcıların verdikleri ifadeleri şu şekildedir:

“Mental olarak fazla zorlukları vardı. Birçok şeyle başa çıkmanız gerekiyor antrenörünüzle, kendinizle, rakiple, takım arkadaşlarınızla çok fazla mücadele ettiğiniz konu oluyor o yüzden de hayatın birçok alanında aslında size stres yaratacak bir sürü faktör oluyor.” (K3, 30)

“Fazla uzun kaldığınız zaman bu işin içinde bütün gelişmeleri görüyorsunuz ama yaşanan bütün olumlu olumsuz olayların da içinde olabiliyorsunuz. Genel olarak kurtlar sofrası zor bir iş bizimki fakat yine de şanslıyım” (K6, 55)

“Aslında tamamen psikolojik bir savaş içersindesin. Şimdi psikolojik savaş şöyle senin gibi voleybolcu insanlar var ve kurtlar sofrası aslında. Burda herkes hedefine ulaşmak isterken seni çok kolay harcayabilecek insanlar da oluyor. Çünkü yani Türkiye’de böyle ama dünyada da böyle büyük olasılık. Birilerinin arkasında başka daha yüksek insanlar olunca ön planda mutlaka onlar tutuluyor. Sen tırnaklarınla biryerlere gelmeye çalışırken diğer taraftan başka bir kişi senin önüne çok kolay geçebiliyor.” (K15, 38)

Araştırmamızın bulguları voleybolcu kadınların yaşadıkları bazı sakatlıkların antrenör kaynaklı olduğunu göstermektedir. Araştırmamıza katılan katılımcıların söylemlerine göre, voleybol branşında antrenörlerin sporcularına ‘yıldıрма politikaları’ uygulamaları branş genelinde sık karşılaşılan bir durumdur. Tutar’ın (2004) da belirttiği gibi “Yıldıрма (bezdiri/mobbing), şiddetin inceltilmiş bir türüdür ve spor alanında uygulandığında sporcunun beden ve ruh sağlığının bozulmasına yol açmaktadır.” Araştırmanın bulguları da voleybolcu kadınlara uygulanan yıldıрма politikalarının sporcuların sağlığını olumsuz yönde etkilediği göstermektedir. K15 (38) konuya ilişkin yaşamış olduğu deneyimini şu şekilde aktarmaktadır:

“Ciddi anlamda seni bezdirici, spordan soğutmaya çalışan bir antrenörle çalıştım. Ve kendisi ciddi anlamda çok üst seviyelerin antrenörlüğünü yaptı

daha sonrada devam etti ve o yıllar içerisinde çok sporcuya bunu yaptı sadece ben değil. Bütün sporcuların hepsine yaşattı aynı şeyi. Çok fazla sakatlıklar yaşadık çünkü sürekli olumsuz sürekli olumsuz. İnsan bir süre sonra stres altında vücudunda sıkıntılar yaşamaya başlıyorsun. O yaşadığımız sezonda en az 6-7 kişi ameliyat oldu onu hatırlıyorum.” (K15, 38)

Araştırmanın katılımcılarından K10 (37) Olimpik bir sporcudur. Bu bağlamda K10 toplumsal statüsü yüksek bir sporcudur. Nitekim K10’un statüsünün yüksek olması kendisine tam bir sezon boyunca çalıştığı kulübün antrenörü tarafından yıldırma davranışının uygulanmasına engel olamamıştır. K10 bu konu hakkındaki deneyimini şu şekilde aktarmaktadır:

“İyi antrenörler genellikle, yani tecrübelerime dayanarak söylüyorum bir sporcuyu tutsa da tutmasa da onu formda tutması gerekiyor ve bütün sene boyunca beğendiği oyuncuyu da beğenmediği oyuncuyu da formada tutabilip senenin sonuna kadar bu bütün sporcuları belli bir seviyede tutan antrenör her zaman kazanıyor. Ama mobbing yaşadığınızda tabikide işte seni takımdan göndermek isteyebiliyor, üzerine gidiyor işte hep negatif yükleniyorsun, psikolojik baskı yapıyor böyle bir şey evet bir sezon yaşadım. Ama bence camiada spor camiasında diyim sadece voleybol olduğunu düşünmüyorum tüm spor camiasında böyle kişilerin olduğunu, var olduğunu biliyorum maalesef varlar. Sezon biter, profesyonellikte şöyle bir şey vardır; sezon biter istemediğin oyuncuyu takımda tutmazsın zaten ama ne yazık ki hepimiz yani %95 i diyim yani bütün sporcuların %95 i aynı şeyi yaşıyordur diye düşünüyorum.” (K10, 37)

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde voleybol sporcularının sadece yıldırma davranışlarına maruz kalmadıkları aynı zamanda şiddet, psikolojik taciz, sözlü taciz ve az da olsa cinsel taciz ve istismar davranışlarına da maruz kaldıkları bilgisine ulaşılmıştır. Araştırmanın yaşça büyük olan iki katılımcısı haricinde diğer tüm katılımcıları, voleybol oynadıkları yıllarda en az bir kere yukarıda sıralanan

davranışlardan birine maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Az sayıda olsa da yöneticileri veya idarecileri tarafından da mağduriyet yaşayan sporcular mevcuttur.

Araştırmanın yaşça en büyük olan bu iki katılımcısı, aktif sporcu oldukları yıllarda herhangi bir istenmeyen davranışa maruz kalmadıklarını belirtmişlerdir. Bu katılımcılardan K7 (66) , sporculuk yaptığı dönemlerdeki antrenörlerini tanımlamak için “aile içinden biri gibi”, “baba gibi” ve “abi gibi” benzetmelerini kullanmıştır. Bir diğer katılımcı olan K5 (58) ise ise sporculuk döneminde herhangi bir mağduriyet yaşamamasını erkek gibi güçlü kadın olmasına bağlamıştır. Her iki kadının ifadelerinden yola çıkıldığında voleybolun erken dönemlerinde antrenör-sporcu ilişkisinin daha az profesyonel bir yapıda olduğu ve alan içindeki insanların birbirleriyle daha güven dolu ilişkiler kurdukları görülmektedir. K5 ve K7’nin konu hakkındaki ifadelerine aşağıda verilmiştir.

“Genelde bizim dönemimizde bu tür kavramlar yoktu ve bizi yöneten antrenörümüz idarecimiz gibi bizden büyük abilerimiz olurdu. Genelde aile içinde nasıl babanın lafı dinlenir onların da lafı dinlenir tarzı bir ilişkimiz vardı. Yani o zamanlar mobbing lafı yoktu.” (K7, 66)

“Zaten biz çok güçlü karakterleriz ve dolayısıyla hani erkek gibi kadınlar olduğumuz buna istersen izin vermezsin, karakterinle bağlantılı yani, tolere etmek zorunda değilsin kimseyi, ben etmedim yani.” (K5,58)

Araştırmanın yaşça büyük olan iki katılımcısı haricinde diğer on üç katılımcının hepsi, ifadelerinde sporda antrenör veya yönetici kaynaklı sözlü taciz, yıldırma, fiziksel şiddet veya istismar olaylarından en az birine maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca bu katılımcılarından birinin antrenörü tarafından cinsel tacize uğradığı bilgisi de edinilmiştir. Bazı katılımcılar ise her ne kadar şahsen cinsel tacize uğramadıklarını söyleseler de çevrelerinde bu durumu yaşayan sporcular olduğunu bildiklerinden bahsetmişlerdir. Bu katılımcıların ifadelerinden yola çıkıldığında, görünürlüğü az olan bölgesel lig takımlarında oynayan kadın voleybolcuların istenmeyen davranış türlerine daha sık maruz kaldıkları düşünülmektedir.

Araştırmamızda ayrıca araştırmacının bu konu hakkında sorduğu araştırma sorusuna bazı katılımcıların çekimser yaklaşıtları görölmüştür. Bu katılımcılara kimlik bilgilerinin saklı tutulacağı hatırlatıldığında soruya cevap vermekten çekinmemişlerdir. Katılımcıların voleybol branşında antrenör ve yönetici kaynaklı yaşadıkları olumsuz deneyimleri şu şekildedir:

“Cinsel tacize de uğradım fiziksel tacize uğrayan da gördüm, mental tacize uğrayan da gördüm mental tacize de uğradım mobbinge de uğradığıma inanıyorum. Hepsi benim başıma geldi. Başıma gelenleri yaşadım antrenör tarafından. Taraftardan hiç yaşamadım ama taraftarı da çok dediğim gibi takmadım ben çok ama antrenörden yaşadım yöneticiden yaşadım.” (K13, 47)

“Taciz olayı da evet birkaç tane taciz olayı duydum. Ben yaşamadım ama yaşadığım ve birebir görmüşlüğüm de yok ama. Hatta bazen medyaya falanda çıktı bunlar ve hala da olduğunu düşünüyorum aslında. Ama bu belki normal süper ligde değil ama 1. Lig, 2. Lig, 3. Lig takımlarında mutlaka oluyordur ve hala sürdüğüne inanıyorum ben. Bu tamamen bitmiş bir şey değil yani hala olduğuna inanıyorum” (K8, 47)

“Fiziksel görünüşümle ilgili aslında yaşadığım olmuştu. Ama bu sadece bana yapılan bir şey değildi. Bir tane antrenörümüz böyle insanlara benzetme yapmaktan falan çok hoşlanırdı. Ve 16-17 yaşında yaşadığım bireydi bu ki bence ergenlik çağını yeni atlatmış kişilere asla yapılmaması gereken birşeydi. Birazcık böyle sessiz bir arkadaşımız vardı ona “sessiz gemi” derdi. İşte bana “kibar feyzo” derdi. Maç sırasında küfür eden antrenörüm de oldu. Çok sesini yükselten el kol hareketi yapacak seviyeye gelen antrenörlerim de oldu.” (K3, 30)

“Sözlü zaman zaman fiziksel olarak şiddet gördük antrenörlerimizden. tabiki de mobbing de yapıldı yöneticilerden, antrenörlerden mutlaka. Yaşamadım diyen sporcu olduğunu düşünmüyorum yani. Ayırım yok, ben kadından da bu şiddeti gördüm kendim için söylüyorum. Erkekten de gördüm.” (K2, 35)

“Antrenmanda antrenörler mesela sporculara tokat atan, antrenmanlarda kızan bağırان ağzından kötü laf çıkan küfür eden çok antrenör var. Ama mesela ben hiç karşılaşmadım şimdiye kadar böyle bir küfürle ama karşılaşan çok insan çok arkadaşımı gördüm.” (K8, 47)

Voleybolcu kadınların sadece antrenör ve yönetici kaynaklı değil aynı zamanda seyirci veya taraftar toplulukları kaynaklı da sözlü taciz ve fiziksel şiddet davranışlarına maruz kaldıkları görülmektedir. Katılımcıların söylemleri özellikle 1980 dönemi öncesindeki seyirci veya taraftar topluluklarının kadınların sportif kimliklerine saygı duymadıklarını göstermektedir.

Müsabaka öncesi ve sonrası soyunma odalarına kaza süsü vererek giren taraftarlar, sahada oynayan yabancı oyunculara karşı yapılan cinsel içerikli tezahüratlar, maç sırasında ışık kesintisi yaşandığı sırada gerçekleştirilen imalı uğultulu bağırışlar, maç sırasında kadın voleybolcuların bacaklarına tribünlerden lastik vasıtasıyla çivi atıp kanatılması gibi davranışlar, voleybolun erken dönemlerinde kadın sporcuların mağduriyet yaşadıkları olaylar olarak belirlenmiştir. K5 ve K12’nin seyirci ve taraftar topluluklarına dair yaşamış oldukları deneyimler şu şekildedir:

“Soyunma odasına rap diye girebilecek, rap diye giren insanlar veya oraların gözetlenmesi veya işte maça çıkarken işte birinin gelip hani “kızların bacakları” hani gibi böyle bir takım şeyler veya işte ne bilim işte maç ortasında işte yine seyircilerin işte demirlerden, soyunma odasının demirlerinden hani gözlemleri, işte ışıklar söndüğünde bütün salonun böyle acayip bi uaaa şeklinde böyle bağırışları” (K5, 58)

“Rusya’dan gelenlere mesela seyirci, Nataşa gibi laflar. Böyle laflar duydum yani. Ankara’da özellikle yani bölge olarak da söylersek İstanbul’da çok olmadı ama bir dönem Ankara İstanbul’a çok takmıştı hakemler dâhil. O zamanlar işte mesela servise giden Rus oyuncuya “sen nataşasın” falan ağlamaya başlıyordu yani sporcu demorilize oluyordu. Tabi biz ondan sonra toparlıyorduk yani ben çok takım kaptanlığı yaptığım için.” (K12, 60)

Araştırmanın bulgularında ortaya çıkan ve katılımcılarda geleceğe dair endişe duygusu yaratan konulardan biri de voleybol spor okullarının ticari amaç doğrultusunda yürütülmesidir. Araştırmanın katılımcılarından K8 ve K12'nin konu hakkındaki görüşlerini şu şekildedir:

“Şimdi çok fazla spor okulu var özel spor okulu var. Bu spor okullarında antrenörler var ama bu işi çocuklara yaptırabilecek bence antrenörlerin bence çok fazla voleybol bilgisi yok. Bu işi biraz ticarete dökmüş olduklarını düşünüyorum. Tamamiyle antrenörlerin spor okullarındaki antrenörlerin çocuklarla başlayan spor okullarındaki antrenörlerin kesinlikle ve kesinlikle daha büyük. Mesela 1. Kademe antrenörlük belgesi aldıklarında 2. Kademe de olsun bu işi bilip bu işe kalkışsınlar. Çünkü bilmeyen antrenörler görüyorum. Çocuklara yanlış teknik verebiliyorlar ve sadece oyun oynatabiliyorlar teknik vermeden. Bunun biraz daha üstüne düşseler çok daha iyi olur.” (K8, 47)

“Şimdi bakıyorum mesela işte spor okulu bundan 3 sene öncesi 5 sene öncesinde 500 liraydı yani. Bu sefer çok dar gelirli aileler çocuğunu spora yönlendiremiyor. Bunların biraz önlemi alınması lazım tamam hani mesela şimdi Arçelik kulübünün geliri yok ama orda çalışanlar var şuanda tabiki belli bir spor okulu maaşı şeyi ya da aidatı almaları normal. Ama çok yüksek rakamlar olmamalı çünkü çocukları başka türlü spora götüremez aileler. Yani “çok yaptırmak istiyorum ama çok pahalı” mesela. Ya onun için ne bilim aylık 100 lira 200 Lira gibi rakamlarla belki böyle bir şey olsa çok daha insanın çocuğunu oraya götüreceğini düşünüyorum. (K12, 60)

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde Türkiye’deki kadın voleybolcuların modern spordaki deneyimleri ile statü ve kimlik kazanımlarına ilişkin bulgular kuramsal çerçeveye birlikte ele alınmıştır. Elde edilen bulgular literatürdeki kaynaklardan yararlanılarak yorumlanmıştır.

Bulguların yorumlanmasında feminist teorinin içinde yer alan farklı yaklaşım ve paradigmalardan faydalanılmış ve toplumsal cinsiyet ilişkilerini merkeze alan bir tartışma yürütülmüştür. Araştırmanın tartışma ve sonuç bölümü, bulgular bölümünde yer alan tema başlıklarının akış mantığına göre düzenlenmiştir. Araştırmamız modern sporda kadın deneyimlerini konu alan sosyolojik bir araştırmadır ve bu sebeple bulgularda yer alan temaların ilişkiler örgüsü birbirleriyle bağlantılıdır. Bu doğrultuda araştırmanın tartışma ve sonuç bölümü, araştırmanın bütünlüğü bozulmadan tek bir parça halinde düzenlenmiştir.

4.1. Tartışma ve Sonuç

Araştırma bulgularının analizi sonucunda voleybolcu kadınların toplumsallaşma süreçlerine en fazla etki eden sosyal kurumlar; aile, okul ve medya kurumu olarak belirlenmiştir. Araştırmamız spora yönelmede etki eden sosyal kurumların rolünün tarihsel olarak değiştiğini göstermektedir.

Bu doğrultuda sosyal kurumların, tarihin farklı dönemlerinde nasıl roller üstlendiklerini ve bu rollerin voleybolcu kadınların deneyimlerine ne ölçüde etki ettiğini belirtmekte fayda var. Bu noktadan hareketle ilk olarak tarihin belirli dönemlerinde çeşitli kurumlarının (aile, okul, medya) spora yönelik örgütlenme biçimlerinde dönüşümler yaşandığını ve bu dönüşümlere voleybolun kadınlar branşında elde edilen uluslararası başarıların yol açtığını söylemekteyiz. Başka bir deyişle kadın voleybolcuların gündelik davranış kalıplarında ve toplumsallaşma süreçlerinde kuşaklararası sürekliliklerin ve farklılıkların olduğu belirlenmiştir.

Araştırmamız sosyal kurumların örgütlenme biçiminde meydana gelen değişimlerin, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından (stereotiplerden) bağımsız yaşanmadığı göstermektedir.

Araştırmamızın bulguları araştırmanın yaşı büyük olan katılımcılarının¹⁷ tamamının voleybol sporu ile okulları ve okullarındaki beden eğitimi öğretmenleri aracılığıyla tanıştığını göstermektedir. Araştırmanın katılımcılarından K7 (66) okulunda kurulan voleybol takımı sayesinde, K11 (64) ortaokulda okurken beden eğitimi öğretmenin onu okul takımına seçmesiyle ve yine benzer şekilde K9 (56) okulunda kurulan voleybol takımı sayesinde voleybol sporu ile tanıştığını ifade etmiştir. Nitekim araştırmanın yaşı daha genç olan katılımcılarının tamamı, voleybola başlamalarına etki eden sosyal kurumları, aile ve medya kurumu olarak tanımlamışlardır. Bu doğrultuda kadınların voleybola yönelik toplumsallaşma süreçlerinde uzun yıllar öncü rol üstlenen okul kurumunun, 80’li yıllar itibariyle yerini aile ve medya kurumuna bırakmış olduğu görülmektedir.

Bir toplumdaki bireylerin katılmayı tercih ettikleri sporların sadece kendi bireysel tercihlerine göre şekillenmediği aynı zamanda bireyin içinde yaşadığı toplumsal ve kültürel ortamın etkisiyle de şekillendiği bilinmektedir. Katılımcıların ifadelerinden yola çıkıldığında günümüzde kız çocuğu sahibi olan ailelerin, kızlarını voleybol branşına yönlendirmede geçmiş dönemlerin ailelerine kıyasla daha teşvik edici bir yaklaşıma sahip oldukları görülmüştür. Araştırmanın en genç katılımcıları olan K3 (30) bu durumu “*Benim çok fazla spora ilgim yoktu. Annem ve babam doğrudan hem benim karakter açımdan hem de fiziken gelişmem için spora yönlendirdiler.*” şeklinde ifade ederken diğer genç katılımcılardan biri olan K4 (30), voleybol sporuna babası tarafından yönlendirildiğini çünkü voleybolun kız çocukları için dönemin en popüler sporlardan biri olduğunu ifade etmektedir.

Araştırmamızın sonuçlarına göre özellikle son dönemlerde ailelerin kız çocuklarını voleybola yönlendirmelerinde görülen bu istekli tavır, modern dönemde toplumsal yapıda meydana gelen dönüşümlerle ilişkili bulunmuştur. Başka bir deyişle

¹⁷ Katılımcıların en küçüğü 30 en büyüğü 67 yaşındadır. Yaşı büyük olan katılımcılar ifadesinin kullanımında, araştırmanın katılımcıları arasındaki jenerasyon farkını gözetilmiş ve 55 yaş üstü katılımcıları betimlemek için bu ifade kullanılmıştır.

geçmişten bugüne geleneksel toplum yapısında yaşanan çözümler (Şener, 2013), kadınların voleybol sporundaki toplumsallaşma deneyimlerini farklılaştırmıştır. Sonuç olarak modern dönemde toplumsal yapıda meydana gelen değişimler toplumsal bir alan olan spora ve spordaki kadının konumuna etki etmiştir.

Bir toplumdaki bireylerin spora yönelmelerinde aile, okul ve medya gibi çeşitli sosyal kurumların etkili olduğunu bilinmektedir. Bu kurumların spora yönelik örgütlenme biçimlerinde ise toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını belirleyici olmaktadır. Bu noktadan hareketle araştırmamızın sonuçları Türkiye’de kadınların voleybola katılımlarına etki eden sosyal kurumların, toplumsal cinsiyet kalıp yargılardan ne ölçüde etkilendiklerini göstermektedir. Araştırmamızın bulguları kadınların geçmiş dönemlerde seyirci önünde sergiledikleri spor faaliyetlerinin toplum tarafından hoş karşılanmadığını göstermektedir. Örneğin K7 (66) voleybola ilk başladığı yıllarda iyi aile kızlarının voleybol oynamasının toplumda olağan dışı bir durum olarak değerlendirildiğini, K11 (64) de benzer sebeplerden dolayı babasının voleybol oynamasına karşı çıktığını belirtmektedir. Bu noktadan hareketle geçmiş dönemlerin toplumsal bilincinde voleybolun, kadınlar tarafından icra edilmesi pek de uygun görülmeyen bir spor olarak değerlendirildiği söylenebilir. Her ne kadar 1970’ler spor seferberliği ve kitle sporunun yaygınlaştırılması gibi gelişmelerin yaşandığı ve kadınların örgütlü spora katılımları yönünden bir dönüm noktası olsa da (Yarar, 2015) araştırmamızda spor alanındaki kadınların konumlarında belirleyici olan ölçütün cinsiyetçi yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirildiği görülmüştür. Geçmiş dönemlerde tezahür eden bu yaklaşımların, Erken Cumhuriyet döneminin ahlaki ve toplumsal değerlerini esas alan milliyetçi kadın ideali çerçevesinde kurulduğunu görmekteyiz.

Kavasoğlu ve Yıldırım (2016) Erken Cumhuriyet dönemindeki kadın sporcular üzerine yapmış oldukları çalışmalarında, kadınların spor yapmalarına ilişkin uygulanan politikaların tek bir ideolojiden beslendiğini ve bu ideolojinin merkezinde sağlıklı bir toplum yaratma ülküsünün bulunduğu belirtmektedir. Bu ülkü Erken Cumhuriyet döneminde kadın ve spor ilişkisinin toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak araçsallaştırılmasını ve kadınların spora katılımlarının ırkın ıslahına katkıda bulunmak üzere konumlandırılmasını ön görmektedir. Bu dönemde sağlıklı ve

gürbüz evlatlar yetiştirmesi ve iyi bir eş olması beklenen kadınlardan aynı zamanda geleneksel rollerine uygun sporlar icra etmeleri beklenmektedir.

Araştırmamızın sonuçlarına göre voleybol branşı toplumumuzda özellikle 80'ler sonrası değer görmeye başlamış bir branştır. Bu hususta erken dönemlerde voleybolun yaygınlaştırılmasının ve geliştirilmesinin önünde bir takım engellerin bulunduğunu söyleyebiliriz. Türkiye Voleybol Federasyonu'nun uzun yıllar Eltopu Federasyonu ile aynı çatı altında yürütülmesi ve özerkliğini geç kazanmış olması, bu engellerden biridir.¹⁸ Bir diğer etken de bu yıllarda devletin voleybola verdiği desteğin yeterli olmamasıdır. Medya yönünden değerlendirdiğimizde ise erken dönemlerde voleybolun spor basınında kendisine yer bulamadığını, bu spor dalının ülkemizde tanıtılıp yaygınlaştırılmasının birkaç voleybolsever basın emekçisinin çabalarıyla sürdürüldüğünü görmekteyiz. Örneğin K11 (64), erken voleybol dönemlerinde medyanın voleybola ilgisinin sadece sansasyonel magazin içeriği üretme çabası şeklinde olduğunu söylemektedir. Bu doğrultuda K11 (64), spor muhabirleri tarafından maç esnasında çekilen fotoğraflarının haber içeriklerinde “*göğüsler kocaman, popo kocaman voleybolcu kız*” biçiminde yansıtıldığını belirtmektedir. K7 (66) ise az sayıda basın habercisi haricinde kadın voleybolcuların medyada sadece maç esnasında çekilmiş seksi pozlarıyla yer alabildiğini söylemektedir. Bu doğrultuda araştırmamızda Türkiye’de voleybolun erken dönemlerinde, voleybolu icra eden kadınların sosyal prestijlerinin düşük olduğunu görülmektedir. Araştırma verilerinin analizi sonucunda ortaya çıkan bu sonuç, 80'ler döneminde sporculuk yapmış olan kadınların, spor alanındaki konumlarını irdeleyen çeşitli çalışmaların sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir (Örn: Bora, 2012; Kvasoğlu ve Yıldırım, 2016; Yazar, 2015).

Araştırmamızda kadınların voleybol sporuna katılımlarına ilişkin erken dönemlerde gösterilen tavır, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarıyla (sterotiplerle) ilişkili bulunmuştur. Türk toplumunda kadınların, bizimkiler/ötekiler veya geleneksel/modern kadın sterotiplerine ayrıştırılması olağan bir durumdur (Bora, 2018). Durakpaşa'ya (2000) göre ülkemizde modern dönemde yaşanan tüm

¹⁸ Türkiye Voleybol Federasyonu 28 Ekim 2004 tarihinde özerk olmuştur.

ekonomik, siyasi, kültürel ve toplumsal değişimlere rağmen kadınlara özgü bu iki kalıp yargı değişmemektedir. Kalıp yargılardaki bu süreklilik ise “kadın bedeni” üzerinden sürdürülmektedir. Egemen norm ve değerlerce meşrulaştırılan bedene yönelik imgelemeler, kadınların toplumsal konumlarına etki etmektedir. Bu noktadan hareketle, voleybolcu kadınların maç pratiklerinde giydikleri, bedensel formlarını ortaya çıkaran spor kıyafetlerinin, bu kadınların belirli bir stereotipe göre imgenenmesinde etkili bulunduğunu söylemekteyiz.

Bu doğrultuda araştırmamızın sonuçları erken dönemlerde voleybol oynayan kadınların toplumumuzda “öteki kadın” veya “modern kadın” olarak imgelendiklerini göstermektedir. Her ne kadar stereotiplerin olumsuz bir yargı taşıdığına dair düşünceler yaygın olsa da, araştırmamızda bahsedilen modern/öteki kadın streotipini Gellner’in modernleşmeye özgü yaklaşımıyla yorumlamaktayız. Gellner modernizmi; kimlik arayışı yönünden dini ve milliyetçi duyguları es geçmeyen aksine onları güçlendiren, kültürü ön plana çıkartan ve geleneksel çizginin terkedilmediği bir geçiş olarak tanımlar (Gellner, 2006). Modernleşmeyi gelenekselliğin karşıtı olarak görmeyen bu anlayışa Max Weber’in geleneksellik perspektivinde de rastlamaktayız. Weber’e göre gelenek, stereotip olmanın ötesinde tutumların ve zihinsel durumların devamlılığını sağlamaktadır (Türkdoğan, 2011). Geleneksel/modern veya bizimkiler/ötekiler stereotipleri, Eğribel’in (2015) ‘ikili ahlak yargılarına’ ilişkin değerlendirmesi üzerinden de okunabilir. Eğribel’e göre toplumsal olay ve koşulların bir ürünü olan ahlak, aynı zamanda toplumsal düzenin de bir ifadesidir. Bu doğrultuda toplum düzeni içinde ortaya çıkan, iyi-kötü, doğru-yanlış gibi aynı kaynaktan gelen ikili ahlak yargıları, aslında uyumsuzluk ve çatışmayı oluşturan tarafların arasındaki dengeyi sağlama çabasıdır. Eğribel (2015) tüm ikiliklerin soyut düzeyde ortak olduklarını ve onların karşıtlık çerçevesinde değerlendirilmesinin toplumsallaşma eğiliminin zorunlu bir biçimde ahlaka bağlanması durumunu doğurduğunu savunur.

Kalıp yargıları karşıtlıklar perspektivinden değerlendirdiğimizde, bu yargıların geleneklerin korunması yönünde bir kale görevi gördüğünü söyleyebiliriz (Timmer, 2011). Bu noktadan hareketle kalıp yargıların spor alanındaki tezahürlerinin de sporda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması yönünde en büyük engellerden biri

olduğunu söylemek çok da yanlış olmayacaktır. Örnek verecek olursak, futbol branşının sert ve mücadeleci yapısının eril özelliklerle özdeşleştirilmesinin sonuçlarından biri olarak kadınların bu alanda ikircikli konuma atfedilmesi veya voleybol branşının estetik yapısının onun kadınsı bir spor dalı olarak meşrulaştırılmasına ve erkeklerin bu alandan dışlanmasına etki etmesi gibi spor alanında tezahür eden bir çok kalıp yargı sıralayabiliriz. Araştırmanın katılımcıları da voleybolun ülkemizde kadın sporu olarak görüldüğünü, futbol ve basketbol branşlarının ise erkek sporu olarak görüldüğünü belirtmişlerdir. K3 bu durumu “*Voleybol malesef Türkiye’de özellikle kadın sporu olarak görülüyor*” şeklinde yorumlarken K10 (37) da benzer biçimde “*dünya çapında diyemesemde bizim ülkemizde voleybol bir kadın sporu.*” şeklinde yorumlamaktadır. Nihayetinde bu tür karşıtlıklardan beslenen toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, her iki cinsiyetin de sporda toplumsallaşma süreçlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin bu durumun sonuçlarından biri olarak K5 (58) toplumumuzda ailelerin “*erkek çocuklarını daha çok basketbola, kızları da daha çok voleybola*” yönlendirdiklerini belirtmektedir.

Her toplumda gündelik yaşamı çevreleyen toplumsallaşma süreçleri, o toplumun tarihi birikimi ve koşulları içinde kurulur. Başka bir deyişle her toplumun toplumsallaşma süreçleri biricik ve kendine özgüdür. Türkiye örneğinde voleybolun erken dönemlerinde kadınların bedensel formlarını ortaya çıkartan spor kıyafetleriyle seyirci önünde mücadele etmeleri, onları toplumun geleneksel kadın idealini simgeleyen değerlerinden “modern olmak” suretiyle farklılaştırmıştır. Başka bir deyişle dönemin tarihsel ve toplumsal koşullarında voleybolcu kadınların tanınma değeri, maç pratiklerinde kullandıkları spor kıyafetleri üzerinden sembolize edilmiştir. Örneğin K7 (66) voleybolun erken dönemlerinde şortlarla sahaya çıktıklarını ve voleybolcu kadınların toplumda fiziksel özellikleri ile tanındıklarını şu şekilde belirtmektedir: “*Hiç seyretmemiş bizi yüzümüzü tanımıyor ama voleybolcu kız dedin mi baldır bacak, popo ve göğüs ! Algıladı mı oydu...*”. Sonuç olarak erken dönem voleybolunda, spor kıyafetleri kadının cinselliğinin bir çağrışımı olarak görülmüş ve bu doğrultuda kadınların sportif etkinlikleri ve prestijleri arka plana düşürülmüştür.

Öyle ki araştırmamızın bulgular bölümünde erken dönem voleybol sporcularının, maç performansları sırasında bacaklarına tirübünlerden çiviler atıldığını ayrıca cinsel içerikli söylem ve davranışlara maruz kaldıklarını görmekteyiz. K7 (66) *“Bizim tabi abi Adapazarı’nda bacağımıza çivi atılmışlığımız var. 10000 tane erkek taa tavanlardan sarkarak bizi seyretmeye geldi ama voleybolun kaidelerinden hiç anlamazlardı laf atmalar yetmedi tabi bişey de yapamıyorlar polis molis var uzaktan lastiğe çivi takıp bizim bacaklarımıza attılar.”* K10 (37) da benzer şekilde erken dönemlerde maçları resmi maç kıyafeti olan mayo kıyafetiyle oynadıklarını ve performansları sırasında erkek seyirciler tarafından kıyafetlerine sürekli laf atıldığını vurgulamıştır: *“Yani oran açılıyo açılmıyo falan derken tabiki de istemediğimiz şeyleri duymuş olabiliriz zamanında özellikle erkek seyirci grubundan.”*

Fakat günümüzdeki spor pratikleri gözlemlendiğinde tayt, şort ve dar kalıplı tişört gibi spor kıyafetlerinin gündelik hayat pratiklerinde bile yaygın bir biçimde kullanıldığını görmekteyiz. Bu noktadan hareketle unutmamamız gereken husus simgelerin algılanmasının ve değerlendirilmesinin toplumsal ve tarihi koşullara göre dönemsel olarak değişmekte olduğudur. Bu doğrultuda algılanan simgelerin yorumlanması da toplumsal ve tarihsel unsurlara göre belirlenecektir (Berktaş, 2019). Örneğin araştırmanın katılımcılarından K8 (47), medyada seslerini duyuramadıkları ve kamusal görünürlüklerinin az oldukları zamanlarda voleybolcu kadınların kılık kıyafetleri konusunda toplum daha tutucu bir tepkiyle karşılandıklarını belirtmektedir. K8 ifadesi şu şekildedir: *“etraftaki insanlar hani siz napıyorsunuz..? Siz voleybolcu musunuz? Siz niye böyle dolaşıyorsunuz? E antrenmana gidiyoruz hayır işte ne bilim... Kılık kıyafetle ilgili evet böyle çok rahatsız olduğumuz zaman oldu. İşte ne bilim ay şuraya gidiyoruz ay uzun eşofman altımı giyim, şunu yapım bunu yapım diye hep bi düşünce vardı hep kafamızda.”*

Modernleşme kuramları çerçevesinde değerlendirecek, günümüzde küresel moda akımları vasıtasıyla şekillenen spor yapma pratiklerinin, popüler kültürün önemli bir unsuru haline geldiğini söyleyebiliriz. Bu doğrultuda bu pratiklerde giyilen tayt, şort ve dar kalıplı tişört gibi spor endüstrisi ürünlerinin kullanımı da, sembolize ettiği çağrışımları terkederek “normalleşmiştir”. Bu noktadan hareketle voleybol pratiklerinde giyilen kıyafetlere yönelik toplumsal algının değiştiğini ve toplumun

modernleşme bağlamında yaşanan değişimlere ayak uydurduğunu söylemekteyiz. Bu durum voleybolcu kadınların sınıfsal kimliğinin ve sosyal statüsünün şekillenmesine olumlu yönde etki etmiştir.

Araştırmanın bulgularından yola çıkıldığında voleybolcu kadınların toplumsal ve sınıfsal kimliğini belirleyen etkenlerin çok boyutlu olarak kavranması gerektiğini görülmüştür. Her toplumda ve her koşulda kadınların toplumsal konumlarını belirleyen en merkezi etkenlerden biri toplumsal cinsiyet ilişkileridir. Literatürdeki kadın ve spor konulu çalışmalar irdelendiğinde, kadınların spora katılımlarının büyük ölçüde toplumsal cinsiyet normlarının etkisiyle şekillendiği görülmektedir (Örn: Akgül ve Kaplan, 2017; Amman, 2005; Bayram ve ark., 2019; Canbaz, 2004; Coakley, 2001; Koca ve Hacısöftaoğlu, 2011; Kazaz ve Hansu, 2020; Koca, 2006; Pfister ve Hacısöftaoğlu, 2016). Literatürde kadınların spora katılımlarının dini inanışlarına göre de şekillendiğini gösteren çalışmalar da mevcuttur.

Örneğin Pfister (2003) çalışmasında, Müslüman kadınların fiziksel aktivitelere katılımlarının din kuralları, yaşam koşulları, hukuki yasaklar ve sosyal damgalamalarla kontrol edildiğini ifade etmektedir. Bu doğrultuda Müslüman ülkelerdeki dini inanış, spor aktiviteleri sırasında kadınların bedenlerini örtmeleri biçiminde sembolize etmektedir. Nitekim dine yönelik tutumlar her İslam ülkesinde aynı şekilde tezahür etmeyebilir. Türkiye örneğinde Müslüman olan kadın sporcuların spor müsabakalarında başlarını örtmedikleri görülür. İran örneğinde ise kadınların müsabakalar sırasında başları örtülü bir şekilde mücadele ettikleri görülmektedir. Bu durum bireylerin kişisel tercihleri ve inançları doğrultusunda şekillenebileceği gibi kültürel norm veya yasalar çerçevesinde de şekillenebilir. Bu doğrultuda Müslüman feminist bir yaklaşımla değerlendirdiğimizde, Müslüman ülkelerdeki kadınların spora katılımlarının hem eril tahakküme hem de ataerkil geleneklere bağlı olarak şekillenebildiğini görmekteyiz. Bu durum da kadınların spora katılımlarının toplumsal cinsiyet normlarına göre düzenlendiğini açığa çıkartmaktadır.

Voleybolcu kadınların spora katılımlarına etki eden toplumsallaşma süreçlerinin toplumsal cinsiyet, ahlaki değerler, din olgusu gibi birçok anlam ve simgeyi içinde

barındıran çok boyutlu bir bakış açısıyla kavranması gerektiğini belirtmiştik. Bu bağlamda Türk toplumunda kadınların toplumsallaşma süreçleri üzerine yapılacak olan her araştırmada, bireyin içine doğduğu ve toplumun anlam ve simgeleri ilk öğrendiği yer olan aile kurumunun irdelenmesini zaruri kılmaktadır.

Tekeli'ye (2015) göre Batı toplumlarıyla karşılaştırıldığında Türkiye'de aile kurumu son derece güçlü bir kurumdur. 1980'ler Türkiye'sinde modernleşmenin etkisiyle geleneksel yapılar büyük ölçüde çözülmüş olsalar dahi aile kurumuna ilişkin değerler büyük ölçüde korunmuştur. 1989 yılında yapılan bir araştırmada Türk topluluklarında evlenenlerin oranı %91,8 gözükmemektedir (Süleymanov, 2009). Bu oran mevcut dönemde geleneksel aile yapısına verilen değerin anlaşılması yönünde önemlidir. Nitekim Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2006 yılında yapılmış olan başka bir araştırmada Türkiye'de boşanma oranlarının 1993 yılından günümüze %93.489 arttığı görülmüştür. TÜİK tarafından düzenli olarak yapılan araştırmalarda Türkiye'deki boşanma oranlarının her yıl düzenli olarak arttığı gözlemlenmektedir (<https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=evlenme> Erişim Tarihi: 10 Aralık 2020). İstatistiklerden de görüldüğü gibi toplumumuzda aile kurumu her ne kadar güçlü bir kurum olsa da geleneksel Türk aile yapısında çözümler yaşanmaktadır. Türk topluluklarında yaşanan çözümleri somut veriler üzerinden inceleyen Süleymanov, toplumsal yapının en küçük birimlerinden biri olan ailede meydana gelen değişimlerin toplumun kültürel yapısında meydana gelen değişimlere paralel seyrettiğinin altını çizmektedir (Süleymanov, 2009).

Araştırmamızda voleybolda ve voleybol yoluyla toplumsallaşma süreçlerinde ailelerin tavrında görülen değişimler, ulus devletin modernleşmeci perspektifiyle açıklanmıştır. Bu perspektifin spordaki ilk örneklerine Erken Cumhuriyet Dönemi politikalarında rastlamak mümkündür. Bu dönemde kadınlarının spora katılımlarının “sağlıklı, disiplin sahibi, ahlaklı birer eş ve anne” olabilmeleri koşuluyla desteklendiği bilinmektedir. Literatürde kadınların spora katılımlarını tarihsel olarak irdelleyen çalışmalar mevcuttur.

Bu çalışmalardan biri olan Yazar'ın (2015) çalışması, araştırma sonuçlarımızla benzerlik göstermektedir. Yazar çalışmasında, 1970-1980 arası dönemlerde

kadınların spora katılım isteklerinin, ailelerinin desteğinden yoksun kaldığını vurgulamaktadır. Nitekim aynı kadınlar ailelerinin olumsuz yönde tavrına rağmen spor yapma pratiklerini sürdürmüşlerdir. Yazar çalışmasında ailelerin olumsuz yöndeki tavrının, uluslararası başarıların kazanılmasının akabinde olumlu yönde değiştiğini vurgulamaktadır. Bu değişimin yaşanmasındaki esas unsur sporcu kadınların Erken Cumhuriyet Dönemi ülküsünden uzaklaşmamış olmalarıdır. Başka bir deyişle bu dönemde spora katılım gösteren kadınların üzerindeki eril denetim ve hiyerarşi, kontrollü bir şekilde devam etmektedir. Yazar, 80’li yılların akabinde voleybolun da içinde bulunduğu basketbol ve yüzme gibi spor dallarında profesyonelleşme eğilimlerinin arttırdığını vurgulamaktadır. Bu artış ailelerin çocuklarını spora yönlendirmeye başlamalarıyla gerçekleşmiştir (Yazar, 2015).

Başka bir çalışmada Kandiyotti (2015) kadınların spora katılımları konusunda yaşanan tavır değişikliğini “ataerkil pazarlıklar” kavramıyla açıklamaktadır. Ataerkil pazarlıklara göre; sporcu kadınlar cinsiyet norm ve değerlerinin dışına çıkmadıkları ayrıca Erken Cumhuriyet Dönemi’nin ideal kadın ülküsünü terk etmedikleri müddetçe spor alanında kabul görecektir.

Araştırmamızın sonuçlarını radikal feminist bir yaklaşımla değerlendirirsek, bahsi geçen dönemlerde voleybolu deneyimlemiş olan sporcuların ataerkil bir baskıya tabi tutulduklarını söyleyebiliriz. K12 (60) bu durumu: *“O zamanlar çok geriydi tabi insanların düşüncesi farklı bakıyorlardı yani spor yapan kızları iyi gözle görmüyorlardı.”* şeklinde yorumlar. Bu doğrultuda voleybola katılım gösteren kadınlardan ahlaki değerlerini korumaları ve kadınsı özelliklerini kaybetmemeleri doğrultusunda bir beklentiye tabi tutulduklarını söyleyebiliriz. Bir diğer beklenti de kadınların eğitim hayatlarından geri kalmamaları yönünde olmuştur. K5 (58) erken dönemlerde sporun, kadınların eğitim yaşantısını olumsuz yönde etkileyecek bir faaliyet olarak düşünüldüğünü belirtmekte ve *“derslerin iyi olsun ki bunu da yap”* şeklinde bir baskıya tabi tutulduklarını söylemektedir. K15 (38) de lise yıllarında ailesinin voleybolu bırakması yönünde kendisine baskı yaptığını çünkü okul eğitimine daha fazla zaman ayırmasını istediklerini belirtmiştir.

Nitekim araştırmamızda bu baskının kadınların spor tercihlerini belirlemeleri yönünde engel oluşturmadığını da görmekteyiz. Araştırmamızın sonuçlarına göre erken dönemlerde voleybolu deneyimleyen kadınların bu sporu meslek olarak icra etmeleri yönündeki ısrarcı olmaları, kendilerinden sonra gelen kuşaklara bir çıkış noktası yaratmıştır. 60'lar ve 70'ler kuşağı olarak adlandırabileceğimiz bu sporcular Türkiye'de voleybol henüz popüler bir spor branşı değilken voleybolu deneyimlemişler ve sporculuk kariyerleri sonrasında da onun tanıtılıp yaygınlaştırılmasında önemli rol oynamışlardır (Görgün, 2019). Araştırmamızın katılımcılarından K5 (58) bu kuşağı şu sözlerle ifade etmektedir: *“aslında hep önceki yıllarda, aslında benim de tanımadığım o ablalara o abilere bağlıyorum voleyboldaki bu gelişmeyi. Çünkü onlar birer misyoner ve onlar bu işi o yıllarda başlattılar.”* 70'ler kuşağının voleybolcularından biri olan K7 (66) de bu kuşağın Türkiye voleyboluna etkisini şu şekilde ifade etmektedir: *“ben başladıktan sonraki 10 yıl içerisinde tamamen toplumdaki algı değişti ve bizden sonra çok voleybola katılım oldu kadın sporcular açısından. Büyük bir öncü rolümüz vardır yani.”*

Araştırmamızın bulgularına göre Türkiye'de voleybolun kadınlar branşındaki ilk çıkışı Eczacıbaşı Kadın Voleybol Takımı'nın 1980 yılında kazandığı Avrupa Kulüpler Kupası ikinciliği ile gerçekleşmiştir (<https://www.eczacibasisporkulubu.org.tr/kurulus> Erişim Tarihi 20 Temmuz 2020). Bu başarıyı takiben uluslararası başarıların istikrarlı bir şekilde artması, toplumdaki kadın/spor ve voleybol ilişkisine yüklenen anlamı dönüşüme uğratmıştır. Nitekim araştırmamızın sonuçları branş özelinde yaşanan olumlu gelişmelerin salt uluslararası başarılarla bağlanmaması gerektiğini göstermektedir. Araştırma sonuçlarımıza göre bu algının değişmesinde voleybolcu kadınların bireysel öznelliklerini kuvvetlendirmelerinin rolü etkili olmuştur.

Bilindiği gibi ataerkil geleneklere sahip toplumlarda ekonomik kaynaklı sıkıntıların kadınlar üzerinde olumsuz etkileri büyüktür. Bu olumsuz etkilerin başında kadının erkeğe bağımlı bir konumda olması gelmektedir. Bir kadının bireysel anlamda ekonomik özgürlükten yoksun olması o kadının toplumsal konumunu etkileyerek ataerkil hiyerarşinin sürdürülmesine de kaynaklık etmektedir (Kongar, 1995). Araştırmamızda voleybol oynamaya devam eden ve bunu meslek olarak benimseyen

kadınların ekonomik olarak özgürleştikleri görülmüştür. Bu doğrultuda kadınların bireysel öznelliklerini güçlendirmelerine etki eden en önemli etkenlerden biri ekonomik olarak özgürleşmeleri olmuştur.

Araştırmamızın sonuçlarına göre aile ve medya kurumu son yıllarda kadınları voleybol sporuna yönlendiren en etkili kurumlar haline gelmişlerdir. Literatürde aile kurumunun sporda toplumsallaşma süreçlerine etkisini inceleyen ve araştırmamızın sonuçlarıyla benzerlik gösteren çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmaların sonuçları 1980 sonrası Türkiye’inde, kadınların en fazla ilgilendikleri ve aileleri tarafından da en fazla yönlendirildikleri spor dalının voleybol olduğunu göstermektedir (Örn: Bayraktar & Sunay , 2004; Amman, 2005; Yetim, 2019; Ölçücü, Özen, & Altınkök, 2014).

Araştırmamızın analizlerine göre medya kurumu özellikle son 20-30 yıllık dönemde kadınların voleybola yönelmesinde oldukça etkili olmuştur. Voleybolun popüler bir spor dalı olmadığı dönemlerde medya kuruluşlarının haber içeriklerinde voleybol haberlerine oldukça az yer verildiği görülmektedir. Araştırmamızın bulguları zaten az sayıda haber içeriğinde yer alan kadın voleybolcu temsillerinin medyada, çoğunlukla toplumsal cinsiyet vurgusu taşıyan içeriklerle sunulduğunu göstermektedir. Araştırmanın bulgularında yer verdiğimiz 80’ler dönemi öncesinde Gırgır Dergisi’nde yayınlanan voleybol sporcusu kadın karikatürleri, bu duruma örnek teşkil eden en çarpıcı örneklerdendir.¹⁹ Bu karikatürlerde voleybolcu kadınlara sosyal olarak kurgulanmış bir beden imajı çizildiği görülmektedir. Bu imajda kadın sporcuların bedenleri, seyirlik objeler olarak resmedilmektedir. Bu karikatürlerde voleybolcu kadınların bedenleri arzu edilen ve denetlenmesi gereken nesnelere dönüştürülmüştür. Araştırmamızın sonuçları, voleybolcu kadınların bedenlerinin kullanılarak karikatürleştirilen mizahların, toplumsallaşma sürecinde voleybolun kadınsı bir spor dalı olarak benimsenmesinde etkili olduğunu göstermektedir.

Literatürde kadın bedeninin medyada kadınsılık imajına göre kurgulandığını gösteren çalışmalar mevcut olup bu çalışmalar araştırmamızın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Örneğin Çak (2010) tarafından yapılmış olan bir araştırmada

¹⁹ Bkz. s. 75

Türkiye’deki reklam filmleri ve popüler müzik videoları irdelenmiş ve kadın bedeninin cinsel bir meta olarak konumlandırıldığı sonucuna varılmıştır. Tiryaki (2014) tarafından yapılan bir başka araştırmada vücut geliştirme sporuyla uğraşan kadınların medyadaki beden imajları irdelenmiş ve fiziksel güç sahibi kadınların aynı zamanda cinsel bir obje olarak gösterildiği sonucuna varılmıştır. Spor bilimleri alanında yapılmış olan birçok çalışmanın sonuçları benzer biçimdedir. Bu çalışmalarda medyanın kadın sporcuları kadınsı özelliklerine vurgu yaparak sunduğu görülmektedir (Koca & Bulgu, 2005; Rowe, 2006; Akkaya & Yılmaz, 2014). Bu çalışmaların sonuçları spora katılımın toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkili olduğunu vurgulaması bakımından araştırmamızın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Araştırma bulgularının analizi sonucunda medyanın voleybolcu kadınlara yönelik tutumunun, uluslararası başarılar kazanılmaya başlamasıyla birlikte değişmeye başladığı görülmüştür. Araştırmamızda bu değişime etki eden iki önemli tarihsel gelişme saptanmıştır. Bunlardan ilki 1980 yılında Eczacıbaşı Kadın Voleybol Takımı’nın Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası’nda ikinci olmasıdır. Bu başarı voleybolun kadınlar branşında Türkiye’nin Avrupa voleybolunda kazandığı ilk başarı olarak tarihe geçmiştir. Bu başarının ardından özellikle TRT’nin kadın voleyboluna destek vermeye başladığı gözlemlenmiştir.

1980’li yıllarda Eczacıbaşı Kadın Voleybol Takımı oyuncularından biri olan Çağlar bu başarı akabinde voleybolcu kadınların toplumsal statülerinde değişiklik yaşandığını söylemektedir. Çağlar’ın (2018) “Baldırı çıplak statüsünden baci statüsüne geçiş”²⁰ olarak ifade ettiği bu değişim, kadın voleyboluna ilişkin yaşanan toplumsal tutum ve davranışların anlaşılması yönünde önemlidir. Bu söz Çağlar tarafından özellikle medyanın, kadın voleybolculara karşı gösterdiği tutum değişikliğini ifade etmek için kullanılmıştır. Medyanın bir toplumdaki bireylerin davranışlarını ve tutumlarının yönlendirilmesinde en etkili araç olduğu bilinmektedir. Bu noktadan hareketle araştırmamızın sonuçları medyanın, özellikle 80 sonrası

²⁰ Bkz. Çağlar, S. (2018), Bir Voleybolcunun Anıları. Eczacıbaşı Kadın Voleybol Takımının uzun yıllar kaptanlığını yapan Selcan Çağlar voleybola dair anılarını aktardığı kitabında, 1980 yılında Eczacıbaşı Kadın Voleybol Takımı ile Avrupa ikinciliği kazanmalarının ardından medyanın sergilediği tutum değişikliğini aktarmak için bu ifadeyi kullanmıştır.

voleybolcu kadınların toplumsal kimliğinin güçlenmesinde etkin bir rol oynadığını göstermektedir.

Araştırmanın sonuçları voleybolcu kadınlara yönelik tutumu farklılaştıran ikinci önemli gelişmenin, 2003 yılında ülkemizde yapılan Kadınlar Voleybol Avrupa Şampiyonası'nda yaşandığını göstermektedir. Araştırmamız bu şampiyona sonunda elde edilen Avrupa ikinciliğinin, yurt genelinde büyük yankı uyandırdığını göstermektedir. Bu durumun sonuçlarından biri olarak bu şampiyonada yer alan sporcuların kamusal alanda görünürlük kazandıkları görülmektedir. Araştırmanın katılımcıları ifadelerinde sıklıkla 2003 yılının Türkiye Kadınlar voleybolunda bir dönüm yılı olduğu ifade etmişlerdir. K8 (47): *“Bizim aldığımız o 2003 deki o şampiyonadaki başarının çok daha ileriye gideceğini zaten biliyorduk. Hedefimize ulaştık ve o hedefin ulaştığı yerleri de görüyoruz artık gerçekten çok iyi yerdeyiz; K6 (55): “2003 yılındaki Avrupa şampiyonasının Türkiye’de yapıp burda başarı kazanılmasıyla açılan dünya turnuvalarına katılmalar , üst düzey en önemli üst düzey turnuvalarda yer almalar gittikçe bu adınları çabuklaştırdı.”; K4 (30) : “O zaman 2003 Avrupa Şampiyonasında milli takımımızın ikinci olması voleybola başlamanı en büyük etken oldu açıkçası.”*

Bu gelişme akabinde voleybolcu kadınların medyada sıklıkla başarılarından bahsedildiği böylece kamusal alanda görünürlüklerinin hızlı bir şekilde arttığı gözlemlenmiştir. Bu şampiyona sonrasında medyanın voleybolcu kadınları sunmak için hazırladıkları içeriklerde vurgu değişimine gittiği gözlemlenmiştir. Medya artık voleybolcu kadınları; ‘Türk kadını uluslararası düzeyde başarılı bir şekilde temsil eden ve toplumun gurur duyduğu’ içeriklerle yansıtmaktadır. Bu noktadan hareketle medyanın, toplumdaki voleybolcu kadın kimliğinin evrilmesine hız kazandırarak katkıda bulunduğunu söyleyebiliriz.

Bu doğrultuda 2003 yılından itibaren voleybolcu kadınların, kamusal alanda ‘güçlü, özgür ve başarılı’ kadın imajını temsil ettikleri görülmektedir. Araştırmamızın sonuçlarına göre Türkiye Voleybol Federasyonu’nun (TVF) yürüttüğü kurumsal iletişim çalışmaları, bu imajın oluşturulmasına katkı sağlamıştır. Bu doğrultuda araştırmamız 2003 yılından günümüze TVF ve Orkid firması arasındaki sürdürülen

işbirliğinin, hem toplumun kadın voleybolculara yönelik algısında hem de voleybolcu kadınların toplumsal cinsiyet ilişkilerine yönelik tutumlarında olumlu değişimlere sebep olduğunu göstermektedir. Araştırmamızın bulgularında Orkid markası ile yapılan işbirliğinin ilk dönemlerinde, voleybolcu kadınların bu markanın ürünlerini taşımak konusunda çekinceleri olduğunu görülmektedir. Araştırmanın bulgularında K8'in (47) bu durumu *“ay ne biliyim işte formanın önünde Orkid yazıyordu. Ben nasıl çıkıcaz maça düşünüyordum. Bir şey derler mi acaba? Bazen böyle kapatıyoduk ya Orkid nasıl bizim sponsorumuz olur ayıp değil mi... Bu şekilde bakıyorduk olaya.”* şeklinde açıklamaktadır. Sonuçta geleneksel bakış açısıyla yorumlarsak Orkid, kadın cinselliğine çağrışım yapan bir üründür. Fakat 2003 yılındaki çıkışları ile başarı misyonunu yakalayan sporcular, çağdaş Türk kadını imajını bu markanın sponsorluğunda yakalamışlardır. Orkid markası pazarlama stratejisi bağlamında kadın cinselliğinin utanılacak bir şey olmadığı mesajını, sahada mücadele eden kadın sporcu temsilleriyle vermektedir. Nihayetinde Türkiye Kadın Voleybol Milli Takımı'nın başarıları Türk toplumunda kadınların, geleneksel düşüncenin kadın cinselliğine yüklediği utanma, sakınma, cinselliğin denetim altında tutulup kontrol edilmesi gibi unsurlarından özgürleşmelerine katkıda bulunmuştur. K8 (47) , kadınların özgürleşmesine katkıda bulunan Orkid sponsorluğunu şu şekilde tanımlamaktadır: *“Bir kadının her şekilde her ortamda ne olursa olsun spor yapabileceğini de göstermiş olduk. Bir korku olmayacağını hiçbir şekilde onu da göstermiş olduk ve diğer sponsorluklarla yolumuz açılmış oldu.”*

Kadınların sportif başarısı her ne kadar aile ve medya kurumlarındaki voleybol algısının olumlu yönde değişmesine etki etmiş olsa da ülkemizde voleybol spor haberlerinin hala futbol ve basketbol haberlerinin gerisinde kaldığı görülmektedir. Yapılmış olan birçok araştırma göstermektedir ki spor medyası ağırlıklı olarak erkek sporcuların yer aldığı basketbol ve futbol branşı haberlerine yer vermektedir. Bu çalışmalardan bazıları aşağıda sonuçları ile birlikte sıralanmıştır.

Zelyurt (2005) araştırmasında spor medyasını sosyolojik yönleriyle irdemiştir. Araştırmasında, spor medyasının futbol odaklı içeriğinin diğer spor branşlarının gelişimine engel teşkil ettiğini vurgulamaktadır. Çendek ve Özbek (2010) tarafından yapılan başka bir çalışmada yerel gazetelerdeki ulusal spor haberlerinin izi

sürülmüş ve spor medyasının neredeyse tamamının futbol içerikli haberlerinden oluştuğu görülmüştür. Benzer biçimde Arslan ve Koca (2006) tarafından Hürriyet, Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinin spor haberlerinin incelendiği başka bir araştırmada, toplam spor haberlerinin sadece %8.56'sının kadın sporcu haberleri olduğu görülmektedir. Dünyanın farklı yerlerinde yayınlanan çalışmalar göstermektedir ki kadın sporcu haberlerinin erkek sporcu haberlerinin gerisinde kalması yerel bir sorun olmaktan çıkıp küresel bir boyuta ulaşmıştır. Jefferson (1998) Avustralya toplumundaki kadın ve spor medyası üzerine yapmış olduğu çalışmasında Avustralya spor medyasını yöneten editörlerin kadın sporcularla ilgili haberlere ilgisiz olduklarını bu doğrultuda kadın sporcu haberlerinin yayınlanma sıklığının erkek sporculardan az olduğunu tespit etmiştir. Başka bir çalışmada Pedersen (2002) Amerika'nın Florida eyaletinde bir sene boyunca yayınlanan günlük gazetelerdeki toplam 827 spor fotoğraflarını incelemiş ve bu fotoğraflardaki erkek sporcu temsillerinin hem daha fazla olduğunu hem de erkek sporcuların temsillerde kadınlara göre daha iyi konumlandırıldığını belirtmiştir. Literatürde benzer biçimde spor medyasındaki haberlerin erkek sporcular lehine olduğunu ve bu haberlerin çoğunluğunun futbol branşı özelinde olduğunu gösteren çok sayıda çalışma bulmak mümkündür (Örn: Billing ve Young, 2015; Öztürk ve ark., 1999; Laucella ve ark., 2017).

Bir spor dalında uzun süreli başarı söz konusu olduğunda medyanın kadın sporlarına yönelik haberlere daha fazla yer verdiği bilinmektedir. Son yıllarda ülkemizde voleybol branşında kazanılan sportif başarılar, voleybolun medyadaki görünürlüğünü artırmıştır. Nitekim voleybol içerikli haberlerin yayınlanma sıklığında henüz istikrar sağlanamadığı görülmektedir (Çentek & Özbek, 2010; Ünsal, 2013).

Literatürde voleybolun medyada yer alma sıklığının irdelendiği araştırmalar sınırlı olmakla birlikte araştırmamızın sonuçlarını destekleyen çalışmalara rastlanmaktadır. Örneğin, Çimen ve Meşeci tarafından (2019) yapılan bir araştırmada ülkemizdeki yerel gazetelerin spor haberleri incelenmiş ve voleybol branşına yerel gazetelerde sadece %1.05 oranında yer verildiği görülmüştür. Adıgüzel ve ark. (2016) tarafından yapılan başka bir araştırmada ülkemizdeki kurumsallaşmış kulüplerin kurumsal iletişim çalışmaları incelenerek bu kulüplerin kurumsal iletişim uygulamalarında

yaşadıkları güçlükler belirlenmiştir. Voleybol branşı özelinde Eczacıbaşı Spor Kulübü ve Yeşilyurt Spor Kulübü'nün kurumsal iletişim uygulamalarının incelendiği çalışmada, bu kulüplerin kurumsal iletişim uygulamalarında yaşadıkları sıkıntıların sebepleri; branşa yönelik ilginin futbol ve basketbol branşlarının gerisinde kalması ve maç yayınlarına gereken önemin verilmemesi olarak belirlenmiştir. Bir diğer çalışma Büyükaşar'ın (2016) Türk spor basınındaki cinsiyet ayrımcılığına yönelik yapmış olduğu araştırmasıdır. Büyükaşar araştırmasında Fanatik ve Fotomaç gazetelerinin 2013-2015 yılları arasında yaptığı spor haberlerini incelenmiştir. İncelenen toplam 3463 spor haberinin sadece 41'inin voleybol içeriğine sahip haberler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmamızın analizi boyunca “beden” kavramı sporda kadınların konumunu etkileyen biyolojik bir olgu olmasının yanında aynı zamanda cinsiyetin toplumsal ve kültürel olarak kurulmasında da etkili olan bir nesne olması bakımından önemli bulunmuştur. Bu doğrultuda voleybolcu kadınların “bedenlerini” nasıl algıladıklarını kavrayabilmek için katılımcılara “sizce sporcu bir kadının bedeni ve fiziksel görünüşü nasıl olmalı” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruyu iki farklı tema üzerinden cevapladıkları görülmüştür. Araştırmamızdaki kadınların bir bölümü sportif performanslarını gerçekleştirebilmek için bedene araçsal bir rol yüklerlerken, diğer bir bölümü ise bedenlerini toplumsal statülerine etki eden imaj unsuru olarak değerlendirmişlerdir.

Bu noktadan hareketle ilk grupta yer alan kadınların sporda üstün fiziksel performans sergileyebilmek için bedenlerini disipline etmek ve ona iyi bakmak gibi bir görev bilinci edindiklerini söyleyebiliriz. Nihayetinde voleybolun bir yarışma sporu olması ve modern dönemde rekabetin üst düzey olması sportif bedenlerin sürekli eğitilmesi durumunu doğurmuştur. Bu uğurda sporcular; bedenlerine yönelik aktivitelerin fiziksel performans antrenörleri tarafından, beslenmelerine yönelik alışkanlıklarının ise beslenme uzmanları tarafından programlanmasına razı gelmektedirler. Kişinin bedeninin dışarıdan müdahaleyle biçimlendirilmesi, bedenin bir nesne olarak kurulup kurgulanması durumunu yaratmaktadır. Bir bakıma bedenin; sporu biçimlendiren iktidar odakları tarafından araçsallaştırıldığını söyleyebiliriz. K2'nin (35) *“günümüzde bir sporcu bedeni vardır. Bu ne çok zayıf ne çok kilolu olmaması*

gerekir. Sağlıklı ve fit bir beden olması gerektiğini düşünüyorum” şeklinde ifadesi ve K3’ün (30) *“belli bir oranı var bu yağ yüzdelerinin kas yüzdelerinin ona uygun olması gerektiğini düşünüyorum”* ifadesi, sporcuların bedenlerini biçimlendirme çabalarına örnek teşkil etmektedir. Benzer biçimde K12 (60) de *“ama şunu bekler insanlar spor yapan insanların sağlıklı ve güzel görünür olmasını beklerler ama genelde de öyle zaten.”* şeklinde görüşlerini ifade etmektedir.

Benzer bir biçimde bedenın gözetim altında tutulma olgusunu iktidar ilişkileri üzerinden açıklayan Foucault’a (2018) göre spor; güç ilişkilerinin örgütlendiğı bir iktidar alanıdır. Performansları bedenleri üzerinden gözetlenen, ölçülen ve ödüllendirilen sporcular, iktidarın siyasi, sosyal ve ekonomik çıkarlarının devamlılığını sağlayan aktörlerdir (Foucault, 2018). Bu bağlamda voleybolun da parçası olduğı modern sporlar; bedenın uysallaştırılıp disipline edilmesini ve bireylerin toplumsal sistem içinde kontrol edilmesini kolaylaştırmaktadır Başla bir deyişle modern sporlar “disiplinli bedenleri daha işler hale getirmekte ve geliştirmektedir” (Dever, 2017). İktidarın spora nüfus etmesi sporcuların bedenlerinin egemen normlara göre cinsiyetlendirilmesine ve kültürel olarak inşa edilmesine yol açmaktadır. Bu hususta modern sporlarda branşlara özgü beden kimliklerinin oluşturulduğunu söyleyebiliriz. Araştırmanın katılımcılardan K15’in (38) voleybolcu kadınları diğerkadın sporcularla kıyaslamak suretiyle sarf ettiğı şu sözleri dikkat çekicidir: *“genel olarak aslında bence her zaman daha başarılı bir fizik görünümüne sahip oluyorlar.”* Konuya ilişkin bir başka örneğı K10’un (37) da ifadesinde görmekteyiz: *“bir güreşçiye bir halterciye nazaran voleybol sporu daha görsel ve göze hitap eden daha estetik bir spor.”*

Araştırmamızın sonuçlarına göre voleybol branşındaki kadınlar için branşa özgü oluşturulan bu kimlik; 1.80 üzeri boy, fit bir görüntü, aşırı olmayan kaslı bir vücut ve estetik bir vücut kompozisyonu biçiminde kodlanmaktadır. Günümüzde kitle iletişim araçlarının yaygın kullanımı, modern sporların gözlemlenebilirlik olgusu daha da güçlendirmekte ve iktidar tarafından biçimlendirilen formlar artık sporun her alanına kolayca nüfus edebilmektedir. Araştırmanın katılımcılarından K11 (64) sporcu bir kadın bedeninin fiziksel görüntüsünün önemini şu şekilde değerlendirmektedir: *“o ısıltı ekrandan herkese yansıcak. Bakımlı olmalı tabi sporcu çünkü o kadar göz*

önünde ve artık büyük kitlelere hitap ediyor ki... Artık müsabakalar gösteriliyor televizyon yoluyla o yüzden bence önemli.” Diğer bir katılımcı K5 (58) de kadın voleybolunda seyir zevkinin önemli olduğunu bu yüzden sporcu kadınların fiziklerine dikkat etmeleri gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu doğrultuda bir yaklaşım kişinin bedenine yabancılaşması gibi bir riski içinde barındırmaktadır. Marx’ın yabancılaşma teorisinin temeline dayanan bu yaklaşımı araştırmanın bulguları üzerinden analiz edecek olursak; hedeflenen fiziksel performansa ulaşabilme idealinin, bedenin sürekli terbiye ve disipline edilmesi durumunu yarattığını söyleyebiliriz. Örneğin K9 (56) bu durumun önemini şu şekilde ifade etmektedir: *“Spor yaparken hepimiz zaten hani o zaman fit oluyoruz ama bıraktığımız zamanda o sporcu kimliğimizi yine sürdürüyoruz. Yani işte prensip dedim disiplin dedim... Sporu bıraktıktan sonra ben kilo almak gibi bişey ben kabul etmiyorum... Sporu bıraktıktan sonra çok fiziği bozulan da artık son zamanlarda görmüyorum. Bence fizik önemli tabi yani.”* Nihayetinde hedeflenen performans kişinin bedenini nesneleştirmekte böylece nesneleşen bedenin performansı kişinin üzerinde bir özne durumuna gelmektedir. Bu doğrultuda birey artık performansı kadar var olabilmekte veya performansı bireyin spor alanında var olabilmesinin ön koşulu haline gelmektedir.

Araştırmamızın sonuçlarına göre voleybolcu kadınların bedenlerine ilişkin algıları sosyal etkileşim unsurları tarafından da belirlenmektedir. Bu bakımdan kadınların bedenlerine ilişkin sportif deneyimleri araştırmamızda sosyokültürel teori yaklaşımıyla ilişkilendirilmiştir. Sosyokültürel teori yaklaşımına göre sporcular için spordaki en önemli unsurlardan biri pozitif bir vücut imajına sahip olmaktır. Spor alanındaki güzellik, güç ve beceri gibi fiziksel özellikleri tanımlamak için kullandığımız beden imajı, Bourdieu’nun eylem kuramı yaklaşımında ‘beden sermayesi’ olarak kavramsallaştırılan sermaye biçimine karşılık gelmektedir. Araştırmanın katılımcılarından K14 (34) pozitif bir vücut imajına ve beden sermayesine sahip olmanın kendisi için önemini şu şekilde vurgulamaktadır: *“Fiziksel görünüş bence önemli. Önemli olmalı diye düşünüyorum... dışardan bakıldığında tabi “bu kız spor yapıyodur, sporcudur kesin” diye dense güzel olabilir bence bir sporla uğraşıyorsan.”*

Araştırmamızdaki bazı kadınların bu grupta değerlendirilmesinin sebebi bu kadınların bedenlerini görünürlük sahibi seyirlik bedenler olarak algılamalarıdır. Bu gruptaki kadınlar için sağlıklı, diri ve estetik bir bedene sahip olmak demek aynı zamanda ideal bir bedene sahip olmak demektir. İdeal bir bedene sahip olmak ise bu kadınlar için toplumsal statülerine etki eden bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda bu kadınlar için beden imajları, sportif kimliklerinin kurulmasında olduğu kadar toplumsal statüleri için de önemlidir. K6 (55) bu durumu “*Düzgün bir fiziğim olmalı, fazla yağlanmamalıyım, düzgün görünmeliyim*” gibi sözlerle ifade ederek her zaman için fiziğini kontrol altında tutmak zorunluluğunda hissettiği bir güdünün oluştuğundan bahsetmektedir. K3 (30) ise beden imajı ve özgüveni arasındaki ilişkiyi şu şekilde tarif etmektedir: “*Fiziksel görünüş önemlidir. Sporcu kadınların...kendilerine güvenlerinin öz güvenlerinin yüksek olabilmesi için fiziğinin elverişli olması gerekiyor.*”

Araştırmamızda voleybolcu kadınların ideal bir bedene sahip olduklarını düşündüklerini ayrıca voleybol branşını diğer spor branşlarından ayırarak kadın bedeninin estetik ve güzelliğini ortaya çıkaran bir branş olarak değerlendirdiklerini görmekteyiz. Bu doğrultuda voleybolcu kadınların sahip oldukları beden imajını; toplumsal kimliklerine seçkinlik ve itibar sağlayan bir olgu olarak değerlendirdiklerini görülmektedir. Araştırmamızın bulgularında katılımcıların; “*ışıldımızın ekrana yansması lazım*”, “*televizyonda bakımlı görünmemiz önemlidir*”, “*fiziklerimize dikkat ettiğimiz için de beğenilen sporcularız*” şeklinde demeçler verdikleri görülmektedir. Bu noktadan hareketle voleybolcu kadınların fiziksel görünüşleriyle toplumdaki diğer kadınlara ve küçük kız çocuklarına örnek olmak istediklerini görmekteyiz. Ayrıca araştırmamızın sonuçları bu kadınların profesyonel spor yaşantılarını sonlandırmış olsalar bile, fiziksel görünüşlerini ideale yakın bir biçimde korumaya yoğun çaba sarf ettiklerini göstermektedir. Bu çaba bireylerin sağlıklı olma arzusu olarak değerlendirilebileceği gibi voleybolcu kadınların davranış ve yaşantılarını biyoiktidar merkezli sürdürme alışkanlığı edinmiş oldukları şeklinde de değerlendirilebilir. Nihayetinde fiziksel görünüşlerine oldukça önem verdikleri tespit edilen voleybol sporcularının, imajlarını kaybetmemek için bedenlerini sürekli denetim altında tuttuklarını söyleyebiliriz.

Araştırmamızdaki voleybolcu kadınlardan bir bölümünün, fiziksel görünüşlerini güreş ve halter sporcusu kadınlarla kıyasladıkları görülmüştür. Araştırma sonuçlarımızın analizi doğrultusunda bu kadınların kendilerini diğer branş sporcusu kadınlardan daha estetik ve daha kadınsı bulduklarını söylemekteyiz. Bu durumda voleybolcu kadınlar için “kadınsılık” durumunun, kadınlar arasındaki farklılıklar üzerinden ideal bir bedeni ölçüt almak suretiyle kurulduğunu görmekteyiz. Bora (2012) çalışmasında, araştırma sonuçlarımıza benzer bir analiz yapmaktadır. Çalışmasında kadınlar arasındaki sınıfsal farkların iki türlü kurulduğunu söylemektedir; beden politikaları ve kadın imgelerinde çeşitlilik (Bora, 2012). Farklı spor branşlarına mensup kadınların sportif başarılarından çok fiziksel özellikleri ve kadınsılık durumlarına göre karşılaştırıldıkları düşünüldüğünde, beden politikalarının ve kadınlara yönelik incelemelerin kadınlar arasındaki sınıfsal farklılıkların yaratılmasında ne denli bölücü unsurlar olduklarını görmekteyiz. Örneğin K10’un (37) : *“voleybolun şöyle bir şansı var uzun ve kas yapısı olarak daha ince uzun kas yapısı oluyor bizde. Örnek veriyorum bir güreşçiye bir halterciye nazaran voleybol sporu daha görsel ve göze hitap eden daha estetik bir spor”* sözleri veya K11’in (64) : *“futbolu belki görüntü olarak fizik olarak ne bilim ben bi bayana yakıştıramayabilirim ama voleybol sadece görüntü olarak yakışması olarak tabiki de değil. Voleybol her türlü bir kadın sporu”* ifadesi ve K15’in (38) voleybolcu kadınların fiziklerini diğer spor branşına mensup kadınlarla kıyaslayarak kullandığı *“bence her zaman daha başarılı bir fizik görümüne sahip oluyorlar”* sözleri sporcu kadınlar arasındaki farklılıkları vurgular niteliktedir. Araştırmamızın sonuçları bu farklılıkların sürdürülmesine voleybolcu kadın sporcuların bizzat iştirak ettiklerini göstermektedir.

Literatürde kadın voleybolcuların fiziksel özelliklerinin incelenip (Örn: Cicioğlu ve ark., 1998; Ergül, 1995) bedenlerine ilişkin algılarının araştırıldığı çalışmalar mevcuttur. Örneğin Dinçaslan ve ark. (2019) tarafından Denizli ilinde voleybol oynayan kadınlar üzerine yaptıkları araştırmalarında, kadın voleybolcuların fiziksel görünüşlerine verdikleri önemi ve bedenlerinden memnun olma oranlarını yüksek bulmuşlardır. Bu bakımından Dinçaslan ve ark.’nın (2019) çalışması araştırmamızın sonuçlarıyla örtüşmektedir. Başka bir araştırmada fitnessçi kadınların bedenlerine yönelik algılarının iktidar ilişkileri bağlamında irdelendiğini görmekteyiz. Sözü

edilen araştırmada fitnessçı kadınların kaslı olma durumlarını fit ve sıkı olmak bağlamında değerlendirdikleri görölmektedir. Bu doğrultuda fitnessçı kadınların aşırı kaslı olma durumundan kaçındıkları çünkü bu durumunun beden imajlarının zarar vereceğini düşündükleri belirlenmiştir (Kavasoğlu & Macit, 2018)

Araştırmanın katılımcıları voleybolun her ne kadar erkekler için de en az kadınlar kadar uygun bir spor dalı olduğunu belirtmiş olsalar da, araştırma sorularına verdikleri cevapların cümle araları analiz edildiğinde, katılımcıların büyük bölümünün voleybolu kadınsı bir spor dalı olarak görme eğiliminde oldukları görölmüştür. Başka bir deyişle katılımcıların ifadelerinde bu spor dalına sıkça ‘kadınsı’ anlamlar yüklediklerini görmekteyiz. Voleybolcu kadınların estetik açıdan kendilerini diğer spor dallarındaki kadınlardan daha “kadınsı” olmak suretiyle ayırdıkları belirtmiştik. Bu durum “kadınlık” kavramının toplumsal bir inşa süreci olduğunu (Bordo, 1993) ve kadınların erkeklerle olduğu kadar kendi aralarında da sınıflara ayrıldığını göstermektedir. Bu noktadan hareketle “beden” kavramının toplumsal cinsiyetin inşasında önemli bir yeri olduğunu görmekteyiz. Sonuç olarak voleybolcu kadınlar için “kadınsılık” kavramı, her zaman erkek cinsinden farklı olanı değil kimi zaman bir başka kadından farklı olmayı da ifade etmektedir.

Araştırmamızda bazı voleybolcuların, voleybol branşını biyolojik indirgemeci bir yaklaşımla kadınlara özgü bir branş olarak konumlandıkları görölmüştür. Örneğin katılımcıların kullandıkları; “*voleybolun kadınlar branşının erkeklerdeki kadar güce dayalı olmaması*”, “*rallilerin erkek maçlarında daha kısa sürmesi*”, “*topun çabuk ölmesi*”, “*seyredilebilirlik açısından kadınlar branşının daha zevkli olması*” gibi söylemler, voleybolu kadınların biyolojik özellikleriyle bağdaşlaştıran ifadeler olarak öne çıkmaktadır. Araştırma katılımcılarının söylemlerinde görölen bu biyolojik indirgemeci tavır, voleybolun kadınlar branşının ölkemizde erkeklerden daha fazla ilgi görmesinin sebebi olarak da gösterilmektedir. Ayrıca araştırmamızın sonuçları voleybolcu kadınların voleyboldaki mücadele alanını; korunaklı, rakiple fiziksel temasın olmadığı ve şiddet eğiliminin az olduğu bir alan olarak tanımlama eğiliminde olduklarını göstermektedir. Voleybolcu kadınların ifade ettikleri bu tanımlamalar voleybolu ‘kadınsı’ bir spor dalı olarak içselleştirdiklerine işaret etmektedir. Literatürde voleyboldaki temel hareketlerin (smaç, pas, manşet, servis,

blok) uygulanışının, cinsiyete göre değişkenliğini inceleyen çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalardan örnekler aşağıda sonuçları ile birlikte sıralanmıştır.

Sutherland (2012) Latin Amerika ve Karayip adalarındaki toplumsal cinsiyet ve spor etkileşimini incelediği araştırmasında; bu bölgelerde voleybolun feminen bir branş olarak algılandığını ve bu algının oluşmasında rakiple fiziksel temasa izin vermeyen oyun yapısının etkili bulunduğunu belirtmektedir. Nitekim voleybolun temassız bir branş olma özelliği kadınların bu spor dalında erkeklerden daha az yaralanmalarına etki etmemektedir. Literatürde branş genelinde kadınların yaralanma oranlarının erkeklerden yüksek olduğunu gösteren araştırmalar mevcuttur. Örneğin Çelebi ve Aksu (2018) tarafından Türkiye voleybol liginde bir sezon boyunca kadın ve erkek voleybolcuların yaralanmalarının karşılaştırıldığı bir çalışmada, yaralanma insidansı 1000 antrenman/maç saatinde kadınlarda 7,9 erkeklerde 4,3 bulunmuştur. Benzer şekilde Amerika Birleşik Devlet’lerinde ulusal bir voleybol turnuvasının incelendiği başka bir çalışmada da kadın sporcuların yaralanma oranlarının erkek sporculardan yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Schafle ve ark.,1990). Moreno ve ark. (2015) tarafından yapılmış olan başka bir çalışmada, 2010 Erkekler Dünya Şampiyonası ve 2011 Erkekler Dünya Ligi maçlarındaki ralliler analiz edilmiş ve üst düzey erkek maçlarında oynanan rallilerin %70’inden fazlasının altı saniyenin altında sürdüğü tespit edilmiştir. Kadın takımlarındaki rallilerin sürelerinin ise erkek takımlarından daha uzun olduğu belirtilmiştir (Moreno ve ark, 2015) Voleyboldaki oyun organizasyonu modellerinin, cinsiyet değişkenine göre farklılıklarının karşılaştırıldığı başka bir çalışmada, her iki cins arasındaki oyun modellerinin farklılaşmasında hücum (atak) özelliklerinin belirleyici olduğu bulunmuştur. Araştırmanın sonuçları erkeklerin hücumlarının kadınlara göre daha çabuk ve sert gerçekleştiğini, kadınların ise teknik yeterliliklerini erkeklerden daha iyi kullandıklarını göstermektedir (Costa & ark, 2012)

Araştırmamızın sonuçlarına göre voleybolcu kadınların voleybolu imgeleme biçimlerinde biyolojik indirgemeci yaklaşımın vurgusuna rastlandığını belirtmiştik. Bahsedilen biyolojik indirgemeci tavır, katılımcıların alan içindeki sporcuları imgelerken kullandıkları cinsiyetçi vurgularla da ortaya çıkmaktadır. Örneğin: ‘paylaşma duygusu’, ‘dayanıklılık’, ‘sabır’ ve ‘bir işi sonuna kadar götürmek’ gibi

nitelikler, araştırmamızdaki kadınların sahip olduklarını düşündükleri nitelikleridir. K6'nın (55) konu hakkındaki sözleri, voleybolun kadın sporu olarak imgelendiğine örnek teşkil eden ifadelerdir. *“Kadınlar zaten birlikte bişey yapmakta çok başarılı. Çünkü bir işi sonuna kadar yapma, dirayetli olma, vazgeçmeme gibi özellikler, dayanıklılık ve sabır çok daha yoğun özellikler ve göze de kadın tabi ne bilim işte güzel bir görüntü olduğu için teknik bir sporun görsel olarak da güzel görünen kişilerce icra edilmesi ve bunu en iyi şekilde takım oyunu haline getirebilmesi bence cazibesini arttırıyor.”*

Katılımcılara göre yukarıda belirtilen niteliklere sahip olmayan bireylerin voleybolda başarılı olmaları zor bir ihtimaldir. Araştırmamızda bu özellikleri doğaları gereği erkeklerden daha fazla barındırdıklarını düşünen kadınların, kendilerini bu spor dalı ile erkek sporculardan daha fazla özdeşleştirdikleri görülmüştür. Araştırmanın bir diğer katılımcısı K11 (64) de K6'nın (55) değerlendirmesine benzer bir biçimde voleybolun kadın sporu olduğunu söylemekte ve sözlerine şu şekilde devam etmektedir: *“voleybolda yaratıcılık var voleybolda paylaşım var. Kadınların içinde olan bütün duyguları bence voleybol barındırıyor. Anaç bişey voleybol anaç bişey bence.”* Yukarıda örnekleri verilen değerlendirmelerden hareketle, kadın voleybolcuların kendilerini nitelik olarak voleybol branşında öncü bir konuma yerleştirdiklerini ve insan doğasına ilişkin biyolojik determinist bir yaklaşıma sahip olduklarını söyleyebiliriz. Öyle ki araştırmamızdaki bazı kadınlar Türkiye örneğinde kadın voleybolcuların erkeklerden başarılı olmaları durumunu bu yaklaşımla açıklamışlardır. Ne var ki kadınların branş genelindeki kadın sporculara yükledikleri bu biyolojik determinist anlam diğer ülkelerin dünya sıralanmasındaki başarılarına baktığımızda anlamını yitirmektedir. Örneğin FIVB'nin 1 Şubat 2020 tarihli dünya başarı sıralamasına göre voleybolun erkekler branşında Polonya dünya sıralamasında 2. sıradayken, kadınlar branşında 13. sıradadır. Ya da Brezilya ve ABD ülkeleri hem kadınlarda hem de erkeklerde en başarılı ilk 5 ülke arasındadır. Bu bağlamda her iki cins genelinde de başarı; yapılan altyapı yatırımlarına, yönetim ve antrenör yeterliliklerine veya motivasyon gibi unsurlara bağlı olarak değişmektedir. Bir spor branşında tarihin belirli dönemlerinde kadınlar ön plana çıkarken tarihin başka bir döneminde erkek branşları ön plana çıkabilir. Bu bağlamda sporda bir branşın diğerinden başarılı olması süreklilik arz eden bir durum değildir. Bu doğrultuda

araştırmamızda spordaki başarı unsurunun insan doğasını esas alan biyolojik indirgemeci bir yaklaşımla açıklanması ve bunun cinsiyet farklılıkları üzerinden yapılması yetersiz bulunmuştur.

Araştırmamızın sonuçlarına göre voleybolcu kadınların sıklıkla kendilerini *‘erkek gibi, dayanıklı, kolay kırılmayan, güçlü kadınlar’* olarak tanımladıkları belirlenmiştir. Bu noktadan hareketle voleybolcu kadınların erkeksi roller üstlenmelerine etki eden çeşitli faktörlerin var olduğu söylenebilir. Hargreaves (1997) kadınların davranış ve söylemlerinde ortaya çıkan ve güçlü olmanın bir koşulu olarak kullanılan erilleşme gereksiniminin, kadının erkekten aşağı olması durumunu meşrulaştırdığını belirtmektedir. Yukarıda örnekleri verilen ifadeler de eril özellikler taşıyan ifadeler olmalarından dolayı bahsedilen meşruluğu desteklemektedir. Nitekim araştırmamızda voleybolcu kadınların erilleşme gereksinimini çoğunlukla karşıladıkları herhangi bir olumsuzluk durumunu (taciz, mobbing vb.) bertaraf etmek için kullandıkları görülmüştür. K5’in (58) taciz deneyimine maruz kalıp kalmadığı ile ilgili soruya *“erkek gibi kadınlar olduğumuz için buna istersen izin vermezsin”* şeklindeki ifadesi bu duruma verilebilecek en çarpıcı örneklerden biridir. Araştırmamız voleybolcu kadınların bazılarının toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına ilişkin rollerini reddetmek için veya spora katılımın cinsiyete göre sınıflandırılıp voleybolun kadınsı bir sınıflamada kabul ediliyor olmasına karşı çıkmak için de erilleşme gereksinimine ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Örneğin K15 (38): *“voleybolcu olduğumuz için biz evet voleybolcusun ve bir prenses gibi kenarda duruyosun gibi bişey yok”* ve K5 (58): *“dünyada voleybol kadın sporu değil tabiki”* şeklindeki demeçleri bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Literatürde spora katılım gösteren kadınların erkeksi cinsiyet rollerini içselleştirdiklerini gösteren çok sayıda çalışma bulmak mümkündür (Challip, L., Villiger, J., Duignan, P., 1980; Hall A., 1986; Koca C. A., 2005). Bu çalışmalar sporda toplumsal cinsiyet kalıp yargıları olduğunu (Büyükaşar, 2016; Koca ve Demirhan, 2005; McKinnon, 1987; Young, 1979), spora katılımın cinsiyet uygunluğuna göre sınıflandırıldığını (Durur, 2017; Koca, 2006) ve voleybolun kadınsı bir spor dalı olarak konumlandırıldığını (Şallı ve ark., 2017; Yüksel, 2014) göstermeleri bakımından araştırma sonuçlarımızla benzerlik taşımaktadır.

Araştırmamızın sonuçları göre Türkiye Voleybol Tarihi'nde, voleybolcu kadınların toplumsal statülerine etki eden bir takım gelişmeler yaşanmıştır. Bir toplumdaki bireyin veya grupların statüsünün, birey ya da grup pratiklerinin sınıf hiyerarşisinde nasıl derecelendirildiği ile ilişkili olduğu bilinmektedir (Swartz, 1997). Bu doğrultuda araştırmamızda voleybolun kadınlar branşında kazanılan uluslararası başarılar bir grup pratiği olarak tanımlanmıştır. K5 (58) voleybolcu kadınların başarılarını “(...) *ama hani bi ekol bi hani oluşturabilmemiz açısından bence kızlarda sanki bunu bir tık daha başardık.*” şeklinde yorumlamaktadır. Araştırmamızın sonuçlarına göre voleybolun kadınlar branşındaki başarıların istikrarlı bir pratik halini gelmesi ve bu pratiklerin erkekler branşında elde edilememiş olması kadınların toplumsal hiyerarşideki konumlarının yükselmesinde etkili olmuştur.

Türk voleybolunda erkekler branşı hem kulüp takımlarında hem de milli takımlarda kadınlar branşından önce faaliyetlerine başlamasına rağmen her iki platformda da kadınların başarılarının gerisinde kalmıştır. Voleybolun kadınlar branşında kazanılan uluslararası başarılar arttıkça, kadın sporcuların popülerliklerinin de giderek arttığını belirtmiştik. Bu gelişmeler toplum genelinde voleybolcu kadınlara yönelik imgelemenin farklılaşmasına, voleybolcu kadınların prestij kazanmasına ve geleneksel bakış açısından uzaklaşılarak kadın voleyboluna yaklaşımın daha modern bir hal almasına olanak sağlamıştır. Kazanılan uluslararası başarılar kamusal alanda voleybolcu kadınların erkeklerden daha fazla görünürlüğe sahip olmasına yol açtığı gibi ayrıca kadınların saygın bir toplumsal kimlik kazanmalarında da etkili olmuştur. Başka bir deyişle voleybolcu kadınların elde ettikleri sportif başarılar, bu kadınların toplumsal kimlik ve statülerine olumlu yönde katkı sağlamıştır. Ayrıca kadınların başarılarının istikrarlı bir hal alması bu sınıfa mensup kadınların toplumsal statülerini korumalarına etki eden unsurlardan biri olmuştur. Böylece voleybolcu kadınların ahlaki ve yaşamsal becerilerini kamusal alanda geliştirme olanağı kazandıkları görülmüştür.

Ülkemizde kadınların bir spor dalında erkeklerden daha fazla ön plana çıkması sık rastlanan bir durum değildir. Sporun güç ve iktidar ilişkilerini içinde barındıran ve bu ilişkilerin eril hiyerarşi lehine üretilmesinde en etkili kurumlardan biri olduğu düşünüldüğünde (Hargreaves, 1994), kadınların bu alanda ön plana çıkması daha

değerli bir hale gelmektedir. Üstelik bu kadınlar istikrarlı bir hale gelen başarıları sayesinde belki de ilk defa bir spor branşında erkek sporcuların ikincil konuma düşmelerine sebep olmuşlardır. K8 (47) Türkiye’de voleybolun kadınlar branşının erkek branşına göre üstünlüğünü şu şekilde yorumlamaktadır: *“biz kadın voleybolu olarak hakkikaten farklı bir ivme kazandık ve üstüne koyarak devam ediyoruz... Erkek voleybolunda birazcık daha daha yolumuz olduğunu düşünüyorum. Ama kadın voleybolu olarak birşeyleri aştık artık.”* Kadınların branş özelindeki bu hiyerarşik üstünlüğü, sporda süregelen toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının dönüştürülmesi yönünde büyük önem arz etmektedir. Başka bir deyişle voleybolcu kadınlar sayesinde sporu eril hiyerarşik yapıya özgü konumlandırıan toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına meydan okumak mümkün hale gelmektedir. Bir toplumda, toplumsal bir sınıftan bahsedebilmek için o grubun üyelerinin ortak koşulları paylaşımlarını, dayanışma duygusu geliştirmelerini ve ortak bir bilinçle hareket edip bir yaptırım gücü oluşturmalarını zaruri görmektedir (Kışlalı, 2002’den akt. Ataçoğlu ve Zelyurt, 2016) Bu doğrultuda voleybolcu kadınları “toplumsal bir sınıf” olarak değerlendirmemiz mümkün görülmektedir. Çünkü sporda kadının gücünü temsil eden bu kadınların, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını dönüştürücü bir yaptırım gücüne sahip olduklarından bahsedilebilir. Örneğin K10 (37), kadınlar branşında elde edilen başarıların kadının toplumsal statüsünde bir takım gelişmelere yol açtığını söylemektedir: *“başarılı olmak ve kadının daha güçlü olduğunu beklenilenden diyim, daha güçlü derken hani cinsiyet ayrımı yaparak değil, aslında beklenilenden düşünülenden daha güçlü bir varlık olduğunu anlamaları, işte bunu bundan zevk alarak kendi çocuklarını teşvik etmeleri bence bunu tetikledi ve gerçekten büyük bir kitleye hitap ettiğimizi düşünüyorum.”*

Nitekim araştırma sonuçlarımıza göre sporda egemen olan tahakküm ilişkileri kadınların bu durumu kendi lehine dönüştürmelerine izin vermemektedir. Araştırmamızda bahsedilen tahakküm biçimini, kavramsal olarak toplumsal cinsiyet ideolojilerinde bulmak mümkün. İlk olarak toplumsal cinsiyet ideolojisinin voleybolu estetik ve güç unsurları bağlamında “kadınsı” bir spor dalı olarak konumlandığını söylemekteyiz. Bu doğrultuda kadınsı olarak konumlandırılan bu spor dalında, erkek sporculardan kadınlar kadar başarılı olmaları beklenmeyecek ve sporda tahakküm biçimleri toplumsal cinsiyet normları üzerinden kurulmaya ve

sürdürülmeye devam edecektir. Başka bir deyişle, voleybolu kadınsı bir spor dalı olarak konumlandıran bu kategorik yaklaşım, eril hegomonik iktidarın değerlerini koruyarak spordaki eşitsizliklerin devamlılığını sağlayacaktır.

Araştırmamızın sonuçlarına göre toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının dönüştürülmesinde engelleyici olan diğer tahakküm biçimlerini; filenin sultanları söyleminde, ev içindeki ataerkil ideolojilerde ve alan içinde kadınların sıkça maruz kaldıkları mobbing, taciz ve istismar davranışlarında görmekteyiz. Kadınların voleybol deneyimlerini olumsuz yönde etkileyen bu diğer tahakküm biçimlerine değinmeden önce, voleybolun kadınsı bir spor dalı olarak konumlandırılmasının bazı durumlarda kadınların hayatlarını olumlu etkileyen unsurlarından da bahsetmek gerekir. Bu doğrultuda voleybolu kadınsı bir spor dalı olarak konumlandırılmasının kadınlar için her zaman kötü sonuçlar doğurmadığı görülmektedir.

İlk olarak voleybolun kadınsı bir spor dalı olarak benimsenmesinin, kadınların bu spor dalına katılım amaçlarını farklılaştırdığını söyleyebiliriz. Kadınların voleybola katılım amaçlarının farklılaşması, bu spor dalındaki profesyonelleşme eğilimlerini arttırmıştır. Örneğin K6 (55), Türkiye’de kız çocuklarının voleybol sporuna idoller üzerinden bağlandıklarını şu sözlerle ifade etmektedir: *“Avrupa’da takımlara karşı kazanılan başarılar ve bu başarıların çoklukla gelmesi genç sporcuları da buraya doğru yönlendiriyor. Yani nasıl dizi yıldızı veya sanatçı olmak isteyebiliyorlar, aktör, aktris veya pop yıldızı olmak istiyorlar onun gibi bazı idollerin olması bu spor dalında kadın idollerin olması kız çocuklarını da yönlendiriyor. Çünkü önlerinde bir hedef ve olmak istedikleri bir kimlik bulunuyor. Bu fanlık bu hayranlık bu idoller çocukları buraya doğru yönlendiriyor.”* Bu doğrultuda voleybola önceleri eğlence ve sosyalleşme amacı ile katılım gösteren kadınların, günümüzde popüler bir spor dalı haline gelen bu spor dalına artık meslek edinmek amacıyla katılım gösterdiklerini söyleyebiliriz. Bu noktadan hareketle iyi bir maddi gelir elde etme beklentisinin, kadınların voleybola katılım amaçlarını farklılaştıran unsurlardan biri olduğunu görmekteyiz. Örneğin K4 (30), 30’lu yaşlarda olmasına rağmen voleyboldan maddi olarak elde ettiği kazanımları şu şekilde aktarmaktadır: *“18 yaşımdan beri hiç bir şekilde aileme bağımlı yaşamıyorum. Hep kendi evim oldu. Herşeyimi arabamı evimi herşeyimi kendim aldım. Maddi olarak hiçkimseye bağımlılığım yok.”* K14 (34) de

benzer şekilde toplumumuzdaki küçük kız çocuklarının voleybol sporunu sosyal statü ve maddiyat amaçlı tercih ettiklerini düşünmektedir.

Araştırma bulgularının analizi sonucunda günümüzde çocuklarını spora yönlendiren ailelerin geçmiş dönemlerin geleneksel düşüncesinden uzaklaştıkları görülmüştür. Aynı zamanda günümüz ailelerinin çocuklarını voleybola yönlendirirken bir takım beklentiler içinde oldukları da belirlenmiştir. Bu doğrultuda araştırmamızda günümüz sporcu ailelerinin çocuklarına küçük yaşlardan itibaren sosyal ve davranışsal kazanımlar edindirmeye çalıştıklarını ayrıca kız çocuklarının ekonomik anlamda güçlenmelerini de gözettiklerini görmekteyiz. Bu noktadan hareketle ailelerin sosyal davranış pratiklerinin değişmesinde, voleybolun kadınlar branşında gerçekleşen sportif başarıların etkili bulunduğunu söyleyebiliriz. Böylece toplumun kadın/voleybol ilişkisine bakışı yeniden şekillenmeye başlayarak daha modern bir hal almıştır. K12 (60) seneler itibariyle ailelerin tavrında görülen olumlu değişimleri şu şekilde aktarmaktadır: *“O zamanlar çok geriydi tabi düşünce olarak insanların düşüncesi farklı bakıyorlardı yani spor yapan kızları iyi gözle görmüyorlardı. Ben tabi 73 yıllarından bahsediyorum ama daha sonra anladılar ki bu sporla gerçekten sporcuların ne kadar değerli olduğunu, dürüst olduğunu, kimlik kazandıklarını, bu sefer kız çocukları babaları bile benden işte benim kızımı da başlatır mısın işte voleybola diye teklifleri oldu. Yani daha önce farklı bakanlar daha sonra çok farklı bakıp kendi çocuklarını da bu spora teşvik etmeyi istediler ve örnek göstermeye başladılar.”*

Araştırmamızın sonuçlarına göre voleybol oynamanın kadınların hayatlarına kattığı kazanımlar küçük yaşlardan itibaren ortaya çıkmaktadır. Araştırmamızda ortaya çıkan bu kazanımlardan biri de voleybola katılım gösteren çocukların akranlarına göre aileleri tarafından daha az denetime tabi tutulmalarıdır. Bu durumun yaşanmasında toplumun kadın/voleybol ilişkisine bakışının daha modern bir hal alması etkili olmuştur. Sonuçta Türk toplumunun ataerkil özellikler taşıyan bir aile yapısına sahip olduğu ve ailelerin kız çocuklarına korumacı ve denetleyici bir yaklaşım tarzı benimsedikleri bilinmektedir (Kandiyoti, 2015). Nitekim araştırmamızda voleybolcu kadınların küçük yaşlardan itibaren yoğun antrenman saatlerine maruz kaldıkları veya farklı şehirlerdeki turnuvalara katılmak için ailelerinden uzakta uzun zaman geçirdikleri görülmüştür. Bu doğrultuda aileleri

yanlarında olmayan bireylerin, çocukluk ve gençlik dönemlerinden başlayarak çeşitli zorlukları kendi çabalarıyla aşmak durumunda kaldıkları görülmüştür. Bir bakıma sporcu olarak bir hayat sürmek demek akranlarıyla karşılaştırıldığında bireyler için çeşitli zorunlulukları ve farklılaşmaları beraberinde getirmiştir. Aileler ise çocuklarının denetimlerini ahlaki davranış ve tutumlarını kontrol etmek suretiyle uzaktan sürdürmüşlerdir. K10 (37) konu hakkında yaşadığı tecrübelerini şu şekilde aktarmaktadır: *“normal bir meslek seçmiş olsam belki işte ne bilim evlenene kadar diyim, evlenene kadar yaşayacağım özgürlük, evlendikten sonra yaşayacağım özgürlükle farklı olucakken, aslında ben spor yaptıktan sonra bu fark değişti ailem açısından. Çünkü onlar zaten benim bir turnuvada, ya da bir maçta ya da bir deplasmanda olduğumu bildikleri için, tabikide her defasında endişe duymuşlardır diye düşünüyorum ama bana çok yansıtmadan, bana destek oldular. Zaman içerisinde zaten spor yaptığınız için her şeye kendiniz koştüğunuz için, işlerinize kendiniz koşuyosunuz, ilişkilerinizi kendiniz ayarlıyorsunuz, bir derdinizi kendiniz çözmeye çalışıyorsunuz, bu yüklendiğiniz yükleri de kendiniz hani aşmaya çalışıyorsunuz ya da bir güçlkle karşılaştıysanız annenize söylemiyorsunuz bunu kendiniz geçmeye çalışıyorsunuz üstesinden gelmeye çalışıyorsunuz e bu da zaten gün geçtikçe sizi daha da özgür ve güçlü kalıyo.”*

Araştırmamızda ayrıca bazı ebeveynlerin çocuklarının okul eğitimi konusunda ısrarcı oldukları ve çocuklarının sporcu olmalarına okul eğitimlerini aksatmamaları koşulu ile destek verdikleri görülmüştür. Yine de araştırmamızın sonuçları spora katılım gösteren kadınların spor ve eğitim yaşantılarını koordinere bir biçimde sürdürmekte güçlük çektiklerini göstermektedir. K11 (64) voleybolcuların, spor ve eğitim yaşantısını birlikte yürütemediklerini *“Çok az sporcu üniversite mezunudur o yüzden”* şeklinde yorumlamaktadır. K3 (30) benzer şekilde *“zamanda bir çok konudan çok fazla geri kalmam gerekiyordu yani hem sosyal hayat hem eğitim hayatımda çok fazla zorluk çektim.”* şeklinde aktarmaktadır.

Bu bağlamda araştırmamızda antrenman ve okul saatlerinin çakışması, yorgunluğa bağlı konsantrasyon eksikliği, uyku düzeni bozuklukları ve kimi zaman yaşanan sakatlıklar sporcu bireylerin okul eğitimlerini sürdürmelerinde ortaya çıkan zorluklar olarak belirlenmiştir. Araştırmamızda ayrıca sporcu sakatlıklarından doğan rehabilite olanaklarının geçmiş dönemlerde oldukça sınırlı olduğu, bu yüzden günümüzde 50-

66 yaş aralığında olan kadın sporcuların kronik vücut rahatsızlıkları çektikleri belirlenmiştir. K5 (58) bu durumu şu şekilde aktarmaktadır: *“bizim dönemimizde hani işte 70lik 90lık kasalara sıçra, merdivenlere sıçra ve sert zeminler, ayakkabılar ve malzemeler tabiki ona göre, şimdiki kadar şeyli değil..umm dolayısıyla hani bunların belki kalıcı sakatlanmalar veya vücudumuza bir takım ileriki yaşlarda belki hani onarılması güç şeylere neden olduğunu düşünüyorum.* Benzer şekilde K11 (64) de *“aşırı antrenman yapmanın zaman içinde bazı organlarımıza zarar verdiğini çok ilerde gördük...hani ufak tefek sağlık sorunları daha ilerde eklemlerle ilgili sıkıntılarımız oldu.”* şeklinde yorumlamaktadır.

Önceki bölümlerde voleybolcu kadınların hayatlarının çeşitli dönemlerini akranlarından farklı deneyimlediklerini belirtmiştik. Farklı şehirlere seyahat etmek, farklı kültürleri tanımak ve medyada yer almak gibi çeşitli aktiviteleri erken yaşlardan itibaren deneyimleyen kadınların, genç yaşlardan itibaren farklı deneyimler kazandıkları görülmektedir. Ayrıca bu kadınların sosyalleşme süreçlerinin ve gündelik yaşam pratiklerinin benzer olduğu düşünüldüğünde ortak amaçlar uğruna mücadele eden bir gruba ait olma motivasyonunun, kadınların kolektif bir kimlik altında bütünleşmelerine de yol açtığı söylenebilir. Bir anlamda birey, grup içinde yaşanan pratiklere katılarak sosyal süreçler içinde öğrenme deneyimini gerçekleştirmekte ve bu öğrenme deneyimi içinde kendine yeni bir kimlik edinmektedir. Semboller, değerler ve imgeler voleybolcu kadınların ortak anlamda temsil ettikleri kolektif kimliğe dönüşmekte ve bu kolektif kimlik kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Nitekim kimlik ediniminin hem şahsi hem de toplumsal olarak inşa edilen çift yönlü bir süreç olduğu bilinmektedir.

Toplumsal bir kimlik olarak değerlendirebileceğimiz kolektif kimlik arka planda ait olduğu grubun ortak kültürüne bağlı olmayı gerektirir (Tural, 1988). Yavuz’un (2008) “Yeni sosyal hareketler yeni kolektif kimlikler yaratır” sözünden yola çıktığımızda, voleybolcu kadınların spor alanında gerçekleştirdikleri eylemlerle ortak bir kolektif kimlik yarattıklarını söyleyebiliriz. Böyle bir değerlendirmeyi yapabilmemizde bu kadınların toplumsal hiyerarşideki konumlarını spor yoluyla dönüştürebilmelerinin payı büyük. Örnek verecek olursak; voleybolun popüler bir spor dalı haline gelmesi, alana yapılan yatırımların artması, kadınların maddi

olanaklarının güçlenmesi ve voleybolcuların kamusal alanda görünürlük kazanmaları gibi gelişmeler kadınların spor yoluyla elde ettikleri başarılarıdır.

Branş özelinde yaşanan gelişmelerin olumlu tezahürlerinden biri de kamusal görünürlüğe sahip olan voleybolcuların yaptıkları girişimlerdir. Araştırmamızın analizleri günümüzde kamusal görünürlüğe sahip olan bazı voleybolcuların, ülkemizin farklı kesimlerinde spor okulları açtıklarını böylece dezavantajlı bölgelerindeki çocukların voleybol sporuyla tanışmalarını sağladıklarını göstermektedir. Bunun dışında voleybolcu kadınların kamusal görünürlüklerinin artması toplumumuzdaki küçük kız çocuklarının bu kadınları kendilerine rol model olarak örnek almalarını sağlamıştır. Bu durum voleybolun bir meslek dalı olarak tercih edilmesine pozitif yönde etki etmiştir. Erkal'ın (1982) çalışmasında son yıllarda voleybolun ülkemizdeki popüler spor dallarından biri haline geldiğini söylemekte ve popülerliğin bu spor dalına yönelik profesyonelleşme eğilimini arttırdığını vurgulamaktadır.

Nitekim voleybol branşı özelinde yaşanan bu gelişmeler spor alanının yapısını farklılaştırmıştır. Araştırmamızda mücadele alanı yapısında görülen değişiklikler, farklı kuşaklara mensup kadın deneyimleri üzerinden okunmuştur. Bu doğrultuda erken dönemlerde voleybol oynayan kadınların cinsiyet ayrımcılığı yapan söylemlere ve tüm olumsuz çevresel etmenlere karşı ortak bir dayanışma içinde olduklarını görülmektedir. Bu dayanışma biçimi liberal feminist söylemin 'kız kardeşlik' ideolojisiyle benzerdir. Nitekim araştırmamızın sonuçları, günümüz spor ortamının artık rekabetçi ve çetin bir yapısı olduğunu ve pastadan pay sahibi olmak isteyen kadınların birbirleriyle mücadele etmek durumunda olduklarını göstermektedir. Bu doğrultuda araştırmamızda mücadele alanının yeni yapısı kadınlar tarafından *'kurtlar sofrası, liyakatın olmadığı ve psikolojik savaş verilen bir alan'* olarak tanımlandığını görmekteyiz. Bu durumun sonuçlarından biri olarak günümüz sporcuları liberal feminist söylemin 'kız kardeşlik' ülküsünden uzaklaşmışlardır.

Kadınların voleybol branşı özelinde erkeklerden başarılı olmaları durumunun, kadınların sportif koşullarını farklılaştırdığını söylemiştik. Donnelly de (1996)

benzer biçimde kadınların icra ettikleri sportif koşulları farklılaştırmaları gerektiğini, ancak bu şekilde kendilerini ikincil durumda bırakan koşulları değiştirme başarısı elde edebileceklerini savunur. Koşullarını değiştiren kadınların ise özgürleşmiş, etkin ve alıcı olması gerekmektedir. Böyle bir kadın figürü, erkeğin ona zorla kabul ettirmek istediği edilgenliği reddetmeli ve toplumsal cinsiyet normlarına boyun eğmemelidir. Araştırmanın katılımcılarından K14 (34) toplumumuzda kadınlara yüklenmiş olan toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin şu şekilde düşünmektedir: *“kendini geliştirmemiş insanların (gülüyor) bu tarzda konuşmaları yani beni açıkçası çok irdelemiyor Ne yaptığını biliyosan, bunu sana sporun sana neler kazandırdığını biliyosan, dışardaki insanların ne söylediğinin çok bir önemi yok bence.”*

Beauvoir’a (1973) göre de ergil değerleri benimseyen kadın; erkeklerle eşit bir biçimde düşünmekten, eylemde bulunmaktan, çalışmaktan, yaratmaktan gurur duyan modern kadındır. Donnelly (1996) ve Beauvoir’ın (1973) yaklaşımlarını voleybolcu kadınlar özelinde yorumlayacak olursak, bu kadınların günümüzde kolektif bir bilinç kazandıklarını, sosyal kimliklerini yeniden üretmekte olduklarını ve başarılarına sürdürülebilirlik sağladıklarını söyleyebiliriz. Tüm bu olgular voleybolcu kadınların sportif koşullarını farklılaştırmış olduklarına işaret etmektedir. Araştırmanın katılımcılardan K6 (55) spor yoluyla kadınların değişen koşullarını kendi deneyimi üzerinden şu şekilde ifade etmektedir: *“İnsanlara çok fazla hani olabildiğince mütevazî olmaya çalışıyorum ama insanlarda bir saygı uyandırdığımı düşünüyorum. Çünkü sonuçta yaptığım işte gelinebilecek en üst seviyelere gelmeyi başarmış durumdayım. Hala da bunu sürdürebilmek için çok ciddi çaba sarf ediyorum. Bu benim için yine tatmin edici oluyor... Çalışan biri olduğum için çevremdeki erkeklerle diyim ailece görüştüğümüz ailelerin erkekleri ile hani oturup iş konuşabilecek durumda olmak bana zevk veriyor.”*

Nitekim araştırmamızda kadınların toplumsal cinsiyet normlarına boyun eğmeyen bir kimlik inşa etme mücadelelerinin eril tahakkümün baskısına maruz kaldığını belirtmiştik. Bu tahakküm biçimlerine tek tek değinmekte ve sporcu kadınların bu tahakkümleri nasıl deneyimlendiklerini görünür kılmakta fayda var.

Araştırmamızın sonuçları voleybolcu kadınların ev içindeki cinsiyet rollerine ilişkin deneyimlerinin medeni durumlarına göre birbirinden farklılaştığını göstermektedir. Bu doğrultuda araştırmanın evli olmayan katılımcılarının toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili sorular karşısında özgürlük, bağımsızlık, eşit haklar gibi kavramları tutkuyla savunduklarını söyleyebiliriz. Örnek verecek olursak *“ev hanımlığı varsa ev erkeklığı de olmalı”* veya *“toplumsal cinsiyet rolleri kendini geliştirememiş insanların tabuları”* ifadeleri bu kadınların düşüncelerinden bazılarıdır. Araştırmamızın sonuçlarına göre toplumsal cinsiyet rollerine karşı yukarıdaki örneklerde olduğu gibi katı bir tutum sergileyen kadınların, cinsiyet rollerinin dönüştürülmesinde en etkili güç olarak ekonomik özgürlük kavramını savundukları görülmüştür. Bu kadınlar için ekonomik özgürlükleri kendilerini eril baskıdan kurtaracak olan en önemli araçtır. Bu noktadan hareketle araştırmamızın evli olmayan sporcularının, Marksist feminist yaklaşıma daha yakın bir çizgide konumlandıklarını söyleyebiliriz. Kadınların ezilmesini marksist feminist bir çizgiden yorumlayan Engels (2020) kadınların aile yaşantılarındaki değişikliği ancak maddi koşullarını değiştirmeleri sayesinde elde edebileceklerini savunur. Ona göre bir ev içindeki cinsiyete dayalı işbölümü kapitalist sistemin ürünüdür ve kadınların toplumsal statüsünü doğrudan etkilemektedir. Kapitalist sistemde cinsler arasında işbölümü eşitlikçi bir biçimde sağlanamadığı sürece kadının ailedeki konumu da değişmeyecektir (Engels, 2020). Zaretsky de bu durumu benzer biçimde yorumlar. Zaretsky’e göre kapitalist ekonomi parçalanıp dönüştürülmediği müddetçe, aile kurumunun içindeki sosyal ilişkiler dönüştürülemez (Zaretsky, 1974).

Araştırmamızın bulguları voleybolu meslek olarak icra eden kadınların 20’li yaşlar itibarıyla ortalamanın üzerinde bir gelir kazandıklarını göstermektedir. Bu durum sporcu kadınların evliliklerinin toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız kurulup sürdürüldüğü şeklinde bir yanılgı yaratabilir. Çünkü ekonomik olarak özgürleşen kadın bir anlamda eril hiyerarşiye bağımlı olmaktan kurtulacaktır. Nitekim araştırmamızın sonuçları evli olan katılımcıların tamamının aktif sporcu oldukları yıllarda dahi evin çamaşır, bulaşık, temizlik ve çocuk bakımı ile ilgili faaliyetlerini sürdürdüklerini göstermektedir. Araştırmanın katılımcılarından K15’in (38) *“Eve geldiğimizde yemeğimizi de yapıyoduk yeri geldiğinde, eve geldiğimizde temizliğimizi de herşeyi yine kendimiz yapıyoduk... roller devam ediyor”* ifadesi;

K1'in (35): *"Türk toplumunda kadına yüklenen sorumluluklar fazlasıyla çok.. Kadının yerine getirmesi gereken bazı kurallar olduğu doğrultusunda bir gelenekten gelenekten geliyoruz. Evi çekip çevirmesi, yemek yapması, çocuk bakması, kadın olduğu için giyimi kuşamı konuşması, bütün bu tabuları bir kenara bırakıp veya bunları sorumlulukları yerine getirip artık bir kadın olmak var sporun gerekliliğinde...geleneklerden biraz uzaklaşılsa da yinede onu bizim Türk kadını için söylüyorum yine de içinde barındırıyor"* sözleri, sporcu kadınların ev içindeki rollerinden özgürleşemediklerini göstermektedir. Benzer biçimde K10 (37) da konuyu *"Türkiye'de Türklerde diyim kadının rolü işte anaçtır biliyorsunuz, herkes hepimiz annemizden de gördüğümüz gibi."* şeklinde yorumlamakta ancak sporcu oldukları için eşlerinin onları daha çok desteklemesi gerektiğini söylemektedir.

Bu doğrultuda görülmektedir ki kadınlar kamusal alanda iş sahibi olsalar bile ev içindeki eril tahakkümün baskısından kurtulamamışlardır. Benston (1969) tüm zamanlarda ev işlerinin kadının sorumluluğunda olduğunu ve çalışan kadınların bu işlerde özgürleşmesinin ancak ev işlerinin ve çocuk bakımının toplumsallaştırılmasıyla mümkün olabileceğini söylemektedir. Böylece toplum bu işlerinin zorunluluğunu anlayacak ve kadınların aile içindeki konumlarına dair gözlemlediğimiz adil olmayan iş yükü ortadan kaldırılacaktır (Benston, 1969).

Nitekim araştırmamızın sonuçları evli olan kadınların ev içindeki rollerini dönüştürmek konusunda radikal bir eğilime sahip olmadıklarını göstermektedir. Başka bir deyişle araştırmamızda yer alan evli sporcuların çoğunun, ev içi rollerini 'anaç' bir tavırla içselleştirdiklerini söylemekteyiz. Bu doğrultuda bu kadınların çocuk bakımına ve evin düzenine ait işlerin kadınlar tarafından düzenlenmesini toplumsal düzenin sağlanması yönünde zaruri bir ihtiyaç olarak gördükleri belirlenmiştir. Bu noktadan hareketle araştırmamızdaki evli kadınların ev içi rollerine dair tutumlarının yapısal işlevselci bir yaklaşım altında kurulduğunu görmekteyiz. Yapısal işlevsel yaklaşımlar; aile kurumunda cinsiyet rolü farklılıklarının bulunmasını ve bu rollerin cinsiyet farklılıklarına göre düzenlenmesini toplumsal düzenin devamlılığının sağlanması yönünde önemli görmektedir (Erdoğan, 2008).

Araştırmamızdaki kadınlar temizlik, bulaşık, çamaşır ve çocuk bakımına ilişkin ev işlerini kadın olmanın gerekliliklerinden biri olarak görme eğilimine sahiptirler. Bu noktadan hareketle kadınların belirtilen ev işlerini kendi tercihleri doğrultusunda üstlendiklerini söylemekteyiz. Araştırmamızda bu tercihlerinin altında yatan ideolojiye toplumsal cinsiyet rollerinin kaynaklık ettiğini görmekteyiz. Araştırmamızın evli olan sporcuları her ne kadar eşlerinin de onlara yardımcı olduklarını ve belirli zamanlarda ücretli ev emeğine başvurdıklarını belirtmiş olsalar da bu durumu “*modern dünyaya daha adapte oldukları*” yönünde değerlendirmektedirler. Bu doğrultuda düzenin bozulmaması için ev işlerinin sorumluluğunu almaya devam ettikleri görülmüştür.

Literatürde kadınların ev içi emeğini, toplumsal cinsiyet ve modernleşme yaklaşımıyla irdeleyen çalışmalar mevcuttur. Kadınların ev içi emeğini liberal feminist bir yaklaşımla değerlendiren Taylor, hem eş hem de anne olan kadınların çalışıp eve katkı sağladıkları takdirde ev içi rollerde kadın erkek eşitliğinin sağlanacağını söylemektedir (Tong, 2006). Arat’a (1998) göre yüzünü modernleşmeye döndüren devlet politikaları kamusal alanda cinsiyet farklılıklarını yadsırken, özel alanda ise bu farklılıklar tanınır ve cinsler arasında hiyerarşi yaratılır. Böylece bu farklılıklar ev içi rollerde eril hiyerarşi tekelinde meşrulaştırılmaya devam eder. Bu doğrultuda önemli olan eşitlik ideallerini somutlaştırmaya yönelik politikaların sadece kamusal alanda değil özel alanda da ne ölçüde benimsenmiş olduğudur (Bozdoğan ve Kasaba, 1998). Zaretsky’e (1974) göre kamu/özel ve kadın/erkek ayırımında aile kurumu merkezi bir öneme sahiptir. Aile kurumu toplumda kadınların ikincil durumda olmasının baş mimarıdır ve yapısı değişmelidir. “Aile kadınların bu topluma katıldıkları biricik kurum olarak kalmaya devam ettiği sürece ve aile bugünkü biçimini koruduğu müddetçe aile ilişkileri içerisindeki her bir ve bütün kadınlar işgücüne girsin ya da girmesin ikincil duruma itileceklerdir” (Zaretsky, 1974 akt: Tong, 2006).

Literatürde farklı meslek gruplarında istihdam eden kadınların ev içi rollerinin irdelendiği çalışmalar da görmekteyiz. Bu çalışmalarda modern dönemle birlikte kadınların ev içi sorumluluklarında değişim yaşandığı, fakat bu değişimlerin kadınların toplumsal cinsiyet rollerinden özgürleşmelerinde köklü bir dönüşüme

sebeup olmadıkları görülmektedir (Örn: Başaran, 1984; Kıray, 1984; Günay & Bener, 2011). Bu çalışmaların sonuçları; çalışan kadınların ekonomik ve sosyal koşullarını iyileştirseler bile toplumsal cinsiyet rollerinin etkisinden tamamen kurtulamadıklarını göstermeleri bakımından araştırma sonuçlarımızla benzerlik taşımaktadır.

Sonuç olarak araştırmamızda modernleşen Türkiye’de kadınların voleybol aracılığıyla meslek sahibi olmalarının, kamusal alanda kadınların eşitlik idealini görünür kıldığını söylemekteyiz. Bu doğrultuda voleybolun, kadının konumunu güçlendirici, değiştirici ve dönüştürücü bir etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Fakat kadınların voleybolda istihdam ederek meslek sahibi olmaları, ev içi rollerde cinsiyet eşitliğinin sağlanması yönünde yetersiz kalmaktadır. Başka bir deyişle araştırmamızın sonuçlarına göre kadın voleybolcuların kamusal alanda görünürlük kazanmaları, kadınların ev içi toplumsal cinsiyet rollerini dönüştürmelerine herhangi bir katkı sağlamamaktadır. Bu doğrultuda araştırmamızın sonuçları voleybolcu kadınların aile içi yaşamlarının toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kurulmaya devam ettiğini göstermektedir. Bir diğer deyişle kadınların kamusal alanda koşulları değişse bile ev içindeki toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin deneyimleri değişmemiştir.

Voleybolcu kadınların toplumsal cinsiyet normlarının dışında bir kimlik inşa etme girişimlerinin önündeki engellerden bir diğerinin “eril söylem dili” olduğunu belirtmiştik. Bu noktadan hareketle ilk olarak eril söylem dilinden bahsederken neyi vurgulamaktayız değinmekte fayda var. Bilindiği gibi sporun temel yapısı, erkek egemen ideoloji temelinde şekillenmekte ve bu doğrultuda güç, kuvvet ve fiziksel yeterlilik gibi unsurlar erkeklerle ilişkilendirilmektedir. Kadınların spordaki konumları üzerine yapılmış olan birçok çalışma, sporun eril hiyerarşinin meşrulaştırıldığı bir alan olduğunu vurgulamaktadır (Butler, 1989; Young, 1997). Kültürel feminist yaklaşımlar için ise spor; içinde yarışma, saldırganlık ve şiddet unsurlarını barındıran ve bu yüzden erkeğin kültürel normlarıyla özdeşleştirilmiş bir alan (Messner, 1988). Bu alanda sporcu olan kadınların kimliği de ancak kadınların kadınlıkları çerçevesinde kurulup onaylanmakta (Koca, 2006). Başarılı olsun veya olmasın sporcu kadınların sportif kimliğinin önünde tutulan kadınlık vurgusu toplumda egemen olan eril değerlerin yeniden üretilmesini sağlayarak kadının

spordaki ikincil konumunun pekiştirmektedir. Voleybolcu kadınlar için tanımlanmış olan “filenin sultanları” benzetmesi de eril söylem dili içermesi ve kültürel olarak kurulmuş bir ifade biçimi olması nedeniyle araştırma sonuçlarımızın analizinde önemli bir yer tutmaktadır.

“Filenin sultanları” ifadesi, toplumsal cinsiyet literatüründe kadınlık vurgusu yapan bir söylem diline işaret etmesi bakımından eleştirilir (Büyükaşar, 2016; Durur, 2017; Yenilmez & Çelik, 2020). Basketbolcu kadın sporcular için kullanılan “Potanın Perileri”, Fenerbahçe Kadın Voleybol Takımı için kullanılan “Sarı Melekler” ve farklı spor dalları genelinde kadın sporcuları tanımlamak için kullanılan “kuğu” ve benzeri ifadeler spor alanındaki kadınları kadınlıkları çerçevesinde tanımlayan ifadelerle örnek olarak verilecek ifadelerdir. Bu ifadeler bilinçli veya bilinçsiz olarak spor alanında başarılı olan kadınların sportif kimliğini zayıflatarak, kadın sporcuların güç ve kuvvet imgelemelerinden soyutlanmasına yol açmaktadır. Bu ifadelerle sporcuların kadınsılıklarına odaklanılmakta ve nihayetinde kadın oldukları için narin ve kırılgan oldukları vurgulanmaktadır.

Türkiye’de kadın voleybolculara “filenin sultanları” ismiyle yerel bir toplumsal cinsiyet kimliği edindirilmesi araştırmamızda öne çıkan bir diğer unsurdur. Araştırmamızın analizi sonucunda voleybolcu kadınların neredeyse tamamının “filenin sultanları” ifadesini cinsiyet vurgusu yapan bir söylem olarak tanımlamadıkları anlaşılmaktadır. Araştırmamızda voleybolcu kadınların bu ifadeyi olumsuzlamadıkları gibi aynı zamanda bu ifadeye olumlu anlamlar yükleme eğilimi taşıdıklarını da görmekteyiz. Örneğin katılımcılardan K2 (35), bu söylemin Türkiye’yi temsil eden geleneksel ve güzel bir yakıştırma olduğunu vurgularken, K3 (30) bu söylemin Türkiye’nin geçmişini simgelediği için pazarlama anlamında güzel bir yakıştırma olduğunu söylüyor. K4 (30), Türkiye’de voleybolun kadınlar branşının markalaşması adına Osmanlı’dan kalma bir terim olsa da sultan kelimesinin kadınlar için güzel bir benzetme olduğunu vurgularken, K6 (55) bu söylemin başarı ile özdeşleştirilen bir söylem olduğunu bu yüzden bu söylemi beğendiğini aktarıyor. K10’a (37) göre Türkiye’de kadınlar voleybol branşı bu söylem ile popülerlik kazandığı için, K9’a (56) göre ise sultan kelimesi gücü simgelediği için voleybolcu kadınlara yakışmakta.

Yukarıdaki olumlu değerlendirmelerin karşısında araştırmamızda sadece bir sporcunun ‘sultan’ ismiyle imgenelmekten ötürü rahatsızlık duyduğu ve bu söylemi olumsuzladığı belirlenmiştir. Diğer on üç katılımcı bu imgelemekten hoşnutken diğer bir katılımcı ise “sultan” imgesine nötr yaklaşmakta ve bu ifadeye bir anlam yüklememektedir. Araştırmamızda bu imgelemeye olumlu yaklaşan voleybolcu kadınların ‘sultan’ ifadesine iki farklı anlam yükledikleri görülmüştür.

Bu anlamlardan ilki filenin sultanları ifadesinin tarihimizdeki geleneksel bir gücün simgesi olarak değerlendirilmesidir. Bu doğrultuda araştırmamızdaki voleybolcu kadınlar, Osmanlı tarihinin önemli toplumsal figürlerinden biri olan ‘sultanların’ hiyerarşik anlamda güçlü bir figür olmalarından yola çıkarak, günümüz modern sporlarında kadının gücünü kendilerinin temsil ettiğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu doğrultuda filenin sultanları ifadesinin kendilerine atfedilmesine olumlu bir yaklaşım sergileyen bu kadınların, Türk toplumunun geleneksel değerleri ile günümüzün popüler kültürü arasında köprü görevi gördüklerini düşünmektedirler.

Araştırmamızın sonuçlarına göre kadınların, filenin sultanları ifadesine ikinci bir anlam daha yükledikleri görülmüştür. Bu kadınlara göre filenin sultanları ifadesi Türk voleyboluna marka değeri katmaktadır. Kadın voleybolunun Türk toplumunda yaygınlaştırılmasında filenin sultanları ifadesinin büyük bir katkısı olduğunu vurgulayan bu kadınlar, günümüzde bu ifadenin pazarlama stratejileri bağlamında gerek televizyon yayınlarında gerek reklam stratejilerinde sıkça kullanıldığını belirtmişlerdir. Sonuç olarak araştırmamızda voleybol sporcularının filenin sultanları ifadesini toplumsal cinsiyet vurgusu yapan bir söylem dili olarak görmedikleri görülmektedir.

Bu noktadan hareketle sportif başarıların yanında gücü! ifade etmek için kullanılan cinsiyet vurgusunun taşıdığı gizli anlam ve sembollerle, toplumsal cinsiyet normlarının kök salıp yerleşmesine yol açtığını görmekteyiz. Öyle ki günümüz Türkiye’inde artık “filenin sultanları” söyleminin gerek Türkiye Voleybol Federasyonu gerekse medya kurumu tarafından yaygın bir biçimde kullanıldığını ve kurumsallaştırıldığını görmekteyiz. Televizyon kanallarında “Filenin Sultanları adı ile yayınlanan Türkiye Kadın Voleybol Milli Takımları marşı veya haber

içeriklerinde gördüğümüz “*Filenin Sultanlarının Tokyo 2020’deki maç programı belli oldu*”, “*Filenin Genç Sultanı ABD’den burs kazandı*” gibi ifadeler bu duruma verilecek örneklerden sadece birkaçı.²¹

Araştırmamızın sonuçlarına göre voleybolcu kadın sporcuların sportif kimliklerini bu söylem ile özdeşleştirmiş olduklarını göstermektedir. Başka bir deyişle voleybolcu kadınların “filenin sultanları” söylemini kolektif bir kimlik olarak içselleştirdiklerini görmekteyiz. Böylesi bir yaklaşım eril ideolojilerin baskısından kurtulmayı ve eril tahakküme başkaldırmayı imkânsız hale getirmekte aynı zamanda kadının spordaki ikinci konumunu pekiştirmektedir.

Araştırma sonuçlarımıza göre ortaya çıkan bir diğer madde; kadın sporcuların alan içinde yaygın bir biçimde mobbing, psikolojik taciz, sözlü taciz, cinsel taciz davranışlarına maruz kalmalarıdır. Az da olsa cinsel istismar davranışlarına maruz kalan kadın sporcular da mevcuttur. Örneğin araştırmanın katılımcılarından K2 (35), mobbing davranışı için “*yaşamadım diyen sporcu yoktur*” ifadesini kullanmıştır. Bir diğer sporcu K3 (30), maç sırasında kendisine küfür eden ve el kol hareketleri yapan antrenörlerinin olduğunu söylemektedir. K4 (30), oynadığı çeşitli takımlardaki antrenör ve yöneticiler tarafından zaman zaman kendisine mobbing uygulandığını söylemektedir. Şu an bir spor kulübünde yönetici pozisyonunda çalışan K6 (55), günümüzdeki sporcuların yaşadığı mobbing davranışına sıklıkla şahit olduğunu ve kendisinin sporculuk yaptığı dönemlerde bu davranışa maruz kalmama nedenini rekabetin günümüzde daha zorlu olduğuna bağlamaktadır. Katılımcılardan K7 (66), voleybolun erken dönemlerinde seyirci ve taraftar toplulukları tarafından sözlü taciz ve fiziksel şiddet davranışlarına maruz kaldıklarını²² aktarmakta ve o zamanki seyirci toplulukları için “*güruh bir seyircimiz vardı bizim, sonradan adam oldular*” ifadesini kullanmaktadır. Katılımcılardan K8 (47), voleybol branşında yaşanan şiddet ve taciz olaylarını şu şekilde aktarır: “*mesela tokat atan sporculara tokat atan, antrenmanlarda kızan bağaran ağızdan kötü laf çıkan küfür eden çok antrenörler var. Taciz olayı da evet birkaç tane taciz olayı duydum. Ben yaşamadım ama.*” Araştırmanın bir diğer katılımcısı K13’ün (47) ise taciz olayları karşısında deneyimi

²¹ Bkz. s.103, 104.

²² Bkz. s.82.

şu şekildedir: *“her türlü tacize uğradığımı söyleyebilirim. Her fiziksel hem mental.(...) cinsel tacize de uğradım fiziksel tacize uğrayan da gördüm, mental tacize uğrayan da gördüm mental tacize de uğradım mobbinge de uğradığıma inanıyorum. Hepsi de benim başıma geldi.”*

Yukarıda araştırma katılımcılarının yer verilen ifadelerinin analizi sonucunda, bu davranışlara maruz kalan katılımcı sporcuların sosyal ve psikolojik yönden zarar gördükleri aynı zamanda bu davranışların sporcularda strese bağlı sakatlıklara yol açtığı görülmüştür. Araştırmanın katılımcılarından K15’in (38) ifadesi araştırmanın sonucunu bu yönüyle yansıtır niteliktedir: *“spordan soğutmaya çalışan bir antrenörle de çalıştım. Ve kendisi ciddi anlamda çok üst seviyelerin antrenörlüğünü yaptı daha sonrada devam etti ve o yıllar içerisinde çok sporcuya bunu yaptı sadece ben değil. Bütün sporcuların hepsine yaşattı aynı şeyi. Çok fazla sakatlıklar yaşadık çünkü sürekli olumsuz sürekli olumsuz. İnsan bir süre sonra stres altında vücudunda sıkıntılar yaşamaya başlıyosun. O yaşadığımız sezonda en az 6-7 kişi ameliyat oldu onu hatırlıyorum.”*

Araştırmamızda bu davranışların eril tahakküm çatısı altında değerlendirilmesinin sebebi, bu davranışları gösteren antrenör, yönetim ve taraftar topluluklarının erkek bireylerden oluşmasıdır. Bu durum bize voleybol branşındaki kadın antrenör ve kadın yönetici sayısının az olduğunu veya bu kadrolara çoğunlukla erkeklerin tercih edildiğini göstermektedir. Yapılmış olan farklı çalışmalarda voleybolun da dahil olduğu bir çok spor branşında kadın antrenörlere ve yöneticilere görev verilmediği, antrenör ve yönetim kadrolarını çoğunlukla erkeklerin temsil ettikleri gözlemlenmiştir (örn: Burton ve ark., 2009; International Working Group On Women and Sports, 2018; Koca ve ark., 2019). İdari ve yönetim gücünü ellerinde barındıran iktidar sahiplerinin erkek olması ise, kadınların voleybol alanında sıklıkla istenmedik davranışlara maruz kalması sonucunu doğurmaktadır. Bu istenmedik davranışlar kuşkusuz sadece yönetim ve antrenör kadrolarının erkeklerden oluşmasının bir sonucu değildir. Bu durum bize bu davranışların caydırıcılığı konusunda Türkiye Voleybol Federasyonu ve Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın yetersiz kaldıklarını düşündürmektedir.

Araştırmamızın sonuçlarına göre yukarıda sıraladığımız davranışlardan herhangi birine maruz kalmayan araştırmanın sadece iki katılımcısı vardır. Bu iki katılımcı da araştırmanın yaşça en büyük olan katılımcılarıdır. Bu durum bize erken dönemlerdeki voleybol ortamının daha güvenli olduğunu düşündürmektedir. Seyirci ve taraftar yönünden baktığımız da ise durum tam tersidir. Bir toplumda kadınların konumlandırılma biçiminin o toplumun gelişmişlik düzeyinin değerlendirilmesinde büyük önem arz etmektedir (Berktaş, 1985). Bu doğrultuda erken dönemlerde voleybol sporcusu olan kadınlara seyirci ve taraftar deneyimlerine baktığımızda ülkemizde spor kültürünün oldukça geç oluştuğunu söyleyebiliriz. Çünkü araştırmamızda erken dönemlerdeki taraftar topluluklarının kadın sporcuların bacaklarına çivi atmak, sporcuların soyunma odalarına kaza süsü vererek girmek ve maç sırasında uğultulu ve tacize varan davranışlarda bulunmak gibi eylemler gerçekleştirdiklerini görmekteyiz. Günümüzde seyirci ve taraftar topluluklarının kadınların bacaklarına çivi atmak veya cinsel içerikli tezahüratlar yapmak gibi davranışları yok fakat araştırmamız boyunca görmekteyiz ki kadınların spor alanında farklı yöntemlerle baskılanması hala devam etmekte.

Araştırmamızın sonuçlarına göre voleyboldaki mobbing, taciz ve istismar davranışları büyük ölçüde antrenör kaynaklı yaşanmaktadır. Bu durumu voleybol branşı üzerinden değerlendirirsek alandaki kadın sporcuların büyük ölçüde erkek antrenörlerle çalıştıklarını ve bu antrenörlerin kadınlar üzerinde hiyerarşik üstünlüklerini meşrulaştırma yoluna gittiklerini söyleyebiliriz. Fasting de (2015) benzer biçimde sporcuların maruz kaldıkları istenmedik davranışların motivasyon kaynağının iktidar olduğu ve antrenörlerin bu tahakkümü kurma nedenlerinin sporcuları kontrol etme arzuları olduğunu söylemektedir (Hacısoftaoğlu, Akcan ve Bulgu 2015). İlgili literatür incelediğinde spordaki taciz ve istismar çalışmalarının oldukça sınırlı olduğunu ve bu çalışmaların 1980’li yıllar itibariyle yapılmaya başladığını görmekteyiz. Farklı ülkelerdeki kadın sporcular üzerinden yürütülen araştırmalar sporda taciz, istismar ve mobbing olaylarının yaşanma sıklığının oldukça fazla olduğunu göstermektedir. Bu çalışmalarda örnekler şu şekildedir:

Madvizere ve ark (2006) tarafından Afrika’da yapılan başka bir çalışma 213 kadın sporcunun antrenörleri tarafından tacize uğradığını göstermektedir (Hacısoftaoğlu ve

ark., 2015). Japonya’da spor bilimleri alanında eğitim gören 3587 kadın öğrenciden %19’unun cinsel tacize uğradıkları görülmektedir (Kumayasu, 2001). İngiltere’de yürütülen bir araştırmada kadın sporcuların %21’inin cinsel taciz yaşadığı gözlemlenmiştir (Tomlinson & Yorgancı, 1997). Elit düzeyde spor yapan kadınların taciz edilme oranlarının rekreatif amaçla spor yapan kadınlardan fazla olduğunu gösteren çalışmalar da mevcuttur (Fasting, Brackenridge, & Knorre, 2010).

Sporcuların mobbing, taciz ve istismar deneyimlerinin araştırıldığı çalışmaların sayısı ülkemizde sınırlıdır. Gündüz ve arkadaşları (2008) tarafından Türkiye’deki 356 sporcu üzerinden yürütülen bir araştırmada sporcuların taciz ve istismar deneyimleri irdelenmiştir. Çalışmalarında kadın sporcuların %52’sinin cinsel tacize maruz kaldıkları ortaya çıkarılmıştır. Türkiye’de yapılmış olan bir yüksek lisans tezinde 96 kadın sporcunun 64’ünün cinsel tacize veya istismara uğradıkları ortaya çıkarılmıştır (Yıldız, 2009). Türkiye’de voleybol, futbol, su topu ve buz hokeyi oyuncusu olan toplam 315 sporcunun mobbing deneyimlerinin araştırıldığı başka bir çalışmada en çok 29-34 yaş aralığındaki sporcuların mobbinge maruz kaldıkları ve mobbinge uğrayan sporcuların en fazla voleybol branşından oldukları görülmüştür (Salman & Yalçındağ, 2017). Türkiye’deki 36 elit sporcunun çocuk yaşlarda yaşadıkları istismar deneyimlerinin araştırıldığı bir tez çalışmasında, sporcuların fiziksel, duygusal, cinsel ve ihmal istismar deneyimleri ortaya çıkarılmıştır (Çetin , 2019). Araştırmamızın sonuçları Türkiye Kadınlar Voleybol Ligi’nde senelerce üst düzey voleybol oynamış 15 sporcudan 13’ünün en az bir defa antrenör veya yönetici kaynaklı taciz, istismar veya mobbing davranışına maruz kaldıklarını ortaya çıkartmaktadır. Bu bakımdan araştırmamızın sonuçları yukarıda sıralanan araştırmaların sonuçlarını desteklemektedir.

Kadın voleybolcuların öz yaşam deneyimleri doğrultusunda yukarıda ortaya çıkarılan ve tartışılan sonuçların, kadın araştırmalarına ve toplumsal cinsiyet çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünmekteyiz.

4.2. Öneriler

Araştırmanın sonuçlarına göre kadınların voleybol alanında mobbing, taciz ve istismar davranışlarına maruz kalmaları sık rastlanan bir durumdur. Araştırmamızda

15 katılımcıdan 13'ünün spor yaşantıları süresince en az bir defa antrenör veya yönetici kaynaklı bu davranışlara maruz kaldığı belirlenmiştir. Bu hususta spor ortamını daha güvenli bir hale getirmek için federasyonlar tarafından oyunculara düzenli seminerler verilmesi ve bu davranışlar karşısında oyuncuların bilinç seviyesinin yükseltilmesi önerilmektedir. Ayrıca Gençlik ve Spor Bakanlığı ve Türkiye Voleybol Federasyonu yetkililerince bu davranışları caydırıcı kurallar konulup gerekli tedbirler alınabilir. Bu hususta voleybol federasyonu yetkilileri tarafından ilgili birimlerin oluşturulup, kulüplerin ve antrenörlerin düzenli olarak denetlenmeleri önerilmektedir.

Araştırmanın bir diğer sonucuna göre voleybolcu kadınlar için kullanılan “filenin sultanları” söylemi, günümüzde ulusal olarak benimsenen bir milli kimliğe dönüştürülmüştür. Bu söylemin milli bir kimliğe dönüştürülmesinde söylemin; medya, Türkiye Voleybol Federasyonu ve devletin çeşitli kurumlarında yaygın olarak kullanılması etkili olmuştur. Ayrıca araştırmamıza katılan 15 kadın sporcudan 13'ünün, Türk voleybolunda kadınların bu söylem ile temsil edilmesinden rahatsız olmadıkları belirlenmiştir. Voleybolcu kadınlara göre bu ifade, Türk voleyboluna marka değeri katarken aynı zamanda kadın sporcuların geleneksel norm ve değerlerle modern çizgide bütünleşmesini sağlamaktadır. Filenin sultanları söylemi Türkiye’de voleybol ve kadın ilişkisinde yerli ve ulusal temsil işlevini karşılamaktadır. Yerli ve kültüre özgü kaynaklardan beslenerek kadın voleybolculara yansıyan bu söylem özgün bir kimlik söylemi yaratmıştır. Kadın voleybolcuların dünya çapındaki başarılarına ve performanslarına atıfta bulunarak bir kimlik/ özdeşme biçimine vurgu yapan bu söylemin spor endüstrisine özgü (medya, televizyon, sponsorluk, spor pazarlaması) ekonomik bir boyutu olduğunu ve yaygın toplumsal cinsiyet algısını yeniden ürettiğini söylemek gerekir. Bu söylem Türk kadınlarına özgü yüksek bir ideaya ve temsil düzeyine (sultan statüsü) işaret etmekle birlikte voleybol ve kadın ilişkisini cinsiyetçi bir eksende yeniden inşa etmektedir. Araştırmadaki katılımcıların bu tip bir etiket ve toplumsal temsilden memnun olmasıysa, cinsiyete özgü yaygın kültürel ve toplumsal rollerin/işlevlerin kadın sporcular tarafından da benimsendiğini gösteren verilere işaret etmiştir. Son tahlilde kadın voleybolcuların bu söylemi cinsiyetçi bir söylem olarak görmedikleri anlaşılmaktadır. Sporcuların toplumsal

cinsiyet farkındalığını arttıracak seminerlerin ve eğitimlerin dñzenlenmesi farkındalık bağlamında yararlı olabilir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, E., Tınaz, C., & Alpulu, A. (2016). Türk Spor Örgütlerinde Kurumsal İletişim Çalışmalarının İncelenmesi: Futbol, Basketbol, Voleybol Örneği. *Marmara Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), s.1-14.
- Akcan, F. (2016). Dağlardan Yükselen Kadın Sesleri: Dağcı Kadınların Deneyimlerine Dair Bir İnceleme. S. T. Halleri, & C. Koca (Dü.). içinde Ankara : Spor Yayınevi.
- Akcan, F., & Bulgu, N. (2012). Spora Yönelik Sosyalleşme Süreci: Lise Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. 23(4), s. 195-206.
- Akkaya, C., ve Yılmaz, K. (2014). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Spor Medyasında Kadın. *International Journal of Sport Culture and Science*. Cilt 2, Sayı Special Issue 2, s. 177-182
- Akın, Y. (2004). *Yavuz ve Gürbüz Evlatlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Alphan, C. (1972). *Eğitimin bütünlüğü içinde beden eğitimi ve çağlar boyuncagelişimi*. İstanbul : Milli Eğitim Basımevi.
- Amman, M. T. (2000). *Spor Sosyolojisi*. (H. C. İkizler, Dü.) İstanbul: Alfa Basım.
- Arat, N. (2010). Feminizmin ABC'si. İstanbul. Say Yay.
- Arat, Y. (1998). Türkiye'de Modernleşme Projesi ve Kadınlar. S. Bozdoğan, & R. Kasaba (Ed), içinde *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*. İstanbul , s. 82-98.
- Arnett, J. V., & Taber, S. (1994). Adolescence terminable and interminable: when does adolescence end? *Journal Youth Adolesc*, 23, 517-537.
- Arslan, B., & Koca, C. (2006). Kadın Sporcuların Yer Aldığı Günlük Gazete Haberlerinin Sunuş Biçimine Dair Bir İnceleme. *Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe J. of Sport Sciences*, 17(1), 1-10.
- Ataçocuğu, M. Ş., & Zelyurt, M. K. (2016). Profesyonel Futbolda Emek-Sermaye ilişkileri: Alt Liglerde Ücret, Sosyal Güvence ve Sendika Olgusu Üstüne

- Nitel Bir Çalışma. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 99-115.
- Aybek, A., & Yıldırım, İ. (2016). Baron Pierre Coubertin'in Olimpizm Felsefesinde Kadın. C. Koca (Dü.) içinde, *Sporun Toplumsal Cinsiyet Halleri* (s. 58-78).
- Aydoğdu, H. (2004). Modern Kimlikte Öznenin Ölümü. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 116-117.
- Bal, H. (2016). *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. 1.Basım, İstanbul. Sentez Yayınları.
- Banton, M. (1969). *An Introduction to the Study of the Social Relations*. London: Tavistock Publications.
- Bandy, S. J. (2000). Women & Sport: From antiquity to the 19th century. *Olympic Review*, 31, 18-22
- Baylan, V. (2012). *Beden Sosyolojisi ve Toplumsal Cinsiyet*. s. 150.
- Beauvoir, S. (1973). *The Second Sex*. H. M Parsley (Ed.), Newyork: Vintage books.
- Bengü, M. (1983). *Voleybol*. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Benston, M. (1969, September). The Political Economy of Women's Liberation. *Monthly Review*, 21(4), 16.
- Berktaş, F. (2011). Feminist Teoride Açılımlar. *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları*.
- Berktaş, F. (1985). Orta Çağ'da kadınlar. *Tarih ve Toplum*, 2(23), 28-35.
- Berktaş, F. (1997). *Sunuş: Farklılıklarımızla Yüzleşmek*, Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri İçinde (C. Ramazanoğlu, Haz.). Pencere Yay., İstanbul, s: 7-12
- Berktaş, F. (2019). *Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın Hristiyanlıkta ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım* (7 b.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bilgin, N. (2001). *İnsan İlişkileri ve Kimlik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Birrell, S. (2008). Feminist Theories for Sport. J. Coakley, & E. Dunning (Dü) içinde, *Handbook of Sport Studies*. UK: Sage.

- Boniface, P. (2007). *Futbol ve Küreselleşme*. (İ. Yerguz, Çev.) İstanbul: NTV.
- Bora, A. (2012). Bir Milli Vazife Olarak Spor ve Kadınlar. *Spor Bilimleri Dergisi*, 23(4), 220-226.
- Bora, A. (2018). *Kadınların Sınıfı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bordo, S. (1993). Unbearable weight: Feminism, western culture and the body.
- Boudon, R. (1991). Sosyoloji Yöntemleri, Çev: Alev Türker, 1. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 113.
- Bourdieu, P. (1988). Program for a Sociology of Sport, *Sociology of Sport Journal*, 5, 153-161.
- Bryson, V. (1999). 'Patriarchy': A concept too useful to lose. *Contemporary Politics*, 5(4), s. 311-324.
- Bulgu, N. (1997). Spor kurumunda cinsiyet ayrımı: Haber fotoğraflarına yansıyan toplumsal değerler. *Spor Bilimleri Dergisi*, 8(2), 26-27.
- Bulgu, N. (2015). Spor Belleğine Toplumsal Muhafazakar Diyebilir miyiz ? İ. Hacısoftaoğlu, F. Akcan, & N. Bulgu (Ed) içinde, *Oyunun Ötesinde* (s. 71-91). Ankara: NotaBene Yayınları.
- Burr, V. (2012). *Sosyal İnşacılık (Social Constructionism)* (Cilt 2). (S. Arkonaç, Çev.) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Burton, L. J. Barr, C. A., Fink, J. S. & Bruening, J. E. (2009). "Think athletic director, think masculine?": Examination of the gender typing of managerial subroles within athletic administration positions. *Sex Roles*, 61, 416-426.
- Butler, J. (1989). "Gendering the Body: Beauvoir's Philosophical Contributions", *Women, Knowledge and Reality*. (A. G. Pearsall, Dü.) *Unwin Hyman*, 261.
- Butler, J. (2005). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. (B. Ertür, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları. s.167-168.
- Butler, J. (2008). *Cinsiyet Belası*. (B. Ertür, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

- Büyükaşar, M. (2016). Türk Spor Basınında Cinsiyet Ayrımcılığı: Fotomaç ve Fanatik Gazeteleri Örneği. *İnsan & İnsan*, 3(9), s. 53-76.
- Casetti, F. (2009). Sinemasal Deneyim. (Ç. D. Kırmızı, Dü.) *sinecine*, 2(2), 81-93.
- Ceylan, T. (2012). Toplumsal Sistem Analizinde Toplumsal Statü ve Rol. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1).
- Chamberlain, P. (2017). The wave narrative. The Feminist Fourth Wave: Affective Temporality. *Palgrave Macmillan*, 21-44.
- Coakley, J. J. (2001). Sport in Society: Issues and Controversies. New York: McGraw- Hill.
- Cogito. (2009, Bahar). Feminist Teorinin Önemli Bir Alanı: Cinsellik. *Feminizm*, 58, s. 58-72.
- Connell, R. W. (1987). *Gender and power*. Stanford: Stanford UP.
- Connolly, W. E. (1995). *Kimlik ve Farklılık- Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri*. (F. Lekeşizalın, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Costa, & ark. (2012). Differences in game patterns between male and female youth volleyball. *Kinesiology*, 44(1), 60-66.
- Çağlar, S. T. (2018). *Bir Voleybolcunun Anıları*. İstanbul.
- Çak, Ş. E. (2010). Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm Teorileri Bağlamında Türkiye'deki Reklam Filmleri ve Popüler Müzik Videoları. *Yedi, DEÜ GSF Dergisi*, 4, 101-110.
- Çelebi, M. M. & Aksu, İ. (2018). Kadın ve Erkek Voleybolcularda Yaralanma İnsidansı- Prospektif Ön Çalışma. *Spor Hekimliği Dergisi*, 53(3), 109-115.
- Çentek, C., & Özbek, O. (2010). Ulusal Günlük Gazetelerde Sporun Yer Alışı. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 27-36.
- Çetin, E. (2019). *Türkiye'de Bireysel Sporlarda Çocuk İstismarı: Elit Sporcular Örneği*. İstanbul Gedik Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çimen, Z., & Meşeci, O. (2019). Sportif Başarı Hikayeleri Spor Medyası Hakkında Bildiklerimizi Değiştirebilir Mi? Kadın Hentbolu Örneği. *17(4)*, 181-189.

- Çırakoğlu, O. C. (2006). Perception of homosexuality among Turkish university students: The roles of labels, gender, and prior contact. *The Journal of Social Psychology, 146*(3), 293-305.
- Çoştı, Y. (2009). Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 9*(3), 117-140.
- Davidoff, L. (2016). Ev İşinin Rasyonelleşmesi. *Feminist Tarihyazımında Sınıf ve Cinsiyet* içinde. 4.baskı. (Z. Ateşer, & S. Somuncuoğlu, Çev., Ayşe Durakpaşa, Haz). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demir, Z. (1997). *Modern ve Postmodern Feminizm*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Dever, A. (2017). *Sosyolojik Teoriler ve Spor*. İstanbul: Çizgi Kitapevi, s.217.
- Dikeçligil, F. B. (2017). Ontolojiyi Hatırlamak (Sosyolojide Yöntem Sorunu), Çizgi Kitapevi, s.43-44.
- Dinçaslan ve ark. (2019). Kadın Voleybolcuların Bedenlerine İlişkin Algıları ve Toplumsal Cinsiyet Rollerinin İncelenmesi. 2. *Uluslararası Herkes İçin Spor ve Wellness Kongresi*. Antalya-Alanya.
- Donnelly, P. (1996). Approaches to social inequality in the sociology of spor. 48(2), 221-242.
- Donovan, J. (2014). *Feminist Teori*. (Aksu Bora, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dökmen, Z. Y. (2015). *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dumanlı, D. (2011). Reklamlarda Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Kadın İmgesinin Kullanımı; Bir İçerik Analizi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 82*, 132-149.
- Durakpaşa, A. (2000). *Halide Edib/Türk Modernleşmesi ve Feminizm*. (İ. Yayınları, Dü.) İstanbul.
- Durur, E. K. (2017). Sporda Cinsiyetçilik ve Haber Metinlerinde Kadın Sporcuların Temsili. *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırma Dergisi, Kış Dönemi sayı.14*.

- Ecevit, Y., & Karkıner, N. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. (Y. Ecevit, & N. Karkıner, Dü) *Anadolu Üniversitesi Yayını, 1*.
- Eğribel, E. (2015). Küresel Barbarlık Çağına Giriş: Ahlakın Sefaleti-Sefaletin Ahlakı. E. Eğribel, & U. Özcan (Dü) içinde, *Sosyologça* (Cilt 9, s. 205-216). İstanbul: Doğu Kitapevi.
- Ekmekçi, Ö. (1990). Dil ve Deneyim. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 131-135.
- Elias, N. (2002) 'Spor ve Şiddet Üzerine' *Toplumbilim* Sayı 16, Çev. Duygu Mürvet Ünveren ve Tuğçe Merzifonlu Karamustafaoğlu.
- Elias, N., & Dunning, E. (1986). *Quest for Excitement: Sport and Leisure in the Civilizing Process*. UK: Basic: Blackwell.
- Emir, E., Karaçam, M. Ş., & Koca, C. (2015). Kadın Boksörler: Boks Ringinde ve Ringin Dışında Sürekli Eldiven Giymek. *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 26(4), 136-153.
- Engels, F. (2020). *The Origin of the Family, Private Property and the State*. Gece Kitaplığı.
- Erdemli, A. (1996). *İnsan, Spor ve Olimpizm*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Erdoğan, T. (2008). Toplumsal Sistemin Düzen Sağlayıcı Unsuru Olarak Cinsiyet Rolü Farklılaşması. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(4), 125-145.
- Erikson, E. E. (1975). 'Identity' Crisis from an Autobiographical Perspective' in *Life History and the Historical Moment* (Cilt 7). New York.
- Erkal, M. (1982). *Sosyolojik Açıdan Spor*. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Ewald, F. (1990). Norms, Discipline, and the Law. *30 Representations*, 138-161.
- Fasting, K. (2015). Sporda Cinsel Taciz ve İstismar. İ. Hacısoftaoğlu, F. Akcan, & N. Bulgu (Dü) içinde, *Oyunun Ötesinde Spor Sosyolojisi Çalışmaları* (F. Akcan, Çev., s. 211-230). Ankara: NoteBene.
- Fasting, K., Brackenridge, C., & Knorre, N. (2010). Performance Level and Sexual Harassment Prevalence Female Athletes in Czech Republic. *Women in sport and Physical Activity Journal*, 19, 26-32.

- Firestone, S. (1970). *The Dialectic of Sex*. New York: Batham Books.
- Fişek, K. (1983). *Spor Yönetimi*. Ankara: SBF Yay.
- Fişek, K. (2015). *Yönetim* (5. b.). (B. Övgün, Dü.) Ankara: Kilit Yayınları.
- Foucault. (1974). *Thearchaeology of knowledge*. London: Tavistock.
- Foucault, M. (2018). *Cinselliğin Tarihi* (9 b.). (H. U. Tanrıöver, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gellner, E. (2006). *Nations and Nationalism*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Genç, H. N. (2015). Jean-Jacques Rousseau'nun Emile'sinde Kadın Eğitimi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, VII-I*, 25-34.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Giddens, A. (2010). Modernite ve Bireysel Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum. s. 66-68.
- Giddens, A., & Pierson, C. (2001). *Modernliği Anlamlandırmak. Anthony Giddens'la Söyleşiler*. (S. U. Sağlam, Çev.) İstanbul: Alfa Yayınları.
- Görgün, G. Ö. (2019). *Voleybolun Unutulmazları Biz Takımı* (Cilt 1-2-3-4-5). (İ. Çalışlar, Dü.) İstanbul.
- Grady, C. (2018). *The Waves of Feminism, AND Why People Keep Fighting Over Them, Explained*.
- Gündoğan, A. O. (2009). Türk Kimliği. M. Ç. Özdemir (Dü.) içinde, *Kimlik Sorunu ve Düşünce Dünyası* (s. 399-411). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Gündüz, N., Sunay, H., & Koz, M. (2008). Incidents of Sexual Harassment in Turkey on Elite Sports women. *The Sport Journal*(19).
- Güngör, D. (2017). *Türkiye'de Modern Sporların Miraslaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gür, A. (1979). *Spor ve Sosyal Sınıflar*. İstanbul: Aydınlık Yayınları.
- Güreşçi, S. A. (2019). Hijyenik Ped Reklamlarında Kadının Dönüşümü. s. 17.

- Hacısoftaoğlu, İ. (2012). *Burası Er Meydanı: Güreşte Erkekliğin İnşası*. Doktora Tezi, T.C. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Hacısoftaoğlu, İ., Akcan, F., ve Bulgu, N. (2015). *Oyunun Ötesinde : Spor Sosyolojisi Çalışmaları*. Nota Bene Yay. Ankara.
- Hall, M. A. (1988). The Discourse of Gender and Sport: From Femininity to Feminism. *Sociology of Sport Journal*, 5, 330-340.
- Hargreaves, J. (1994). *Sporting Females Critical issues in the history and sociology of women's*. (Routledge, Dü.) London and New York.
- Hargreaves, J. (2002). The Victorian cult of the family and the early years of female sport. (S. S. Flintoff, Dü.) *Gender and sport: A reader içinde*, 53-59.
- Hargreaves, J. (1997). Women's boxing and related activities: Introducing images and meanings. *Body and Society*, 3(4), 33-49. (Hargreaves, *Sporting Females Critical issues in the history and sociology of women's*, 1994)
- Harmander, İ. H. (1996). Voleybolda Teknik, Türk Spor Vakfı Yayınları, Kütahya: s. 5-6
- Harris, C. C. (1981). Kitap İncelemesi: Ailelerin Polisliği. *Sosyoloji*, 15, 447-449.
- Hartmann, H. (1981). "The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism: Tywards a More Progressive Union". L. Sargent (Dü.) içinde, *Women and Revolution: A Discussion of the Unhappy Marriage of Marxism and Feminism* (s. 1-45). Boston: South End Press.
- Hartmann, H. (2012). *"Marksizm Feminizmin Mutsuz Evliliği" Kadının Görünmeyen Emeği*. (G. Savran, & N. Tura, Dü) İstanbul: Yordam Kitap.
- Hewitt, N. A. (2012, Spring). 'Feminist Frequencies: Regenerating the Wave Metaphor'. *Feminist Formations*, 22, 658-680.
- Hileman, R. (2014). "Defining Feminism in a Digital Age". *Community Informatics*, 1-12.
- Holt, N., Strean, W., & Bengoechea, E. (2002). Enpanding the teaching games for understanding model: New avenues for future research. *Journal Teaching in Physical Education*, 21, 162-176.

- Holt, R. (1991). Women Men and Sports in France. *Journal of Sport History*, 18(1), 121-134.
- Homan, R. (1991). *The Ethics of Social Research*. Londra: Longman.
- Hoye ve ark. (2006). *Sport Management Principles and Applications*. Oxford: Butterworth- Heinemann.
- Jefferson, L. H. (1998, 03 01). 'Inside sport' or 'on the margins'. *International Review for the Sociology of Sport*, 33(1), 19-32.
- Kandiyoti, D. (2015). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler* (Cilt 5). (Metis, Dü., & Ş. T. Aksu Bora ve Feyziye Sayılan, Çev.) İstanbul.
- Kandiyotti, D. (1987). "Emancipated But Unliberated?, Reflections on the Turkish Case". *Feminist Studies*, 13(2), s. 317-338.
- Kara, F. M. (2016). Cinsiyetlendirilmiş Rekreatyonel Mekanlarda Kadınların Deneyimleri. C. Koca (Dü.) içinde, *Sporun Toplumsal Cinsiyet Halleri* (s. 200-210). Ankara: Spor Yayınevi.
- Karaçam, Ş. M. (2015). *Vücut Geliştirme Alanında Erkeklik Kimliğinin İnşasında Besin Desteği Kullanımının Yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karahan, M., & Güven, O. (2002). Spor Yaralanmalarına Yaklaşım. 7. *Uluslararası Spor Bilimleri Kongre Kitabı*. Antalya.
- Kasapoğlu, M. A. (1994). Aile ve Kadın Araştırmaları için Yedi Temel Rol ve Statü. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Araştırma Dergisi*, 15, 217-233.
- Kavasoğlu, İ., & Macit, A. (2018). Denetimdeki Bedenler: Bikini Fitnessta Üretilen Kadınlık Kimliği. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 42-67.
- Kavasoğlu, İ., & Yıldırım, İ. (2016). Erken Cumhuriyet döneminde kadın sporcular üzerinden kadın okumaları. C. Koca (Dü.) içinde, *Sporun Toplumsal Cinsiyet Halleri* (s. 94-113). Ankara: Spor Yayınevi.

- Kidd, B. (1987). Sports and masculinity. (Ed. Michael Kaufman). Beyond Patriarchy, Essays by Men on Pleasure, Power, and Change. New York: Oxford Uni. Press. s. 250-265
- Kimmel, M. S. (1987). Masculinity (Ed. M. S. Kimmel). Changing Men: New Directions In Research On Men And Masculinity. USA. Sage Publications. p.9-24.
- Koca, C. ve Bulgu, N. (2005). Spor ve Toplumsal Cinsiyet: Genel bir bakış. *Toplum ve Bilim*, 103, 163-184.
- Koca, C. (2006). Beden Eğitimi ve Spor Alanında Toplumsal Cinsiyet ilişkileri. *Spor Bilimleri Dergisi*, 17(2), 81-99.
- Koca, A. C. & Karacam M. S. (2019). Turkey Mens's resistance to gender equality in sport governance. *Gender Diversity in European Sport Governance*, s.25-35
- Kongar, E. (1995). *İmraratorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*. (R. Kitapevi, Dü.) İstanbul.
- Koştaç, M. (1987). "Sosyalleşme" (Socialisation)". *Ankara Üniversitesi İhaliyat Fakültesi Dergisi*, C.XXIX, 329-334.
- Kumayasu, K. (2001). Examination of On-Campus Sexual Harassment and the Measeres for Preventing OCSH in Japan.
- Kurt, M., Atayman, V., & Kurultay, T. (1997). *Arenada "Show" Modern Sporun Dünyü, Bugünü*. İstanbul: Sorun Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (2019). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kümbetoğlu, B. (2020). Niteliksel Araştırmalarda Analiz, 1. Basım, İstanbul: Bağlam Yayınevi, s. 36-40.
- Laughlin, K. A. (2010, Spring). "Is it Time to jump Ship? Historians Rethink the Waves Metaphor". *Feminist Formations*, 22(1), s. 76-135.
- Leonard, I. (1980). *A Sociology Perfpective of Sport*. Minneapolis: MN: Burgess.

- Letherby, G. (2003). *Feminist Research in Theory and Practice*. Buckingham: Open University Press, 21.
- Levine, R. A. (1969). Culture, personality and socialization: An evolutionary view. (D.A. Goslin, Der.). *Handbook of Socialization Theory and Research*. s.503-543. Chicago: Rand McNally Company.
- Linton, R. (1936). *The Study of Man*. New York: D. Appleton-Century Camp. Inc.
- Mackinnon, C. (2003). *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Mackinnon, C. A. (1987). *Feminism Unmodified: Discourse on Life and Law*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press. s.6.
- McPherson, D. E. (1989). *The Social Significance of Sport: An Introduction to the Sociology of Sport*. Illionios: Human Kinetics Boks, Champaign.
- Messner, M. A. (1988). Sports and male domination. The female athlete as c ontested ideological terrain. *Sociology of Sports Journal*, 5(3), 197-211
- Mill, J. S. (2016). *Kadınların Özgürleşmesi* (D. B. Aksel, Çev). İstanbul: Pinhan Yayıncılık
- Millet, K. (1970). *Sexual Politics*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.
- Mitchel, A. (1995). *Feminism*. (Ş. Tekeli, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mudee, C. (2016). *The fourth wave of feminism: from sisterhood and social networking towards a new citizenship*.
- Mutlu, M. (2020). Beden Eğitimi ve Spor Hayatında Selim Sırrı Tarcan (1874-1957). *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 16, Sayı 32 (Güz), s. 583-615.
- Oakley, A. (2015). *Sex, Gender and Society*. Ashgate Publishinh Limited.England and USA.

- Oakley, A. (1981). "Interviewing Women: a Contradiction in Terms. H. Roberts (Dü.) içinde, *Doing Feminist Research* (s. 30-61). Londra: Routledge&Kegan Paul.
- Oppong, C. & Abu, K. (1988). *A Handbook for the Data Collection and Analysis on seven roles and Statues of Women*. (I. L. Office, Dü.) Geneva: UNFPA.
- Orkunoğlu, O. (1986). *Modern Voleybol*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı ve Spor Bakanlığı Gençlik Beden Eğitimi ve Okul Sporları Yayınları.
- Orkunoğlu, O. (1988). *Voleybolda Takım Gelişimi ve Taktik* (Cilt 1). Ankara: Neyir Ofset
- Ökten, Ş. (2009). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), 302-312.
- Özbudun, S. (2006). Toplumsal Cinsiyet Hiyerarşi Mekanı Olarak İnsan Bedeni. *Toplum ve Hekim*, 21(1).
- Özdil, M. (2017). Kolektif ve Bireysel Kimlikler Bağlamında Sosyal Bütünleşme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(28), 383-400.
- Özer, S. (2013). Kadına Seçme Seçilme Hakkı Verilmesinin Türk Kamuoyunaki Yankıları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 29(85), 131-168.
- Özsoy, S. (2008). "Türk Spor Medyasında Kadın". *Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe Joornal of Sport Sciences*, 19(4), 201-219.
- Öztürk. (2016). Sporda Toplumsal Cinsiyet Çalışmalarının Tarihsel Seyri. C. Koca, & C. Koca (Dü.) içinde, *Sporda Toplumsal Cinsiyet Halleri*. Ankara: Spor Yayınevi ve Kitabevi. s.42-43
- Öztürk, P., & Koca, C. (2015). Futbolun "Ötekisi" Kadınlar, Fotoğrafın "Ötekisi" Fotoromanı Yazıyor. *Hacettepeo Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(2), 157-183.

- Özveri, D. (2009). *Feminist Teorinin Gelişim Sürecinde Uluslararası İlişkilere Bakışı Üzerine Kısa Bir Değerlendirme* (1 b.). (H. Çomak, Dü.) Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Parsons, T. (1967). *The Social System*. NewYork: Rotulledge ve Kegan Paul.
- Pedersen, P. M. (2002). Examining equity in newspaper photographs: A content analysis of the print media photographic coverage of interscholastic athletics. *International Review of the Sociology of Sport*, 37(3-4), 303-318.
- Pfister, G. (2003). Women and Sport in the Iran: Keeping Goal in the Hijab. (P. G. Hartmann- Tews I, Dü.) *Social Issues in International Pevuew for the Sociology of Sport*, 207-223.
- Pfister, G. (2013). Developments and Current Issues in Gender and Sport from a European Perspective. E. A. Roper (Dü.) içinde, *Gender Relations in Sport* (s. 163-180). Rotterdam: Sense Publishers.
- Phister, G. (2008). Equality and Social Missions: Muslim Women and Their Opportunities to Participate in Sport and Physical Activities. *Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe J. of Sport Sciences*, 19(4), 250-260.
- Pilcher, J., & Whelehan, I. (2004). Fifty Key Concepts in Gender Studies. s. 145.
- Ramazanoğlu, C. (1998). *Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri*. (F. Berktaş, Dü., & M. Bayatlı, Çev.) İstanbul: Pencere Yayınları.
- Reinharz, S. (1992). Feminist Methods in Social Research.
- Rhode, D. L. (1995). "Media Images: Feminist Issues." . *Journal of Women in Culture and Society*, 685-710.
- Rosenthal, N. B. (1984). Consciousness Raising: From Revolution to Re-Evaluation. 8(4).
- Rowe, D. (2006). Popüler Kültürler: Rock ve Sporda Haz Politikası, Çev: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sakallı, N. (2002). The relationship between sexism and attitudes towards homosexuality in a sample of Turkish college students. *Journal of Homosexuality*, 42, 53-63.

- Saktanber. (2015). Türkiye'de Medyada Kadın: Serbersy Müsait Kadın veya İyi Eş Fedakar Anne*. Ş. Tekeli (Dü.) içinde, *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar* (s. 187-206). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Salman, M. N., & Yalçındağ, S. (2017, Kasım 24). Sporda Mobbing Uygulamaları ve Sporcuların Mobbing Algılama Düzeylerinin Tespiti. *Katamonu Eğitim Dergisi*, 6.
- Sanchez-Moreno, J., Marcelino, R., Mesquita, I., & Urena, A. (2015, April). Analysis of the rally length as a critical incident of the game in elite male volleyball. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 15(2), 620-631.
- Sapir, E. (1961). Culture, Language and Personality. *University of California Press*.
- Saraç, L., & McCullick, B. (2015). The life of a gay student in a university physical education and sports department: a case study in Turkey. *Sport, Education and Society*. Taylor & Francis.
- Sarup, M. (1996). "Identity and Narrative". Identity Culture and the Post-modern World. (R. Tasneem, Dü.) *The University of Georgia Press*, 14.
- Schafle, M.D. ve ark. (1990). Injuries in the 1987 National Amateur Volleyball Tournament. *Am J Sport Med.*, 18, 624-631.
- Schopenhauer, A. (2014). *Aşkın Metafiziği*. (V. Atayman, Çev.) İstanbul: Bordo-Siyah Yayınları.
- Sevim, A. (2005). *Feminizm*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Sezal, İ. (2003). *Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Martı Kitap ve Yayınevi.
- Somalı, V. (1986). *Türk-Dünya Voleybol Tarihi (1895-1986)*, Duran Ofset, İstanbul
- Somalı, V. (1997). *Türk Dünya Voleybol Tarihi (1985-1997)*. İstanbul: Türkiye Voleybol Federasyonu Voleybol Vakfı.
- Sumbas, A. (2015). Kadının Politik Temsil Meselesi Üzerine Bir Tartışma. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*(53), 103-121.

- Sutherland , S. (2012). "Gender and Sport, Latin America and the Caribbean." In sports around the World. (J. Nauright, Dü.) *History, Culture and Practice*, 4, 109-111.
- Süleymanov, A. (2009, 17 Nisan-Mayıs-Haziran). Çağdaş Türk Toplumlarında Aile ve Evlilik İlişkileri. *Aile v Toplum*.
- Swartz, D. (1997). Culter and Power. Sociology of Pierre Bourdieu. *University of Chicago Press*.
- Şahin, M. (1998). *Spor Ahlakı ve Sorunları*. İstanbul: Evrensel Basım Yay.
- Şahin, E. (2013). *Batı'da ve Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Feminizm*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Şahin, M. Y., & Tunçkol, H. M. (2010). İşçi Hareketlerin Futbolun Tarihsel Gelişim Sürecine Etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 219-236.
- Şenel, E., & Yıldırım, İ. (2014). Olimpik cinsiyet ayrımcılığına karşı alternatif kadın oyunları (1921-1934). 13. *Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi*, 7-9 Aralık, Konya.
- Şimşek, S. (2002). Günümüzün Kimlik Sorunu ve Bu Sorunun Yaşandığı Temel Çatışma Eksenleri. *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 29-39.
- Shilling, C. (1991) Educating the body: Physical capital and the production of social inequalities. *Sociology*, 25(4), 653-672
- Tan, M. (1981). *Toplumbilimine Giriş* . Ankara: Sevinç matbaası.
- Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*, 3(5), s. 163-175.
- Taşdelen, P., & Koca, C. (2015). Viktorya Dönemi İngiltere'sinde kadın bedeni politikaları ve kadınların spora katılımı. 32(1), 205-214.
- Tekeli, Ş. (2015). 1980'ler Türkiye'sinde Kadınlar. 1. T. Kadınlar, & Ş. Tekeli (Dü.). içinde İletişim Yayınları.

- Thompson, D. (1998). Kadınlar ve 19. Yüzyıl Radikal Politikası: Yitirilmiş Boyut. *Kadın ve Eitlik* (F. Berktaş, Çev., s. 47-79). içinde İstanbul: Pencere Yayınları.
- Timmer, A. (2011). Toward an Anti-Stereotyping Approach for the European Court of Human Rights". *Human Rights Law Review*, 11(4), 709.
- Tiryaki, S. (2014). Kadın Sporcu Fotoğraflarıyla Bedenin Pazarla(n)ması. Selçuk İletişim, 8(2): 218-237
- Tolvhed, H. (2013). Sex dilemmas, amazons and cyborgs: Feminist cultural studies and sports. *Culture Unbound*. 5(2), 273-289.
- Tomlinson, A., & Yorgancı, I. (1997). Male Coach/female Athlete Relations: Gender and Power Relations in Competitive Sport. *Journal of Sport & Social Issues*, 21, 134-155.
- Tong, R. P. (2006). *Feminist Düşünce*. (Z. Cihirlioğlu, Çev.) İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Tural, S. K. (1988). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Tutar, H. (2004). İşyerinde Psikolojik Şiddet Sarmalı: Nedenleri ve Sonuçları. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 101-128.
- Türkdoğan, O. (2011). *Türk Toplum Sistemi ve yapısal Sorunları* (1 b.). (F. G. Şahin, Dü.) IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Türkiye Voleybol Federasyonu. (2015). *Voleybol. Tarih, Türkiye Voleybolu Bölüm 1, TVF Voleybol Dergisi*. sayı 4, s. 58-61.
- Türkiye Voleybol Federasyonu. (2016, Haziran). *Voleybol. Türkiye Voleybolu Bölüm 3. Voleybol Dergisi*. sayı 6, s. 58-61.
- Ülker, Y. (2019). Değişen Kadın Rollerinin Kadınlara Yönelik Yapılan Reklamlara Yansıması. *Erciyes İletişim Dergisi*(6), 845-862.
- Vurat, M. (2000). Voleybol Teknik, Bağırhan Yay, s.38-29, Ankara.
- Walby, S. (1990). *Theorizing Patriarchy*. Oxford: Basil Blackwell Ltd.

- Walters, M. (2005). *Feminism: A Very Short Introduction*.
- Week, J. (1998). *"Farklılığın Değeri" Kimlik: Topluluk, Kültür, Farklılık*. (İ. Sağlamer, Çev.) İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Witting, M. (1979). "Paradism", *Homosexualities and French Literature: Cultural Contexts/Critical Texts* (Elaine Marls ve George Stambolian(haz.), Cornell University Press, 114.
- Witting, M. (1980). "The Straight Mind". *Feminist Issues*, 1(1).
- Wollstonecraft, S. (2012). *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Wright, J. (1999). Changing gendered practices in physical education: Working with teachers. *European Physical Education Review*, 5(3), 181-197.
- www.voleybol.org.tr. (2008, Ocak-Şubat). Orkid: Başarılı Bir Sponsorluk Örneği. (S. Kaymaz, Dü.) *Voleybol*, Voleybol Federasyonu Yayınları. sayı 1, s. 10-11.
- Yamak, S. (2009). *II. Meşrutiyet Döneminde Paramiliter Gençlik Örgütleri*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yarar, B. (2015). Modernleşmenin Gerilimlerle Dolu Kimliği: Modern Türkiye Tarihinde Hem Kadın Hem Sporcu Olmak. *Oyunun Ötesinde Spor Sosyolojisi Çalışmaları* (s. 187-209). içinde Ankara.
- Yavuz, H. (2008). *Modernleşen Müslümanlar* (2 b.). (A. Yıldız, Çev.) İstanbul: Kitap Yayınevi, s.41.
- Yazıcıoğlu, E., (2016). *Haydi Kızlar 50 Yıllık Spor Efsanesi Eczacıbaşı*. (E, Yazıcıoğlu, Edt.) İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Yenilmez, M. İ. & Çelik, O. B. (2020). The Difference between Male and Female Sport Participation in Turkey: "Determination Always Finds a Way" *Sport Mont* 18, 2: 107-112.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Cilt 6). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Yıldız, Ö. S. (2009). *Sporda Cinsel Taciz ve İstismarın Belirlenmesine Yönelik Bir Pilot Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Young, I. (1979). The exclusion of women from sport: Conceptual and existential dimensions. *Philosophy in Context*, 9, 44-53.
- Young, K. (1990). Women, sport and physicality: Preliminary Findings from a Canadian Study. 32 (3), 297-305.
- Zaretsky, E. (1974). Socialism and Feminism III : Sosyalist Politics, the Family. *Socialist Revoulution*, January-March 4(1), s. 87.
- Zelyurt, M. K. (2005). *Türkiye'de Spor Gazetecilerinin Meslek Ahlakına Bakışları*. Yüksek Lisans Tezi, T.C Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

6. EKLER

Ek.1. Görüşme Soruları

Ben, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Spor Yönetim Bilimleri Programı Yüksek Lisans öğrencisi Ayça Naz Altıok. Görüşme soruları, “Türkiye’de Kadın Voleybolcular: Modern Sporda Kadın Deneyimleri, Statü ve Kimlik” başlıklı yüksek lisans tez çalışması için hazırlanmıştır. Araştırma 1980-2019 yılları arasında, voleybol branşında en az 10 sene sporculuk tecrübesi bulunan 30-67 yaş aralığındaki kadın sporcuları kapsamaktadır. Bu çalışmanın amacı; voleybolcu kadınların sportif ve toplumsal deneyimlerinin, toplumsal cinsiyet perspektifi yönünden incelenmesi, Türkiye’de voleybolun kadın sporu olarak kurumsallaşmasına etki eden sosyal faktörlerin ve voleybolun kadınların kimlik ve statüsünde yarattığı etki ve dönüşümlerin açığa çıkartılmasıdır. Sorularıma vereceğiniz yanıtlar sadece bilimsel araştırma raporunda kullanılacak ve kimlik bilgileriniz kesinlikle gizli tutulacaktır. Katkılarınız için teşekkür ederim.

Bölüm 1/ Kişisel Bilgiler

1. Adınız?
2. Yaşınız?
3. Medeni Durumunuz?
4. Öğrenim Düzeyiniz?
5. Gelir Durumunuz?
6. Mesleğiniz?

Bölüm 2/ Voleybola Katılıma İlişkin Genel Bilgi ve Deneyimler

7. Voleybola nasıl başladınız?
8. Bu spora yönelmenizde en çok ne/neler etkili oldu? (Aile, okul, akrabalar, yakın

arkadaşlar, medya vs.)

9. Voleybolun yaşamınızdaki etkilerinden biraz bahseder misiniz?

10. Voleybolcu olmanız aile içi alışkanlık ve sorumluluklarınızda değişiklikler yarattı mı?

Bölüm 3/ Voleybolun Bireysel ve Toplumsal Tezahürlerine İlişkin Değerlendirmeler

11. Bir kadın olarak sporcu kimliğiniz yakın çevrenizde (aile, akrabalar, yüzyüze birincil gruplar, arkadaşlar) nasıl karşılandı/karşılanıyor?

12. Kadın Voleybolunun Türkiye’deki gelişimini nasıl değerlendiriyorsunuz?

13. Voleybolun bir kadın sporu olduğuna yönelik tutumlar hakkında ne düşünüyorsunuz?

14. Günümüzde kız çocuklarının voleybolu spor ve meslek olarak tercih etme sebebi sizce ne olabilir?

15. Voleybolcu olmak sizin için ne “anlam” ifade ediyor?

Bölüm 4/ Toplumsal Cinsiyete İlişkin Deneyim ve Değerlendirmeler

16. Sporcu bir kadının bedeni ve fiziksel görünüşü sizce önemli midir?

17. Bir kadın sporcu olarak Türk toplumunda kadına yüklenmiş olan toplumsal cinsiyet rolleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

18. Sporculuk deneyiminizde medyada yer alma biçiminizde sizi rahatsız eden bir durum ile hiç karşılaştınız mı? Olaydan kısaca bahseder misiniz?

19. Günümüzde kadın voleybolculara “Filenin Sultanları” ismi ile hitap edilmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

20. Spor hayatınız süresince taciz, mobbing (bezdiri) baskı vs. olumsuz tecrübeler yaşadıysanız veya bu davranışlara tanıklık ettiyseniz bize bu olaylardan kısaca bahseder misiniz?

21. Voleybol oynamış bir kadın sporcu olarak Türkiye’de kadınların spora katılımıyla ilgili hayata geçirilmesi gereken değişikliklerden ve gerekliliklerden kısaca bahseder misiniz?

Ek.2. İzin Yazısı

LÜTFEN BU DÖKÜMANI DİKKATLİCE OKUYUNUZ.

Bu bilimsel araştırma Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Spor Yönetim Bilimleri Yüksek Lisans Öğrencisi Ayça Naz Altıok tarafından yürütülen, **“Türkiye’ de Kadın Voleybolcular: Modern Sporda Kadın Deneyimleri, Statü ve Kimlik”** adlı yüksek lisans tez çalışmasında kullanılmak üzere yapılmaktadır. Araştırmanın amacı kadınların voleybol sporu kaynaklı deneyimlerinin feminist kuramlar ve toplumsal cinsiyet perspektifinden incelenmesidir. Araştırmanın katılım koşulları en küçüğü 30 en büyüğü 67 yaş olarak belirlenen yaş aralığında bulunan kadın yarışma sporcusu olmak, voleybol branşında en az 10 sene sporculuk tecrübesi bulunmak, araştırma sorularına cevap vermenizi engelleyecek herhangi bir sağlık sorununuzun bulunmaması olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda sizin araştırmanın konusu ile ilgili bilgi verebilecek en uygun kişilerden birisi olduğunuz düşünülmektedir. Size araştırmacı ve alanında uzman akademisyenler tarafından hazırlanan araştırmanın amacı doğrultusunda sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Sorulara içtenlikle cevap vermeniz beklenmektedir. Görüşmeler katılımcının belirlediği yer ve zamanda gerçekleştirilecektir. Görüşme süresinin yaklaşık olarak 1 saat sürmesi düşünülmektedir. Görüşme esnasında yapacağımız konuşmalar izniniz dâhilinde kaydedilecektir. Katılımcı görüşme esnasında kullandığı ifadelerin silinmesini ve araştırmada kullanılmamasını isterse çalışmanın etik ilkeleri ve kişi hakları doğrultusunda ilgili ifadeler çalışmada veri olarak kullanılmayacaktır. Görüşme sırasında herhangi bir zamanda araştırmadan çekilme hakkınız bulunmaktadır. Araştırma sonuçlarının akademik ve bilimsel amaç dışında kullanılmayacağı size bu bilgilendirme formu ile taahhüt edilir. Araştırmaya katılımı kabul edecek katılımcılara bilgilendirme formunun okunmasına takiben gönüllü onay formu sunulacaktır. Gönüllü onay formunu imzalayanlar araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ederler. Araştırma için tarafınıza herhangi bir ödeme yapılmayacağı ve araştırma için tarafımdan herhangi bir ücret talep edilmesinin kabul edilmeyeceği tarafınıza bildirilir. Daha fazla bilgi edinmek için aşağıda yazan iletişim bilgilerinden araştırmacılara ulaşabilirsiniz.

Proje Yürütücüsü: Doç. Dr. Mert Kerem Zelyurt – k.zelyurt@gmail.com,

Araştırmayı Yapacak Araştırmacı: Ayça Naz Altıok – aycanaz84@gmail.com

